

גופני, ת"ז, לנק' גופנית, מ"ר גופניים, גופניות, — א) כמו גופי, הרומה לגוף, של הגוף: כי הזכות והפרעון הוא נפשני ואינו גופני (ר"י כרולי, יזירס 153), יד ורגל ושאר האברים הגופניים (סכל בן תמיס, פי' יזירס), הלשון גרמית וגופנית (סס), המדות הגופניות (סס), המשפט הורעני מהנפש קדם יתחייב היותו קודם בכבדא מה או רוחני או גופני (מאמ' לרשכ"ג, חמדס גנוס), וכמו שהחולים הגופניים בשידעו חלים ולא ידעו מלאכת הרפואות ישאלו הרופאים יודיעום מה שצריך לעשות בן החולים הנפשיים (ר"י א"ת, ח' פרקס להרמכ"ס ג), שהרי יצחק הנביא לפי שהיה מקבל תועלת גופנית מעשו היה רצונו לגמלו טוב בברכת תועלת גופנית (מלמד התלמי, תולדות), אל תהיו כסוס כפרד אין הבין בנשותכם אחרי התאוות הגופניות אבל בהפך שתמשלו ותרדו ברגת הים וכו' (ר"י אכרנלל כרש, וינכך אותס), ירחק מן המדות המנוגות ומהבלי התענוגים הגופניים (רוח מן ג), באולה גופניות ונפשיות (ר"י אכרנלל, מ"א יט), כי האמונה שהוא שלמות נפשי הוא שלימות מתחלק מהטוב הגופני המזון אשר יאכל לכל נפש (סוף), מפעלות ה' י"א), שהמן היה מאכל גופני וכו' בן מצינו מאכלים גופניים קיימים (רננו כתי, כשלת), עד אשר יהיה (האדם החכם) קרוב במעלת השכל הפועל ויהיה שכל בעצמו ויהיה אלהו אחר שהיה גופני (המעלות לרש"ט פלקיירא), מי שלא טעם התענוגות השכליים יברח אל התענוגות הגופניים (סס), והאש הזה (של גיהנם) אינו אש גופני או יסודי כי הנפש אינה בעלת חמר תוכל להפעל מן האיכויות רק הוא אש רוחני פשוט (ר"י מפסח, מנח' קנא' עג), — ב) מי שיש לו גוף גדול, שמן: שלא היה (משה) גופני ולא היה בעל כח (רש"י נדר' לת), — ובהנדסה, תמונה גופנית, גוף בעל צורה מצורות ההנדסה: כי הוא (הכדור) תמונה גופנית שתכניתה כך וכך (יסו"ע לר"י ישראל א"א), יש כמה תמונות גופניות שמגבילים אותן שטחים ישרים וכו' וכן יש תמונה אחת גופנית שמגביל אותה שטח א' מעוגל עיגול שוה מכל צדדיו (סס א ד מג), עוד יש תמונה אחרת גופנית מעוגלת לא כעגול הכדור אלא עגול אחר וכו' שההכמים יקראו אותה משופע עגול (סס).

גופניות, ט"ז, — טבע הגוף, עצמות הגוף: כל בן אדם בהיות שכלו כח בנות אינו יכול ליכנס

שני מינים אם גופני ואם נפשי (הפקריס א טו), מי שיאמין השניות או שהוא (הבורא) גופני או כח בגופני (סס), והשבר הגופני המנוע מהש"י בעולם הזה לצדיק על קיום המצוה (סס א י), — ומ"ר לנק': ומפני שהיו ההנאות הגופניות קודמות אל נפש האדם (תו"ה, עמוד' סאלהיס ב), להנאות הגופניות המטרידות האדם מהניע לתבליטו (שער השמים לר"י אכן לטיף כס), והתנועות והמנוחות הנפשיות והגופניות (קאנון א"א ב), שאלו השמחות הגופניות אינן ממה שראוי שישמח האדם בהן (רלכ"ג, דס"א טו כג).

גופיות, ט"ז, — סגולת מה שהוא גוף: לא תשלול ממנו הגשמות והגופיות חלילה לך האמן בו שנתלבש בשר באחד מאבריו (קונן ומוסס לר"י עקריש), שהוא יתברך רצה שיהיה תיקון האדם אם בנפשויות אם בגופיות ביד האדם עצמו שאין מין האדם כמין הכ"ח אשר אין בידם טובם (מגל' ספר לרשכ"ג דוראן קסח:).

גופן ⁽¹⁾, ט"ז, מ"ר גופנים, — א) מין ירקעו הריה ופרחיו חלמים, fenichel; fenouil; fennel: השיתין והרימין והעוורדין ובנות שוה ובנות שקמה ונובלות התמרה והגופנין ⁽²⁾ והנצפה (דמאי א"א), השבת והגופנין והכוסבר והכרס אף על פי שדומין זה לזה בלאים (תוספתא כלא' א"א).

גופני, — דבור קבוע בהלכות ממונות, ור"ל: אינני רוצה להשתתף, בבנין וכדומה: בעל הבית מבקש לבנות ובעל העלייה אינו רוצה מהו שיאמר לו גופני ⁽³⁾ וכו' היתה חורבתו סמוכה לחורבת חבירו עמד הלה ובנאה בלא רשותו הרי זה מחשב יציאותיו כשער שבנה ויתן לו את כל יציאותיו וכו' שאינו אומר לו גופני מן הצד כשם שאינו אומר לו גופני מן הצד כך אין אומר לו גופני מלמעלה (ירוש', סוף כ"מ).

⁽¹⁾ בערב' גפן א) כמו בעברית, וגם ענבים, ואילן טוב הריה, — ⁽²⁾ בירוש' מפרש גופנין שמירה, שומירה, והוא מין הירק הרשום בפנים, ועי' במקומו, וכן פרש הרמב"ם: מין מחירות דומה לשבת, וזה מוכרח מהתוספתא ששבת וגופנין דומין זה לזה. ⁽³⁾ בעל פני משה פרש גופניו מלשון גפן וסתימה. אבל דחק פרוש זה בולט, כי מה טעם גפן וסתימה בנוגע לבנין מלמעלה? ובכלל מכל הסגנון נראה כי זה דבור קבוע.

(א) גִּפְן

— "הפיל ארצה, החריב, שד רשעים, גורם" כי
מאנו לעשות משפט (משלי כא ו).

דיגור, קל לא נמצא.

— סתם, התגורר, — התחיל לנשב פתאם בכח עצום וזעף,
losbrechen, wüten; se déchaîner; rage
הנה סערת י"י חמה יצאה סער מתגורר⁽²⁾ על ראש
רשעים יחול (ירמ' לג).

א. גור⁽³⁾, ש"י, מ"ר גורים, — הקטן של הכלב, הואב,
האריה, התן וכדומה, petit jeuneur Löwe, Hand; de chiens, de lions; whelp
(כראש' מט ט). דן גור אריה יונק מן הבשן (דבר' לג כב).
איה מעין אריות וכו' שם גור אריה ואין מחיר (נחמס כ
יב). אמר לביא בין אריות רבצה בתוך כפרים רבחה
גוריה (יחזק' יט כ). ותעל אחר מגוריה כפיר היה
וילמד לטרף טרף (שם ג). — וגורו התנים: גם
תנין חלצו שד היניקו גוריהן (איכה ד ג). ראם לא
נכנס עמו אבל גוריו נכנסו (מד' כראש' לא).

ב. גור⁽⁴⁾, ממנו בגור, גר, גרות.

ב. גור⁽⁵⁾, פ"ע, עת' יגור, — א' שחה זמן מה במקום מן
המקומות, בפרט במקום זר, séjourner; verweilen;
80journer: קרית הארבע הוא חברון אשרגר שם אברהם
ויצחק (כראש' לט כו). ובי' יבא הלוי מאחד שעריך
מכל ישראל אשר הוא גר שם (דבר' יח ו). ויהי
איש לוי גר בירכתי הר אפרים (שופט' יט א). והאיש
מהר אפרים והוא גר בגבעה (שם יו). כחמד אשר
עשיתי עמך תעשה עמדי ועם הארץ אשר גרתה
בה. (כראש' כא כג). וגם הקמתי את בריתי אתם
לתת להם את ארץ כנען את ארץ מגוריהם אשר גרו בה

(הבית). — (1) מנחם: מלשון פחד. ראב"ע: ישברם.
(2) תרגום: מתקבץ, רד"ק: מלשון דירה. — ובפרשה
כג יט: ומער מתחולל, וכן יש מגוהים גם פה. עב"פ
במשמע' הפעל אין ספק שהוא כמו מתחולל, ולפי הכלל
הקבוע שלנו שלשוננו בגויה על התנ"ך כמו שהוא, יש
לפעל מתגורר במשמ' מתחולל, וכות בלשון.
(3) בערב' גור, גידול. — ומשל בארמית: גור
מב מכלב ביש לא תרבו גור ביש מכלב ביש על אחת
כמה וכמה (מד' ויקר' לא). — גור טוב מכלב רע אל
תגדל, גור רע מכלב רע על אחת כמה וכמה.
(4) בערב' גור ב, ועי' הערה שלקמן.
(5) בערב' גאורס היה שכן של פלוני, שכן בקרבנות.

במקום שאין בו גופניות כלל עד שתשאר נפשו
גבולת מן הגוף (מנוס"מ, קמז). והבחינה האמצעית
המרכבת רוחניות נפשו עם גופניותו ולפיכך
חיי האדם תלויים בו (מכנת חסידים, סהרנסה א).
וגופניות התפלה היא סדורה כפי אשר סדרו לנו
חז"ל באימה וזיראה ונשמתה הוא כוונת סודות התפלה
(סקד' ט"ז). והנה היראה הזאת היא מטהרת את
האדם מחשך חומריותו וגופניותו (רמח"ל סד ג).
נאמר, עי' גור.

* גור, ממנו * גור.

* גור⁽¹⁾, ת"י, לנק' גוצה, מ"ר גוצים, גוצות, — קצר:
לא ארוך ולא גור' ולא קטן ולא אלם (דבר' לא).
הוא (החולץ) ארוך והוא גוצה וקלטתהו (הרוק)
הרוח וכו' היא ארוכה והוא גור' (יכ"מ קו). מדת בשר
ודם יש בתוך פמליא שלו בני אדם נאים ממנו וגבורים
ממנו וגור' ים ממנו וארובים ממנו (פסיק' דר"כ,
וזאת סכרסה).

א. גור, ממנו גור, אגור.

א. גור⁽²⁾, ש"י, מ"ר גורים, סמ' גורי, — כמו גור: יחדו
ככפרים ישאנו נערו כגורי אריות (ירמ' כא לח).

ב. גור⁽³⁾, ש"י, מ"ר גורים, — אויב, Feind; ennemi; foe:
הן גור⁽³⁾ יגור אפס מאותי מי גר אתך עליך יפול
(ישע' נד יס).

ג. גור⁽⁴⁾, פ"י, ענ' גורתי, עת' יגור, ככל' יגור, יגורם,

(1) לא נחבר מקורו. בארמ': גור' יומין (תרג'
איוניד א). אי תהך גוצה גחין ותלחוש לה (ב"מ נט). —
אשתך גוצה (קצרת קומה) גחין ולחש לה). — משק' בור.
(2) באשור' גור, אויב. — (3) רוב המפרשים
רואים במלה זו מקור, אך לפי העתיד יגור בע"פ שרוקה
צריך גם המקור להיות גור ולא גור, ומלבר זה אין
המליצה מתישבת היטב, כי לא נאמר מי יגור. — והנה
אעפ"י שבכלל כל מליצת כתוב זה קשה, וגם פרוש
המפרשים החדשים דחוק ואינו טבעי, ואולי הנוסחה משובשה,
אעפ"י במשמעה אויב שיחסתי להמלה גור עפ"י לשון
אשור' נותן להכתוב בכללו כונה נאותה לפי הענין, ושעורו
הוא: הן הגור יגור, אפס (מאותי?) מי גר (אתך?) עליך
הוא יפול. שתי המלים מאותי ואחך הן קשות, ואולי
גם הן משמשות פה במשמעה מיוחדת, לא במשמעה
הרגילה שלהן, עכ"פ הכונה הכללית היא כי האויב אמנם
יגור עליך מלחמה אבל מי שהוא גר עליך, הוא יפול.
(4) בערב' גור א, הפכו, הפילו ארצה, החריב

(a) גֹּרֹו גֹּרֹו (b) גֹּרֹו (c) גֹּרֹו

(a) גֹּרֹו

כי אבל עליו עמו (כספ' י' ס).

דיגור¹, פ"י, עת' יגור, — א) טמן, צפן רשת ופח לאיש, ארב לו, lanern; guetter; to lie in wait: יגור² יצפינו המה עקבי ישמרו (תה' נ ו). — ב) זמם מנמות על איש, בפרט לדעה: כי הנה ארבו לנפשי יגור עלי עוים לא פשעי ולא חטאתי (תה' נ ד). אשר חשבו רעות בלב כל יום יגור³ מלחמות (ס קמ ג).

היגור⁴, פ"י, עת' יגור, תגור, — זנה: בת לאב מטמנת שקד ודאגתה תסריע שנה, בנעוריה פן תגור ובעולה פן תשנא (כ"ס נני' מ ט).

גורגורן, פ"י, — כמו גרגרן: לא לזה גורגורן אלא לך לוגלן זה עשה בגורגורנותו אתה למה לגלגתה (ירוש' נכ"ו י ג).

גורל, פ"י, כנ' גורל, ג'רל, גורלך, סמ' גורל, מ"י גורלות, ג'רלות, — א) אבן קטנה או דבר אחר שמטילין למען החליט דבר על פי מקרה נפילת הדבר המוטל, Los; sort; lot: ונתן אהרן על שני השעירים ג'רלות גורל אחד לוי' וגורל אחד לעזאזל (ויק' יו ח). טרף בקלפי והעלה שני גורלות אחד בתוב עליו לשם ואחד בתוב עליו לעזאזל (יומא ד' א). ארבעים שנה שמשש שמעון הצדיק היה גורל עולה בימין מכאן ואילך פעמים עולה בימין פעמים עולה בשמאל (גמ' ס לט). — ולפעולה זו ימששו הפעלים: המיל, הפיל, השלך, ירה, ירה: בחוק יוטל את הגורל ומי' כל משפטו (משלי יו ג). והוא הפיל להן גורל וידו חלקתה להם בקו (ישע' לד יו). יחלקו בגדיהם ועל לבושי יפילו גורל (תה' ככ יט). לכו והתהלכו בארץ וכתבו אותה ושובו אלי ופה אשליך לכם גורל (יהוש' יח ט). ועל נבבדיה ידיו גורל (כמוס ג י). — ואמר בן סירא: אל תמנע מטובת

החדשים מנסחים יגור¹.

¹ בלשונות האחיית אין אח לשרש זה במשמעות המבוארות פה. אולם שתוף המשמעות והמושגים דומה לאלה יש להפעל דשש א) בערבות, שמשמעתו היא צפן, ארב, זמם מנמות על. — ב) רש"י פרש ולינו לארב. ראב"ע גרם יגורו, וכן קצת האחרונים. — ג) יש מניחים יגורו.

⁴ כך בארמית: די יגור ית איתתא (ת"י ויק' כ י). וכך בסור' בערב' ג'אר b) נטה מן הדרך.

a) دس b) جار

(שמות ו ד). — ויני': תורה אחת יהיה לאזרח ולגר הגר בתוככם (ס יכ מט). וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו (ויק' כס מט). — ועתיד: וכי יגור אתך גר בארצכם לא תזנו אותו (ויק' יט ג). יגורה באהלך עולמים אחסה בסתר בנפיק (תה' סא ט). יגורו בך נדתי מואב הוי סתר למו מפני שורד (ישע' יו ד). — ועם ו המהפך: ויגר אברהם בארץ פלשתים ימים רבים (כראש' כא לד). — ולווי: גור בארץ הזאת ואחיה עמך ואברכך (כראש' כו ג). קומי ולכי אתי וביתך וגורי באשר תגורי (מ"ב ח א). — ומקור: וירד אברם מצרימה לגור שם (כראש' יז י). האחד בא לגור וישפט שופט (ס יט ט). — וישמש גם כפעל ויצא: אויה לי כי גרתי משך שכנתי עם אהלי קדר (תה' קכ ט). כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגרך דע (סס ט). — ולבע"ח: וגר זאב עם כבש וגמר עם גדי ירבץ (ישע' יא ו).

גור, ממנו גגור, מגור.

גורגור¹, פ"י, עב' גר, גרתי, עת' אנגר, — ירא, פחד, היה לבו מלא דאגה חוקה פן יקרה דבר, fürchten: eraindre; be afraid: אמרתי אפאיהם אשכיתה מאנוש וזכרם לולי בעם אויב אנגר פן יגברו צרימו פן יאמרו ידינו רמה ולא יי' פעל כל זאת (דנב' לג כו-כז). בודון דברו הנביא לא תגור ממנו (סס יח ככ). לא תבירו פנים במשפט בקטן כגדל תשמעון לא תגורו מפני איש (סס א יו). משתו (של הלוייתן) יגורו אלים (איוב מא יו). ייראו מי' כל הארץ ממנו יגורו כל יושבי תבל (תה' לג ח). — ואמר בן סירא: אל תבקש להיות מושל אם אין לך חיל להשבות ודון פן תגור מפני נדיב ונתתה בצע בתמימך (כ"ס נני' יו). — ואמר המשורר כקבצו שלשת המלים גור יחד: מי צבי יגור בבית גור ולא יגור² ולא עליו חרדה (כ"י סלוי, רלוי חפה). — ועם ו המהפך: וירא בלק בן צפור את כל אשר עשה ישראל לאמרי ויגר מואב מפני העם מאד כי רב הוא (כמד' ככ ג-ג). וירא שאול אשר הוא (דוד) משכיל מאד ויגר מפניו (כ"א יח יט). — ולווי: הללוהו כל זרע יעקב כבודוהו וגורו ממנו כל זרע ישראל (תה' ככ כד). — ואמר בן סירא: גור מרע כי רע יוליד (כ"ס נני' יא ג). — ועם ל אחריו, דאג לו הרבה: גורו לכם מפני חרב (איוב יט כט). לעגלות בית און יגורו³ שכן שמרון

¹ עי' ערך יגר. — ² הראשון במשמע' דירה, והשני גור אריות, והשלישי מורא ופחד. — ³ המפרשים

יום ובהלקה את אל תעבר הלא לאחר תעוב חילך
ויעניך ליודי גורל (כ"ס גי' יד יד-יה). ואתם
תכתבו את הארץ שבעה חלקים והבאתם אלי הנה
ויריתי לכם גורל פה (יכ"ס יח). — ויאמר נפל הגורל,
עלה הגורל, יצא הגורל: לנחתיה הוציאה לא נפל
ערוה גורל (יחוק' כד ו). לבו ונפילה גורלות ונדעה
בשלמי הרעה הוואת לנו ויפלו גורלות ויפל הגורל על
יונה (יוס"א ו). השעיר אשר עליו הגורל לוי' (ווקר'
יו ט). — והכרעת הגורל לאחר הצדדים: אך בגורל יחלק
את הארץ וכו' על פי הגורל תחלק נחלתו בין רב
למעט (כמדכ' כו נה-נו). מדינים ישבית הגורל ובין
עצומים יפריד (מכלי יח יח). — (ב) הדבר שנתן על
ידי הגורל: ויהי הגורל למטה בני יהודה למשפחתם
אל גבול אדום מדבר צן גנבה (יוס"א טו א). ויאמר
יהודה לשמעון אחיו עלה אתי בגורלי ונלחמה בכנעני
והלכתי גם אני אתך בגורלך (שופט' א ג). ונוסף (חלק
הנחלה) על נחלת המטה אשר תהיינה להם ומגורל
נחלתנו יגרע (כמדכ' לו ג). לא ינח שבט הרשע על
גורל הצדיקים (תה"א קס"ג ג). — (ג) בהרחבה, חלק,
Teil; part: לעת ערב ונהג בלהה בטרם בקר
איננו זה חלק שוסינו וגורל לבווינו (ישע' יו יד).
בחלקי נחל חלקך הם הם גורלך גם להם שפכת נסך
העלית מנחה (ס"ס נו ו). גורלך תפיל בתוכנו כים אחד
יהיה לכלנו (מכלי א יד). — (ד) מה שיאנה לאדם על ידי
השתלשלות המקרים והמאורעות, Geschick; destinée
destiny: ואתה לך לקץ ותנוח ותעמד לגורלך
לקץ הימים (דני' יב יג).

אנה, יאנה.

*בוק, בוקים.

גרל, *הגריל.

*הגרלה. — *המיל חלשים.

*ומן.

*חלש, חלשים.

*מול. — מקרה.

*פס, *מפס, *פסמים.

צלח, *הצלח בגורל.

גר' (ש"ו, מ"ג גושים, — פרוי עפר, מיט דבוקים
יחד ועשויים גוף אחד, Erdscholle; glèbe, motte)

(¹) מלה עברית, ואין לה אח בלשונות האחרות.
Barth מדמהו להשם נתי'נה (בהר' שפרושו הוא צבור

של אדמה ואולי יש לרמותו להשם נתי'נה (a), שפרושו
הוא כמות של הגוף וכדומה. — (¹) כן הקריא, והכתיב
גוש והגימל ועירא (מ"א, אלפא ביתא). התרגום פרוש
גרנשתא. ומנחם הביא דעת הפותרים והמחזירים כי הגוש
והעפר והאבן ענין אחד להם, ולא ראה את דבריהם
ויפרש גוש ממשמעת גשת. וריב"ג סבר בתחלה שמשמעתו
שרץ האדמה, אך חזר בו אחרי כן ופרש עפר, אבק,
והסמיע מלשון המשנה, אך לא חלק בין עפר וגוש. רש"י
כמו במשנה.

(a) حَبْ جَنَّة

(a) حَبْ جَنَّة

אבל לא שתי צאן ולא שתי גזיין (כ"ק קית):
בישראל שיש לו גזיין הרבה (חול' קלו): —
*וסמי: אמר קונם צמר עולה עלי מותר להתכנסות
בגזיין צמר (כדר' ז ג), גזיין צמר ועניני משתן
ולשונות של ארגמן (תוספתא שבת טו ד), דרכן של בני
אדם להטמין בגזיין צמר ובציפי צמר (כ"כ יט).
— *וכל: היו לפניו מאה צאן ואמר לו הרי גזיין הן
של אילו עשויות עליך במאה של זהב (תוספתא כ"מ
ו). — ב. שדה חציר שגזו ממנו את השחת
וכדומה: ירד כסטר על גז כרביבים ורויף ארץ (תל' עכ
ו). — ג. זמן הגזיה של השחת מהשדה: והנה
יוצר נבי בתחלת עלות הלקש והנה לקש אתר גזי
המלך (עמוס ז א).

*גזיין (גז, ש"י, מ"ר גזיין, גזיין — א) עוף דורס יוצר בו
הצידים עופות אחרים, Falke; faucon; falcon: ודרוסת
הגז (ג) בעוף הגם (חול' ג א), מדרם הגז וגין
אפרוחים קרוצים (סלי' כ ע"ה, תחלת יסר') — ב. מין
ממיני הדבורים (ג), שיש להם עקץ כמו הדבורה ועושה
דבש, Wespe; guêpe; wasp: הצד חגבין גזיין (ג)
צדעין ויתושין (שבת קו:). דבש הגזיין (ג) והצדעין
(כזור ו:). דבש הגזיין וצדעין (סלי' גדו' הלד"ס נט).

*גזא (גזא, קל לא נהוג).

— *גזא: *גזא, מתגזאין, — נתקשה כמו עץ:
כשמתגזאין (הענפים) ומתקשין (כ"ח שבת קנד:).

(1) בערב' באזא. וקוהוט גזרו מלשון פרסית. —
(2) גרסת הערוך, וכן שבלי הלקט, טרפות (פט ככ).
ובנוסחא' הגם, והביא הערוך שני פרושים, הפרוש הא'
הוא ינשוף, וי"א שהוא בלעז פל קון. ורש"י לעז
אוסטויור, והוא vautre. — (3) לא נתכרר מקורו. — (4)
כך הגרסה בנוסחא', וכן בר"ה. ובכ"י אחד חגזין, ובאלפסי
דפוס קוסט' חגזין, אך אין לשבש כל הספרים מפני גרסת
כ"י אחד, ובפרט שבר"ה הגרסה גזין, וכן בה"ג, וכן
הביא הערוך בערך גז, אעפ"י שהגרסה שלו היתה כגראה
הגזין. — (5) פרש ר"ח: הן ממיני דבורים, וכן הערוך.
(6) פעל גזר מן גזא הארמ' והוא גזיין שלקטן,
במשמ' ענף ועץ. — (7) כך בגוף פיר' הר"ח בש"ס וילנה.
ואעפ"י שבערוך ערך זר, שהובאו שם דברי ר"ה אלה,
כתוב כשמתגדלין במקום כשמתגזאין, מ"מ אין לדחות
לגמרה הגרסה מתגזאין שבענף הפרוש, מפני שר"ח גזרם
גזאיות במקום גזאיות (כמנהג פסח' ד ח') ופרש נצרים,
ומשתמש אחרי כן שם בהשם גזאיות, וכן בשבת במקום
המובא בפנים הוא מוכיח השם גזא וז' ומפרש אותו עצים.

(א) גזא:

(העיסה) כולה גוש אחד (ירוש' חלק ג נט). — *ושל
מלח: שהביאו גוש של מלח ונתנוהו (על המזבח
במקום הפנימה) כדי שלא יראה פגום (תוספתא סוכה
ג יו). גותן גוש של מלח על רחמה (של הכהמה)
והיא רוצה להניק בנה (ירוש' שבת יח יו ג). — *ושל
חרדל: גוש של חרדל רבי יוסי בשם ר"א ממעך ביד
אבל לא בכלי (בס כ יו ג). — *ושל רוק: והיו כל
אז"ה מרקקין לפנייהם עד שעשאו אותן גוש של רוק
(פסוק' דר"כ, עשר תעשר, חס עלי). — *ובהשאלה: עשאו
(את המעים) גושין גושין (מד"ר חיקה, רל"ה).

*גוש, ש"י, — כמו גוש: גוש ת עפר (רש"י
חיקה ז ס).

*גוש, ת"י, לנק' גושית, — מטבע הגוש: שהאזיר
המשובב לעולם קל מן הגוש יי בשביל
שביות אויר קלוש קל הרבה מכוית של אויר מצומק
(אגרות התכמס ו ט). מאה מצעות של כרים וכסות
מונחות זו על גבי זו וכו' העליונה נשאת משובבת
וקלושה בטבעה ואותה שתחתיה מצטמקת מכובד
אותה שעליה ונעשית גושית ועבה קצת מן
העליונה (בס ו ח).

*גושית, ש"י, — סגולת מה שהוא גוש: החוק הג'
הוא שיהיו הגופין משתוקקין לעמוד בגושיותם
ושיעור התפשטותם (אגרות התכמס ו ו).

*גושב, גושבני, ע"י גשם, גשמי.

*גותין, גותין, ש"י, לנק' גותית, מ"ר גותנים, גותנין,
גותניות, — כמו גאותן: כדי לסמוך רשע אל רשע
וכו' גיותן אל גיותן (מד"ר כראש' פה). וי' זיין
עטה כגאה גותין נגדו (יוזר לשנת א אחר פסח). —
ולנק': מוסף מושך קץ מענית גותנית (סלי' ד ע"ה). —
ומ"ר: הגיותין עשויין עצמן אלהות (מד"ר שמות ח).

*גז, ש"י, מ"ר גזיין, סמי' גזי, — א) הצמר הגזו מהצאן,
Schur; toison; fleece: ראשית דגנך תירשך
ויצהרך וראשית גז צאנך תתן לו (דכ"י יח ד). אם
אראה אובר מבלי לבוש ואין כסות לאביון אם לא
ברכוני הלצו ופנו כבשי יתחמם (חיקה לא יט כ). —
*ומ"ר: מקבל אדם צאן ברזל מאשתו והוולדות
והגזיין שלו וכו' היו לפניו מאה צאן ואמר לו
הרי הן עשויות עליך במאה של זהב והוולדות זה גזיין
שלך (תוספתא כ"מ ס יד). אין לוקחין מן הרועים
לא עזים ולא גדיים ולא גזיין ולא תלושין של צמר
וכו' ולוקחין מהן ארבעה וחמש צאן ד' וה' גזיין

גִּזְבָּר (ש"מ, מ"ר גִּזְבָּרִים, — הממונה על האוצר, **Schatzmeister ; trésorier ; treasurer** :

ויוציאם (את כלי המקדש) כורש מלך פרס על יד מתרדת הגִּזְבָּר ויספרם לששכר הנשיא ליהודה (עורף א ח). המקדש ופורה חייב במעשרות עד שימרח הגִּזְבָּר (פסח א ו). הפודה מיד הגִּזְבָּר הוא נותן פאה לכל (שס כ ח). וראש בית אב קודם לאמרכל ואמרכל קודם לגִּזְבָּר וגִּזְבָּר קודם לכהן הדיוט (תוספתא הו"י כ י). רצה (מי שמכר יינות להלשכה שיתנו לו מעותיו) הולך גִּזְבָּר מעמירו אצל חנוני (שס שקל' כ יב). (משה) גִּזְבָּר נאמן ובקי בחשבון היה (ירוש' סנה' ח טז ד). כל אדם שיש בו תורה ואין בו יראת שמים דומה לגִּזְבָּר שנמסרו לו מפתחות הפנימיות (שבת לא:). — ומ"ר : אין פותחין (במקדש) משלשה גִּזְבָּרִין (שקל' ס כ). הגִּזְבָּרִים שלקחו את העצים (מע' ג ח). אמרו עליו על פנחס איש הבתא שעלה גורלו להיות כהן גדול והלכו עליו גִּזְבָּרִין ואמרכלין ומצאוהו כשהיה חוצב ומלאו עליו את המחצב דיגרי זהב (תוספתא יוס"כ א ו). שלשה גִּזְבָּרִין (שהיו במקדש) מה היו עושין בהן היו פורין את ערבין את חרמין את הקדשות ואת מעשר וכל מלאכת הקדש היתה נעשית בהן (שס שקל' כ יס). המקדש נכסיו והיו בהן עבדים אין הגִּזְבָּרִין רשאים להוציאן לחירות (גיט' לת). אוי לי מביית ישמעאל בן פיאבי אוי לי מאגרופן שהן כהנים גדולים ובניהן גִּזְבָּרִין ותתניהם אמרכלין ועבדיהן חובטין את העם במקלות (פסח' נז). משחורב הבית בראשונה נתקבצו כיתות כיתות של פרחי כהונה ומפתחות ההיכל בידן ועלו לגג ההיכל ואמרו לפניו רבונו של עולם הואיל ולא וכינו להיות גִּזְבָּרִין נאמנים יהיו מפתחות מסורות לך (תע"י כט). — "והממונה על כספי הכנסת העדה: או ענו מוקדמי הקהל אל הגִּזְבָּר כי אלה האנשים וכו' עובדים על החרם (ש"ת ריב"ש, רמט).

גִּזְבָּרֹת, ש"מ, — משרת הגִּזְבָּר: בעניני קניני האדם וכו' ומינויו ושכירות ועבודת המלכים וגִּזְבָּרֹת יקבלנות (חו"ה, סעמון ד). וגם לעתים שהיה אביו יתא חוץ למדינה שמעון זה נזהר גִּזְבָּרֹת מחמת אביו ועתה נסתלק אביו של שמעון מגִּזְבָּרֹתוֹ

(¹) כן גם בארמ' וסורית, בפרסית, מן השם כז בפרסי, וההברה הסופית בלשון פרסית ור.

(פלוג הלשון העברית (20).

(ש"ת רשכ"א תתקס"ו). וכל אחד מהגִּזְבָּרִים שיסתלק מן הגִּזְבָּרֹת או ילך אחד מן העיר או יפטר שימנה אחר במקומו (זא' כה"ט, בית תלמוד ד, 377). וצדק יורה על הנאמנות (של הילד הנולד באותה שעה) והפקידות והגִּזְבָּרֹת ומאדים על המלחמות וכו' (ר"י הכהן, אותות ססמ', משפטי הכוכב' ד). אם לא סילקו המלך רק מן הגִּזְבָּרֹת ועדיין אוכל פרס המלך עדיין מקרי שכירו (לכ"ז א"ח, שפ"ד).

גִּזְבָּרִית, ש"מ, מ"ר גִּזְבָּרִיּוֹת, — אשה ממונה על האוצר: א"ר ירמיה באשה גִּזְבָּרִית (שבת סכ.). תרצת באשה גִּזְבָּרִית איש למה יפטור מן החטאת (תש"ו גא' ליק עג).

גִּזְבָּה, (¹) כמנון, לפי דעת קצת, גִּזְה, גִּזְוִי וגִּזְוִי. **גִּזְבָּה** (²), ש"מ, ע"כ גִּזְוִי, ע"כ אֲנִיָּה, וככל' כול' גִּזְה, גִּזְוִי, גִּזְוִי, — הפריש את הולד ממעי אמו עליו נסמכתי מבטן ממעי אמי אתה גִּזְוִי (³) כך תחלתי תמיד (תה"ל ע"ו). **גִּזְבָּה**, ש"מ, — כמו גִּזְה, גִּזְוִי, במשמע' עבר: אמנם ידעת כי יד אויב נבר, ראה כי הייתי גִּזְוִה בכל מעבר (קונע' הפיוטים מת).

גִּזְה, ש"מ, כמ"י גִּזְה, מ"ר גִּזְה, — א) הצמר הגזו מהכבשים, כמו גִּזְה, Schur ; toison ; fleece : וישכם (גדעון) ממחרת יזור את הגִּזְה וימץ מל מן הגִּזְה מלוא הספל מים (שופט' ו לח). הגה אנכי מציג את גִּזְה הצמר כגון (שס לו). בדמו בחלבו ובקורו ובגִּזְוִי וכו' בנידיו ובעצמותיו וכו' (תוספתא קדוש' ד ו). הכניסה לו (האשה לבעלה) עז לחלבה ורחל לגִּזְוִי ח ותרנגולת לביצתה (כתוב' עט:). — ומ"ר : חוץ מידה חוץ סרגלה חוץ מקרנה חוץ סגירות י"ה (כ"ק עט:). הגזול רחל וגזוה פרה וילדה משלם אותה ואת

(¹) בערב' גִּזְה א) חתך וחלק לחלקים. בארמ' גִּזְה, היה שדור, שלול, חסר.

(²) ע"י הערה שלקמן. — (³) ע"י הערה לערך גִּזְוִי, ולפי פרוש המוסכם כי זה בינוני במשמעת מוציא, הניחו לו החדשים הפעל גִּזְה, כמו רואי מן ראה. ואעפ"י שיותר נראה כי גִּזְוִי הוא שם, ואולי באמת היה כתוב גִּזְוִי במקום גִּזְוִי, כמו שכתבאר בהערה שם, מ"מ לפי הסכמת המפרשים היה בהלשון הפעל גִּזְה במשמ' הוציא וביתוד הפריש הולד ממעי אמו.

(⁴) כך גם בערב' גִּזְוִה (b).

(a) גִּזְוִי (b) גִּזְוִי

(a) نخت نخت

אתו לשרש את הקנרם אבל גזזה בעלין (תוספתא
 טכ"ט כ יב). ושומעין לו (למי שנשכו נחש) תרגומה
 וגזזין לו כרישין (שם שנת עז ד). החובר שדה
 מחבירו לשחת וגזזה וכו' חברה לזרע וגזזה
 לשחת (שם כ"ט ט ל). ואין גזזין את הירק
 בתפורת שלו (כ"ט ל). הירק התלוש שיש בו
 ראשי עלין גרקבין וכמושין אין גזזין אותן
 בתפורת של גזזין. בה מן המחובר (כ"ט
 טס). — *ופעול: רבי מאיר. ואמר אין מוכרין להן
 (לעכו"ם שחת) אלא גזזה (ע"ז). — (ב פ"ט,
 נתן גז: חמש רחלות גזזות מנה מנה ופרס חייבות
 בראשית הנו וחכמים אומרים חמש רחלות גזזות כל
 שהן (חול' יא כ). שמין את העיוס מפני שהן חולבות
 ואת הרחילים מפני שהן גזזות ואת תרגומה
 מפני שעושה ואוכלת (תוספתא כ"ט ט ד). החולך
 לחלוב את עיויו ולגזז את רחליו ולרדות את כוורתו
 מצאו חבירו ואמר לו מה שעו' חולבות מכור לך מה
 שרחלי גזזות מכור לך מה שכוורתו דודה מכור
 לך (גמ' טס סד). — גזז מעות, הפחית קצת ממשקל
 הוזהב על ידי התוך וכדומה: המלוה ברבית ממונו
 בלה או הגזז מעות או העושה עולה במשקל
 ובמדות (ס' חסידים, תתל"ג). — ועי' גזלות ממון. —
 ובהשאלה גזז מנכסיו, הפריש מהם מעט: כל
 הגזז מנכסיו ועושה מהן צדקה ניצל מדוגה של
 ניהנם (גיט' ז). — וגזז את פלוני, הענישו, נפרע
 ממנו: אבל ישראל איני מקיף להם אלא חטאו מיד
 אני גזזם (פסיק' רכ', יהודה וישראל).

א.נפס', גזז, מ"ר גזז, גזזו, — שגזזו אותו, ובהשאלה
 נכרתו, נשמדו: אם שלמים וכן רבים וכן גזזו
 ועבר (נחום א יב).

כ.נפס', גזזו, — שגזזוהו: חלוקה גז צאנו של חבירו אם
 שייר המוכר מעט מצאנו לה גזז המוכר חייב להפריש
 מן המשווייר על הכל (כמכ"ס, הלכ' כסור' א). —
 *וגזזו הירק: שרשי קולמי הכרוב וחלפות תרדין תלפח
 את שדרכן לגזזו ונעקרו (פוק' א ד). (מוכרין)

(ת"פ קע"ז) משער כי זה מפני ההתרגשות. קניג איוו
 אומר מאומה. גזז מוכר מבלי לתת מעט. — (י ריב"ג
 ורד"ק והחדשים אמרו כי הוא נפעל מן גזז בהשאלה
 וזה דחוק. מנחם חבירו עם גזז, וכן לפי דעת ריב"ג היתה
 דעתו של ר"י חיוג. אבל גם זה קצת קשה, ובכלל כל
 המוסק דחוק. אבל להלשון יש אולי להשתמש בו במשמ'
 זו עפ"י החלמה רבי הלשון.

שחת לגזז על מנת שתגזז ותבואה לקצור על
 מנת שתיקצור (תוספתא ע"ז ד). אבל ירק שדרכו
 לגזז צריך להשקותו תמיד (כ"ט י ד). — ואילן
 ושערות, ובהשאלה *שנפרעו ממנו: נמשלו ישראל
 כאנוה מה האנוה בגזזת ונחלת ולמכותה היא
 בגזזת למה שהיא מחלפת כשער הזה שבגזז
 ונחלק וכצפרנים הללו שבגזזין ונחלפין כך כל
 מה שישראל בגזזין מעמלן ונותנין לעמלי תורה
 בעולם הזה למוכתן הן בגזזין ונחלפין להם (מד"כ
 ט"ט, אל גינת). — ואמר הפישן: לבמהים ותמהים,
 בחרון אף ותמה, נכזים בגזזים, כמו רחל נאלמה,
 נמסרים נמכרים (סמ"א, סליח' ג, ח' ככל).

*גזז, כ"ז, מ"ר גזזים, מי שמלאכתו לגזז צאן: אתה
 מכנים קדרים בכפר הנינה גזזין ברמשק חרשין
 במצרים (מד"כ כרל"ט פו).

*גזז, גזז, מ"ר גזזות, גזזות, גזזות, —
 גזזות נצרים יוצאים משרשי האילן: מתירין
 גזזות (ג) של מקדש (פסח' ד ח). אבותינו לא
 הקדישו אלא קורות ואנו מתירין גזזות (גמ' טס
 נו). והיו (אנשי ירוחו) מתירין גזזות (כ"ח טס).

*גזז, גזז, מ"ר גזזים, — חתיכה, קטע: מחטם
 חבך גזזי השלג והן נמסין ויורדין בעננים
 (ערוב, ערך גז).

*גזז, גזז, מ"ר גזזות, — ש"ס מן גזז: מי שאין
 מחוסר אלא גזזות ונתינה יצא זה שמחוסר
 גזזות פדיונה ונתינה (חול' קלס).

*גזז, גזז, מ"ר גזזים, — חתיכה אחת גדולה של
 עץ, Scheit; bûche; log: אמר הרי עלי עץ
 מביא גזז אחד (שקל' ז). שנים בידם שני גזזי
 עצים (טס). העבודה אפילו כהן גדול פצעין את מותו
 בגזזין (תוספתא כלים כ"ק א ו). פרחי בהונה

(י) מן שרש גזז, וכן בערב' גזזא (א), קטע.
 (ב) בארמ' גז גזא: דכי שקלת ליה לפני איתא
 לגזא. כך גרסת הערוך, ובנוסף גזזא, ועוד במקומות
 אחרים. והעיר הערוך שבערב' קורין לקורות גזזא ע"כ, והוא
 גזז גזא (ב). — (ג) כך גרסת ר"ח שם והביאה גם הערוך
 בערך גזז. ופרש ר"ח שם: הן נצרים הפדים משרשי
 אילנות, והן שקשוי אילנות. ובנוסף איתנו גזזות, ועי' זה.

(a) جَزَّاز (b) جائز جَوَّاز

גזילה זו של פלוני היא (תוספתא סס יג). ראה גזילותו של חבירו בתוך ביתו ואבודתו של חבירו בתוך ביתו (סס). והגזול את הרבים אין יכול לפייסן ולהחזיר להם גזילותן (סס יד). שלשה דייני גזילות היו בירושלם (כתוב' קס).

גִּזְלָן, ש"ה, מ"ד גזלנים, — מי שדרכו לגזול, Räuber; bandit, brigand; robber והסקריקו והגזלן אין מביאין (בכורים) (כטורים א ב). הגזלן בין כך ובין כך אינו משלם אלא קרן (תוספתא ב"ק ז א). החמורה תורה בנגב יותר מגזלן (במ' סס עט). הכופר בפקדון בעשה עליו גזלן (סס קס). — ומ"ר: כל הגזלנים משלמין כשעת הגזלה (ב"ק ט א). למה נכרא (האדם) יחידי מפני החמסנין והגזלנין (תוספתא סנה' ח ד). הרועים והחמסנים והגזלנין (ירוש' ר"ס א מ ג). — ובהשאלה: אילן הסמוך למיצר בתוך שש עשרה אמה גזלן הוא ואין מביאין ממנו ביכורים (ב"ב כו). צלצל ארבה גזלן הוא שאוכל תבואת כל אדם (רש"י ב"ב קיו). — ובהרחבה: יבכלל אדם קשה, רע: ועוד הרבה רשעות דבר זה הגזלן אך למה לי לכתוב לך כל הדברים (מגלה טמירין, מכתב קו).

גִּזְלָנוּת⁽¹⁾, ש"ה, — מעשה של גזלן, עסק של גזלן, Räuberei; briganderie; robbery שדה ואחר שגולה והוחזק גזלן עליה חזר ולקחה מבעלים הראשונים ומען הגזול ואמר אנוס הייתי בשעה שמכרתיה לו ושלא לדעתי מכרתי מפני גזלותו לא זכה הגזלן (רמב"ם, גול' ואכד' ט יד). תקנת חכמים שכנגדו נשבע ונוטל לענין גזלות (תשו' גא' קדמ', קסל יג). שיצא קול גזלות על אחר מעדיהם (שו"ת משנת בנימין נא). אעפ"י שהוא מקבל בחובו הואיל ולא הסכים עמו חבירו על כך גזלן הוא אך לא יתפשט זה הגזלות עד שיגיע זכו' להשבע לשקר (ר"י אכן מ"ג יח). שיש ליורשי ראובן עדים שבגזלות ירד שמעון באותו גן (תשו' גא' מו"מ קנג). הריני מוסר בפניכם ואני קובל על פב"פ שגזל אותי בית פלוני והוא מחזיק את שלי בגזלות (ס' סעודות ל"ד כרלנ' 58). ואין לעשות תקנה לגזלן שלא יבוא לידי מכשול לפי שעון הגזלות יותר גדול (פי' קמ"ג לסרמכ"ס, מע"ס

בעל חוב של גזול מנין שמוציאים מיד הגזלן ונותנים לבעל חוב של גזול (ספרי נשא ג). הגזול את חבירו ומת הגזול יחזיר הגזילה ליורשים (רמב"ם, גול' ואכד' ח א). מכר שדהו וחזר וקנאה מהגזול (ר"ף כ"מ עג, שו"ע חו"מ שעד). — ובבבלימי שלקחו ממנו מעות לא בצדק: שכן דרך הגזול שהוא (מי שאבר את כספו בשחוק) להבות החוטף שהוא על ידו או על שאר אבריו (מלמד התלמי' ברכ). — ומ"ר: אוי להן לגזלנין ולחמסנין מקול צעקתם של גזלנים ושל בחמסים שעולה באוני המקום (כ"י כר' יקותיאל, מע"ה המדות, האמונה).

גִּזְלָה, ש"ה, — מעשה הלקיחה בנזע והדבר הגזול: וכחש בעמיתו בפקדון או בתשומת יד או בגזל או עשק את עמיתו (ויק' ס כה). אל תבטחו בעשק ובגזל אל תהבלו (תהי' סכ יא). שהגזול את היחיד יכול לפייסו ולהחזיר לו גזילו (תוספתא ב"ק י יד). העבד שהיה אוכל משל רבו קוצץ ונותן פרוסה לבנו ולעבדו של אדונו ואינו חושש משום גזילו של בעל הבית שכן נהגו (סס יא ד). — והקרבן הבא על הגזל: הביא אשמו ולא הביא גזילו לא היה ממרס בדמו עד שיביא גזלו (סס פסח' ג א). גזילו של גוי אסור (ירוש' כ"מ ב ח ג).

גִּזְלָה, ש"ה, — כמו גזל: כי עשק עשק גזל גזל אה (יחזק' יח יח). — ובהשאלה: אם עשק רש וגזל משפט וצדק תראה במדינה אל תתמה על החפץ (קהל' ס ז). מצודות חיה ועופות ודגים יש בהם משום גזל מפני דרכי שלום רבי יומי אומר גזל גמור (גיט' ס ח). עני שראה כדי פאה בין בתבואה ובין באילן אינו רשאי לינוע בה ואסורה משום גזל עד שתיוודע לו שהיא פאה (תוספתא פאה כ ח). חומר בגזל הרבים מגזל היחיד (סס ב"ק י יד). א"ר ששת בתתני לך והו עושק יש לך בירי ואיני נותן לך והו גזל (כ"מ קא). גזול אדם אפשר שיחזיר גזלו ויתקן (תני' ט). — ומ"ר: שמר לך מגזלים הצעירים אבק גזל מקוראים (מנח' מלונטו, דרך חיים).

גִּזְלָה, ש"ה, מ"ד גזלות, — כמו גזל, גזל: והיה כי יחטא ואשם והשיב את הגזלה אשר גזל (ויק' פ כג). יי' במשפט יבוא עם זקני עמו ושריו ואתם בערתם הכרם גזלת העני בבתיכם (ישע' ג יד). עני ואביון הונה גזלות גזל (יחזק' יח יב). כל הגזלנים משלמין כשעת הגזלות (ב"ק ט א). אמר לבני

⁽¹⁾ בארמית: היכי דמי גזלן א"ר יוחנן כנגון שהחזיק על שדה זו בגזלותא (ב"ב מו).

גזע ממנו גזע, הגזע.

גזע (1) גזע, מ"ר גזעים, — (א) חלק האילן בין הענפים והאדמה, Stamm; trone; trunk: ויצא חמר מגזע ישי ונצר משרשיו יפרה (ישע' יא א). אם יוקן בארץ שרשו ובעפר ימות גזעו מריח מים יפרח ועשה קציר כמו גזע (חיוכ יד ח=ט). אף כל גזעו אף כל זרעו אף כל שרש בארץ גזעם (ישע' מ כד). מן הגזע (של האילן שקנה) שלו וטן השרשים של בעל הקרקע (כ"ב ס ד). אילן העולה בין מן הגזע ובין מן השרשים חייב בערלה (תוספתא פלס א ד). היוצא מן הגזע ומן השרשין חייב אלו של בעל הקרקע (כ"מ קית:). רבי יהודה אומר (היוצא) מן הגזע פטור (מהערלה) מן השרשין חייב (סס קטו). כל שרואה פני חמה זהו מן הגזע ושאינו רואה פני חמה זהו מן השרשים (כ"ב פג). מה תמר אין גזעו מחליף אף צדיק ח"ו. אין גזעו מחליף. (תע' סס). קנה זה עומד במקום מים וגזעו מחליף ושרשיו מרובין ואפילו כל רוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מויות אותו ממקומו וכו' ארו זה אינו עומד במקום מים ושרשיו מועטין ואין גזעו מחליף (סס: קס:). כאן כשגזעו (של האילן) שנגרע מלמעלה מחליף, כאן בשאין גזעו מחליף (ערוכ' ק:). — גם ילשנים ויוצא בזה: כל שבמת טמא חוץ מן השנינים והשיער והצפורן הואיל וגזעו מחליף (רמב"ם, טומא' מת ג יב). — ועל "בשר הגוף: עור (של בע"ח שנתחך) דגזעו מחליף (ידס נה). — (ב) "קבוץ בני אדם שממקור אחד מוצאם, Race; race: גזע ישישים עלה מבבל (מו"ק סה). וזכור היום לגזעו (של אברהם) בריתו (סלי' פכ"ה, או כסר). שמעו דברי רוח הקדש ורע קדש גזע האיתנים התבודדו והסתרו (כאמוג' לג"ט פלקיירא ד יד).

גזע קל אינו נהוג.

— קפע, "הגזע, — עשה גזע: בעת שנים הגזעו מלא כל הארץ כבוד (ר"י כן אגיתור, עכודס). כלפת יגזיע שרש בארץ (קנס לת"כ, ויכון פולס, ממו' רומי).

גזע (2) פ"ע, קל אינו נהוג.

- (1) בערב' גזע א, שרש. ובמצרית: מה שבין הענף והאדמה.
(2) חלוקה אותיות במקום קצף. — בארמית: —

(a) גזע

לילך לבין הגזים (סס פג). בדרך האדם שכשהוא כועס הרבה ומפליג לגזם הגה בזה יתרפה הרבה החרון בעת המעשה (ר"מ אלכילה, ראשית דעת א ד). ישראלים שדחק אחד את חבריו בתפישה והיה מגזם לו להורגו עד שיתן לו קרקעו (לכז, אגלס לז א). יעתה בקלקלם במעשיהם ואני (פסוד' הקד' לר"מ גכ"א, סתרי ויסרתי אתכם אף אני (עכוד' הקד' לר"מ גכ"א, סתרי תורס יט). אחד מהבעלי דינים מגזמו (לדיון) אם אתה מחייבני הרי אני שורף גדישך (חוקני, יתרו ית כא). אם אחד מבעלי דינים אלים ומגזם לדיון לגזול ממנו אם יחייבוהו בדיון וכו' (פספת כזא, יתרו).

— קפע, "הגזים, — (א) כמו גזם ב': ולמה הגזמתי הדבר מרוב כעסי אל תחמה וכו' (ר"מ אלכיל, חיוכ ו ג). לפי שבהיותו מפליג לדבר ולגזים יגזח קצת מרתיחתו אבל מי שהוא בלתי כועס ובלתי מגזים לא יזיבו הוא מרבה להנקם בשעת המעשה (ר"מ אלכילה, ראשית דעת א ד). מי שהוא מלמד תלמידים גדולים או קטנים. לא יכוף אותם תמיד בשוטים ובמסורין של דברים קשים אלא פעמים יכוף ופעמים יגזים ופעמים יפיים כפי מבע התלמידים (מנוס"מ פס כ). איש ועיניו אדומות מוציא רוח מנחיריו ומגזים באצבעו (לל סלריס, חר' מודיגו גו). — (ב) דבר גזומות, הבאי, übertreiben; exagérer; exaggerate, נהוג בדבור ובספרות החדשה.

גזמה (1) גזומא, מ"ל גזומות, גזומאות, — העברה על המדה והראייה, הגדלת מדת הדברים יותר ממה שהם, Übertreibung; exagération; exaggeration: (מה שאומר) אפרוח וקליפתו (שיאכל הוא) גזומא (כילס ד). תאכל היא ואמה גזומא (סס). השקו את התמיד בכוס של זהב אמר רבא גזומא (חול' ג). אמר רבא (מה שנאמר במשנה תפוח היה כאמצע המזבח פעמים שהיו עליו כשלש מאות בור) גזומא (תמיד כס). — ומ"ר: אתם כלכם חיותם גודל צרתי כי ראייתוני ולא הברתוני ועשיתם כל הגזומות ההם וישבתם ו' ימים לארץ ואין דובר (ר"מ אלכיל, חיוכ כז יב). חלילה לה (להתורה) מן הגזומות והיא רחוקה מן השתופים וטן ההשאלות (רמ"ע מפאנו, חמר' ססור, תקור דין כ יג). גזומות רבה בר בורחנה (פחד יתק, ערך נס).

(1) אין לעמד על מקורה של מלה זו. — בארמית: ביון דקאמר מילתא יתירתא גזומא בעלמא הוא דקנוי' (כ"מ קד).

— נָעַם, יִנְנֹף, — נתקצף: נופים בגוף צעיר אשר רגל כחבירו (מתו' ויטרי סי' תע"ט, אקדמס).

גזר

ממנו גזר, אגזר, *גזר, גזר, גזרה, *גזרה. **גִּזְרָה** (גזר), פ"י פת' יגזר, יגזר, לזוי גזרה, גדרה, — א) בכלל חתך, schneiden; couper; to cut, ומשמש—א) במשמ' חתך דבר לשנים או יותר חלקים: ויאמר המלך גזרו את הילד החי לשנים ותנו את החצי לאחת ואת החצי לאחת (מ"א ג כס). וזאת אמרת גם לי גם לך לא יהיה גזרו (סס כו). לגזרים סוף (תסל קלו יג). — ואמר הפיטן: אתה אהבת עמך, בעבורם רדת ממרומך, גזרת להם ימך, דבקתם באהב לשמך (זולת לשכ' שקלים). — ב) פ"ע ², עבר מן העולם, כלה: כי האנה לא תפרח ואין יכול בנפנים כחש מעשה זית ושרמות לא עשה אבל גזר ³ ממכלה צאן ואין בקר ברפתים (תכ"ג יו). — ג) כרת עצים, fällen; couper, abattre; cut wood ויבאו (בני הנביאים) הירדנה ויגזרו העצים (מ"ב ו ד). — ד) בכלל כרת, חתיכת בשר וכדומה: איש אל אחיו לא יתמלו ויגזר על ימין ורעב ויאכל על שמאל ולא שבעו (יש' ט יח"ט). — ה) החליט, entscheiden; décider; decide: ותגזר אמר ויקם לך ועל דרכיך נגה אור (איוב כ כח). שכל מה שאני גזר עלי הוא מקיים (ירוש' ר"ס ג נח). כל ארץ שגזר עליה אדם הראשון לשוב נתישבה וכל ארץ שלא גזר עליה אדה"ר לשוב לא נתישבה (כרכ' לא). — ו) *צוה לעשות או לא לעשות איזה דבר, חייב, עשה לחק: בעליית חנניה בן חזקיה בן גוריון כשעלו לבקר נמנו ורבו בית שמאי על ב"ה ושמנה עשרה דברים גזרו בן ביום (שנת א ד). הגיע ראש חדש בסליו ולא ירדו גשמים בית דין, גזריין ג' תעניות על הצבור (תע"א א ס). גזרני עליך שתבא אצלי במקלך ובמעוטיך ביוה"ב שחל להיות כחשבונך (כ"ס כ ט). אלמלא חוני אתה גזרני עליך גזרני (תע"ג ט). שמאי הזקן אומר אילו היתה שעה פנויה גזר ואני עליה (על השדה שנטייה) שלא תיורע (תוספתא טכ"ט ג י). אמר ר' יהודה אף

דכי מגזף בעלמא ולא אתי מטרא (גרסת ספרות ט"ו כס. — כש מגזף בעולם ולא ירד מטר).

¹ בערב' גזר' ², שחט. — ³ גם בערבית משמש פעל זה יוצא ועומד. — ⁴ יש מניחים בגזר.

(ג) גזר

אני כך אמרתי אבל חברי גזרו עלי שיהא מודה בהן במהרה (סס פרס יא ב). את הוא שגזרת עליה שריפה (ירוש' פסח' א ד). מעשה וגזרז תענית בחנוכה בלוד (כ"ס ית). פעם אחד גזר רבי שלא ישנו לתלמידים בשוק (מ"ק טו). אני ה' גזרתי ואין לך רשות להרהר בהן (יומא סו). אמר רב אסי גזרני גזירות שבירושלם היו נוטלין שכרן תשעים ותשע מנה מתרומת הלשכה (כתוב' קס). ר' יומי אומר גזרני גזירות שבירושלם אומרים נטיעה בת שנתה שתי כסף (סס). אין גזרין גזירה על הצבור אלא א"כ רוב הציבור יכולין לעמוד בה (סו"ר ג). א"ל (ר"פ בן יאיר לנהר גינאי) אם אי אתה חולק גזרני עליך שלא יעברו בך מים לעולם (חולין ו). הנכנס לבית כל מה שיגזר עליו בעל הבית יעשה (ד"ר ו). וכי מאחר שבקול נבואה היה מדבר (האלהים) למה לא היו שומעין לפי שגזר הקב"ה על הרבור שיצא וילך אצל משה (תנחומא ויקרא א). — ואמר הפיטן: יועץ וגזר זמי יפירה, ויתתוף ויפעל זמי ושיכנה (סיה"ט ד). — ו) *גזר על, אמר את הדבר: בפולמוס של אספסיונים גזרו על עטרות תתנים ועל האירוס (סו"ט יד). גזרו על פתן ושמן (של הנשים) משום ייגן ועל ייגן משום בנותיהן (שבת יז). באותה שעה (של מעשה אמנון ותמר) גזרו על היתדר ועל הפנויה (סנ' כא). וגזרו על רובו (של השער המסובך) שאינו מקפיד וכו' וגזרו על מיעוטו המקפיד משום רובו המקפיד (נדס סו). — ח) *בפרט לרעה, מצד המלכות: אימתי שישאל משליכין דברי תורה לארץ המלכות. הרשעה הזאת גזרת ומצלחת (ירוש' ר"ס ג נט). פעם אחת גזרה מלכות שלא יעסקו ישראל בתורה (כרכ' סא). מה נשתנינו מכל אומה ולשון שאתם גזריין עלינו גזירות קשות (כ"ס יט). פתח עזרא שר של מצרים לפני הקב"ה ואמר רבש"ע גזרת על אומה זו שיהיו משועבדים וכו' וקיים את דבריו (מדל' ויוסף, ועתה דבר). — ט) *שפט שהדבר הוא כך וכך: ואיני גזר שיהיה הענין על הדרך הזה ואולי הוא על דרך יתר עמוק (סו"ר א סא). ואיני גזר חלילה שהבונה מהעבודה הזאת הוא הסדר הזה אשר זכרתיו (סס כו). ואנחנו מבחישים אותו (את החוזה בבוכבים) וגזרזר שאין בשר ודם משיג לזה (סס ט). ואם תראה המלה אשר בראשיתה אחת המלות אשר זכרנו ר"ל האלף והגון והמם והיוז ותתו בת חמש אותיות גזר על המלה הזאת שהיא חמשית

(הקמס'י). וצריך שלא יגזור אדם בזה בשקול הדעת ובסברה מבלתי און וחקור (מו"ק פתיס). וכל אחד מאלה יגזור על מנחנו שהוא הטוב (המעלות לרש"ט פלקיירא ב'— מפני ששמעו (המשפטים) שיש סברות לפלסופים שמכחישות התורה וכו' על כן גזרו כי כל סברותיהם שקר (שס ג'). ולכן גזרו בעלי ידיעת הכרת הפנים וכו' המשפט באדם הוזה שהוא נבל (קאנון גא' א'). וביון שהוכר הכתוב השני החסיד גזרבו שכל מי שאינו מחמיר על עצמו בהוכרת השם אינו נקרא חסיד (סניון סנפס לנר מייא ג'). אין המשורר האמתי גזור הפלגה על שירו תיכף שילדתהו המחשבה (כ"י כדנשי, פדנס הסכמה ה, אולס"ס ג'). ונתחיל לגזור כך בדרך ההקש כל מורכב בחלק (תנח"מ ספ"ד:). עמד בישמעאל איש משכיל ומבין וכו' וגזר ואמר כי אין לשום אחד מגלגלי השמים שום מסיבה או מרוצה אלא כלפי המערב בלבד (יס"ע ל"י יכרלי נט). חכמי תורתנו חידועים בחכמה עם חכמי אומות הנקובים בשמות גזרו על קיום השכר והעונש הרוחנים ומציאותם בנפש אחרי הפירדה מן הגוף (שער השמים לאנן לטיף כס). ומאשר ראו הפילוסופים שהפעולות הטבעיות הולכות על דרך הפעולות המלאכותיות גזרו שמאותו השכל בעצמו נתהוו הכחות הטבעיות (כ"ע ספורט, אור עמים, ידיעה). ומי שהיה כפרי ושבע עיוני גזור עליו שמקרו מוכים (אולס מפס, כאור' לאיוב כג). אמנם אני גזור כי אי אפשר היות ייסוריך בלא דין (שס סו)— יגזרה ההשגחה: ואם לא יגזור לו (האלהים לאדם) יותר מן המזון אם היו משתדלים כל אשר בשמים ובארץ להוסיף עליו לא היו יכולים בשום פנים (מו"ס, סנעמון ד). והסכל יחשוב כל אשר גזר לו הכורא מן הממון שהוא מרף מונו (שס). כאשר גזרה החכמה העליונה (עכוס"ק, יתוד ית). — יגזור המקום: וכך הותנו ביניהם שאם גזור המקום ליתן להם בנים הם יירשו אותם (גוף כתוב' יכוס' מחו' רומ' ב'). ובמו כן קנינו אנו העדים מפב"פ החתן הנזכר וכו' שיהא מזומן בגזור המקום את פלוני. ולקדש ולישא מרת פלוגית הנזכרת (ק' סעקרות לר' כללוי 128). — יא אמר *בהחלטה, לא בפקפוק: לא יגזור ויאמר נגע נראה לי בבית אלא כנגע (נגע' יכ ס). — יב בהשאלה, יחייב הכרית: שאילו היה עצמם. וסבעס (של עצמי העולם) גזור שיהיו נפרדים לבד לא יתקבצו לעולם (מו"ק א' עד). כי העולם מתנהג על פי הוכרי השמים

מלן הלשון העברית (21)

ובסיליהם ועל כן בהיות עת חורתם או לידתם גזירות עליהם מוכה גם כי רשעים יהיו לא יבצר מהם כל אשר גזרה עליו עתו (כ"מ אלשיך, איוב כד א). כמו שהוא בדבור השבת כי הוא לבדו אשר נאמר שם ממה שלא יגזרהו ההקש השכלי כי כל המאמרים כולם יגזרם השכל העיוני והמעשי (תוה קסס, כ"י ערמאס). הדת היא שהוא מתיתם אליה ידיעה אמיתית כפי מה ש יגזור סבע הענין (כ"י אלנו, סעק' סקד'). מצד השגת הנבואה והתורה האלהית המצוה לעשות הדברים הנרצים אצל הש"י אעפ"י שלא יגזרם ההקש (שס א' יא). כל זה לא יגזרהו ההקש (כ"א דוקן, מעסס אפור, סקד'). כי האדם יודע דברים הכרחיים לא ישתנו לעולם וכו' והשכל גזור לעולם על שילתם או על חיובם (מורס המורס א' כ, ד"ס טוב). שהמוסכם אצל הכל יגזור השכל על אמתתו (קול יסודס, כחזי א' ג). — יג בדקדוק, עשה, בנה שם מן פעל או פעל מן שם, החליט מקור התיבה א': וב ש ת ג ז ו ר ממנו (מן השרש) פועל או פעול לא תוסיף מם בתחלתו (כ"י גיקטיליס, דקד' כ"י חיוג כח). — יד יבהנין, חייב דבר לדבר, החליטו לו: כאמרך ראובן חכם כל אדם חי כל הווה נפסד וכו' מפני שגזור החכמה לראובן ובשני החיים לאדם וכו' הוא מאמר גזור דבר לדבר (כ"ס א"ת, מו"ק, פי' מלות סולות). המאמר המורכב ממנו גזור וממנו בלתי גזור והיה המאמר הגזור הוא המקבל האמת או השקר (כ"מ חניב, דרכי נעס). — יה יעבר דרך: כשיתנועעו הרוחיים הקפה שלמה הלא תדעו כי החלק אשר יקפה גזור כל מרחק העגול הגדול בוטן אשר גזור בו החלק הקרוב מנקודתה העגולה הקטנה (כ"י מריו, מו"ק א' עכ).

— פט', גזור, גזירה, — א) מן גזר משמע' ח: שהיתה גזירה גזורה קודם לק"ב שנה (פט"ר כח). כל דבר מלכות ועצה בי גזורה (כ"ס סנני, סרכני, אלוס עוז). כל ימי חייו גזורים והראויים לו כפי מבע יצירתו (כ"א כר מייא, סנשיא, מגלי המגל, כרשס ספ' סעכור). הדבר גזור שאין להשיב עליו (כ"י מריו, מו"ק, פי' מלות זרות). מיי' יצא הדבר והוא גזור לפניו ואיננו א"כ בבחירתו (כ"י אכרנכל, חיי סרס). ולא יהיה הרעה הגזורה בימיו (סול, מ"א כח). — ובמשמ' מחלט: כאשר פתנו אבותיו המצוות

(1) עפ"י דרך לשון הערב' שמשתמשת למושג זה

או פעל אחד¹): ואשר דמית כי יש מהשמות אשר יגזרו מפעלים (תלמי' מנחם, ערך נסתם). כי כל פועל עבר או עתיד או פועל לעולם הם גזורים משם הפועל כי הוא העיקר (ראש"ל כות א א). והשמות הרומים ושאינם דומים והגזורים ושאינם גזורים והורים וכן בתארים ובפעלים (ח"ס, עמוד' האלפים ד). מה שאינו גזר מלשון המקרא (כזרי ס כ). השמות המוספים ואשר אינם מוספים הגזורים ואשר אינם גזורים (ר"י א"ת, סקמס י). כי גלגל שם גזר מענין הגלגול (ר"י חריו. מו"נ ג ו). והחכמים גבלו הפלוסופים בנ' גבולים ידועים הא' גזר משמה והב' נלקח מסגולת כחותיה והג' מאותות פעולותיה והחכמותיה (רמב"ם, ערוג' הכנס ב). כל שמותיו יתעלה גזרים מן הפעולות (מו"נ א ס). — סתם, "הגזר": אין גזירה אלא דבר המתגזר ויורד (יומא ס:).

— פוע', "גזר, גזרים, — א) מי שגזר חותם בכשר גוף האדם לרפואה, למילה, : אמר רבי הושעיה שאלנו את רבי יהודה הגזר ואמר לנו וכו' (ירוש' שנת יט יו ד). מפיר' יעקב הגזר כתבתי וכו' והגזר ר' גרשום פי' אתר על ציצין (רש"י שטיגסו, כ"י סמכורג, 235). — ב) יחכה העליון השולט בעולם: ואופני היושר בבטחון על האלהים בכל ענין מהם שישליך את נפשו בהם להליכות הגזר אשר נזר לו הכורא מהם (ח"ס, הכטמון ד).

א. גזר, ש"י, סמי' גזר, מ"ר גזרים, סמי' גזרי, — א) חלק אחד מהדבר הגזר לחלקים, רבים חתיכה, אחת חלק: Teil, Stück; partie, morcean; piece, part ולפיר' אש אשר עבר בין הגזרים האלה (נראש' יס יו). — ובמליצה: לגזר ים סוף לגזרים (תנ"י קלו יג). — ואמר המשורר: וקשרי כנסך בבנפי שחרים, לגדים ונעים ברוח קלעים, ולבות קרועים לאלף גזרים (ר"י הלוי, סיוכלו פגרים, כט). — ואמר הפישן: בורתי בריתך בגזר, כאזור למתנים אזור, לך חרבקתם מלחנור, הנה אלהים עוזר (זולת לשנת הפסקה א, אחור וקדס). — ב) יכמו גזרה: עד שיתבאר לך הגזר ותדע הדבר ברור שהוא מן השרש (ר"י א"ת, סקמס י). — ג) יחלקי ההברה: באותיות ובגזרים וההברות המורכבות מהן (אכר' 1)

הגלויים הגזורים, כי במשל הם אמורים (תנ"י תלמי' דוגש 32). — ב) יוצא ממלה אחרת: והפילוסוף שם גזר¹ מהפילוסופיה והוא בלשונם פילוסופים (המטל' לרש"ט פלקיירא ב).

— נפע', גזר, — א) שחתכו אותו מן, ובהשאלה שהפקידו אותו מן, getrennt werden, être séparé de מן, be separated : כי גזר מארץ חיים מפשע עמי נגע למו (ישע' נג ח). וישב (עויהו המלך) בית החפשות מצרע כי גזר מבית יי' (דק"ב כו כא). — ואמר הפלוסוף: מנהג העובד אצלנו אינו גזר מן העולם שלא יהיה למשא עליו (כזרי ג א). — ב) נשמד, אבר, vertilgt werden; périr; perish : צמו מים על ראשי אמרתי גזרתי (איכס ג נד). הנה אמרים יבשו עצמותינו ואברה תקותנו גזרנו לנו (יחזק' לו יא). במתים חפשי כמו חללים שכבי קבר אשר לא זכרתם עוד והמה מידך גזרנו (תנ"י פח ו). — ג) שהחליטו אותו, : beschlossen sein; être décidé; be decreed וזכר את זשתי ואת אשר עשתה ואת אשר גזר עליה (אכר' ב א). כיון שעלה יהושפט עם אחאב למלחמה ברמות גלעד גזר ה גזירה על יהושפט ליהרג (תוספתא סוף יב ב). הרי שהיו ישראל כשירין בר"ה וגזרו להם גשמים וכו' שכבר גזר ה גזירה (ירוש' ירוש' א נז). שפעם אחת גזר על ישראל שלא יעסקו בתורה (תנ"י ית). שלא להתאבל כל עיקר א"א שכבר גזר ה גזרה (ב"ב ס:). וכשם שגזרו על אדם הראשון ג' גזירות כך גזרו על חוה שלשה גזרות (אכר' א). בעבור היות כל דבר גזר ואם הוא לעתיד כבר גזר בתחלה (ראש"ל נמדכ' כג כג). אמת מהלך עולם אפסיו ומדותיו, וגזר עלי כפות ספירות והם תשעה, ובהם שבע עשרה אלפים מדינותיו (סוף, כשס אל 128). ותשאף להתימר במדע אשר וכבוד אשר גזר לכל חכם בדרתיו (סס 225). אם האופן לך התנכר, וזמן בוגר לך התאכזר, השקט ובטח כי המגור. הוא לא ידחה מה שגזר (פמנו', מתנ' א). כל הדברים גזורים על היצורים (המעלות לרש"ט פלקיירא). שהוא יתברך ידע הגזר מפאת המערכת (סעקרים ד ב). ויש להתבונן על המתים קודם זיונם מה יהיה מבת זיונם הגזרת להם (סריקנטי ב, כי תלף). — ד) "בדקדוק, שיצא מן שם בהפעל ששק (ap) שר"ל בקע וגזר מן. — א) כמו בערב' משתקב).

¹ עפ"י הלשון הערב' משתקב a).

a) משתקב

a) משתקב b) משתקב

סקלים ג' ד). אמרו לא נסע (טוריינים) משם עד שבאה עליו דיופלה של רומי ופצעו את מוחו בג' יזרין ובבקעת (מג' תענית יב).

גִּזְרִי (ש"ז, סמ"י גזר, מ"ר גזרי-דינים, א) החלטת משפט ומסק של בית דין, Urteil; sentence:

(מצא) גזרי דינין ופרוסבולין הרי זה יחזור למי שכתובין על שמו (תוספתא כ"מ א ט). גזרי דינין ואיגרות של רשות (ירוש' מ"ק ג פס). ובפרט החלטה של ההשגחה העליונה: הכל נידונין בראש השנה וגזר דינם של כל אחד ואחד מתחתם בזמנו (תוספתא ר"ס א יג). וגזר דינו של כל אחד ואחד מתחתם ביום הכיפורים (ירוש' ס"א מ). הכל יודעין כלה למה נכנסה לחופה אלא כל המגבל פיו אפילו חותמין עליו גזר דין של שבעים שנה למוצה הופכין עליו לרעה (שבת לג). מנין לגזר דין שיש עמו שבועה שאינו מתקרב שנאמר לכן נשבעתי לבית עלי וכו' (ינמ' קס). מכאן ואילך היום לווה מן הלילה והלילה מן היום ופורעין זה לזה בפיוסין הכל בלי שטר ובלי גזר דין וכו' אבל למטה כמה שטרות וכמה גזרי דין (מד"כויק"ט). ארבעה דברים מקרעין גזרי דין של אדם אלו הן צרקה צעקה שינוי השם ושינוי מעשה (ר"ס יז). יפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין (סס). — ובפרט לרעה: וכן מצאנו שלא נתחתם גזר דינם של אומות העולם אלא על העורלה בלבד (תוספתא נדרים כ ד). באותה שעה נתחתם גזר דינן של אומות העולם לבאר שחת (סס פוטס ח ו). כל העונה אמן יהא שמה רבה סכרך בכל כחו קורעין לו גזר דינו (שבת קיט). והיו דמעות (של הבעל שתלמידו גול את אשתו וכבשו לו לעבד) נושרות מעיניו ונופלות בכוסיהן ועל אותה שעה נתחתם גזר דין (גיט' נח). בא וראה כמה גדול כחה של חמס שהרי דור המבול עברו על הכל ולא נתחתם עליהם גזר דינם עד שפשטו ידיהם בגול (סנכ' קח). אף על גח נתתך גזר דין (סס). בקשו עליו (מלה"ש על בנימין) רחמים וקרעו לו גזר דינו והוסיפו לו כ"ב שנה על שנתיו (אדר"ג, סוף ג). — ובלי דין: לו אדע קצי כתבתיו אך חתום יהיה עד בוא גזר קוני (ר"ע פרנסים, מנחם מתק שפת').

⁽¹⁾ בארמית: איתעבד ליה גזר דין (ירוש')

כנה' י כא ד).

נלמש, מקסס אכרסס א). האותיות והנקודות המרכיבות את גזרי ההברות אשר מהן תורכבה התיבות (סס). כי בהרכבת גזרים מן האותיות המונחות יוציא קול הברה זאת (סס ג).

גִּזְרִי (ש"ז, א) מין ירק נאכל, שרשו יתדי, בשרו מתוק, אד"ם הנון, Möhre; carotte:

carrot נהוג בלשון המדברים עברית בא"י. — (ב) גזר לבן, Pastinake; panais; parsnip: גזר הוא פשטנאג בלעז מהותו ידוע (קאטן ב, לוח סס"ס). גזר חם ורטוב וקשה להתעכל ועוזר למשגל (מ' חלדני, ש"א ס).

גִּזְרִי, גזר, כמו גזרה: כי מה שיהיה בנסיון אין גזרין עליו גזר גמור כי לא יגזור האדם גזר גמור שכל אדם לא יניע אוניו כאשר יגזור כי כל אדם מרגיש (כוזרי ס יב).

גִּזְרִי (ת"ז לנק' גזרה, מ"ר גזרים, גזרות, — שעם, בלי צמת, שיש בו סלעים, צוקים ובדומה: ונתן אתם (הכהן את העונות) על ראש השעיר (אשר עלה עליו הגזר לעואול) ושלה ביד איש עתי המדברה ונשא השעיר עליו את כל עונתם אל ארץ גזרה⁽²⁾ (ויקרא יו כא-כב).

גִּזְרִי (ש"ז, — כמו גזר: סידר המערכה גדולה מורחה והותיה מורחה וראשי הניזרין הפנימים היו נוגעים בתפוח וריות היה בין הניזרין שהיו מציתין את האליתא משם (תמיד כ ד). האומר הרי עלי עצים מביא דמי שני גזרי עצים וגותן וכו' אמר הרי עלי שני גזרי עצים אלו למוצה (תוספתא

⁽¹⁾ בארמית: גזר בין בחיותיהו ובין כדמבשלין (הל"ג סלד"ה, נכרות). גזר דמבשלין ליה גוים (סס). בערב' גזר א). וסוברים שזו מלה מעורבת ה"ל לקוחה מלשון זרה, והיא מלשון פרסית.

⁽²⁾ משקל זקן, זקנה. — ⁽³⁾ המדקדקים החליטו מלה זו ש"נ. אך יתר נראה שהיא ת"נ. — ופרשזה המפרשים ממש' גזר, חתך, ארץ כרותה מן הישוב, וכדומה. אך ריב"ג אמר וז"ל: והטוב בעיני שתהיה מלה מיוחדת ויהיה בה קצת דמיון ללשון הערב שאומרים לארץ אשר אין בה צמת ארץ' מג'זרה (צ"ל מג'זוה) והיא הישימון (ספרש"ס ערך זס). — וכן קצת האחרונים גזר' בול.

גזר א)

מסלול). והנה שורה שלמה כזאת (של כל זמני הפעל) נקראת 'אצל המדקקים בשם גזרה' ופירושו חלק (ספ' ספ' ז). הגזרה הזאת נקראת שלמים דהיינו שאותיות השרש הן בשלמות בכל הומונים (ספ' י). כל השרשים השומרים תמונתם ומשתנים בנקודתם ובשנוי תנועתם מצד אותיות השמוש נקראו גזרה ולכן נאמר כי פקד שמר ובר וכדומה הם גזרה אחת (כ"ג, תל"ע דכת). הגזרות המתחלפות הנמצאות בלשון הם שמונה במספר (ספ' רל). ולכן נקרא גזרת השלמים (ספ').

גזרה ש"נ, מ"ר גזרות, (א) מצוה שאין לבקש לה מעם אלא ברצון הפשוט של הגזיר: והלא אין המחיה מטמא בראשי איברין אלא גזרת המלך היא אפילו כל שהוא (תוספתא נעשים ג ז). בן סורר וסורה לא היה ולא עתיד להיות וכו' הבת ולא הבן אלא גזירת מלך היא (ספ' ספ' יא ו). שאין אהרן לובש בגדים לגדולתו אלא במקיים גזרת מלך (ספ' אהרן, פס). רבי אומר גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שסופן לינתק בעריות לכך בא עליהם בגזרה אני ה' אלקיכם דעו מי הגזיר עליכם (ספ' קלו). אני ה' שקבלתם מלכותי במצרים וכו' קבלתם מלכותי קבלו גזרותי (ספ'). אמר הקב"ה חוקה חקתי גזירה גזרתי ואי אתה רשאי לעבור על גזרתי (פסיק' דר"כ, פס). חייבם לא הסת מטמא ולא המים מטהרים אלא גזרתו של מלך מלכי המלכים הוא (ספ' ד). האומר על קן צפור יגיעו רחמיך וכו' משתקין אותו וכו' מפני שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים ואינן אלא גזרות (כר' לג). ובכלל פקודת ומצות השלטון וכדומה: מלך בשור דם גזיר גזרה ספק מקיימין אותה ספק אין מקיימין אותה וכו' ואילו משה רבינו גזר כמה גזרות ותיקן כמה תקנות וקיימות הן לעולם (שנ' ל). אמר לו הקב"ה (לדוד) הואיל והשפלת עצמך תהא כמוני שאני גזיר גזרה ואתה מבטלה (מז"ק טו). ובפרט לרעה⁽²⁾: בגזרה גזרה על בתיחן של צדיקים שיתרבו (כר' נח). לא דיון לישראל שחוטאין לפני אלא שמטריחין אותי לידע איוו גזירה קשה אביא עליהן (שנ' קמס).

(1) בארמ': דולמא גזירת הכתוב הוא דבשרה ניהוי שכתה ובעיר לא ניהוי שכתה (כ"מ יא). — אולי גזרת הכתוב היא (בלי כל מעם) שבשרה יהיה (עמר) שכתה ובעיר לא יהיה שכתה. — (2) בארמית: גזרה עבירא דכביל (כתוב' ג. — גזרה עשויה שתבטל).

גזרה ש"מ, מ"ר גזרות, סמ' גזרות, (א) חתוך האברים, צורתם, *Schnitt; forme, taille*: *form, figure*: וכו' גזירה משלג צדו מחלב אדכו עצם מפנינים ספיר גזרתם⁽¹⁾. (ליכס ד ז). — (ב) חלק מחלקי בנין המקדש: והגזרה והבניה וקירותיה ארך מאה אמה (יתוך' מא יג). ורחב פני הבית והגזרה לקדים מאה אמה (ספ' יד). ומרד ארך הבנין אל פני הגזרה אשר על אחריה (ספ' יס). הלשכה אשר נגד הגזרה (ספ' מנ א). ברחב גזר החצר דרך הקדים אל פני הגזרה ואל פני הבנין לשכות (ספ' י). — (ג) "במלאכת הבנין, בנין בולט באורך מהבית בפני הפתחים או החלונות, *Balkon; balcon; bay*: הגזרה והגבולית בפותח טפח איווה הויו שפניו למטה והגזרה שפניה למעלה (ספ' יד א). — (ד) "בדקדוק⁽²⁾, ומשמש — (ה) במשמ' השרש שממנו גזרה מלה מהמילים⁽³⁾, *Ableitung; dérivation; déri-*: כלם גזרה אחת הם וכלם לשון רצון (מנחם, מחכ' אכס). מטה ומריבה אשר גזרתם מן נכותם (תנ"י תלמי' מנחם 80). אבל לא היתה גזרת נח מן ינחמנו (ספ'). כאשר תמצא בראש המלה שאינך יודע גזרתה (כ"י ח"ת, סקמס י). ויתכן להיות (גרה) מגזרת מים הנגרים (כס"י ויקר' יא ג). — (ז) כ"א משלש צורות כל פעל ופעל בעברית, פעל, פעל ופעל: וכל אשר הם מגזרת פעל בצירי ישוב פתח באתנה וסוף פסוק ואשר הם מגזרת פעל בפתח ישוב קמץ באתנה (מכלול דס"פ). — (ח) כל אחת משבע ממתלקות הפעלים, גזרת השלמים, החסרים, הכפולים וכו': הפעלים שהם על מין אחד קראו המדקקים גזרה אחת להיותם מתמונה אחת והוא מלשון ספיר גזרתם וגזרת הפעלים הם שמנה שלמים חסרי פא כפולים נחי פא נחי פא יוד נחי עין נחי למד אלף נחי למד הא (ספ' כתיכס, ספעליס). והנה אנכי כתבתי שם בכל גזרה וגזרה מכל הכנינים דרך הנוהג באותיותיה ונקודותיה ובסוף כל גזרה חזרתי וכתבתי דרכי הגזרה והיא בקצור דברים. (סקמ')

(1) הסכמת המפרשים הראשונים והאחרונים שפרושו הוא צורה של האברים. אך הדמיון לספיר אינו עולה יפה. וזאתם ביק: הגזיר מ. Löhr הגיה גזרתם, ר"ל השערות, אך מה מעם ספיר? — (2) בן זאב (תל"ע כח) נתן להשם שמשמש במשמעה זו צורה אחרת והיא גזרה. — (3) תרגום השם הערבי: אשתקאק א.

(a) اشتقاق

עושה פירות (מד"ר כראש' מו.) — ו) ימה שגזר, לפי אמונת ההמון, על פי כח עליון שיארע להבלל או ליחידים, Verhängnis; fatalité; fate, destiny : יש בה במשכיל לבחור הטוב והרע כי אין הגזירה רק כפי המקבל (כראש' ע, יסוד מורא ו). ואני סבור שאין לך מנוס מחקר בשאלות הגזרה והבחירה מפני שהיא משאלות ההכמה (כוזרי ס יט). ומקח עיניך כי רבים חללי היאוש ועצלות ידים אשר הפילו מחללי הגזרה החרותה אשר היא נחמת הפתאים (ידע' סכדרש, כח"ע טו). אין יכולת המשכיל להמלט מן הגזרה כאשר יחשוב להנצל שם יפול שדוד (סוף פרקם נ, אלול"ס ג). הוברי שמים החוזים בכוכבים וכו' לצורך אומנותם במשפטי גזרת הכוכבים (יס"ע לר"י ישראל ג יא). כי הלא אנכי מבטלת מערכת וגזירה שמיימית מה שאין כן לדת וזולתי (כ"מ אלשיך, מלי ט יא). כי הגזרה אמת והחריצות שקר (רמב"ן כראש' לו טו). דע כי אמרו החכמים כי הגזרה אשר נגזרה אין עצה לבטלה ולהסירה (ר' קלוני', כן המלך והנזיר כ). אם הגזרה ירדה ממעל אם כל חריצות האנשים הבל (עמנואל, מתכ' ס). ראיתי והנה חכם מהמיוחדים בדורו וכו' חבר אגרת הגזרה אמר בה כי אין שם אפשר אך הבל מחוייב ונגזר הכר בגזרה (ר"מ נרנני, המלמד כמחירס). הכופר בהשגחה או בדיעת השם או שיאמר כי כל הדברים הם בגזרה הנקרא בערבי אל קצה ואל קדר הנה הוא כופר בעקר השכר והעונש (ספקריס א יג). הדעת הנ' היא דעת חכמי האומות והיא ג"כ לקיים שני השרשים באחד רצוני הגזרה והבחירה (אופק משפט, כיאור' לאיז ו). ויש בני אדם מוסרים עצמם כמכנות עצומות ונצולים והכל נמשך אחר הגזירה ואין הפרש בינינו ובין מאמיני הגזרה כזה אלא שהם מחייבים זה למשפטי הכוכבים או לחכמת הש"י בלתי מושגת לנו ואנחנו עדת אנשי התורה נחייב זה למשפטי הש"י אשר דן האדם ביום ר"ה לפי מעשיו (סס ו). מבטח ועלילה נפגשו, בחירה וגזרה נשקו (ר"י סטנוי, ספס ג א). — ז) יבהגיון, משפט מחליט איוה דבר : ואת הגזרה אשר הסכימו עליה ארסטו וכל מי שהתעסק בפלסופיה כי מדבר פשוט אי אפשר שיתחייב להיות ממנה אלא פשוט (ר"י חריו, מו"נ כ כג). גזרה שנית דע כי לא יתחייב איוה דבר שגורמן מאיוה דבר שיוזמן (סס). וימצא בחבור ההוא סתירה או הפך להיות אחת מב' הגזרות

קל וחומר וגזירה' שוה וביניין אב וכתוב אחד ושני כתובין וכלל ופרט ופרט וכלל וכיוצא בו ממקום אחד ודבר הלמד מעניינו (תוספתא סס' סוף ו). ר"א בנו של ריה"ג אומר בשלשים ושתים מדות התורה נדרשת ברבוי במעוט וכו' בגזרה שוה בכנין אב וכו' (ל"ב מדות של ר"א כר' יוסי כגלילי). מגזרה שוה כיצד נאמר בשומר שכר אם לא שלח ידו במלאכת רעהו ונאמר בשומר חנם אם לא שלח ידו וכו' מה בש"ש וכו' פטר את הירשנים אף בש"ח וכו' יפטר את הירשנים (ספרא, כר' י"ג מדות). אמרו לחם בית שמאי גזירה שוה חלה ומתנות מתנה לכהן ותרומה מתנה לכהן בשם שאין מוליכין את התרומה כך אין מוליכין את המתנות (ביטא א ו). תלמוד לומר שנת שנה לגזירה שוה מה שנה האמורה בשנת ששים כלמטה ממנה אף שנה האמורה בשנת חמשושנת עשרים כלמטה ממנה (פרכ' ד ד). היו נכונים והיו נכונים לגזירה שוה מה נכונים באן לפרוש מן האשה אף והיו נכונים האמור להלן לפרוש מן האשה (מכילתא כחדש ג). ימים ימים גחלים גחלים לגזירה שוה מה (ספרא שמי' ג ד). לא יטמא לא יטמא. לג"ש מה לא יטמא האמור בכ"ג חייב בלא יבוא וחייב בלא יטמא אף לא יטמא האמור בכ"ה חייב בלא יבוא ובלא יטמא (סס אמוד כ יא). כאשר תניח התורה תבה אחת שוה בשני ענינים או נאמר כי אין זה אלא להשוות את שניהם כדי שילמדו זה מזה וזו תקרא גזירה שוה כי מלת גזירה הוא שם נאמר על התיבה כי הושם לה זה השם להיותה גזירה מאותיות אשר מהם הורכבה (תמלת חכמה לר"י תני, ג"ש). — וז"ל : שהיה הדיבור יוצא מפי הקב"ה והיו ישראל מסתכלים בו ויודעים כמה מדרשים יש בו וכמה הלכות יש בו וכמה קלים וחמורים יש בו וכמה גזירות שוות יש בו (ספרי סיג). וכי נתנו גזירות שוות לאברהם (מד"ר כראש' מו). הלכה למשה מסיני ששתי תיבות דומות שנכתבו בחורה בשני מקומות והם מגזרות שוות ללמד זו על זו נכתבו וק"ל ג"ש מופנה משני צדדיו למדים ואין משיבין מופנה מצד אחד למדין ומשיבין (ס"ע ד כ, דיני ג"ש). — ולמעשה הגזרה שוה משמש פעל דין, דן גזרה שוה : אין אדם דן גזירה שוה מעצמו (פסח' סו). ישב אברהם ודן גזירה שוה נאמרה ערלה באילן ונאמרה ערלה באדם מה ערלה שנאמרה באילן מקום שהוא עושה פירות אף ערלה שנאמרה באדם מקום שהוא

(1) כך ביוז אחרי ז בכ"י א"פ מהד' צוק"מ.

גַּחְחָה (פ"ס, ע"ת, ינחתה) — כמו גַּחַח, נטה על: תנא (הערכות חיו) רכות וארוכות וגבוהות אחד עשר אמה כדי שיהיו גוהות (על המובח אמה (סוכה מ)). כותל הגוהות לרשות הרבים סותר וכונה כדרכו מפני הסכנה (מו"ק ז). כותל הגוהות לר"ר (רש"י מיכה ד י).

גַּחְחָה, ש"י, — שפ"ס מן גחך, צחוק: דבר המביא לידי גיחוך (נדה כג). — ובמשמ' "חצי צחוק, השתמשו בו במשמעה זו קצת הסופרים החרשים.

גַּחְחָה (פ"ס, מ"ר גחוניים, א) — בטן של השרצים, הרמשים, *Bauch d. krieche. Tiere; ventre des reptiles*; belly of reptiles: כל הולך על גחון (ויקרא יא מ). ויאמר יי' אלהים אל הנחש כי עשית זאת ארור אתה מכל הבהמה ומכל חית השרה על גח'ך הלך ועפר תאכל כל ימי חיך (בראש' ג יד). — וכו' ילנחש: גחון נח מביין עכסים, דראונו להוביר לרקב כעסים (קדוש' לשנת זכור, אזכיר). — (ב) "רחב החזה: וכלי האויר הם כלי הרבור שהראשון שבהם הוא הגחון ואחרון שבהם הם השפתיים (ר"י ישראל, קונט' המסורת, דף כ כטערה). הגחון הוא רחב החזה הנה יקרה לג' ח' ון סגירה נפרדת וגם יקרה לו שבר לצד פנים (קאדון ד' ג' ו). והגחון בחלק לשני חלקים מבידי ביניהם קרום צומח מנחת התיצבות החזה (שס ג' ח' א). מובח מראה לבנה אדמדמת רחבת הגחון חזקת הצואר (מ' אלדני, ש"א ח' א). אמנם עושה בגרון ובגחון עובי מפני חומצתו ומויק לבעלי העצב החלש (שס כ).

גַּחְחָה, ת"י, נק' גחוניית, מ"ר גחוניים, גחוניות, — מה שיוצא מהגחון: וכשירגשו אותה (את ההא הקמוצה) תצא מכלל אותיות הסכמא הקלות השלשה ונכנסה בכלל הגחוניות הגחוניות הארבעה שהן אהח"ע (ר"י ישראל, פי' יאירס, קונט' המסורת מ).

⁽¹⁾ בערב' ג' ח' א, נטה. — ⁽²⁾ כך גרסת הספר' וכן גרס רש"י בפרוש, ועי' גה ה.

⁽³⁾ אמר ריב"ג: נגזר מלשון התרגום בוינהר ארצה ונחין לארעא כלומר נפל על הארץ ובדברי ר"ל נחין לחיש לה כלומר כסף עצמו וכן נחין ושחי. ע"כ, ובכר פקפק ראב"ע (בראש' ג יד) ואמר: ולא נודע אם הגון ערש כאדון או נוסף כדודן. ע"כ, ורא"ב החליט כי לא נקרא נחון אלא במשגם של שרצים (הנסכות לשני' רד"ק, ערך זס).

(2) جحي

דעת איש אחר והגזרה האחרת דעת איש אחר (ר"ט א"ת, מו"ג, פתיחה). ואת ההקדמה תכלול ארבע גזירות (רש"ט, בלור מו"ג כ, סקד'). ותחלת דברי אודיעך מה הוא ענין הקדמה וגזרה וכו' שההקדמה היא מה שמחייב מציאת הנשוא אל הנשוא או מה שישלול הנשוא מן הנשוא וכו' ואותם המופתים שיקדמו יקראו גם הקדמות ומהם יבנה מופת מוליד ר"ל שילוד גזרה אמיתית אשר נקראת ארגומינטו והגזרה מורכבת לא פחות משני גבולים וכו' (תנמ' ספס, פיר' כ"ס סקדמות). — (ח) יתחלטה בכלל: אתה ויאהו (את המלך) במלחמה בתכשיט אחד ותראהו כמדוינה בתכשיט אחר ובביתו בתכשיט אחר ותאמר כי הוא המלך בגזירת השכל לא בגזירת החוש (כוזרי ד ג). ועל בן יאמר במאמר מוחלט ואת הגזרה (ר"י מניו, מו"ג ג י). שלא הגיע שלמות האדם בכל מה שהתפלספס והתחכם להתנהג על גזרת השכל האנושי לבד (ר"י ערמאס, חזות קס כ). אמרתי אם הגזירה הוואת אמת הנה הפילוסופיא המדינית תכזב ואסנם על דעתך לא תכזב הנה הגזרה אינה אמת (שס ד). גזרה היא מלפני אריסטו (ר"י אנוסס, חרנ' שס"ט ל"א איריו ג כ). וזו (שיהיה עצם הגלגל מנוף חמישי) גזרה הסכימו עליה הראשונים (רש"ט פלקייאל, מורה המורה כ יט).

גַּזְרִית, ש"י, מ"ר גזריות, — כמו *גזרה: היווין והגזריות והשובכות והשקפים והמלעים (חל' ח כ).

גַּחְחָה (פ"ס, כ"ג ג'י, מ"ר ג'חים, — כמו גז, משענת, מבטח, *Stütze; support*: כי אתה ג'יח' (2) מבטן מבטיחי על שדי אמי (תה' כ כ י). — ואמר הפיטן: לפני ג'יחי אשפוך שיחי (סליח' ג ע"ה, ישמעיני סלחתי). בכרעי עדיך ג'יחי ומחוללי בל תפן בעקוש געולי (סליח' שחר' יוס"כ, חנא ס'). קראתיך ג'יחי ודברתי שיחי (סליח' מוס' יוס"כ, חני קוא). שונאיהם בים דורסים, ובנת ראשימו רופסים, כי בג'יחים היו חוסים (יוזר לפ' החדש, דרשתו מכל) בבניה עשתה, בנחתה סתתה, שלוש צום פצתה וצר בפלם כסתה (קדוש' לפורים, תמימים כרשו חרן).

גַּחְחָה, ממנו *גַּחְחָה, ואולי גחון.

⁽¹⁾ משקל אח. — ⁽²⁾ יש לחשב כי נחיש נשתבש מן גזוי עי' זה, הוין והוין נתאחדו ונחיו לחית. עכ"פ, לפי הכתיב, ולפי צורת המלה ולפי הענין, יתר יש לחשבו לשם. וכן דעת יוסף הלוי (REJ 12, 154), ומפרשו מקום מנוחה. אך כל המפרשים הקדמונים והאחרונים אמרוהו ביוגיו פועל מן גזח גית, ועי' זה.

***נַחֲכָן** (נ"ן), לנ"ן נַחֲכָנִית, מ"ר נַחֲכָנִים, נַחֲכָנִית, —
מי שעושה צחוק, מי שמביא לידי צחוק, ל"ן,
ליצן, Spassmacher; bouffon, farceur; jester;
אלהיכם נח כן הוא (סנ' לט).

נַחֲלָה (נ"ן), ממנו נַחֲלָה, נַחֲלָה, נַחֲלָה, נַחֲלָה.

נַחֲלָה (נ"ן), מ"ר נַחֲלָה, כ"י נַחֲלָה, נַחֲלָה, סמ"י נַחֲלָה,
— מה שנשאר מכל עצם בחייו באש ועוד האש
בוערת בו, glühende Kohle; charbon ardent;
wive coal: פתח לנחלים ועצים לאש ואיש כדונים
לחרוץ דיב (מכ"י כו כח), אם יהלך איש על הנחלים
ורגלו לא תכוינה (סנ' י כח), חציו (של הפסל מעץ)
שרפתי במו אש ואף אפיתי על נחליו לחם אצלם בשר
ואבל (יסע' מד יט), הרבה העינים הדלק האש התם
הבשר והדקח המרקח והעצמות יחרו והעמידה על
נחליה רקח למען התם (יתח' כד יא), — וסמ"י: ולקח
מלא המחתה נחלי איש מעל דג נח (ויקד' יו יב),
מראיהם (של חיות המרכבה) כנ"י אש בערות (יתח' כ
ח יג), בא אל בינות לגלגל אל תחת לכרוב ומלא
חפניו נחלי אש מכינות לכרובים (סנ' י כ), נח לי
לוחשות, אוממות (כר' יג), נחלי ששעמו (כנ"י לו),
נח לי של רוחם (סנ'), וא"ל המשוור: ירחם
בך יתום אביר תקוה ולבו כנח לי העני נכה (כ"י
קלוי, ירחם נח), יהי קום לעובדי שקוף צלם הולך
בצלם וצלם בנחלי צלם (סנ', קולאס כלנ), — ובמלצה
להברק: עלה עשן באפו ואש פציו תאכל נחלים
בערו ממנו (סנ' כ כט), וירעם בשמים י"י ועליון
יתן קלו ברד ונחלי אש (תכ"י יח יד).

נַחֲלָה (נ"ן), — א) כמו נַחֲלָה: אבל (אין מכבין בשבת)
נחל של עין (כ"י אלפסי, סנ' כ), נחל ושלג
השלים במבצר (כ"י בן אכיתור, סנ' דס), ואופנים של
נחל (סיכולות, כימ"ד ילינס), בגשונות, חדק פרח
בשושן, נחל חובא על סמל כושר, גמא חלצו מאור
הבבשן (סמ"י יס"כ, חנן כח, כס' כב מרס גלון), אימתך

(1) ע"י הערה להערך שלקמן.

(2) משקל פחם, כחש"י ו"ל הר"ק: והאחד מן
נחלים נחל, ע"כ, והוא במקום משקל פֶּעַל (כ"י ג, רד"ק
ואתריס), — והוא מלה עברית, ואין לה אחות ביתר
הלשונות השמיות, רק דומה לה יש בערב' נחם a), בער,
הדליק את האש, ונאחם, פֶּתַח נֶאֱחַם b), פתח בוער, לוחש.

(a) جَحَجَ (b) جَحَجَ

***נַחֲרָה** (נ"ן), — ארזם חפנים, m. rot: Gesicht and
rouge; red-faced: הכושי זה נח רה (ככור' י
ו), היוארה את הכושי ואת הנחור ואת הלוקק ואת
הכיסח ואת הננוס אומר ברוך משנה הבריות (תוספתא
כר' י ג), — ולא צחור ולא נח רה (נמ' סס לא).

*נַחֲרָה, נחורים, ע"י נחר.

***נַחֲרִיתָה** (נ"ן), — סס"ס מן נַחֲרָה: נמצאו (הערבות)
גבוהות יותר משתי אמות ומתן אמה גחיליה
ולמטה מן הנחיליה יותר מאמה שלא יהו נגרות על
גבי המוכח (כס"י סוכה מס).

***נַחֲרִיתָה** (נ"ן), — סס"ס מן נַחֲרָה: געית נאנחים ענותם
חורה, נחילית קומתם נא אל תבוה (סלח' ס
פ"ה, חזון תחן).

***נַחֲרָה** (נ"ן), מ"ר נַחֲרָה, — נבנונית הכותל הנחור
ועקמומיתו: חיווין זה נח רות והשובכות
והשקופים והסלעים והנחירים (הסנ' ח
ג), — וע"י נחר.

***נַחֲרָה** (נ"ן), ס"ס, פת' נַחֲרָה, — כמו צחק, והסופרים החדשים
החלו להשתמש בו במשמע' צחק בלא קול, בתנועת
הפה והעינים בלבד.

— סנ', פט', נַחֲרָה, מנחך, — משתמשים בו קצת הסופרים
החדשים במשמע' דבר שראוי לצחק וללעג עליו.

(1) לא נתבאר מקורו וע"י הערה שלקמן. — (2)
ואמרו שם בנמרא: כושי אובמא גיחור חיוורא
לבקן סומקא והא הוא דאמר להו מאן בעי לוקיאני
ואישחכת חיוורא אלא כושי אובמא גיחור סומקא
כדאמרי אינשי סומקא גיחיא, ע"כ, ולא ידוע מקור
מלה זו גיחיא, ועכ"פ קצת רחוק לגזור נחור מן גיחיא,
כי הריש בסוף מה מיכה, ובנמרא ברכות נש: אמרו
והאי דגיחורי (בני מחווא) משום דמשמשי ביממא, ופרש
רש"י: לפיכך בניהם אדומין כאדמומית היום, אך יש
כאן נוסחאות מתחלפות, דשפירי, במקום דגיחורי ועוד. —
(2) ופרש רש"י: צחור רש"י בלעז גיחו רשהוא לבן יותר
מדי, אך כבר הגיהו שם כי זה מסורס וצ"ל צחור לבן
ביותר וגיחור רש בלעז.

(3) ע"י הערה לקמן. — (4) כך בהמשנה עם נח
פרוש הערבי של הרמב"ם, והנה רה"ג והערך ושאר
המפרשים פרשו מערות וחורים, אבל, לפי הענין ולפי
שאר השמות השנויים פה: זיוון וגיוויות ושובכות ושקופים
וכו' נראה ברור כי כל אלה הם בליטות מהכותל
ובפרט מוכח זה ממה שנאמר שם: שהן יכולים לקבל מעויבה
רבה, ולכן פרש הרמב"ם: והנחירים הוא תוספת הכותל,
אלא שכנראה הוא גורם זה הנחיריים בהא וגורו מן נחור
אוצה, עכ"פ, בעצם הדבר פרושו של הרמב"ם מכריע כאן.
(5) מן ארמית נַחֲרָה: הביאו רבי יצמיה לרבי יורא
לידי נחור ולא נח יך (ינדס כג).

לילד אמרו לו מוז אתה מתיירא בלילה היא גחלת ויוקרת יבא הבקר ואתה רואה שאינה אלא תולעת (פסיק' רכתי, חנכי חנכי). — ג) בהשאלה, "שחין ארסי", משחיר את המקום אחרי כן, Pestblatter; charbon; faroncle: גחלת ואש הפרסי אלו שני השמות החלמו על כל צמח מאכל טבעי ושורף וכו' והחלט שם הגחלת על מה שישחיר המקום ויפתח האבר (קאטון דג'ט'ט). יש שחין הנקרא גחלת והוא מתחדש במקום דומה לשריפת אש כמורסא סובבת סביבת המקום (פרקי מש'טו).

הגחלת הוא מן המורסות התרות אלא שהולדת הגחלת יהיה בשקרה להם דומה לרתיחה עד ששורף העור ויקדים לשחין אבעבוע דומה לאבעבוע המתחדש משרפת האש (ס' כג). השחינים אשר אמר להם הגחלת יולדו מן הדם חוק החום נוטה לשחורות (ס'). האבן יקרה הנקראת צאפירו כי כשתגע במורסא הריא הארסית הממיתה הכאה בזמן המגפה הנקראת בלשוננו גחלת ובלעז קארבונז תסיר הארס ממנה ותבריא את האדם (שלטי כגנז'ס מח). עוד ראיה אחרת הוא מיעוט היראות הדמילי'ם קרבוני הנקרא גחלת אשר בעיתות הדבר ובשאר זמנים לא ראינו שום תולה נמלם מהם כי אם מעט מועיר כמו אחת מני אלף שהחוליים ההם מתהווים מרם נשפך באבר ההוא אשר הוא בו (ר"י כן טודרוס, כלל לחי, דרוש נגד המגפה). הננעים הידועים בגחלת הם כולם ננעים יתחדשו בה בזמן האויר הדבר'י הרע (ס'). — ועי' אש, השיכים.

גחן*, פ"ט, פ"ט, ינחן, נוטה, שהה, neigen; s'incliner: קבע (ידימיהו) פניו לארץ וראה פרסות רגלים יונקים ועוללים שהיו מהלכים בשבי היה גחן לארץ ומנשקן (פסיק' רכתי, ויסי כעת). אתה נרמט לבריות שיהיו מהלכי גחנים על מיתיהם (מד'כ' כראש' כ). אמו (של תינוק) גוחנת עליו ומניקתו (ס' ויקרי' ד). הינ גחנות וכו' אמה אחת גחנה על המוכח (ר"מ סוכס מס'). כדי שלא יעמוד ע"ג הכותל ויגחון ויציל ויראה בחלון (דגמ"ס כ"ג ג).

— הפע', 'הנחין, — כמו קל: ואמר הפימן: בשפכי חין לפניך אנחין שאניאל ואלתמן לעצבי (פלי'ת' יוס'כ, אלה').

גחיר*, ש"ז, מ"ר גחירים, — מערה טבעית עמקה

(1) בערב' ג'חר, ג'חר (a).

(a) جحر جحر

גחל ורצונך נחל חמאה ולי נדך כמו שחל (ר"י הלוי, מפלתי סיכל). בתוך לבי ומעי אש וגחל אחי בגדו כלם כמו נחל. (אכר' מסדלי, כן סמך וסנויר ג). מגחל אל גחל התהלכתי. ולא שרפוני אש בחום תאותי (אשמורס יוס' כ' פלי'ת' מנס' חניגון). גדר גחל אש יוחל ושם הדריך מסלותיו (אופן לשנת. ור"ח, אכיר סגיר). — ג) מין מורסא ארסית, Karbunkel anthrax: ויתעוררו בו (בקין) גחלים והם צמחים נקראים בערבי גמר (קאטון א' כ'ו).

גחל, קל אינו נהוג.

— הפע', 'הנחל, נעשה נחל: יקוד אור ה' גחל עור מהפחים, ימנעו מילת חול וניבי שיתים (מחזור ויטרי' סע' לשנת, אמוי ארץ).

— הפע', 'הנחל, — א) בער נחל: חם לבי בהגוני יגחיל, וסתער בקרבי בעת אתחיל (יקוח'ל כר"מ, נסות א' ר"ס, ירלתי נפלו'ת). — ב) עשה, הפך נחל: סחף מחר הקריה באגחיל סיפי בראש זה אתחיל (ר"י כר"ס, שנת א' חנס, אודך כ').

גחלת, פ"ג, א) שם היחיד מגחלים: הנה היו בקש אש שרפתם לא יצילו את נפשם מיד להבה אין גחלת לחמם אור לשבת נגדו (יט'י' מו'ד). בניצוי מבעיר גחלת (ינ'מ' סג' נס' כ"ס). בחנו אותו (את משה בבית פרעה) והביאו לפניו בקערה והוב גחלת (מד'ר שמו'ת). — ושל 'סתבת': מכבין גחלת של סתבת כר"ה בשביל שלא יווקו בה רבים אבל לא גחלת של עץ (שנת מנ'). כאן בגחלת של סתבת כאן בגחלת של עץ (ס' קלד). — ובמליצה, כבה גחלת האחרונה של פלוני, השמיד שארית האחרונה של ורעו: והנה קסה כל המשפחה על שפחתך ויאמרו תני את מכה אחי ונמתהו בנפש אחי אשר הרג ונשמירה גם את היוורש וכו' את גחלתי אשר נשאה לכלתי שום לאישי שם ושארית על פני האדמה (ג'כ' יד'ו). — ואמר המשורר: מחלת נפשי אל תוכר ושמו אל תשמיעני, גחלתי אשר נשאה לי כבה זמן וגם ירועני (כר"ס, א'י סכנ). — *ובמליצה: והוי וחי בגחלתן (של החכמים) שלא תכוה (אכות כ'י). נשמתו (ארבע מאות איש שהיו עם עשו) כל אחד ואחד הלך לדרכו, אמרו שלא נכוה בגחלת' של יעקב (מד'ר כראש' עת). — ב) "תולעת מאירה בלילה, Johanniswürmchen ver luisant; glow-worm: למי שהיה רואה תולעת והיה מתיירא ממנו רואה בגחלת נקראת גומרת

(191) ט"ז, סמ"ג, (מ"ד) אינו נהוג מזה כי אם מן גיא.
— רוח צר בין שני הרים, Tal; vallée; valley.
ויקבר אתו בגי בארץ מואב מול בית פעור (דכ"ג) נד
(ו) ויגשו (היהודים) זיבאו נגד העיר ויתנו מצפון לעי
והגי בינו ובין העי (יכ"ט ח יא). ושמתי שמרון
לעי השדה לממעי כרם והגתי לגי אבניה ויספדיה
אנלה (מיכ"ס ח יא). — וסמ"ג: והראש אחד יפנה
דרך הנבול הנשקף על גי הצבעים המדרבה (ט"ז יג
יח). כי יום מהומה ומכוסה ומבוכה לאדני יי' צבאות
בגי חיוון (יט"ז ככ ט).

(192) ט"ז, סמ"ג, כהנ"ס, גיא, סמ"ג, מ"ר גיא (2) גיאיות,
גיאיות, ככ"ג גיאיות, — כמ"ן. גי: ושלשתי עמדים
אל החר מזה וישראל עמדים אל החר מזה והגיא
ביניהם (ט"ז יג). ונשב בגיא מול בית פעור (דכ"ג)
ג כט). גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה
עמדי (תה"ל כג ד). היה מורד והגיע לגי א או לגדר
מבליעו וחזור למדתו (עיר"ו נז). — ומ"ר גיאיות או גיאיות:
ילכו נא ויבקשו את אדניך מן גשאו רוח יי' וישלכו
באחד ההרים או באחת הגיאיות (מ"ב כיו). כה
אמר אדני יי' להרים ולגבעות לאפיקים ולגיאיות (6)
(יחזק' ו ג). ופלטו פליטיהם והיו אל ההרים כינוי
הגאיות (ס"ז יו). ונתתי את בשרך על ההרים ומלאתי

בתוך סלע וכדומה, Grotte; antre; grotto: חיוון
והגאיות וכו' והסלעים והגאיות (1) (אכל"ח כ).

* (193) ט"ז, סמ"ג, מ"ר גמ, גמ, גמ, — א) כתב,
שטר בכלל, Urkunde; document: — גמ חוב,
גמ שחרור, גמ פטור, גמ מיאון: כל גמ שיש עליו עד
כודי פסול (גיט' א ט). — וגמ שחרור של עבד או
שפחה: (מצא) גמ שחרור כומן שהרב מודה יחזיר
לעבד (ס"ז). גמ של גמ שחרור הרי אתה בן
תורין (קדוש' ו). עבד שהביא גמיו וכתוב בו עצמך
ונכסי קנויין לך (גיט' ח). המוכר עבדו לגביר יצא לחירות
וצריך גמ שחרור מרבו ראשון, (ס"ס פה). וגמ חוב
שארין בו אחריות (כ"ק לה). כותבין גמ חליצה אע"פ
שארין מכירין וכותבין גמ מיאון אע"פ שאין מכירין
(יכ"מ קא). — ומ"ר: אחד גמיו נשים ואחד שחרורי
עבדים שוין למולך ולמביא (גיט' א ד). — ב) כפרט
גמ מיתות. בין איש ואשתו, כתב שהבעל נותן
לאשתו שהיא תפשיט ושתוכל להנשא לאחר, ובוה
נתק קשר הנשואים שהיה בינו ובינה, Scheidebrief
lettre de divorce; letter of divorce: המביא גמ
מדינת הים צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם
(גיט' א ח). מעשה שהביאו לפני ר"ג לכפר עונתאי
גמ אשה (ס"ס). האומר תן גמ זה לאשתי ושמר
שחרור זה לעבדי אם רצה לחזור בשניה יחזור (ס"ו).
האומר כתבו גמ (2) ותנו לאשתי וכו' הרי אלו יכתבו
ויתנו (ס"ו ס). מצא גמ אשה בומן שהאיש מודה
יחזיר לאשה (תוספתא כ"מ א ו). האשה שאמרה התקבל
לי גמיו צריכה שתי כתי עדים (ס"ס כ). — ומ"ר: רבי
מאיר אומר עכו בארץ ישראל לגמיון (גיט' א כ).
שנים שקדשו שתי אחיות זה אינו יודע איזו קדש וזה
אינו יודע איזו קדש זה נותן שני גמיון וזה נותן שני
גמיון (יכ"מ כ ו). — ואמר הפיטן: כמה אחיה ונחתה,
למתי אקוה לרוחה, מגורי היה בארץ מליחה, נקראתי בלא
גמ שלוחה (סמ"א, עכ"ל לפסוק, כס"א אלו).

(1) גרסת הערוך. ובמשנ' בנוסחא' גהרים. וגרסת הרמב"ם
בנוף פרוש הערבי גהרים, וכבר העירותי שם כי פרושו
של הרמב"ם מכריע שהכוונה בזה היא לגמיון מן
הכותל. ואעפ"כ אין אנו רשאים לדחות פרושם של רה"ג
והערוך ורוב שאר המפרשים, וצריכים אנו לקבל פרושם
להצורה נחור ונחר.

(2) באשור' גמט, כל כתב עדות ושמר וכדומה
(מלון דליט, מוס' ארנולד). — וכן בארמ' וסורית. — וז"ל
רש"י: לשון בני אדם הוא בכר החיוקו בו לקרות למסר

כריתות אשה גמ.
(1) בערב' גי, גיא (2), בקעה, רחבה, מן גי (b),
במשנ' בפנים. והעקר, לפי דעת רוב חכמי הלשון, הוא
גיא, ונשמטה האלף אחרי בן.
(2) משקל שווא. — (3) כמו לילות מן ליל, עינות מן עין,
וזו היתה צורת הרבים הקדומה. — (4) זו הצורה נחתרשה
אחרי בן, עי' הערה שאחרי זה. — (5) כך הכתיב ברוב
הספרים, ובקצתן גאות, כדפוסים אחרים הכתב הגאיות,
(מ"ט, ונס' גמט'), ורגלים לדבר כי כתיב זה הוא תקון
קצת. מופרים לפני הכתיב שביחוקאל, ולפי הקריא
שהיה מקובל. והנה אין לבאר איך אסרו בזמן הקדום
ההוא את מ"ר זה: גאיות כמו לילות מן ליל וכמו עינות
מן עין, או גאיות כמו עינות, כי שתייהן אפשרות ואינן
יוצאות מהקש הלשון. — (6) כך ברוב הספרים. ובקצת
ספרים וב"ז וגאות (K. ונגז'), ובקצת ספרים גם
ולגאיות, ולגאיות. עכ"פ, אם נניח כי הכתיב של רוב
הספרים הוא האמתי, ר"ל שכן באמת כתב יחוקאל, נחיה
מוכרחים לאמר, כי במקום הזה כתב לפי הכתיב הקדום,
ולא לפי הקריא שהיה כבר נהוג בימינו וכמו שהוא בעצמו

(a) גו גו (b) גו

חרב (יחוק' לס ח).—ובלשון הפיטנים, בנוי להארין: גיא ודריה (א ר"ס).—ומ"ר גיאים: גבוהים וגיאים במאמר ראשון נפרשו (מעריכ כ שנוע').—גיא שמים, עי' שמן. — גיא צלמות, עי' צלמות.

גִּיגִית (1), ש"ג, מ"ר גִּיגִית, — מין כד גדול, גבוה, רחב למטה וצר למעלה, של חרס, וגם של מתכות, יחויקו בו מים ויעשו בו שר, grosser Zuber; Böttich; cave, jarre; tub, tank : אם יש בגיגית פותח טפח (שנת כד ס). שהיו מלקטין אותן (את הערבות להקפת המזבח בסכות) מערב שבת ומניחים אותן בגיגיות של זהב (מלאות מים) כדי שלא יכמושו (סוכה ד ו). מלמד שכפה הקב"ה עליהם (על ישראל) את ההר (סיני) בגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם (שנת פת). כפה עליו גיגית ופרע עליו מעויבה (סנה' עו). המצרי והישראלי בבית אחד זה גיגית מלאה מים ממלא הקיתון מתוכה ומוציאה מלא דם (למדנו, ויסי תשך). אין עושין בסוי לגיגית לא של כסף ולא של זהב וכו' אלא של חרס (פסוקי דר"כ, שור לו כשכ). משל לגיגית שמכסין אותה בכסות של חרש (והסוה, שמות). תנור שהוא עשוי בגיגית רחב למטה וצר למעלה (רמב"ם כ"ג סה). לבמות בהן גיגית שעושין בהן שר (רש"י סוכה כ). כשנותנים הענבים בגיגית גדולה (פמ"ג, קמו). גיגית של אבן או של עץ שחברה בארץ ונתמלאת מי גשמים מהו לשבול בה (ש"ת הכ"ט לא א). וגיגיות גדולות שרגילין לדרוך בהם (סרוקת, סי' תלס). פעמים שנותנים בגיגית הרבה בשר למלוח (סתרוס, סל' או"ז נב). אם יש יין בגיגית שהענבים בתוכה אע"פ שהענבים מתבקעין בשבת בגיגית מותר לשתותו בשבת (לכ"ז או"ז טז כ).

גיד, ממנו גיד, *גיד, *מגיד, *גיד.

גִּיד (2), ש"ג, מ"ר גִּידים, — (א) שם כללי לצנורות הדם שבנוף ולהמיתרים המקשרים בנוף, Ader; nerve : עור ובשר תלבישני ובעצמות וגידים תשכני

תמורת הא הנקבה כאשר נאמר בקבוץ שנה שנות ימין עליון ועקרו שנתות.

(1) משקל צִיצִית, ולא נתברר מקורה. אך לפי דעת לוי, המלה גיגית נגזרה מן גג, ונקודה הוא גיגית, ואינו נכון.

(2) עברית וארמית. בארמ' גידא. לפי דעת קצת

הנאיות (1) רמותך (שס לנ ס). כה אמר אדני' יי' להרים ולגבעות לאפיקים ולגאיות לחרבות השממות (שס לו ד). ואמרת להרים ולגבעות לאפיקים ולגאיות (שס ו). אין בונין מדרגות על פי האיות ערב שביעית משמסקו הנשמים (שניע' ג ח). ר' נחמיה אומר בונין מדרגות על פי האיות מערב שביעית בשביעית סומך להן עפר ונותן על גבי האיות (תוספתא שס ג ד). היו לפניו וכו' הר וגאיות מורד את הגאיות (שס ערכ' י). הן (האמות) עוברין לחמה וללבנה לכוכבים ולמזלות לאפיקים ולגאיות (פ"ד נד:). — ונכנ': ומלאתי את הריו חלליו נבעותיך וגיאותיך (2) וכל אפיקך חללי

קרא מ"ר של גיא. (1) כך הכתיב והקריא כאן ובשאר המקומות ביחוק' המובאים פה, וכן הכתיב בכ"מ במשנה, ואין שום ספק בדבר כי כך אמרו באמת בימי' המשנה גאיות ולא גיאיות, כי בהמקומות שבאה מלה זו במשנה ותוספתא הוא בעניני הלכה בעבודת האדמה, ובכל הדברים של עבודת האדמה לקחו בעלי ההלכות את המלים כמו שהיו שגורות כפי עם הארץ עובדי האדמה. וזו אחת מהמלים שאנו רואים בהן ברור את השנוי שנשתנית צורתן בין הוסן הקדום והוסן המאוחר. והנה על מ"ר זה אמר ריב"ג וז"ל: ונאמר בקבוצם לאפיקים ולגאיות והאלף היא האלף הרפה אשר בכל גיא יגשא ובנושב בגיא והיוד אחריה היא היוד אשר בארבע מלכיות אשר היא תמורת תו מלכות כאשר אמרתי בספר הרקמה בשער תמורת קצת האותיות בקצתם וכאלו גאיות קבוץ נאה כי נוהג אצל העבריים להוסיף הא הנקבה על השמות אשר הם לשון הובר ובבר הרגילו בזה כמו שאמרו נגד ונגדה ונחל ונחלה וזולת זה הרבה ממה שזכרנוהו בספר הרקמה. אבל הנח הרפה אשר בין הגימל והאלף הוא היוד הרפה אשר בכל גיא יגשא ומשקל גאיות פעליות ועקרו פעליות כלומר נאותות והמירו התו ביוד כאשר קרה במלכיות אשר עקרו מלכותות העין ממנו נרפית בין הגימל והאלף. ע"כ. וכעין זה רד"ק ושאר המוקדקים הקדמונים. והחדשים ראו כצורה זו מרים המקום של שתי האותיות יוד ואלף, אפס אולסה' נזר עליה גזרת פסול ואמר שנתהוהה בוטן שכבר התחיל רנש חקי יצירת הלשון להתרופף: eine Form, die wohl nur durch Entartung und zu einer Zeit entstanden sein kann, wo das Bewußtsein der Gesetze der Sprachbildung bereits zu schwinden begann. (Olsch. § 142 f) ויותר קרוב להאמת קניג (Kö. II, 58) שראה בזה פעולה מבעית של נטיית הלשון לחקל המבטא, ומפני שקריאת שתי אותיות החכיות יחד גי קשה על הלשון, התחילו לאמר גאיות במקום גאיות. — (2) אמר ריב"ג וז"ל: וכבר קבוצה בלי תוספת הא הנקבה ואמרו נבעותיך וגיאותיך ויתכן שאומר בגיאותיך שעמרו וגיאותיך וחסר התו אשר הוא

איוהו פצוע דכא כל שנפצעו הביצים שלו ואפילו אחת מהן וברות שפכה כל שנכרת הגיד (יכמ' ח כ). איוהו ברות שפכה כל שנכרת הגיד מן העטרה ולפנים (תוספתא שם י ד). ר' יאסי אומר מעוך וכתות בביצים נתוק וברות בגיד (שם ה). מירוק גיד, מירוק עטרה (גמ' שם נה:). (בוקן התחתון שיהיה סימן לזמן חיוב מיתה בבן סורר ומורה צריך) הקפת גיד ולא הקפת ביצים (פסד' פח:).

ג'ונבים, גיד הכבד.

*דרפק.

*ורידים.

*חומים.

יתר, יתרות.

*מורק, גיד הצואר. — מיתרים.

ניב, *ניבים שבצעם חקף. — נָשָׁה, גיד הנשה.

יעצב, עצבים. — ערק, ערקים.

פתילים.

*צמת הגידים.

שריאות.

גיד גידים, עי' גיד, גידים.

*גיד, פ"י. — ברת את הגידים, פתח את גידו הרם:

מעשה בשלטון אחד שהיה בקיסרין שהיה מגיד (י' א').

את הנגבים וחורג את הקבלנים (מד"ר ויק"ו).

— פס', *גיד, מגיד, מגיד, שברתו גידיו: ואפילו ראוהו

מגיד וצלוב והחיה אוכלת בו (יכמ' יו ג). אדם אינו

מטמא עד שתצא נפשו ואפילו מגיד ואפילו גוסס

(הל' א' ו). היה צלוב או מגיד ורמו ואמר כתובו

בט לאשתו כותבין ונותנין כלזמן שיש בו נשמה (תוספתא

גיט' ז א). מעידין על המגיד ואין מעידין על

הצלוב רשב"א אומר אף על המגיד אין מעידין

מפני שיכול לכוות ולחיות (יכמ' קכ:). חרוג שמצאוהו

מגיד לא קנה מקומו (רש"י כ"ב קא:).

— נקפ', *נתגיד: ניצלב אין מעידין עליו נתגיד

מעידין עליו (תוספתא נזק"מ, יכמ' יד ד).

*גיד, ת"י, למק' גידית, — שיש בו מטבע הגיד: שהוא

ענין זר וקשה לחתך בשר האבר הגידית ההוא

(ר"י אכרנבל, נחלת אבות ה, י' נסיונות).

א. *גידה, ש"י, מ"ר גיהים, — נגה, זהר, האור, Glanz

éclat; brightness: אין לסלואת התכונה ככל

(איוג' יא). ונתתי עליכם גידים והעלתי עליכם בשר

וקרמתי עליכם עור ונתתי בכם רוח וחיותם (יחזק' לו

ו). אינה מספקת לשתות עד שאנייה מוריקות ועיניה

בולטות והיא מתמלא גידין (סו' ג ד). העצמות

והגידין הרכין חרי הן בבשר (תוספתא פסחים

ח). אבל שני גידין משתי ירכות משתי בהמות סופג

שמונים (חולין פנ). אין בגידין בנותן טעם (שם

נט:). לנפל שלא נקשרו איבריו בגידין (שם פט:).

גיד בשר, גיד צואר (שם נ:). אי אפשר לבשר

ולעצמות בלא גידים (מ"י נא). — ואמר המשורר

כחלב להתכו בשליא להקפוא ובשר להלכישו בגידיו

ועצמותיו (ראכ"פ, כסס אל, קסו). — ובמליצה: מדעתי

כי קשה אתה וגיד ברול ערפך ומצחק נחושה (יכמ'

מח ד). — *גיד הנשה, עי' נשה. — גיד התרדמה:

והגיד המתנענע הנראה אצל הורידים והוא החלק

הגדול הנדבק בוריד הנעלם והוא הנקרא גיד

התרדמה (מ' אלדני, ש"א ד, הלנ). — גיד

הזהוב, מוחלל¹, חולי המחורים: מיחוש גיד

הזהוב וכו' (ר"י עמדין, מג' ספר כ כא). ויחלה כל

גופו והשלשול התעקש בו וכו' ונפתח לו מקור הגיד

הזהוב שהיה מושך כמעין (כוא, סתאכקות פס ר"י

איכסין). — גיד הקזה, עי' הקזה. — ב). *גידים

טיבשים, ישתמשו בהם בחומים לתפירה: לתופרן (את

התפלים) בגידין (מג' ת:). — וכנל: אין כותבין

ספרים לא על עורות בהמה טמאה ולא על עורות

חיה טמאה ולא נתפרין בגידן ולא נכרכין בשערן

(מכ' סו' א' א'). — ג) בהשאלה, *קיום אדמים

וכדומה בקצת פירות: האפרסקים משיטילו גידים

(מעשר' א' ב). — ובעלי הצמחים: עתה ראה אלה

הגידים הנה משערות ראש קור עכביש דקו את

פני כל זה העלה מלאו (רמח"ל, ליסר' תהלה א, מחקר).

— ד) בהשאלה, *חוטני בצק: יוצאין במצה גא כדי

שתיפרש ולא תיעשה גידין גידין (ירוש' פסח' א

כט:). — *וגידין של אדמה: בוקע (הנחש) ויורד עד שהוא

מגיע לסלע ושומט גידין של אדמה ואוכל (מד"ר

נחל' כ). — ה) *אבר הברות, membrum virile:

נסתעף ממושג ההתפשטות שבשם גיד' a) בערבית, אך

זה דחוק. Fränkel מדמה להשם הזה קיד b) בערב'

שפרושו הוא ככל ברול. — ¹ לפי השם הגרמני

güldene Ader.

(a) حید (b) قید

¹ גרסת הערוך, ובנוסחא' הורג.

יהושע בן לוי ואמרי לה תני רבה בר מרי משום רבן יוחנן בן זכאי שתי תמרות יש בניה בן הנם ועולה עשן

עליו הרבה, בתרגום של התימ' נקודה ג'ינם, וכן בערב' בנו הנאם (a) לאחת משבטי השדים, ואעפ"י שאפשר שהכתיב ניהגם ולא ניהגום שבתלמוד אינו מוכיח שהם קראו ניהגם, כי אפשר שכתבו כך ניהגם מפני שכן כתובה מלה זו הרבה פעמים במקרא, אעפ"כ יותר מסתבר שבאמת כבר שבה ונברה בזמן ההוא ההברה הקדומה גם במקום ההברה המאוחרת קצת ג'גם, וכן ההברה הרגילה של הספרדים עתה ניהגם, והיהודים האשכנזים אומרים בדבור ג'הגם, וסוברים רוב החכמים שהשם ניהגם מצמצם מן השם ג'י בן ג'גם, שזה היה שם גיא בדרומית מזרחית לירושלם ששם היו עובדי המלך והבעל לפנים מעבירים את בניהם באש, ולכן נהיה למשל לתועבה נוראה, לזעזוע ושערוריה: ושמה (יאשיהו המלך) את התפת אשר בני בני הג'גם לבלתי להעביר איש את בנו ואת בתו באש למלך (מ"ב כג י). ובנו במות התפת אשר בניה בן הג'גם לשרף את בניהם ואת בנותיהם באש (ירמ' ז לא). והוא (במשנה) העביר את בניו באש בני בן הג'גם (דכ"ב לו ו). — וכלי בן, ג'הגם (יחזק' יח לפי רוב הספרים, ושם יח ו לפי כל הספרים, וכן נחמ' יח ו), וקצת החוקרים החדשים אמרו כי השם בן הג'גם נשתבש מן בן געס, והכונה לעבודת התמוז. ובגלל התועבות של עבודת המלך בניה נבא ירמיהו עליה כי תהיה ג'י ה ה ר ג'ה, ושם יהיו פגרי העם מושלכים למאכל לעוף השמים ולחיות הארץ, ובדרך דרוש דרשו חכמי התלמוד את השם הג'גם, ואמרו: בג'י ה ג'גם שהכל יורד לה על עסקי הג'גם (פרק יט), עי' ערך הג'גם. ודרשו עוד: ולמה נקרא שמו תפת והג'גם שהיו (הכומרים של המלך) מתופפים ומנהמים בתופים שלא ישמע אביו (של התינוק) קול הגעור וירחם עליו ד"א הג'גם שהיה תינוק מנהם וקול נהמתיו עולות ד"א הג'גם שהיו הכומרים אומרים יתנה לך יערב לך יתבסם לך (פרק, כסס ילמדנו, פס' קדוש' ומד"כ ח'כס נקלע' שנויים), ובזמן מאוחר דרשו שם זה שהוא ראשי תבות: ויהיה פירושו בנוטריקון גיא הישן כלומר שכר הישן וכו' ודמיו לשונה בהיותו הפסד כחות הנפש (הג'ג' הספס ל). מקום אבדן גמשות הרשעים כנוהו בשם ג'י ה ג'גם והוא נוטריקון ג'י הישן ר"ל שכר הישן (מ' אלדני, ש"א ט). — והנה לא נמצאה מלה זו במשמעת שאלו במקורות הספרות העברית קודם המשנה. בבן מירא העברי לא באה מלה זו, גם בספר תנוך, שנתחבר כנראה בזמן מלכות החשמונאים האחרונים, לא נזכר השם ניהגם בפרוש, אעפ"י שהוא מדבר שם על גיא אחת שתהיה מקום המשפט של הרשעים. בעזרא הרביעי ובאגרת ברוך נזכר

פניני הדר ומי ערך יערך לה מן כוכבי ג'י ה (רסע"ג, סק' סגל, מסד' סרכני). דורש להשוות בו ג'י ה ואישון, והפלא סכל עם ולשון (קדוש' לט' הסדס, חזון מקדס). צור ישער תמהרנה, ג'י ה אורך תמהרנה, לילה ויום תנצרנה (שמעון כ"ר יחקק, אל אל חי וולת שנת ב' אחר פסח). אור לצלמות הושם וג'י ה הושת לערפל (אלי' בן שמע' ס' חלכי ישראל, סליח' ד עי"ת). אור כבודו יורח במקדש קדש ג'י ה גרות נחזה דולקים בקדש (אופ' לשנת ח' מנכס, אור כבודו). — וכנ"ל: גם במקדש מעט הישירו עפעפי ג'הגו (אופ' לשנת תכו, סאווט). — ומ"ר: יש לצורנו אור מאור שהוא מובהק ביתר המוגהר מכל המוגהרים ומגיה יתר מכל הג'י ה ים (ר' נרכיס הנקדן, סוף דר' גולנק, ד). — ובהרחבה, יום: גדול סלל, נבדורתי נסלל, ג'י ה וליל גדלו נסלל (שנת' סק', אל נשא, יורג שנת כרלש'). ב"י ג'י ה, ס"ט, — נתן אור מבהיק: האור בג'י ה זו כשלמה עשה, הבהיק ויוו מעלה ומטה, הכחות נלגל חסד במבטא (מחזור ויטרי, כרכ' נשא, ח'יחד).

ג'י ה, ס"ט, — כמו ג'הה: ובבקשה סמך שמור ושמרת מלהגיה, ואורך ג'י ה, ולמחזור יעלה ג'י ה (תשו' ר"ת, סוף מק"נ קו).

ג'י ה, ס"ט, — כמו אג'י ה: בשביל שרוב ג'י ה ת כל מאור ונהירות כל מזרח הוא בראש וריחתו (ר' נרכיס הנקדן, סוף דר' גולנק, ד).

ג'י ה, ס"ט, — שאלו, המקום שבו, לפי אמונת ההמון, יענו הרשעים החטואים אחרי מותם, Hölle; enfer; hell משפט רשעים בג'י ה ג'גם שנים עשר חודש (עדי' צי). כל זמן שאדם מרבה שיחה עם האשה וכו' וסופו יורג ג'י ה ג'גם (אבות א' ס). אמר ר' מריון אמר רבי

(1) בסור': ג'הגא, בערב' ג'הגם (a), ונחלקו בה חכמי לשון ערב, יש אומרים שהיא מ' ע' ר ב, ר"ל מלה שאולה מלשון אחרת, וי"א שהיא ערב' (גולליק, מערכ' מו). — בארמית ג'הגם: עתידין רשיעיא לאיתרנא לאתמסרא לג'הגם יקירות עלם (ת"י יסע' כו יט, לג יד). והא ג'הגם מסיק חננא וגומרין ראשא ומכעיר שבבין דגור למידן ביה רשיעיא (ת"י כרלש' יס י). ביוונית τέρενα, וכמו שכבר העיר דלמן G. Dalman, Realencycl. Herzog u. Hölle (Hawke) זה מוכיח על הכרת החירק הקצר לפנים כמו a, בתרגומים בדפוס' שלנו נקודה המלה ג'הגם, אך הנקוד של התרגומים שלנו הוא מאוחר ואין לסמוך

(a) מלך

(a) ח'י

גיהנם (פסח' נד). פושעי ישראל בגוֹפּוּ ופושעי עבֹדֹם כגוֹפּוּן יוֹרְדֵין-לגיהנם. ויִרְדּוּן בֶּה יִבְ חַדֵּשׁ וכו' וּשְׁחַמְאוּ וְהַחֲמִיאוּ אֶת הָרִבִּים כְּנֹן יִרְבְּעֵם בֶּן נִכְסֵי וְחִבִּירֵי יוֹרְדֵין לִגְיָהֶם ויִרְדּוּן בֶּה לְדוּרֵי יְדוּדוֹת וכו' גִּיְהֵם כֹּלָּה וְהֵן אֵינָן כְּלִין (כ"ס יז). נַהֵר דִּיגוֹר וכו' (שְׁפוֹךְ) עַל רֹאשׁ רִשְׁעִים בְּגִיְהֵם (חג' יג). נִתְחַיֵּב רִשַׁע נִטֵּל חֶלְקוֹ וְחֶלְקֵי חֶבְרוֹ בְּגִיְהֵם (סס יב). ת"ח אֵין אֹדֶר שֶׁל גִּיְהֵם שׁוֹלֵטֵת בָּהֶן (סס כו). כֹּל הַמּוֹכֵה אֶת הָרִבִּים אֵין חַמָּא בֹא עַל יְדוֹ וכו' כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה הוּא בְּגִיְהֵם וְתַלְמִידוֹ בֶּן עֶדֶן (יומ"א פו). לְעוֹלָם יִרְאֶה דִּין עֲצָמוֹ כְּאִילוֹ חֶרֶב מוֹנַחֵת לוֹ בֵּין יְרִיכּוֹתָיו דִּבְיָהֶם פְּתוּחָה לוֹ מִתְחַתִּיו (יכ"א קט). הַגּוֹזֵן מִנְכֶּסֶיוּ וְעוֹשֶׂה מִהֵן צִדְקָה נִצֵּל מִדִּינָה שֶׁל גִּיְהֵם (גִּי' ז). כֹּל הַבּוֹעֵם כֹּל מִינֵי גִיְהֵם שׁוֹלְטִין בּוֹ (נדר' ככ). כֹּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֲנוּפָה נּוֹפֵל בְּגִיְהֵם (סוֹט' מ"א). כֹּל הַיּוֹרְדֵין לִגְיָהֶם עוֹלִים חוּץ מִג' שִׁיּוּרֵין וְאֵין עוֹלִין וְאֵלוֹ הֵן הַבֹּא עַל אֶשֶׁת אִישׁ וְהַמִּלְכִּין מִנֵּי חֲבִירוֹ בְּרִבִּים וְהַמְכַנֶּה שֶׁסָּרַע לְחַבְרוֹ (ב"מ נח). בְּשִׁבּוֹל חֲנוּפָה שֶׁהִתְנִיפוֹ לִקְרַת עַל עֵיסְקִי

הָרִי אֵשׁ שֶׁלֹּא כָּבוֹ לְמַרְחָה, וּמִשְׁנֵי עֲבָרֵי הַסֶּדֶק הוּא הוּי עוֹמְדוֹת שְׁתֵּי תַמְרוֹת נְמוֹכוֹת, וְהִיָּה נִשְׁמַע מִשָּׁם גַּם מִעַת לַעֵת קֶצֶת קוֹל הַבֵּרֶת נְהִימָה כְּמוֹ מִתּוֹךְ פִּי הָרִי אֵשׁ. וְאַפְשָׁר לִשְׁעַר כִּי אֹדֶר עַל שֵׁם שְׁתֵּי תַמְרוֹת שֶׁמִּשְׁנֵי עֲבָרֵי הַסֶּדֶק הוּא זֶה קוֹל הַנְּהִימָה הַנּוֹסֶתֶר נִקְרָא לְפָנֶיךָ הֵן הוּאֵת גִּיְהֵם, כִּי הֵנָּה (א' הַגֵּם) בְּעִרְבִית הוּא מִין סַמִּינִי הַתַּמְרִים, וְהַיִּנְיָמָה (ב) הוּא קוֹל גִּיְהֵם בִּלְחָשׁ (לֶאֱלֹן אֶלְעֶרֶב). וְאַחֲרֵי כֵן אֹדֶר נִעְלַם מִדַּעַת הַהֶסְכֵּן מִקּוֹר הַשֵּׁם הַזֶּה הֵנָּה, וְיִחְסוּהוּ לְאִישׁ שֶׁשָּׁמוֹ הִיָּה בֶּן הֵנָּה, כְּמוֹ שֶׁהִיָּה רִגִּיל בּוֹמְנִים הַקְדוּמִים, כִּי הַשֵּׁם שֶׁל מְקוֹם מִן הַמְּקוֹמוֹת הִיָּה הַסִּבָּה לְהוֹלֵת הַגֵּדָה שֶׁלֹּמָה וְלִיצִירַת אֲנָשִׁים וּמַעֲשִׂים שֶׁלֹּא הִיָּה כֹלל בְּמַצִּיאוֹת. וְדָבָר טָבֵעִי הוּא שֶׁהַמְּקוֹם הַזֶּה בִּהְיָ שֶׁהִיָּה עוֹלָה מִשָּׁם עֲשֵׂן סִתּוֹךְ הָאֲדָמָה נִחָשׁ גַּם בְּעִינֵי הַיְּהוּדִים הַקְדוּמִים לִפְתּוֹתָיו שֶׁל שְׁאוֹל, כְּמוֹ שֶׁכָּךְ חֲשַׁבּוּ וְהִאֱמִינוּ גַּם הַיּוֹנִים כִּי פִי הָרִי הָאֵשׁ הוּא פְּתוּחָה שֶׁל הָעוֹלָם הַתַּתְּחוֹן שֶׁלֹּהֶם שִׁקְרָאוּ לוֹ הָרֵם, וְכְּמוֹ שֶׁנִּחְשַׁב גַּם מְקוֹם אַחֵר כְּעֵין זֶה לִפְתָּח הַשְּׁאוֹל, כְּמוֹ שֶׁסָּפַר רַבֵּה בֶּרֶךְ בֵּר חֲנַנִּי: זֵימְנָא תִּדְא הוּא קְאוּלָּנָא בְּאוּרְחָא אֹמֵר לִי הוּא טִייעָא תֵּא וְאַחֲרֵי לֶךְ בְּלוּעִי דִּקְרַת אֹדֶר הוּא תֵּרִי בּוֹעִי דְהוּא קֵא נֶפֶק קוֹטְרָא מִינֵיהּ שֶׁקֶל גִּבְבָּא דְעִמְרָא אֲמַשִּׁייה מִיָּא וְזוֹתְבִיָּה בְּרִישׁ רּוֹמְחִיָּה וְאַחֲלָפִיָּה הַתָּם אֵיחֲרָךְ א"ל אֲצִית מַה שִּׁמְעַת וּשְׁמַעִית דְּהוּוֹ קְאִמְרִי חֲכִי מַשֶּׁה וְתוֹרָתוֹ אִמַּת. וְהֵן בְּדָאִים אֹמֵר לִיָּה כֹּל תַּלְתִּין יָמִין מִהֲדִרָא לְהוֹ גִּיְהֵם כְּבִשָּׁר בְּתוֹךְ קִלְחָת וְאַמְרִי חֲכִי

(a) הַן (b) מִינְיָה

מִינֵיהֶם (י' וְהוּוֹ שֶׁשִּׁנּוּ צִינֵי הָרִי הַכְּרִוֹל כְּשֶׁרוֹת וְזוֹ הִיָּה פְּתַחַת שֶׁל גִּיְהֵם (סוֹכֵה ל:). וְלֹא עוֹד אֵלָּא שִׁישׁ לְפָנֶי (עֵתָה בְּמוֹתִי) שְׁנֵי דְרָכִים אַחַת שֶׁל ג"ע וְאַחַת שֶׁשֶּׁר גִּיְהֵם וְאֵינִי יוֹדֵעַ בְּאִיּוֹ מוֹלִיכִים אוֹתִי (נִכְר' כח). כֹּל הַמִּנְכָּל אֶת פִּיּוֹ מַעֲמִיקִין לוֹ גִּיְהֵם (שְׁכֵת לנ). אֵשׁ אַחֵד מִשְׁשִׁים לִגְיָהֶם (סס נו). אֹמֵר גִּיְהֵם לְפָנֶי הַקֶּב"ה רַב־שָׁע עֵיף אֲנִכִּי (סס קד). בִּשְׁעָה שִׁירַד אוֹתוֹ רִשַׁע (נִכְוֹדְנֶאצֶּר) לִגְיָהֶם רַעְשׁוֹ כֹּל יוֹרְדִי גִיְהֵם אִמְרוּ שְׁמָא לְמִשּׁוֹל עֲלֵיהֶם הוּא בֹא (סס קמט). תִּקְנַת גִּיְהֵם לְרִשְׁעִים בֶּן עֶדֶן לְצִדִּיקִים (עֵרוֹב יט). רִשְׁעִים אִפִּילוֹ עַל פְּתַחוֹ שֶׁל גִּיְהֵם אֵינָם חוֹזְרִין בְּתִשּׁוּבָה (סס). פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל אֵין אֹדֶר גִּיְהֵם שׁוֹלֵטֵת בָּהֶן (סס). שֶׁלֹּשָׁה פְּתָחִים יֵשׁ לִגְיָהֶם אַחֵד בְּמִדְבָּר וְאַחֵד בֵּים וְאַחֵד בִּירוּשָׁלַם (סס). א"ר יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי ו' שְׁמוֹת יֵשׁ לִגְיָהֶם וְאֵלוֹ הֵן שְׁאוֹל וְאַבְדּוֹן וְבֹאֵר שְׁחַת וְכוֹר שְׁאוֹן וְטִים הִיּוֹן וְצִלְמוֹת וְאַרְץ הַתַּתְּחִית (סס). ג' אֵין רּוֹאִין פְּנֵי גִיְהֵם אֵלוֹ הֵן דִּקְדוּקֵי עֲנִיּוֹת וְחוֹלֵי מַעֲיִין וְהִרְשוּת וי"א אָף מִי שִׁישׁ לוֹ אִשָּׁה רַעָה (סס מ"א). שְׁבַעַת דְּבָרִים נִבְרָאוּ קוֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם וְאֵלוֹ הֵן תּוֹרָה וְתִשּׁוּבָה וְכֵן עֶדֶן וְגִיְהֵם וכו' מִפְּנֵי מַה לֹּא נִאֲמַר כִּי טוֹב בִּשְׁנֵי בִשְׁבַת מִפְּנֵי שֶׁנִּבְרָא בּוֹ אֹדֶר שֶׁל

הַשֵּׁם גִּיְהֵם בְּמִשְׁמַעְהָ זוֹ, וְכֵן בְּסַפְרֵי הַבְּרִית הַחֲרָשָׁה. וְקִשָּׁה לְקַבּוֹעַ פְּחוֹת אוֹ יוֹתֵר בְּדִיוֹק אֵימָתִי הַתַּחִּיל הָעַם לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּגִיְהֵם בְּמִשְׁמַעְה מִיּוֹחֲדָה זוֹ. עַב"פ, בִּימֵי סְרוּר הַמִּשְׁנָה הִיָּתָה מֵלֵת גִּיְהֵם כְּכֹר שְׁגוּרָה בְּפִי כֹל בְּמִשְׁמַעַת עוֹלָם הַתַּתְּחוֹן, וְרַגְלִים לְדַבֵּר כִּי כְּכֹר פֶּשֶׁט הַשְּׁמֹשׁ בֶּה בְּמִשְׁמַעְה זוֹ בִּימֵי הַחֲשׁוֹמוֹנִים וְאֹדֶר עוֹד קוֹדֶם. וְעֵי הָעֵרָה שְׁאַחֲרֵי זוֹ. (א' אַעֲפִי שֶׁסְּפוּרֵי ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי חֲשׁוּדִים קֶצֶת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא יָדַע לְסַפֵּר הִרְבָּה עֲנִיּוֹנִים נִפְלָאִים עַל הַגֵּן עֶדֶן וְעַל הַגִּיְהֵם, מ"ם כֹּל סִגְנוֹנוֹ שֶׁל מֵאִמֵּר זֶה מַעֲיִד עֲלָיו כִּי אֵין זֶה דָּבָר בְּדוּרֵי וְהַגֵּדָה בְּעוֹלָם, אֵלָּא שֶׁרֶב מִרְיֹן בְּשֵׁם ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי, אוֹ רַבֵּה בֶּר מְרִי בְּשֵׁם ר' יוֹחָנָן בֶּן זְכַאי סָפַר דָּבָר שֶׁהִיָּה בְּמַצִּיאוֹת, וְצִרִיךְ לְקַבֵּל עֲדוּת זוֹ כְּמִשְׁמַעְה, שֶׁהִיָּה בְּאִמַּת בְּמְקוֹם מִן הַמְּקוֹמוֹת כִּהְיָא שִׁקְרָאוּ גִיְהֵם שְׁתֵּי תַמְרוֹת, אֹדֶר נְמוֹכוֹת, וְהֵם הַנִּקְרָאִים צִינִים, וְסָבִין שְׁתֵּי תַמְרוֹת הָאֵלָּה הִיָּה בְּאִמַּת יוֹצֵא עֲשֵׂן, וְאֵם כֶּךָ הַדָּבָר, זֶה יֹאֵר אֹדֶר אֹדֶר בְּחִיר עַל הַשֵּׁם גִּיְהֵם, וְגַם אֹדֶר עַל עֲצָם עֲבוֹדַת הַמֶּלֶךְ בְּמְקוֹם הַזֶּה לְהַעֲבִיר אֶת הַיְלָדִים כֹּאשׁ. כִּי כֹל הֵנִי הוּאֵת מוֹרְחִית דְּרוּמִית לִירוּשָׁלַם הִיָּתָה קֶרַע בְּאֲדָמָה שֶׁנִּתְחַתֵּה אֹדֶר ע"י רַעֲשׁ, וְכְּמוֹ שֶׁאֵנִי רּוֹאִים: וְנִבְכַּע הָרִי הוֹתִים מִחֲצִי סוֹרְחָה שֶׁל וּעָה, כְּמוֹ שֶׁנִּבְכַּא הַנִּבְיָא: וְנִבְכַּע הָרִי הוֹתִים מִחֲצִי וְחֲצִי נִגְבָּה וְיִמָּה נִיָּא נְדוּלָּה מֵאִד וּמִשׁ חֲצִי הָרִי צְפוּנָה וְחֲצִי נִגְבָּה וְגַרְ וְנִסְתָּם כֹּאשֶׁר נִסְתָּם מִפְּנֵי הָרַעֲשׁ בִּימֵי עוֹיָהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה. וְאַפְשָׁר כִּי בְּמְקוֹם אַחֵר כִּהְיָא שֶׁנִּתְחַתֵּה ע"י הוּוּעָה נִשְׁאָר סֶדֶק וְהִיָּה עוֹד זְמַן מַה עֲשֵׂן יוֹצֵא מִשָּׁם, כְּמוֹ מִפִּי

לגיטה חרק עליהם שר של גיהנם שניו (סנס' נב).
 בשעה שהקב"ה מחזיר נשמות לפגרים מתים נשמתן
 קשה להם בגיהנם (סס קט). מגיהנם שפיה צר
 שעשנה צבור בתוכה ושמה תאמר בשם שפיה צר כך
 כולה צרה ת"ל העמיק הרחיב מדורתה (מנח' נט). ואמר
 הקב"ה לשר של גיהנם אני עליו מלמעלה ואתה
 עליו מלמטה (פרכין טו). גיהנם למעלה מן הרקיע
 וי"א לאחריו הרי חשך (תמיד לז). לעתיד לכא הקב"ה
 נוטל את אה"ע ומורידם לגיהנם ואומר להם למה
 הייתם קונסין את בני (מד"כ כראש' כ). וארכו של עולם
 ת"ק שנה מהלך ורחבו מהלך ת"ק שנה והוא אחד מארבע
 מאות שנה לגיהנם ומוצא הילוכה של גיהנם
 שני אלפים מאה שנה מצינו שכל העולם כלו ככיסוי
 קדירה לגיהנם (סס כס"ג, חתת כ"א). באותה שעה
 פותחת גיהנם את פיה ואומרת לפני הקב"ה רבש"ע
 מלא אותי פושעי ישראל (אליסו זוטא, כ). ומאירה החמה
 כנגדה במערב ומאדמת מכת גיהנם (י) שבמערב

בישה ותורתו אמת והן בדאים (סנס' קי). פעם אחת
 הלכתי בדרך ואמר לי מי ע בוא ואראך בלועי קרה הלך
 וראה שני סדקים שהיה יוצא עשן מכניהם לקח נבב
 של צמר והטבילו במים ושמו בראש הרמח והכניסו
 שמה ונחרך אמר לו (הטיע) הקשיבה מה שהם אומרים
 שמע (רכה בר בר חנא) שהם אומרים משה ותורתו
 אמת ואנו בדאים אמר לו (הטיע) כל שלשים יום
 מנערת אותם הגיהנם כבשר בקלחת וכו'). וכמו שחשב
 הטיע את המקום הזה שהוא בלועי קרת מפני שהיה יוצא
 עשן מהאדמה והיה נשמע משם קצת קול הומה מפני
 שהיה המקום שארית של זועה וזעולת הרעש, כן היה
 נחשב המקום בהגיא שהיה יוצא משם העשן לפתח
 השאול, וזו היתה אולי הסבה לכל עבודת המלך במקום
 ההוא כדי לרצות את זעם האלהות. ואם כן היה השם
 גיהנם לפחות אצל ההמון נרדף עם השם שאול עוד בזמן
 קדום מאד, מפני שבאמת חשבו כי במקום הזה הוא פתח
 להשאול, ומעט מעט דחה השם גיהנם ההמוני את השם
 שאול היותר קדום ומהשמוש הרגיל. ואעפ"כ, לפי
 דעת דר' דלמן, אין שום יסוד לעדותו של ר' מריון אדות
 העשן שהיה יוצא מבין שתי התמרות, כי האדמה במקום
 הזה אינה מטבע של הרי אש, ואי אפשר שבזמן מן
 הזמנים היה כאן פה של הרי אש, ולכן לפי דעתו צריך להחזיק
 בסברה המקובלת כי ע"י נבואת ירמיהו על המקום הזה קבל
 אח"כ בדמיון העם מושג של מקום המשפט לרשעים.
 הערבים בימינו קוראים לחלק מגיא זו וואד אלגאר (א)
 ואומרים כי ביום המשפט הגדול תמלא בלה אש וידונו
 בה הבופרים. — (י) בנס' שם בארמית: בפניא (החמה
 אדומה) דחלפא אפיתחא דגיהנם.

(א) וואד אלגאר

לפי שעמוד של אור החמה מכה כנגד גיהנם
 ומאדים החמה מכתו (כ"י כ"ג פד). ויקבר (הרשע)
 בקברות התאוה הוא הקבר הנקרא תפתה וגיהנם
 ויענש הנוף בעונש הראוי לו והנפש בעונש הראוי
 לה (מלמד סתלמי, נסעלות). קבלה היא ביד חכמי
 התורה ונתפרסם בכל האומות כי נפש הרשע כדי
 רשעתה נדונית ונענשת ע"פ מעשיה ומקום העונש נקרא
 גיהנם וכו' כי כלם מסכימים כי יש גיהנם עליון
 ותחתון (כאמונות להש"ט פלוקיאל ו ת). בגירסאיל שרו
 של גיהנם עומד לפני נשמת הצדיקים שלא יתפללו
 על הרשעים לפני הקב"ה (כריקני, חנן יקרא, לך לך).
 והשר של גיהנם שמו ערסאיל שערסו של נחש הוא
 ונותן להם לשחות כוס התרעלה (עמס"מ, קרית ארבע
 קלד). ואמרו חכמים הוקף גן עדן במאוסים והוקף גיהנם
 בתענוגים (מאלי נדק, אלגזלי 71). — ואמר הפוסק: עובב
 גא בן אדם עובב נחת ושמחה, בטרם נוד רוחך בכל
 פאה ורוחה, ועיניך יראו גיהנם פתוחה, ושם תהיה נפשך
 שרופה באש כסוחה (סלי' שנת סוכה, יעוצו רשע נתיבו).
 אַבְרָהָם, והוא שם אחד ממדורי גיהנם, והלבוש ש'
 שנה, ולשם אובדות נשמות הרשעים. — אַוִּינְיָאֵל,
 הממונה על הבית החמשי. — אַוִּר, כנוי לגיהנם. —
 ארץ תחתית, "וכה מובעים בחשך החולקים על ת"ה".
 באר שחת, "הלוכה ש' שנה, ושם נדונים הגולגים
 והגנבים ועושי שר שכיור. — בור שאון, כנוי
 לגיהנם. — בְּבֶרֶת, עֵמֶק הַבְּבֶרֶת, כנוי לגיהנם. — בְּעֵי,
 מלאך הממונה על חבוט הקבר.

דוֹקָה, ובה נידונים המלשינים תלויים כלשונותם.
 יורדי דומה, "מלאך דומה".

הב הב, בנות עלוקה, "וקולה של גיהנם. —
 "הדרניאל, הממונה על הבית הששי.

חבוט הקבר. — חֲבֻלָה, "מלאכי חבלה.

מיט היין, ושם נידונים מגלי עריות.

נָפֶה, "כף הקלע, שקולעים בה את הרשעים
 בגיהנם מקצה העולם ועד קצהו.

"סדרו, שבעה מדורי גיהנם. — סוֹת, מלאך המות.

— "מתניאל, ממונה על הבית הרביעי.

"גנירסאיל, אחד משרי גיהנם. — "נדר רינור'
 העובר בגיהנם.

"סמאל, אחד ממלאכי חבלה של גיהנם.

עֲבֶרֶת, כנוי לגיהנם. — עֲלֻקָה, "עֶלְק, כנוי
 לגיהנם. — ערסאיל, אחד משרי גיהנם.

פה פי הניהנם. — פוקה *כנוי לניהנם.
צלמות *כנוי לניהנם. — צר *כנוי לניהנם.
קשיאל מלאך הממונה על הבית השני של
ניהנם ומה את הרשעים בשבט של אש. — קיפוד
שר של גיהנם.
*כנוי לניהנם.
שאל שאל תחתית. — שפמיאל מלאך הממונה
על הבית השלישי.
תנור *פתח הניהנם. — תפת, הפתח. כנוים
לניהנם.

גיור, גיור *שם מן גיר כמו גר: ולפיכך לא קבלו
גרים בימי דוד ושלמה שמה מתוך הפחד חורו ובימי
שלמה שמה מפני המלכות והמנוחה שהיו בה ישראל
חורו שכל גיור שיש לו מענה בענין אחד מהכלי
העולם אין הגירות שלמה (כ' כתי דין, 72 קמח ג).
*גיורת, שם *מ"ר גירות, אשה לא יהודיה שנתגיירה
ונכנסה לדת יהודית, Proselytin; femme
convertie au judaïsme; proselite: אין וונה
אלא גיורת ומשחררת ושבעלה בעלה ונות (ינמ'
ו ה). הגיורת שנתגיירו בניה עמה (ס"א ב).
הגיורת והשבויה והשפחה שנפדו ושנתגיירו
ושנשחררו (כתוב' א ב). הבא על הגיורת ועל
השבויה (ס"ג א). ישראל שנשא גיורת בתו
בשרה לכהונה וכו' אבל גר שנשא גיורת בה
פסולה לכהונה (קדוש' ד ז). מפני מה הכל קופצין לישא
את הגיורת וכו' מפני שהגיורת היא היתה
בחוקת המשתמרת (תוספתא סוכות ב' יא). שאין
מטבילין את הגיורת בלילה (ירוש' ינמ' ז ח ד). אני
גר מצרי נשוי לגיורת מצרית בני בן גר מצרי
ואני משיא לגיורת מצרית (ס"ח ט): בת גיורת
עמונית (ס"ד). ובאת (הוונה) לבית מדרשו של רבי
היית אמרה לו: צוה עלי ועשונני בגיורת (מנח' מד).
לאדם א' שנשא את הגיורת היה יושב מסקרה
וכו' אל תחללי שבתות ואל תפריצו בדרים (אדר"ג א).
*גיורת, קהל הגוים: בשחעדים התתומים בו (בהשמר)
חם שמות מובהקים בגיורת ואין דרך ישראל לקרות
באותן שמות (לכס חו"מ, שמות סח ב).

אגירה, *שם, עכר גחל, גחתי, מת' אגית, גית, עס ו
המפך ותבת, תהנה, לווי גית, גית, גחנה, —
(1) שרש שמי, אך במשמעה שמשמש בלשוננו

hervorbrechen; s'élancer: יצא בעז מקומו, to burst fort
(אויכ לח ת). הן יעשק (הכחות) נהר לא יחפז יבטח, כי
יגית ירדן אל פיהו (ס"ס מ כג). — ואמר הפיטן: גחון נח
מבין עכמים, דראונו להוכיח לרקב בעמים (אוכיז סלה,
קדונו לפ' זכור). ותנין כומם בו כיום זמם, בגיחו
עמם באצבע הומם (יזר' לפורים, לזרח כס). — ומצוי
בספרות המאוחרת: בני האליל בראמא הם אשר גחו
מראשו בראשית היצירה (שנ"ע ג, סודו). — ובהשאלה
להאזין בשחר: עוד נשף נשמה וצפירה עלתה ומחשבת
לילה נח אור ארות (יל"ג, ד"מ י) — עשה תנועות
חזקות בכל אבריו, zappeln; se débattre; to struggle:
ואתה כתנים בימים יתנח' (בגהרתך) ותדלח מים ברגליך
ותרשע בחרותם (יחזק' ל"ב ב). חולי וגחתי בת ציון
ביולדה. (מיכס ד י).

— ספס, הגית, מנית, כמו חקל: וכל איש ישראל
קמו ממקומו וזערכו בבבל. חסד וארץ ישראל מנית
ממקמו ממערה נבע (שופט' ג' ג). — (ב) יוצא,
גרף, גיתו הורם, גרפו: כצורך מניח אלהים ישניה
וכלם יגית אל פיו בנהרות (רש"י, שיר הספד,
ואומר אל תחשק, סלסיף חר"ד). נעלל דלתות ידעיה,
מסוגרות שמה בריחים, מפתוח במ מניעה, ובמנעולם
מויחים, מחקר שכל פשיעה, נהרות לבות מניחים,
וחכמים משמועה, ולמי חכמה משיחים (ר"י כן יוסף אכן
מניח, פעמן סכר). יבטח כי יגית ב' שבלת הומן
(ארכע כסות א).

גיור, *שם, עכ' גח, מקור גית, ככל' גחנה, — יצא,
התפרץ בכח מן: כמוני היום סגולת מאהביך מעת
גז ה' גר מבטן הילדות (הקדמ' שני"ע).

גיר, ממנו אגיל, בגיל, גילה, גילת.

אין לו אח אלא בסורית, ובערב' דומה לו ממש היג',
אח'ת אג' (א). — (1) אמר ריב"ז וי"ל: ופרשו ותתחלל
כמו חולי וגחתי בת ציון אשר פירושו הכאבו והתחלל לו
וכו' ובהיות ותנה בגהרתך מענין חולי וגחתי גם הוא
כל כמוהו כמו ותנה התבה יגע לבבו ואין צריך שימנה
מן הכבד כאשר שמו' יהודה: — ויש גורסים בגהרתך
ואומרים ותנה הפעיל.

(2) לפי פירוש המפרשים הקדמונים כי גחי
שבתהלים (כ"י). הוא בינוני מן גח' במשמע' מוציא.
(3) דעת החכמים שמקורו במשמעת סביב שיש לשרש

גילה

أجج

גִּים, מִמֵּנוּ *גִּים, *גִּימָה.

(۵) جیش

(1) לא ידוע מקורו.
(2) בארמ' גילא: לקושש קש לתבן (שמות ס יא)
ת"א לגבבא גילי להבנא. ומצוי בתלמוד: גילא
הדישמת (תל' נו:). והנה יש סוברים שגורה מלה זו מן
גלל במשמ' עגול, אך זה דחוק.
(3) משקל שבורת והיא הצורה הקדומה של שמות
הנק' וסוברים שהשתמש בה כאן המליון כדי למנע קרשי
הברת הכנה לפני ה' השואתו, ובמנו שבורת ולא מיין.
(4) בארמ' גין, בנין, כמו בגלל, למען.

גִּירָן, עי' גִּירָן.

גִּירָן, עי' גִּירָן.

א. *גִּירָן (1), גִּיר, גִּירָן — סיד החי טרם יכבוהו, ungelöschter Kalk; chaux vive; quicklime : לכן בואת יבפר עון יעקב וזה כל פרי הסר חטאתו בשומו כל אבני מובח כאבני גִּיר מנפצות (יטע' כז ט). — *ביצת הגִּיר, ללבן נעלים ובדומה: ר' יהודה מתיר בשחור (לשלה מעל שחור במועד) ואוסר בלבן מפני שצריך ביצת הגִּיר (2) (כילס טו.).

ב. *גִּירָן, גִּיר, גִּירָן — א) השקע הלבן מהיון הצף על גבי השמרים: בוצד בודק הגובר (היון למנחות) יושב וקנה בידו כיון שזרק גִּיר של שמרים אומר ומעבירין אותה מפניו ומביאין אחרת תחתיה (תוספתא מנח' ט יא). הגובר יושב והקנה בידו זרק הגִּיר (2) והקיש בקנה (גמ' סס פז). — ב) כעין חום של נוזלים היוצא מהנבק שבצד החבית (4): הגִּיר הוא הסילון הניצוק (ערן, ערך זס).

ג. *גִּירָן (5), פִּי, הכניסו ברת יהודית, z. Judent. überführen : convertir au judaïsme; make a proselite : מעשה בעכו"ם א' שבא לפני שמאי אמר לו גִּירָן על מנת שתלמדני כל התורה כולה בשאני עומד על רגל אחת (שנת לא). אלו הגרים שגִּירָן וכו' אברהם היה מגִּיר את האנשים ושרה מגִּירָה את הנשים (מד' כלאש' לט). לא גִּירָן ולא המבילו אותם (סס רות, וישאו).

ד. *הִגִּיר, נתיחד: גר שנתגִּיר בערב סכס (פסח' ח ז). ילדה עודה שפחה ונשתחררה עודה נכרית ונתגִּירָה וכו' נתגִּירָה מעוברת (נכר' ח א). האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שאתגִּיר או לאחר שנתגִּירי (קדוש' ג ב). הגיורת שנתגִּירָה

(1) כן בארמ' בערב' גִּירָן a) וְגִיר b), וסובר פרנקל כי מקורה בארמ' ומסנה באה גם לעברית וגם לערבית (9, Fränkel). — (2) אמר ר"ח: הגִּיר הוא הסיד הלבן הנשרף הנקרא אספיראג (שנת פ), והביא זה גם הערוך, והביא עוד פרוש אחד: דבר שמשחירין בו, וכן רש"י. אבל יתר נכון הפרוש הראשון של הערוך שהכוונה בביצת הגִּיר ללבן. (3) רש"י ופרוש אחד של הערוך. — (4) כמו גִּירָה בערבית (קוסוט כפס' ט). (5) עי' גִּיר.

(a) جَار (b) جِير (c) جَرَى

נלק' ב). — ומ"ר: אתם יורעים שהמדינה הזאת משוכשכת בגייסות (יכמ' יו ז) תקלה הן לנו מפני גייסות שהן באות עלינו (תוספתא סוט' י ו). באו הגייסות לעירו (ירוש' תעל' ג סו). גדול יום הנשמים שאמילו גייסות פוסקות בו (נכלי סס ח). שלא יהא כל אחד ואחד הולך ומפיל עצמו לגייסות ומפקיע עצמו מיד רבו (גיע' לו: ד). מאות ילדים היו לו לדוד וכולם בני יפת תואר היו וכו' והיו מהלכים בראשי גייסות (קדוש' טו). א"ר אבהו הללו ראשי גייסות הן (סנה' לט). הלך ונפל בין הגייסות ותפשוהו ואחזו אותו בקולר ועשו בו מלאכה בשבת (אדר"נ יא).

גִּיָּם, פִּי, קל אינו נהוג.

פ. *גִּיָּם, קבץ הגייסות, החל להעבירם ממקום למקום מיינים למלחמה, mobilisieren; mobiliser : כיון ששמע איוב מיד התחיל מגייס חיילותיו למלחמה (מד' ויקר' יו). כמה חיילות אני יכול לחייל כמה גייסות אני יכול לגייס (סס רות, וימותו). סס, יתגנים: צבאיו לו אניסה ואתם אתגיסה (ר"א קלר, תפילת טל לססת, אלססה). ללחום מלחמותיו וללהתגייס בחיילותיו (רשב"י דוראן, מנלת ספר קיוו).

י. *יָסָה, ש"י, מ"ר גִּיסות, — אחות בעלה, וגם אשת הגיס, וגם יכמה, אשת אח, Schwägerin; belle soeur; sister-in-law : ראיתי שטר המתנה שעשה ראובן זה ואחיו ר' יצחק לגיסתם (שו"ת רשב"א תקלד). על אשר טען שמעון שמה שנתן לגיסתו אשת אחיו יתר על כתובתה (שו"ת ר"י קולון קפו). והיושר דמאיוה טעם תתחייב גיסתו הגו' למייע עמכם (סס קכד). יעלה על לבם לחייב גיסתו מרת רחל (סס). כשראה בה"ר מנחם כן נתפיים ליקח בת אחיו כדי שלא תנשא גיסתו וכו' גם נשבעה גיסתו שלא להנשא (שו"ת מהרשד"ס, יו"ד קס). — ומ"ר: לכן בקול מכאבי יקרא לבבי בואו צאנה גייסות אל כאבי (אכ"ר די פיזס, קס, REJ 31, 68).

א. *גִּירָן (1), גִּיר, גִּירָן — בארמ' : אמר הקב"ה אתם כמ"ע גִּירָן אני חם עליהם מפני שבעטו בגִּירָן (שנת קד).

ב. *גִּירָן (2), פִּי, לווי גִּירָן (2), — כמו ב. גִּירָן, עי"ש.

(1) בארמ' גִּירָן, כמו נאף.

(2) לפי דעת ר"י חיוג השרש הוא גִּירָן ולא גוּף.

(3) כך ר"י חיוג (דקדוק, עג).

והתעתד לך אל גל (רמכ"ט, תרכ"ט). — *וצבור של עצמות: נתן בו ענינו ועשהו ג' של עצמות (שבת לד). — *וצבור של דברים אחרים ויבשום, של ענבים זכרומה: ומחורין (את המסורות) ל ג' של ענבים שלא יתפרד הגל (תש' גל' קדמ', דוד קסל נט).

בגל⁽¹⁾, ט"ו, מ"ר גללים, סמ"י, גללי — ערמת מים שיערמו על פני הים מפני רוח, Welle; vague; wave: ויהי כהר שלומך וצדקתך בגללי הים (ישע' מח יח). ואמר עד מה תבוא ולא תסיף ופא ישיית כנאון גלליך (איוב לח יא). ותשליכני מצולה בלבב ימים ונהר יסבבני כל משברך וגלליך עלי עברו (יונה כ ד). האותי לא תיראו נאם יי' אם מפני לא תחילו אשר שמתי חול גבול לים חק עולם ולא יעברנהו ויתגעשו ולא יוכלו והמו גללי ולא יעברנהו (יזמ' ס ככ). ויאמר ויעמד רוח סערה ותרום גללי יעלו שמים ידורו תהומות (תהל' קו כס-כו). משביח שאון ימים שאון גלליהם (שס כס ת). — *והיחיד: גל שנתלש ובו ארבעים סאה ונפל על האדם (מקוף ס ו). גל שנתלש מן הים ומן הנהר אין מטבילין בו (תוספתא ס ד ס). הים הוא בין גל גדול לגל גדול גל ים קטנים (ירוש' שקל' ו מט ד). אר"נ פעם אחת הייתי מהלך בספינה וראיתי ספינה אחת שנשברה והייתי מצער על ת"ח שבה ומנו ר"ע וכשעליתי ביבשה בא וישב ודן לפני בהלכה אמרתי לו בני מי העלך אמר לי דף של ספינה נודמן לי וכל גל וגל שבא עלי נענעתי לו ראשו (יכמ' קכא). אמר ר"ע פעם אחת הייתי מהלך בספינה וראיתי ספינה אחת שמטרפת בים והייתי מצטער על ת"ח שבה ומנו ר"מ כשעליתי למריגת קפוטקיא בא וישב ודן לפני בהלכה אמרתי לו בני מי העלך אמר לי גל מרדני. לחבירו וחבירו להבירו עד שהקיאו ליבשה (סס). כשירדתי למעטקי מצולה שמעתי קול רעש גדול מן גל ים שווא ואמר לו וואו אמר לו רוצו ונעלה את האיש הזה מן הים שעשה צדקה כל ימיו (אדר"ג ג). — ואמר המשורר: המו גל ים ברוץ גלגלים ועבים וקלים על פני הים (ר"י סלוי, יועץ ומקיס). — ובמליצה, גללי המון עם: כי שדר יי' את בבל ואבד ממנה קול⁽²⁾ גדול והמו גלליהם כמים רבים (ירמ' נא נס). — *ומקרים רעים וקשים להתגבר עליהם: כך ישראל נגלה עליהם הקב"ה לגאלם וכמה גל ים קשים עברו עליהם ועשה להם תשועה (מד"ר שמות יט). — *וגלגל, התרגשות:

בניה עמה (יכמ' יא כ). רבי יוסי אומר לעתיד לבא באין עכו"ם ומתניירין (פ"ז ג). גל שבא להתנייר בומן הזה אומרים לו מה ראית שבאת להתנייר אי אתה יודע שישראל בומן הזה דוויים דחופים מחופים ומטורפין ויסורין באין עליהם (יכמ' מז).

גירות, ט"ו — מעמד אדם שנתיגר: שאינו קרוב לא בגירותו ולא בגירותו (תש' ר"ת, מק"נ 107).

גיש, ט"ו — כמו גוש: לבש בשרי רמה וג' ש' עפר (איוב ז ה).

גישוה עי' גשה.

אגל⁽²⁾, ט"ו, כספס' גל, מ"ר גללים, — צבור של אבנים צבורות ומנוחות זו על גב זו, Steinhaufen: tas de pierres; heap of stones: ויאמר יעקב לאחיו לקטו אבנים ויקחו אבנים ויעשו גל ויאכלו שם על הגל וכו' ויאמר לבן הגל הזה עד בניי ובניך (בראש' לא מו-מח). ויקמו עליו (וישראל על עכן) גל אבנים גדול עד היום הזה (יסוס' ז כו). רשב הוא לפני שמש ועל גנתו יונקתו תצא על גל שרשיו יסבכו (איוב ח יו-יז). המסקל את שדהו נוטל את העליונות וכו' וכן גרר של צדורות או גל שלאבנים נוטל את העליונות ומניח את הנוגעות בארץ (כניט' ג ז). ומעשה בצידן באילן שהיו עובדין אותו ומצאו תחתיו גל אמר להן רבי שמעון בדקו את הגל הזה ובדקוהו ומצאו בו צורה (פ"ז ג). כרי של תבואה או גל של צדורות אפילו בגלו של עכן (אסל' יכ ז). גל של אגוזים (אדר"ג יח). — ומ"ר: גם מובחותם בגללים⁽³⁾ על תלמי שדי (סוטה יב יב). — ובפרט גל של אבני מפילת מבית שנחרב וכדומה: כי שמת מעיר לגל קריה בצורה למפלה (ישע' כה כ). נמצא (החלל) טמון בגל או תלוי באילן. או צף על פני המים לא היו עורפין (סוטה ט כ). לפקת עליו (על מי שנפלו עליו אבנים) את הגל (כתוב' יב:). — ומ"ר: להשאות גללים נצים ערים בצרות (ישע' לו כו). ונתתי את ירושלם לגללים מעון תנים זאת ערי יהודה אתן שממה מבלי יושב (ירמ' ט י). וישכון ערים נכחדות בתים לא ישבו למו אשר התעתדו לגללים (איוב יס כת). — ובמשמע' גל שעל הקבר, ואמר המשורר: כי אחרי שיבה בתכל אין חלק

⁽¹⁾ כך הכתיב, והנקוד והקרי ג' ש.

⁽²⁾ מן שרש גלל, ע"ש. — ⁽³⁾ השבעים תרגמו גלים זה במשמע' ה'גל, ע"ש.

⁽¹⁾ מן שרש גלל, ע"ש. — ⁽²⁾ ים קה ל.

ה. *גל⁽¹⁾, ש"ו, מ"ר גלים, מין ממיני הצב: ה'נ ל"ו ס"ב והצפרדעים הגדלים בים והגדלים ביבשה (ספרא סמיניג).

גל⁽²⁾, ש"ו, מ"ר גלבים, — ספר, מגלח, Barbier : coiffeur ; barber : ואתה בן אדם קח לך הרב חרה תער הגלבים הקחנה לך והעברת על ראשך ועל זקנך (יחזק' ס ה).

גל⁽³⁾, ש"ו, מ"ר גלח, שגלבו אותו ובשפתות בעין האנוש צבועות, ובזקנים מגולחות ג ל ו ב ו ת (ריב"ג, ספ"ג ערך גלח, כסס מפייט מתקף אגסים).

גל⁽⁴⁾, ש"ו, מין ממיני האפונים, Platterbse : gesse; chickling (pea) (Lathyrus satyvus) : הגל ב ו נ קר מעורר את הרוחות (אספ סרופא, כ"י מיניק לנ), פול הלכן ופול המצרי ופול העב והגול ב ו נ והאפונים והעדשים (פי' מיוחס לרס"ג, דני' א יב). — ועי' א פ ו נ, ועי' קמניות.

*גלגול⁽¹⁾, ש"ו, מ"ר גלגולים, — א) ספ"ס מן גלגול: ג ל ג ו ל (הגוף דרך מחלות) לצדיקים צער הוא (כתוב' קיא), שבעלי החיים מוסיפים עליהם (על הצומחים)

נפתח. ע"ב. דברים הללו של ר"ח אומרים בברור כי ה ג ל אינו הדלת אלא הגג שגורעל הדלת על ידי החפים הנכנסים בו, וגם בכל מקום שאמרו בארמ' טרוקו גל, טרק גלא, הכונה האמתית היא לא סתם סגור הדלת, אלא לגעילת הדלת ע"י ה ג ל, הכרית, והפעל ט ר ק נתיחד בארמ' לפעולה זו, ועי' ערך טרק, וקצת תמוה, שהערוך בעצמו הביא בערך חף את דברי ר"ח אלו כהיותם, ואעפ"כ פרש כאן גל דלת.

(1) בסורית גל, תרגם בר עלי אלרק אלשחפא, והוא הצב, הצב הגדול. (2) הראב"ד שם כתב: איני יודע מה הוא ובמדרסה אני שהוא אותו המין שנקרא טרטוגא על שם שהוא עגול ומגלגל. וקוהוט הביא לו דמיון מערבית ע"לם 8, אך זה משרש אחר לגמרה, מן ע"לם. (3) באשורית גלג, חתך, בפרש חתך את השערות לאות אבל או לע"נש. גלג, גלג, ספר, ובכנעני: גלגם פעלם (כתב כנעני' שנמצאה בקפריסם אצל לרגוק, ויוסף הלוי 1881, 197 REJ סבר כי פרושו הוא קצב"ס). בערב' יצא השרש הזה למשמעה אחרת. — ואמר מנחם: אין למלה זו דמיון בתורה אבל ענינה יורה עליה הוא תער הנלחים. ע"כ. וכן ריב"ג: הגלבים הם הספרים. ורש"י פרש גלג רצען.

(4) בארמית גולבא, גולבינה, גולבונא (ירוש' כלא' א כו. לתרגום המלה פורקנו). בערב' ג'ל'בא (b).

(a) غلج (b) جلابان

שניהם או שני ימים חבושים, ובינותם לבבי ים שלישי בשוא ג ל י שבחי החדשים (ר"י סלוי, סתקדף).

גל⁽¹⁾, ש"ו, מ"ר גלים — נדרף עם מעין: גן נעול אחתי כלה גל⁽²⁾ נעול מעין חתום (ספ"ג ד יב). — ואמר המשורר: גל יהלוך בגן כמותו לא עבר בתוך תרצה ולא בצר, חולו בכרבת ועת יגר ידמה למי כסף עלי בצר (רמב"ע, תרצה ג).

ד. *גל⁽³⁾, ש"ו, מ"ר גלים, — מין ברית, נגר של עין שיש בו נקבים מכוונים נגד חפים שבבית הנגר והחפים נכנסים אל הנקבים ובוה הדלת נסגרת, : Art Riegel ; espèce de verrou ; kind of bolt : חפי פותחת טהורין קבען בפותחת טמאין ושל ג ל אף על פי שחיברן בדלת וקבען במסמרים טהורין (סנת פא). — ועי' נגר, סגר.

(1) אין לו את, במשמעה זו, ביתר לשונות השמיות. — (2) ריב"ג: כמו שכת מים, והראיה ע"ז אמרו מעין חתום. ע"כ. וכן כל המפרשים, כמו מעין, ואעפ"י שיש מקום לשער כי במקום גל צ"ל גן, כמו בתחלת הפסוק, בכ"ז לפי ה כ ת י ב צריך לפרש מלה זו באותה המשמעה שיחסו לו רבי הלשון.

(3) בארמ' גלא : טרוקו ג ל י דלא ליתו עבדי דר'. גמליאל (נרכ' כת), טרק ג ל י באפיה דר' ירמיה (נ"ק קינ). טרוק ג ל י דלא ניתו אינשי הניטירי (פ"ז נח). לגברא דטרוקיה לגלית ואבריה למפתחיה (סנה קינ). — ופרש הערוך כל זה בדלת, וכן רש"י ושאר המפרשים, וכן בעלי המלונים: בוקשד', לוי, בעל עה"ש ויסטורב. אך פרוש זה אינו מניח את הדעת, כי יש מקום לתמוה למה דוקא במקום זה השתמשו בשם ג ל במקום דלת, ועוד הלא ברוב הנוסחאות כתוב כאן אחרי השם גל השם דלת, משמע שיש הבדל ביניהם, ואפילו אם תמצא לאמר שהגרסה האמתית היא כמו בהערוך: אעפ"י שחיברן וקבען, בלי השם דלת, ואפילו אם נניח כדעת רש"י שהכונה בהמלה גל לדלת של בנין ביתו, משא"כ השם דלת הוא כללי ומשותף גם לכלים, כמו ארון וכיוצא בו, מ"מ קשה, שלא השתמשו בהשם ג ל בשום מקום אחר שעסקו שם בדלתות של בנין, וולתי בהמקומות בארמ' המובאים למעלה שגם שם מדובר אדות בעילת הדלת לפני אנשים, ואולם, הפרוש האמתי להמלה גל נתן ר"ח כאן שאמר וד"ל: חפים בגר שהן תלויין ועומדין כקבורים בתוך העין שהוא בית הנגר ונקרא אל קפי' ובעין שהוא הנגר נקבים מוכנים (כך בערוך ערך חף במקום מכ"י ס שבפרוש ר"ח בש"ס וילנה) להן שמתכוונין (כך בערוך שם במקום כשמתקנין) נגדן גופלין ונכנסין להן ואלה הן של ג ל ובהן נסגר והמפתח יש בו חפין בולטין מכוונין כנגדן מכניסין אותו. בתלל שבנגר וחפין טעלין את החפין של גל והוא

אבל שוב אל גלגול דברוך והאיך התחוק בנפשכם הדבר הגדול הזה שיהיה לבוא הנפשות והרוחות וכו' (כוז' א סח). ונשוב אל גלגול דברינו ונאמר וכו' (קול יודק, טס א א). ודי בוכרנו פעם אחת דרך גלגול דבריו (טס). — וכמו"כ גלגול הדורות וזה יתבאר מפתחת התורה בתדוש העולם שבארה באריכות גלגול הדורות ומבחר היחס והמשפחות (טס טלס לאכרס טלס א ג). — ה' ישם להעתק הנפשות אחרי המות מכע"ה לבע"ה, מאדם לבהמה וכדומה, לפי אמונת ההמון, *Seelenwanderung* (of souls) — *transmigration* (des âmes) : בטול מה שהאמינוהו קצת הקדמונים 'כפי מה שנוכר בספרי הנפש בגלגול הנפשות והוא דעת אמרו בו שהנפש תתגלגל מגוף אל גוף קצתם חשבו אפילו מגוף מין אחד אל גוף מין אחר ואמרו שנפש הסוס עד"מ אפשר שתחול אחר זמן בגוף הכלב, וכו' (ידעי' סנדרס, חגרת התגלות). רבים תמהים על סברת הגלגול ונראה לי ליישבה ולתת טעם לדבריהם וכו' ודבר הגלגול הכל הוא במעשה האלקימאי משתדלים להעלות הדבר מן הגרוע אל החשוב (כ' יודק בן הר"ם, טס וקיס כו). שאין שום נשמה נמלטת מגלגול פעמים או שלש וכו' היא חוזרת פעם שנית בגוף (ר"מ אלדני, ככילי אמונס ט). ואם תעתק נפש האדם או תאצל והוא שיקראוהו בת טחכמים בגלגול (אור' לר"מ קרשקש ד'). שצריך לפשפש במעשיו כדי שלא תפסד הנפש או תעגש וכמאן יצא לקצת חכמים דעת הגלגול וכו' אבל אין זה נכון (סעקריס ד כט). מימים ראשונים היו סבורים מבני אדם כי יש גלגול לנפשות וכו' אפילו מגוף אדם לגוף בהמה וחיה והפלוסופים האחרונים כלם הרתיקוה בשתי ידיהם (האמונס לר"ט פלקיורא ז א). אמנם בטול הגלגול אומר אמנם אם היה לאיש הנפש הראוי במזגו המחודשת עם חדוש מזגו ועוד זאת הנפש אשר כבר נפרדה מגשם היה לאיש אחד שתי נפשות וזה הדבר לא ישער בו אחד מעצמו לעולם (אמונס רמס א ז). כי ידע (אונג) ביראי ענין הגלגול ושהבן הילוד אינו ורעו ר"ל בנו כי אם אחיו (ר"י אכרנל, וילא). שגלגול נפש הישראלי אצל המקובלים הוא בתסד האל על בראויו (טס). ובענין השאלה הנ' ששאלת אם אמונת הגלגול הוא דבר הכרחי להאמין בו הכל (כלג"ח, תא' ת). ולמה לקיחי לא ארע נפשי אם היא חייבת מן הגלגול

ההליכה והגלגול הנמצא בהם ובתוספת הוו נפרשים מהן (הגיון סנפס לכר תיא' א). — גלגול ביצה, במקום חם לעשותה מגלגלת: ר"ע אומר (שענר הזמן הוא) כרי גלגול ביצה (יכוס' כוט' א יו ג). — (ד) גלגול עיסה, גמר לישתה: קודם לגילגול (יכוס' סכ' ג ל). גלגול הגמרי פוטר (מנח' סו). אם מפריש חלה קודם גלגול הרי הוא כמפריש מן הקמח (ר"ב חלה ג ב). שאין חיוב העיסה משניתן הקמח כעיסה אלא החיוב הוא משעת גלגול כלומר משיערב הקמח והמים (ספ' סחטן, טס). תקנו למחר הפרשת חלה בכל היבולת לאחר גלגול גרירא תערובת קמח ומים שעדין מחוסרת הרבה לישא ושיפה ובעיסה (סתרומס, סל' חלה פו). — (ג) גלגול שבועה, הטלת שבועה על הנשען אעפ"י שאינו חייב בה מעיקרו מגלגול אותה עליו על ידי שבועה אחרת שנשבע: מנין לגלגול שבועה מן התורה שנאמר ואמרה האשה אמן אמן וכו' (קדוש' כו:). אין איש מגוקה מעון אין המים בודקים את אשתו אלא על ידי גלגול (טס). עד היכן גלגול שבועה א"ר יהודה אמר רב דא"ל (טוען לנטען) השבע לי שאין עבדי אתה (טס כת). זה אומר שאלה וזה אומר שכורה ישבע השוכר ששכורה בתה וכו' ע"י גלגול (כ"מ כת). וזה הענין קודין לו גלגול שבועה (שערי זדק, תא' הגא' ד יב). — ומ"ר: שהרי אתה חייב לו שבועת היסת אף על הגלגול אם כמו על המענה הראשונה וכו' ואם אמר הנתבע על הגלגול אין אני נשבע ונפטר ועל המענה הראשונה השבע וטול הרשות בידו (לאכ"ד סננות, רמכ"ס טו"ג ח יג). בין על הגלגול אם בין על עיקר השבועה (מניח משנס, טס א יב). יכול לומר לו (נתבע לתובע) שבועה דאורייתא אשבע לך והגלגול גם תשבע ותטול (טור, ס' כשכנס' ד, כסס הר"ם אכיו). אם רוצה הנתבע לשלם תביעה ראשונה כדי שלא לישבע הגלגול אם (פחד יצחק, גלגול שכנסה אס כולס). — ובכלל ידבר שבא ע"י דבר אחר: אם יש לו עליו (המוכר על בעל חובו) שום גלגול דברים לחשוב חוב כנגד חוב (רש"י כמול' כו:). — (ד) יגרם, סבה: וכבר הוהירני שלא להמית שום אדם בשום גלגול (מ"ס, הכעמון ד). ואחר כן גלגלו בסיג ההוא גלגול להרוחה כדי שלא תחשב השתדלותם בתורה (כוז' ג חא). שכל הסבות והגלגול ים מתגלגלים לפניך (סקד' אור' כתי' לר"י יעקן). — גלגול הדברים, המשכם והשתלשלותם זה מזה:

גלגול הנשמות קבלוהו אנשי דורו מאנשי פרס ואנשי פרס מהמצריים ומצריים מהכשרים והכשרים קבלוהו מאברהם (אליהו בן חיים, אגד' תמורות). אמונת גלגול הנפשות לדעתי חדשה ולא ישנה היא באומתנו (ר"י מודינא, ספר בן דוד). אלו הגלגלים שחתגלגל גפש החוטאת ובו' שחתגלגלים בבהמות טמאות ובחיות ועופות טמאים (דרכ' ישרא, ספ' פתבוכה). הוא (האליל פויא) היה הראשון שהמציא דעת גלגול הנפשות (שני"ע ג, מינא). וזאת הוא מקור מבוטא אמונת גלגול הנפשות אשר נובד (סס, סודו).

גלגולת, עי' גלגלת.

גלגלון (ש"י, מ"ר גלגלונים, — אוור קלוע כמו סבכה: כל הקליעות מהורות חוץ משל גלגלון²) (עדי' ג ד). קלע של ספינה וזילון ושבים של סבכה ומטפחות של ספרים וגלגלון³ ורצועות מנעל ומגדל שיש בהן רוחב כנרים (נגע' יא יא).

גלגל (ש"י, ככ' גלגלי⁴, גלגלי⁵), מ"ר גלגלים, גלגלים⁶ — בכלל דבר עגול מתגלגל ומובל, אופן, (Rad, roue, wheel — א) אופן שעל הבור להוריד ולהעלות הדלי: עד אשר לא ירתק חבל הכסף ותרין גלת הוחב ותשבר בד על המבוע. ונרין הגלגל אל הבור (קט' יב). לשכת הגזולה שם היה בור הגזולה קבוע והגלגל נתון עליו ומשם מספיקין מים לכל העזרה (מדות ד). וממלאין מבור הגזולה בגלגל בשבת (ערוכ' קד). — *אופן של עגלה: המוריד את הגלגלים ואת כלי הבקר בשעת הקדים למים (מכש' ג ח). —

¹ אין את לזה בשאר הלשונות השמיות. ומשקלו פעילון. — ² כך גרסת כל נוסחא, וכן בפרוש הראב"ד שם הרבה פעמים, וכן ברע"ב. ופרוש הרמב"ם שם נראה כי לפניו היתה גרסה פתיגילון. והנה אין לעמ'ד על פרושו המדויק של השם הזה לא לפי הענין ולא לפי איזו מלה בשאר לשונות שנוכל לגזר השם שלנו ממנו בברור, וכל מה שאמרנו המפרשים וחוקרי הלשון בזה, מן הקדמונים ועד האחרונים, אינו אלא השערות בעולם, והשערותיו החדשות של קרויס Lehw. כבר דחה לו. ולכן, עלינו לקבל השם במשמעה שיחסו לו המפרשים הקדמונים שלנו, שכלם תרגמוהו, אזור. — ³ כך במשנה עם גוף פרוש הערבי של הרמב"ם, וכן בתוך הפרוש. ובערוך גלגליון, ובנוסחא' גלגלון, ובספרא נוסחאות אחרות.

⁴ כן גם בסורית. וגם בערב' יש מלה זו, רק שלא בכל משמעותיו נשתתה עם העברית. — ⁵ משקל סנסן סנסני וכמו מן פת פתו פתים. — ⁶ קריאה הרגילה,

הקודם (ר"מ אלסין, איוב ט כא). כי היה (איוב) משביל על דבר הגלגול והיה מהרהר בלבו אולי זאת היתה כי נפשו לא מטהרה היא מה גלגול הראשון (סס יג כה). וחכמי האמת למדנו ענין הגלגלים כי הקטנים הנכרתים באו להכרת קטנים מעת לידתם לסיבות ובחינות שונות (סוף, משלי לא י). סודות הגלגול אני עתיד לגלות בע"ה אם תטיב לפני ואגלה גלגול כל קרוביך ואוהביך (מגיד מישרים לר"י קארו, דכ"י סמניד, אלוטות ופייגוס). ובהקדמה זו יתורצו כמה גמנומים שיש באמונת הגלגול וכו' שכבר ספדו תמו כל הגלגלים (דכ"ז, מלודת דוד קט). אחרי מותו יחזיר לעולם בגלגול ברמותם וצלמם של בהמות (ס' חרדים י). שוב אין לו תקנה וכו'. שלא יבא עוד בגלגול בני אדם עד שילך בע ונר בארץ (עמס"מ, תיק' סתא' א). על ידי נביא כנון האר"י וזה"ה שאמר ברוח הקודש כל המדות של הגלגלים אחד מהם לא נעדר ממנו (סס, קרית ארבע נס). וכל אלו הגלגלים הם כרי שיקבלו הרשעים עונש הראוי להם (סס, רישא דז"א כט). שגלה מוריגו ורבינו וכו' עונשם וגלגלים שלהם בעצים ואבנים ומים (סס מה). ואם יודע בנפשו שהוא משרש קין שהרג את הנפש או שחטא בגלגול אחר או בגלגול זה בחטא כזה לא יחרגם (את הכנים) וכן לא יחרגו שום בעל חי (משנ' חסידים, סכניכ' יא א). ואם רואה בחלומו מקומות או בריות שלא ראה מעולם והוא בחלום מכירם וידע שמם לא יתמה על זה או מכל כיוצא בזה כי כל הדברים האלה היו ידועים לו כבר בגלגול שעבר ומפני זה הוא מכירם עתה בחלומו (סס יא יג). מומן רב ושנים קדמוניות גפל מעות כפי רוב בני עמנו ונטה דעתם להאמין בגלגול הנפש (כנוד אלסיס להרופא' ר' אהרנס בן מיגלש). בגלגול הנפשות וכו' והביא ראיות על במולו אין צריך לומר מב"ח במין ב"ח אחר או הנפש ב"ח במין האדם או סמין האדם בב"ח אלא אפילו מנפש האדם במין האדם עצמו ואמר כי ענין גלגול הנפשות הוא דבר מויק באמונה (ר"י מפיסא, מנח' קנא' גלגל). והקדוש הזה היה מכיר בבני אדם אם נולד מן הנשמות חדשות או מן הישנות הבאים לאדם דרך הגלגול (יוס' סמכרי, סדר תכ' וקור' העת' א 125). והנה מצאתי בספר אחד קדום מיוחס לחכם אחד ושמו צוחאסס"ח שאמר בזה הלשון:

ומכריע את השמנה ג ל ג ל י ס עמו ומסבבין בכל יום את הארץ פעם א' (נחמ' ועיס א טו). ה ג ל ג ל התשיעי הזה אשר דברנו בו נקרא בפי החכמים ג ל ג ל ה יומי מפני שזה ה ג ל ג ל מביא היום לעולם שע' סבבו השמש יעלה על הארץ ויאיר היום (סס יו). — ט) "עגול כחלל האויר שבו לפי דעת הקדמונים מקום כל אחד מארבעה היסודות; והקפת על המים ג ל ג ל הרוח וכו' והקפת על הרוח ג ל ג ל האש (רככ"ג, כתר מלכות). לשחקים ארקיע, הים נס הארץ נחבאה הפעם, ג ל ג ל הרוח מסבב יריע, תחתיו חרי ברק, סתר הרעם, פה ג ל ג ל האש. (יל"ג, כימ' כלילס). — י) "כמו נגרר: בפילפלו ג ל ג ל (מלח' ככת ו ס). פלפל לרית הפה ג ל ג ל מלח לדורשני (גמ' סס סס). אלו הן עדשים המצויות כל ש ג ל ג ל י ה ס חדים (ירוש' סוף מעשרות). גלגל² (י"ג, ס"ו, סמ"י גלגל, — כמו גלגל, אופן של עגלת הדישה: לחם יודק כי לא לנצה אדוש ידושנו וחמם גלגל עגלתו ופרשיו לא ידקנו (יפ' כח כח).

א* גלגל² (פ"י, א) גלל, הניע דבר באופן שיסב סביב עצמו, rollen; rouler; to roll. אמר רב יוסף ג ל ג ל (את הביצה בשבת) חייב חטאת (שנת לח). מ ג ל ג ל ין ביצה על גבי גג רותח ואין מ ג ל ג ל ין ביצה על גבי סיר רותח (סס נט). — ובבבצק, גלגל אותו בידיו למר לישתו: נדמעה עיסתה (י"ל האשה) עד שלא ג ל ג ל ה פטורה ומ ש ג ל ג ל ה הייב (הלס ג נ). הקדישה עיסתה עד שלא ג ל ג ל ה ופדאתה וכו' הקדישתה עד שלא ג ל ג ל ה וג ל ג ל ה הגובר (סס ג). ג ל ג ל עיסה מערב י"ט מפריש ממנה חלתה בי"ט (גילס ט). הלש משנתן המים וג ל ג ל גתחייב כחלה (רש"י כ"מ פט). — ובגרר וביוצא כזה, יכרך אותו: אמין (אברהם) את זרועותיו וג ל ג ל את בגדיו ונתן שתי ארכבותיו עליו (מדר' ויפס ח). — ב) בהשאלה, הביא, גרם שיבוא: מ ג ל ג ל ין זכות ע"י זכאי וחובה ע"י חייב (תוספתא יוס"ס יב). ר' יוסי אומר מ ג ל ג ל ין זכות ליום זכאי וחובה ליום חייב (ערכ' יא). בניך הסבני חנוניך הם בני אברהם יצחק ויעקב ג ל ג ל רחמ"ך עליהן (פסח' פו). וקרה להם מקרה כי הלשינו זה את זה והוציאו הרבה בספים לגויים גלגל העין שגרשו את אדונינו וכו' וכל זה גלגל כי פסקו אח"ז כל

זה בתוך זה גלגל הראשון שאנו רואין הוא ג ל ג ל הירח שני לו ג ל ג ל, ככב שלישי לו שלמעה הימנו ג ל ג ל גנה רביעי ג ל ג ל חמה חמשי ג ל ג ל מאדים ששי ג ל ג ל צדק שביעי ג ל ג ל שבתאי שמיני ג ל ג ל הכוכבים הקבועים כגון כימה ועש וכסיל ג ל ג ל תשיעי הוא שבו שנים עשר מולות ג ל ג ל עשירי הוא ג ל ג ל החזור שמהלך בכולן והוא סובב בכ"ד שעה הילוך שווה עליו אין לחוסף וממנו אין לגרוע (סוף, פי' על מס' ר"ס, סוף' כדיל). שהחכמים הקדומים היו מחסים כחות כל הנמצאים לשבע כוכבי לכת ולשבע ג ל ג ל י הים: (מלמד התלמיד, מתן תורה). וראוי שנחקור אם יש למעלה מ ג ל ג ל המולות ג ל ג ל בלתי מכוכב יתנועע בתנועה היומית (רלכ"ג, מלחמ' ס ד). ג ל ג ל המישור והוא כנגד קו השווה אשר בארץ וכו' מן ה ג ל ג ל הזה נחלק לשני חלקים שווים בכל מקומות העולם חציו נראה על הארץ וחציו מסתתר תחת הארץ וכו' נמצא ח ג ל ג ל כלו (גלגל המולות) נחלק לש"ס חלקים והחמה סובבת ברקיע כנגד ג ל ג ל המולות והיא נוטה מ ג ל ג ל המישור לפאת צפון ולפאת דרום כ"ד חלקים וחילק את ג ל ג ל המישור לשני חלקים שווים (ר"א כד חייא הנשיא, פ' הענין ב). וכל עגול אשר ברקיע סובב ומתגלגל אנו קורין אותו ג ל ג ל וכל עגול שאנו זוכרין מדרך הקפתו וסבבו אנו קוראין אותו אופן (סס). העגולות הגדולות החקוקות ברקיע השמים במחשבה הוא שאקרא אותם בכל מקום מהספר הזה ג ל ג ל המישור והוא שאחריים קראו אותו ג ל ג ל משונה היום (יפ' ע"ג יכרלא ד מכ). ג ל ג ל יוצא מ ה ב ו וכו' ז מה ג ל ג ל ים יוצאי מרכז האלה יש שהכוכב הוא הקוע בו כדי לגסוע בו סביב מרכז היוצא והוא ולהקף בו את העולם (סס כ ח). והעגולה הקוית שחוקק מרכז החמה במחשבה בשטח התנועה ע"י המהלך האמצעי הוא שאקרא אותו מסלול החמה וכו' והמסלול הזה הוא שיקראו אותו רבים מחכמי התכונה בשם ג ל ג ל היוצא מרכז הואיל ומרכזו וקוטבו הם מרכז ג ל ג ל היוצא וקוטבו (סס ח). ה ג ל ג ל ים מקופין זה את זה בגלדי כצלים וכלם מקיפים יסוד האש (מ' אלדכי, כ"א כ). ה ג ל ג ל התשיעי הוא הגדול והעליון שב ג ל ג ל ים ונקרא שמי השמים וכו' חכמי התכונה קראוהו ג ל ג ל היומי לפי שעל פיו יהיה היום והלילה כי הוא מקיף העולם פעם בכל יום (סס ג). שכתבו התכונים ש ג ל ג ל היומי בכתו הגדול שנתן לו האל יתברך הוא מושך

(1) גרסת הנוסחאות שלנו במשנה שבגמ'. וגרסת הק"ך גרנר, וכן במשנה שבמשניות.

(2) כמו בנין, יצחק, כפישן.

גולגולות וארנוניות (ירוש' טביע' ז' לה:).

— פט', *גלגל, מגלגל, מגלגלת, — (א) ביצה מגלגלת, שגלגלו אותה ברוחתה, ובכלל ביצה חצי שלוקה, weich gesot. Ei; oeuf à la coque; soft boiled egg ביצה מגולגלת (א) (אינה חבורה) עד שיגוסם ושלוקה עד שירסס (עוק' כ ו). אמר ד' יהודה פעם אחת היינו יושבין לפני ר"ע וט' באדם שחל להיות בע"ש היה וחבואו: לו ביצה מגולגלת (ב) וגמעה בלא מלח (ערוב' מא). חמשה דברים משבחים את הלימוד וכו' והאוכל ביצה מגולגלת בלא מלח (סורי' יג). וגמיעת הביצה המגולגלת בריקות נפש (קאנון ג יט כ יב). — ומ"ר: כד' למנוע נ' ביצים מגולגלות זו אחר זו (ירוש' סוטה א כ). — (ב) עיסה מגלגלת (ג), שנלושה כל צרכה: בתלמוד יושב לפני רבו וכו' ונזכר שיש עיסה מגולגלת בתוך ביתו ומתירא שמא תחמיץ (פסח' ז). — (ג) ויתים מגלגלים, כבושים ונתונים במלח (ד): הכית של ויתים מגולגלים (ה) ב"ש אומרים אינו צריך לנזק (פד' ד ו). אלו מותרין באכילה וכו' ועלה של חלתית וזחים גלומקאות המגולגלין (פ"ז ב ז). — (ד) שיש לו צורת גלגל, פחות או יותר עגיל: מה ערשה זו מגולגלת אף אבילות מגלגלת ומחורת על באי העולם (ב"ב יז). — (ה) בכלל, מטולטל, משלך, מונח בלי סדר: כל אותן שנים שהיו ישראל במדבר היו עצמותיו של יהודה מגולגלין בארון עד שעמד משה ובקש עליו רחמים (סוטה ז). — (ו) ימי שהוא בגלגול, שבאה נשמתו אחרי מותו אל תוך גוף אחר: ואל יאמר איך אעשה תשובה על העבירה שלא עשיתי מעולם הלוא יקרה לפעמים שהוא מן המגולגלים אשר היו כבר כמה

(1) רה"ג פרש"י וז"ל: חציו שלוק. ע"כ. והרמב"ם בנוף פי' הערבי וז"ל: ביצה מגולגלת נימברשת. ע"כ, והוא נמברשת בערב' חצי שלוקה, רבה. — (2) ופרש"י וז"ל: צלוייה רבה. — (3) וז"ל הערוך: עיסה שנגמרה לישתה נקראה מגולגלת. — (4) הערוך: וז"ל פי' ויתים הנמתקין לאכילה נקראים מגולגלים. ע"כ. ומהר"ם לונזאנוב מעריך שם: הויתים הירוקן השלוחין הניתנין במים ומלח הן הנקראין מגולגלים. — (5) פירוש רמב"ם: וכשוורקן מלח על הויתים, ונותנים אותם בחבית כדי לכבשם ולרכך אותם. ורש"י (ינ"א טו): דחוקין ועומדין בחבית. — (6) ופרש"י: שנתחממו ונרפו מחמת שמנו.

(a) غَيْرِ شَيْءٍ

הצדקות (מכתב לנתן עותי, REJ 1893, 213). ואם נגזר שיחיה בלי רופא הקב"ה מגלגל גלגלים ומביא לו רפואתו (פלא יוסף, ערך רפואה). גלגל גזו דברים להבשיל רעינו. גמלנו רע למי שהטיב אלינו (כף אחת יע, וידיו). — (ג) הטיל חובה על אדם על ידי חובה אחרת: המקיף את חבירו משלש רוחותיו גדר את הראשונה וכו' אם עמד וגדר את הרביעית מגלגלין עליו את הכל (ב"ב א ג). המקבל שדה מחבירו ליטע הרי זה מקבל עליו עשר בוראות לבית סאה יותר על כן מגלגלין עליו את הכל (תוספתא ב"ב ט יז). היתה חורבתו בצד גינתו של חבירו ועמד וגדרה מגלגלין עליו וציאתו של כותל (ס"א ד). היה בידו (של העני) מלע ונתן הימנו שלש דינרין ולא הספיק ליתן דינר האחרון עד שהעשיר מגלגלין עליו את הכל (ס"א ע"ב א ס). — ובשבעות, הטיל שבועה על נשען אף על פי שעל פי הדין אינו חייב בה, ע"י שבועה אחרת שהוא חייב בה עפ"י הדין: נתגלגלה לו שבועה ממקום אחר מגלגלין עליו את הכל (שכונ' ז ח). עד כמה מגלגלין עליו עד כדי שיאמר לו עברי אחת (ירוש' ס"א ז לה). שלא יאמר (מי שנושה בחבירו מנה) אטעננו במאתים כדי שיודה לי במנה ויתחייב לי שבועה ואגלגל עליו שבועה ממקום אחר (בבלי ס"א לא). לוח הימנו ערב שבועית ולמוצאי שבועית נעשה לו שותף או ארים אין מגלגלין (ס"א מה:). לכל מגלגלין (שבועה) חוץ משכיר שאין מגלגלין (ס"א מט). משה שלא ניתנה להתבע בעד אחד מגלגלין (עליה שבועה) ממון שניתן להתבע בעד אחד אינו דין שגלגלין (קדוש' כת). הואיל ונאמרו שבועות בתורה סתם ופרט באחת מהן שגלגלין עליה את הישן אף פורשני בכל שבועות שבתורה שגלגלין עליה את הישן (ספרי, נשא יו). כל מי שנתחייב שבועה בין של תורה בין של דבריהם מגלגל עליו המשביע כל מה שירצה מדברים שאם יודה בהן יתחייב ממון (רמב"ם טו"א יב). אומרים לנתבע או תן לו כל מה שגלגל עליך משענות הודאיות או השבע והפטר (ס"א יג). — (ד) בכלל, הטיל חובה על אדם שלא משורת הדין וכדומה: אמר להם (רבן גמליאל) על החדשים אנו כושין אלא שאתם מגלגלין עלינו את הישנים (כתוב' ח א). לא דייבם כל הברכות הבאות לעולם בשבילנו ואי אתם אומרים לנו בואו ושללו לכם מן הברכות הללו ולא עוד אלא שאתם מגלגלים עלינו פסים ווימיות

פעמים בזה העולם (הקדמ' עמ"מ ח). האדם המגולגל אם יעשה כל המצות שבעולם ולא יתקן החטא שהוא שעשה וכו' מחויב הוא להתגלגל עד שיתקן מה שהעוה (סס, חו"א לה). ודע לך כי אין שום אחר מאלו המגולגלים או שום אדם שנענש בבית דין של מעלה שאין יוצא לפניו כרוז ששבריו עונשו ועונו בכל אותו הגלגל (סס, רישא דז"א מה). כמה וכמה מגולגלים מתגלגלים בן בכל עת (סס). שהאר"י ז"ל היה מכיר בנשמות מגולגלות בעצים ובאבנים ובהמות ודמש האדמה (חרי נוסד יד). ולדע נשמת אדם אשר בקרבו אם מגולגלת ומבטן מי היתה פעם אחרת לשעבר בעולם (סס כד). מאד יתעצם בכונתו בברכה זו (בברכת האילנות) שהיא לתיקון הנשמות שהם מגולגלות בעצי השרה והעשבים (מורס כאלנע ו קלט). כששוחה מים ישפוך מעט מים קודם שישתה כדי שלא ייוקחו המגולגלים (הסנהוט חס ג). והיודעים חכמות הקבלה יכולים להעלות אפילו מרומם לארם באופן כי על ידי האדם יכולין לתקן כל אלו ואם יפגע אדם המגולגל במי שאינו יכול לתקן כגון המגולגל בבית פוגע בע"ח או מגולגל בצומח בת"ח שאינו יודע קבלה יזיק לו מאוד (סס, נסוף הפרק). שועלים אשר יאמינו כי נפשות רוחות ושרים בהם מגולגלים (שכ"ט ג, יפן).

— נגפ', נתגלגל, — א) התנועה בתנועת הגלגל, מביב לעצמו, sich rollen; so rouler; be rolled כפרץ רחב יאחזו (בני גבל) תחת שאה התגלגלו (חיוג יד). זרק לתוך ארבע אמות ונתגלגל חוץ לארבע אמות פסור חוץ לארבע אמות ונתגלגל לתוך ארבע אמות חייב (שנת יא ג). נתגלגל (ערובי) חוץ לתחום ונפל עליו גל (ערוב' ג ד). היה קורא על האסקופה ונתגלגל הספר מידו (סס י ג). ורחפו (את העואול) לאחריו והוא מתגלגל ויורד ולא היה מגיע לחצי ההר עד שנעשה אברים אברים (יומא ו ו). ושתי שרשרות היו בה אחת שהוא מושך בה ויורד ואחת שהוא אוזו בה מלמעלן בשביל שלא תתגלגל (תמיד ה ה). התורם את הבור ונתנה (את התרומה) במקום שתתגלגל והגיע לבור ולשפכה (תוספתא טנ"י כ י). האלהים עושה להם (לחצירקים שבחול) מחילות בארץ והם מתגלגלים בנאדות ובאין לא"י (פסיק' רכתי ח). — ובמשמ' 'הברה מהירה כפה: נקרא השוא בפתה

ואינה נמשכת כדי שתסבול מעט אלא מתגלגלת בפה ודולגת למלה המבינה לה (סור' הקורא 64). — ב) *נתגלגלה העיסה, נלושת היטב: אוכלין עראי מן העיסה עד שתתגלגל בחטים (חלה ג א). — ג) *נתגלגלה הביצה, נתבשלה חצי בשולה: אין גותנין ביצה בצד המיחם בשביל שתתגלגל (שנת ג ג). — ד) *בשבועות: נתגלגל הלו שבועה במקום אחר מגלגלין עליו את הכל (שנו' ז ת). — ה) בהשאלה, *נתגלגל הרבר, קרה על פי גלגולים רבים, ע"י מקרים מתחלפים: לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים שבשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו נתקנאו בו אחיו ונתגלגל הרבר וירדו אבותינו למצרים (שנת י). ותבך נתגלגל כי פקדו בכבוד רבינו ברשעותם (מכת' לנתן עות', 213, 1893, REJ). וערין בימים ההם היו (בעלי התוספות האחרונים) בקיאים בכל התלמוד והיו יודעים המצות מתוך התלמוד עד שנתגלגל שנתגשו בצרפת (חורח' לדיק', סער חסרה). שכל הסיבות והגלגולים מתגלגלים לפניך (הקד' ר"י יענץ חור חסיהם). — ובמשמ' יבא לידו: ואחר שהתגלגל המאמר הזה בדברינו גשלים לבארו וכו' (מלמד התלמי', עקב). ואחר שהתגלגל פסוק בקרבך קדוש וגומר אומר בו מה שהוא פשוטו אצלי (סס, תכא). — ובמליצה, *נתגלגלו רחמי, נתקבצו, נתרגשו: נתגלגלו רחמי של הקב"ה (תזכ"א ח). מדת הרחמים עלינו היתה גלגל (פיוט נשי' יוס"כ). — יחשבון מתגלגל, עי' חשבון. — ו) *פלוגי נתגלגל בפלוגי, נכנסה נשמתו בגופו של פלוגי, בא בגלגול בפלוגי: דעת האומרים שנתגלגל הנפש מן האדם הרשע בגוף הכלב ושאר בע"ח בלתי מדברים (ר"י אכרנל, וי"א). שפעמים נתגלגל הנפש החוטאת לא להוסיף השלמות כ"א בעבור שלא זכתה אל שלמות כלל מהכרח החמר (סס). שהגולד בנפש המתגלגלת יאמר עליו שאינו המת מפאת חמרו וגופו שאין חמר הגולד זמון בחמר המת זמון שזה בשוה (סס). קבלנו כי תרח נתגלגל באיוב כי ע"כ אמר ונחמתי על עפר ואפר וכו' (ר"מ אלשיך, חיוג למ יט). הבא על זכר יתגלגל בשפן וארנבת הבא על בהמה יתגלגל בעטלף הבא על חיה ועוף יתגלגל בעורב הבא על אשת איש יתגלגל בחמור וכו' ולפעמים יתגלגל בעל לשון הרע בכלל ודע שאמרו המקובלים שאף על פי כשמתגלגל בצורת אדם אינו יודע בגלגולו

(סס, אות חנוך). — ויבדבר אכילה, גלגל עמו בעדשים וכיוצא בזה, אכל אתו, סעד אתו : אמר לו (רבי נחמיה לאורחו) כמה אתה סועד אמר לו בבשר ששן ויון ישן רצונך שתגלגל עמי בעדשים גילגל עמו בעדשים ומה (כתוב' סו:). למלך שעשר סעודה שבעה ימים ויומן כל בני המדינה בשבעת ימי המשתה כיון שעברו שבעת ימי המשתה אמר לאוהבו כבר יצאנו ידי בני המדינה בגלגל אני ואתה כמה שתמצא לימרא בשר או דג או ירק (תנח' סנח' טו). — ובכלל גלגל עם פלוני, שהה אתו, עסק אתו : בא אחד מהם בשתטח לו וא"ל אדוני המלך אם רצונך גלגל עמי היום מיד הלך עמו והעלהו לעלייתו וזבח לו שור והביא לפניו מיני מטעמים וכו' למחר פגע בו חברו התחיל משתטח לפניו וא"ל אדוני המלך רצונך שתגלגל עמי היום א"ל שמה את מבקש לעשות לי בשם שעשה לי חברך אתמול א"ל אדוני המלך איש עני אני אלא אם רצונך גלגל עמי היום במעט ירק שיש לי באותה שעה הלך לביתו ורח"ל ידיו ורגליו והביא לפניו מעט ירק (מדר' משלי טו). — הספ', *התגלגל עם פלוני, עסק בו, טפל בו : באושה התקינו שיהא אדם מתגלגל עם בנו עד שתים עשרה שנה מכאן ואילך ייורד עמו לחייו (כתוב' ג:). אף אם בשרי נמשך ביני לבני מתגלגל בחכמה (רש"י קהל' ג:). בבבל הבית המתגלגל עם האורח ביום א' בבשר יום שני בדגים ומתמטט והולך (ספ' סמי' למכר' מפרא ד ס). ועם בירור אמונתו כי ענינו בסוד אל גזרות הבורא יתברך ושבתירת הבורא לו היא הבחירה הטובה הוא חייב להתגלגל בסיבות תועלותיו ולבחור הטוב בנראה לו מן הענין (מו"ס, הכנתון ד). ולא (ידענו) באינו סחורה ובאיו מעשה מן המעשים העולמיים נצליה כשנתגלגל בהם (סס).

*גלגלון, עי' *גלגלון.

גִּלְגָּלֹת, ג"ג, — צורת הגלגל : והגרתם (של המים) היא בצורת הקשת כדי שתשאר הארץ כדוריתה וגלגלתה (הסמיס וסעולס לאכן סיני, כ"י כליין). בענין זוהר ונוגה העין אשר נישג בסתימותו בגלגלות (ענוס"ק לר"מ גצלי, סמרי תורס יט).

גִּלְגָּלִי, ת"ז לנק' גלגלית, מ"ר גלגליות, גלגליות. — שיש לו צורת גלגל, דומה לגלגל, שך לגלגל. כי sphärisch ; sphérique ; spherical :

ראשון מכל מקום כשמתגלגל בצורת חיה או עוף הוא יודע בגלגולו ראשון וסדר ומצטרע (ר"ל חוקרי, חרדים ז). ואם הרוחות לא תתקיימנה בלי הגויות איך הנפשות תתגלגלה בכלבים ובנמלים בדגים ובעופות ובהיות (אנר' אחוז לר"י מקדוה, סס' מלא חפנים). הגלגולים שתתגלגל נפש החוטאת וכו' הבא על אשת אביו יתגלגל בחמור וכו' שאמרנו הוא כי לא שב בתשובה שלימה או יתגלגל באלו הגלגולים האמורים (דבר ישר, הסעוטה). אם נתגלגל בפירות או בעשבים ויאכל אותם בלא ברכה יקלקל עוד לאותה הנפש המגולגלת (סס).

גִּלְגָּל, פ"ט, א) סבב והתהפך, sich drehen ; tourner to turn : מה עדישה זו מגולגלת אף אבילות מתגלגלת ומחורת על באי העולם (ב"ב יו:). — ב) גלגל, ע"כ, עסק בו, טפל בו : (שם) הוא אמר אין רחיצה חיי נפש (ובאן) הוא אמר הכביסה חיי נפש אמר ר' מנא אדם מתגלגל ברחיצה ואין אדם מתגלגל בכביסה (ירוש' שביע' ח לה). מה בין לינה מה בין שביטה אדם מתגלגל בלינה ואין אדם מתגלגל בשביטה בכל מקום אדם לן ואין אדם שובת בכל מקום (סס מעשרות כ מט ד). ואפילו במדירה (את אשתו) לעולם מתגלגל עמו שלשים יום שמה ימצא פתח לגדרו (סס כתוב' ז לא). ההולך ממקום למקום אם יכול למעט בעסקו ימנעוהו לא יגלגל עמו (מו"ק כו:). הלוקח עבד מן העכו"ם ולא רצה למול מתגלגל עמו עד שנים עשר חדש לא מל חוזר ומיכרו לעכו"ם (יכמו' מח:). עיר אחת היתה בארץ ישראל ולא רצו עבדיה למול וגלגלו עמהם עד שנים עשר חדש וחזרו ומכרום לנכרים (סס). לבעל הבית שהיה לו כרם נתנו לארים וכו' אמר מה אעשה אנגלגל בכרם הזה עד שיבא בעל הכרם ויעשה בכרמו מה שירצה (תנחומא כרכה א). אלו מל אברהם בן ג' אולי לא היה יכול להתגניר פחות מל' לפיכך גלגל הקב"ה עמו עד שהגיע לצ"ט שנה (מדר' תסל' יו). לא גלגל הקב"ה והביא את אברהם וכו' (סד' אליהו רנא כ). לעולם ירחיק אדם עצמו מן הצדקה וגלגל עצמו בצער כדי שלא יצטרך לבריות (פידס לדנך א ד יא). עד שהגיע ענינם לפני המלך וגלגל עמהם באופן שיבטחו בעצמם (מוות קסה, ר"י ערמאס ס). צריכים בני העיר לגלגל עמו עפ"י מדותיו (פלא יועץ, ערך משפט). לפי דעתו של בן ולפי שניו יגלגל עמו

כמו בית לחמות, *Skädel ; eräne ; skull* : וילכו לקברה (את איובל) ולא מצאו בה כי אם הגלגלית והרגלים וכפות הידים (מ"כ טלס). השדרה והגלגולת (אכל' כ ח). אף הוא ראה גולגולת אחת שצפה על פני המים (אכ' כו). נפתחה הגולגולת ולא ניקב קרום של מוח (חול' ג כ). מעשה באחד שחיש וניער את המחרישה ונמצאת גולגולת שלמה דבוקה במחרישה (תוספתא אכל' יס יג). ואחד המעלה בזכורו ואחד הנשאל בגולגולת וכו' והנשאל בגולגולת עולה כדרכו ועולה בשבת (סס סנהד י ז). — ונכנ': ותשלך אשה אחת פלח רכב על ראש אבוסלך ותרץ את גלגלתו (סופט' ט ג). ואת גלגלתו (של שאול החרוג) תקעו בית דגון (דכ"א י י). ולא ישיח לפניו (יהודי לפני הגוי) שמא ירוץ את גולגולתו (תוספתא פ"ג ד). מעשה בעין בול אחד שנחבתה גולגולתו ושלח עליו הרופא מטלית של קרוייה וחיה (סס אכל' כו). — גלגל'ת, לאיש אחד : לקטו ממנו (מי המן) איש לפי אכלו עמר גלגל'ת מספר נפשיכם (שמות יו יו). ויהי זה התנופה חשע ועשרים כבר וכו' בקע גלגל'ת וכו' לכל העבר על הפקדים מכן עשרים שנה ומעלה (סס לח כד-כו). ולקחת חמשת חמשת שקלים לגלגל'ת בשקל הקדש (נמד' ג מו). — ומ"ר כנ': שמו את ראשכל עדת בני ישראל למשפחתם לבית אבתם במספר שמות כל זכר לגלגל'תם (נמד' א ב). ר"ל לפי מספר הגלגלות, האנשים והנשים, תולדתם למשפחתם לבית אבתם במספר שמות לגלגל'תם כל זכר מכן עשרים שנה ומעלה (סס כ). ויהי מספרם לגלגל'תם לגברים שלשים ושמונה אלף (דכ"א כג ג). — ומ"ר גלגל'ות במשע' העקרת : ירדה הבאר לתוך המערה והוציאה גולגולות ורגלים (תנח' כו', חקת מו). — ב) *מדת המלכות, סכום קצוב שחייב כל אחד ואחד לשלם מס להמדינה⁽²⁾, *Kopfsteuer ; capitation* :

נגזר השם גלגלת מן גלגל במשע' דבר המתגלגל, מפני צורתה העגולה של הגלגלת. אך קצת יש לפקפק בדבר, שא"כ מהו מקור המלה הערב' גמנמה, הואיל ואין להצרוף גמנ'ם בערב'. שום דבר ממשיעת גלגול, אם לא שגנית כי זו אינה מלה ערב' מקורית אלא שאולה מעבר' ונתחלפה לך במס. — א) ברומ' *census capitum*, ר"ל מס הגלגלת. ל' גולדשמיט במאמרו בהקד' 34, 202 REJ רצה להוכיח כי הכונה בהשם גלגלת לא היתה להמס *census capitum*, שהיה כללי לכל שוכני מלכות רומא, אלא להמס המיוחד שהטיל אספסיונוס על

התנועה הגלגלית הסבובית והעגולית מה שאליו יתנועע ממנו יתנועע (מכת' ר"מ גול'ת לר"ד כננל, לקוטי קדמ', נספח' 49). והם מעט מהרבה מתכמות הטבעיות והאלהיות והמוסריות והגלגליות (כחרי גלט). והגרמים הגלגליים והגרמים היסודיים (סס סינ). ואחר כן אדבר עמו בערכים ההם הגלגליים והם עד אין תכלית מרוב (סס סז). הם סבות ההויה וההפסד אחר הכמות הגלגליות (מלמד התלמידים, כו"א). אמנם עניני התכונה הגלגליות וההכמה הטבעית וכו' (מו"א לד). האם היה שוה הזמן הגלגליי השלם לזמן בלתי שלם (ר"י אכנכנל, כראש' א, טא' ט). כי בני האדם יש להם רוחות גלגליות ונפשות מדברת מלאכיות (ר' קלוני', אכנ' בע"ח כ א). ישתבח שמו הממשיך מהמשך השכל הנפש הכוללת הגלגלית בעלת כח ותנועות (סס גז). והנפש הכללית הגלגלית היא רוח העולם והסבה בשמירת צורות הגופים והמינים בחמר הוא קיום סבותיהם הגלגליות (רש"ט פליקורא המנקס) אם לא שתנוע ההשפעה על הנפש הגלגלית (קדשקס, מו"כ ד). ושמו (האבות) כבר כל במחונם ויחולם בכחות הגלגליות והסירו תקותם מהשנחת הכורא (תנח' הנפ' כח). וכל בזכב מקבל בייחוד שפע ממדרגה מלאכית מיוחדת שמאותו השפע יחן על החלק שלו וישמרהו באמצעות הכחות הגלגליות והיא שמירה פרטית והשנחת אלהית (מ' אלדני, כ"א כ כ). ואלו שני הדברים (החמר והצורה) היו שרש ומקור לכל הנבראים אשר נבראו בג' עולמות. שהם עולם הרוחני ועולם הגלגלי ועולם ההפסדי (סס). ונמצא קיומו (של עצם השכל) והתמדתו על פי מציאות מעלת נכדל בעצם מהתמדת הגופים הגלגליים וקיומם (שער השמ' לאנן לטי' כד). שכיון בו אל החכמה האלהית שהמלאכית נכללת עמה והגלגליות והטבעיות (קול יסודס לכוזרי כ טו). **גלגל'יאל** — שם מלאך : גלגל'יאל שהוא ממונה על גלגל החמה (היכלות, ילינק ס).

גלגל'ת (2) — ש"י, כנ' גלגלת, מ"ר גלגלות, וגם גלגליות כננ' גלגלותם, — א) כלל עצמות הראש שהן

(1) בגוף הערבי : ואל' פ' ל ב יח (יהוד' הרשפלד).
(2) יחיד במשקלי השמות שבמקרא. בסור' גולתא, בארמ' גולגולתא, בערב' ג'מנ'ה א. וסוברים החכמים כי

עד מקום שעושה גלד (יורש' כ"ג כ"ג ג). מנר
אדם גלדי צואה וגלדי מכה שגל בשרו (שנת
(נ). מנהגו של עולם מי שהיה לו ככה ונתרפאה
מעם והעלתה גלד נותן בה דברים רבים (כ"ג,
סכ' ט ב). — ג) *כל דבר דק חופה על דבר אחר:
גדרו (את השופר) והעמידו על גדרו (כ"ס כו).
שהוא (הקרת) מגלד גלד דק מלמעלה (למנ"ן
שמות יו יד). — ד) *דפנות של כלי: קערה גילה
עב. מורק גלדו דק (מד"כ כמד"י ג).

גלד *פ"ע, עת' יגלד, — א) נתקשה, נקמא, המים
וכדומה, gefrieren; geler; te congeal;
יחוק הרקיע יקש' הרקיע יגלד הרקיע (יורש' כ"כ
א ב ג). בשעה שאמר הקב"ה יהי רקיע בתוך המים
גלד המים האמצעית ונעשו השמים (מד"כ כלא' ד).
— ספ' *הגלד, — א) כמו קל, נעשה גלד: מי
המאת שהגלדו וחורו ונימחו (תוספתא פסח
ח). לכלובי שמרים וכו' והמים והבצק שעל יד
הקורדום ושעל ידי המריפה הרי אלו אין הוצצין
הגלדו הרי אלו הוצצין (ס' מקוא' ו יח). סקיה
שאוה שהגלד טהור (ס' טס' כו). חב ליד (י
פי המכה (ס' חול' ג יא). אם הגלד פי
המכה בידוע שזו נטרפה קודם שחיטה לפיכך אם
הגלד פי המכה בידוע שזו נטרפה שלשה ימים
קודם שחיטה לא הגלד פי המכה הרי הדבר ספק
(למנ"ס, מכיר כ טו). — ויוצא: יעשה שוגלד: ועל
הרוב סבת היסורין יהיו או מאש המקדית או מקרח
המגלד השפע ומעכבו (מעבר ינק, כפתי דק ו).
— ב) נתרבק בגלד: (הדם) שלפני הכיבוס מגלד
שלאחר הכיבוס מקדיר (תוספתא ניד' ו יג). אינו דומה
כתם שלאחר הכיבוס לכתם שלפני הכיבוס שזה מקדיר
וזה מגלד (גמ' ס' כו:).

— ספ' *הגלד, *הנגלד, — עלה עליו גלד: הונלד
פי המכה בידוע ששלשה ימים קודם שחיטה (כתוב'
טו). כגון שניקבו בית הכסות והונלד פי המכה
(טו"ט ח"מ ר"ג יא). כי כל מעין ונחל נקמא, הונלדה
מפה (מעס' ס' דון ש"ט ארדוטי, כספ' ד"ח).

גלדי *ת"י, לני' גלדיה, — מטבע הגלד: הליחות
הגלדי ית והבציית והוכוביית וכן הבתונת
הקרייית אין העורקים בהם כלל בשום פנים ואמנם

אין לה נתפס על חבורו והייב ליתן לו אלא בארץ
ובגלגולת (יורש' כתוב' יג לס' ד). הנהיג רבי
בארנוגא ובגולגולת ובאנפרות (ס' י ל).
אם נתת מביטך צדקה הקב"ה משמרך מן הפיסין
ומן הדימיות ומן הגולגוליות ומן הארנוגיות
(ס' פאס' א יס). יהיו בניך משתעבדין בארבע
מלכויות בעולם הזה במסים ובחוניות ובזמיות
ובגולגוליות (פסיק' דר"כ, כחדש השנתי). שאם
היו יתבקש עוד מפי המלך יר"ה והשרים לנכות
גלגולת מכני ישראל שלא ישתדלו עוד לשכור
מהמלך יר"ה והשרים דק יניחו הדבר על הגלגולת
(חדשים גס ישיס, פק' פוזל, הסכמ' ירד, ב' ס"ה).
— יוספ' גלגלת': שאין תלמידיו חכמים פטורין ממעשר
תביאתה ומכסף גולגלתן אלא כשהצבור נותנים
ביחד כך וכך לפטור את כולן והם פוסקים ביניהם
אבל אם אמר המלך שיתן כל אחד כסף גולגלתו
אין עמי הארץ פורעין בשבול ת"ח (טור שכנים קסג,
נכס סרמכ"ו).

גלה ממנו גלד, *גלד, *הגלדה.

גלד *ש"י, כנ' גלדי, מ"ר גלדים, סמ' גלדי, — א) עור,
ובפרט מקמט, קשה, Haut; peau; skin: שק תפרתי
עלי גלדי (איוב יו יס). — ואמר המליון: עד נברא
הנוף ותלבש אותו כבגד, והפיצה חום יקודה בבשר
ובגלד, ויהם בשר הילד (הקד' כ"י חריו, תחכמוני).
— וגלדי בצלים, יהקלפות שבבצל: והמשל בזה
גלדי הבצלים שהם זה על זה (תגמ' כנפס, פי' כ"ס
הקד' א). הגלגלים מקיפין זה את זה בגלדי בצלים
(מ' אלדכי, ב"א כ ב). שכל גלגלי הרקיע הם סמוכים
ודבוקים זה בתוך זה בגלדי הבצלים ואין שום
בקים פנוי וריקות ביניהם כלל (נחמד ונטיס, דוד גנו
ה. כ). — ב) *מה שנתקשה על פני דבר אחד,
Kruste, Schorf; croûte; crust: לפלוק
שחץ לעין וגלד שחץ למכה וכו' וגלדי צואה
שעל בשרו (מקוא' ט ב). מרחיקין את הנבילות וכו'

היהודים, fisco judaicus, שהיה שגוא מאד ליהודים
וכנחו בהשם גולגולת מפני פחד הרומאים. אך אין
זה סברה. — א) בארמ': בסף גולגולת א (נדר' סו).
(ב) בערב' גלד א) עור. בארמ' וסור' גלדא. וכן
כאשור' גלד.

א) جلد

(1) כך גם בגמ' שם נא. וגרסת רגמ"ה ורש"י
הונלד, וכן בגמ' כתוב' עו: הונלד.

ששחק יגלה לציפורי (שנת לג). — ובהרחבה, גלה הארץ, ר"ל גלו ממנה וישיבה: כי הגלגל גלה יגלה (פמוס ס). גלות יהודה מעני ומרב עברה (איכס א ג). עד גלות ירושלים (ירמ' א ג). הוא ובניו היו כהנים לשבט הדני עד יום גלות הארץ (סופס' יח ל). — *וגלת: בכל מקום שגלה ישראל גלת השכינה עמה (ירוש' תע"א סד). — (ב) בהשאלה לדברים לא בע"ח, במשמע: עבר וחלף וכלה: גלה כבוד מישראל (ש"א ד כא). כי, אבל עליו עמו וכו' על כבודו כי גלה ממנו (סופס' יח). ערבה כל שמחה גלה משוש הארץ (ישע' כד יא). — ואמר המשורר: המון רחמי נכמר כי אוכרה קדם כבודך אשר גלה ונוך אשר חרב (ר"י סלוי, יסע טף). — (ועתיד מקוצר: יגל' 1) יוכל ביתו נגרות ביום אמו (איוב כ כח).

— נפע', גגלה, גגליתי, גגלונג, עת' יגלה, יגל, תגל, זווי הגלה, מקור גגלה, גגלות, הגלות, — (א) הסיר מעל עצמו מה שמכסהו, sichten; se decouvrir, to denude one self היום מלך ישראל אשר גגלה היום לעיני אמהות עבדיו פהגלות גגלות אחד הרקים (ש"א ו כ). — (ב) הראה את עצמו: כי שם גגלו אליו האלהים (נכאש' לה ז). כי גגלה יי' אל שמואל בשלו (ש"א ג כא). בה אמר יי' הגגלה גגליתי אל בית אביך (שס כ כז). ויאמר יהונתן הנה אנחנו עברים אל האנשים וגגלונג אליהם (שס יד ח). לאמר לאמורים צאו לאשר בחשך הגלגל (ישע' מט ט). — (ג) הסיר מעל הדבר מה שמכסהו: ולא תעלה במעלה על מזבחי אשר לא תגלה ערותך עליו (שמות כ כו). והרסתי את הקור אשר מתחת תפל והגעתייהו אל הארץ וגגלה יסדו (יתחק' יג יד). וגגלה ערות וגונוך (שס כג כט). תגל ערותך גם תראה חרפתך (ישע' מז ג). יגלו מוסדות תבל (ש"א כ כז י). — וגם על הדבר המכסה, הורם וגגלה מה שתחתיו: ברב עיגך גגלו שולך (ירמ' יב כב). — (ד) נראה וגודע מה שהיה נסתר עד כה: ושמואל טרם ידע את יי' וטרם יגלה אליו דבר יי' (ש"א ג ז). כרפאי לישראל וגגלה עון אפרים ורעות שמרון (סופס' א). וגגלה כבוד יי' וראו כל בשר יחדו כי פי יי' דבר (ישע' מ ס). מי האמין לשמעתנו וזהע יי' על מי גגלתה (שס ג א). הגגלו לך שערי מות ושערי צלמות תראה (איוב לט י). תכסה שנאה במשאון תגלה רעותו בקהל (משלי כו כו). — *וגגלית: ומטה שיורה הוראה

נוגות הליהות, תגל דגיות ברמת הלוש הנוכחית (פרקי פסד ג)

גלה¹, ממנו גלה, *התגלות.

גלה, גליתי, ליק' גלתה, גלת, עת' אגלה, יגלה, יגל זווי גלה, מק' גלה, גלות.

א. פ", הסיר הדבר המכסה, entblößen; découvrir, uncover ושמושו בהשאלה, גלה סוד, גלה און זווי גלה את און שמואל יום אחד לפני בוא שואל לאמר בעת מתר אשלח אליך איש מארץ בנימן (ש"א ט יכ"ו). כי אחקר את אבי וכו' אשלח אליך וגליתי את אוניך (שס כ יכ). כי קשרתם כלבם עלי ואין גלה את אוני בכרת בני עם בן ישי (שס ככ ח). גם ידם עם דוד וכי ידעו כי ברה הוא ולא גלו את אונו (שס יח). כי אתה יי' צבאות אלהי ישראל גלית את און עבדך לאמר בית אבנה לך (ש"א כ כו). ואני אמרתי אגלה אונך לאמר קנה נגד הישיבים (רות ד ד). הנה לו-עשה אבי דבר גדול או דבר קטן ולא יגלה את אוני (ש"א כ כ). בחלום חזיון לילה בגל תדרמה על אנשים בתנומות עלי משכב או יגלה און אנשים (איוב לג יכ"ו). יגל אונם למוסר ויאמר כי ישובון מאון (שס לו י). כי לא יעשה אדני יי' דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים (עמוס ג ז). גולה סוד הולך רכיל (משלי כ יט). — וגיט', עי' גלוי.

ב. פ"ע, — (א) יצא ונראה, erscheinen; apparaitre, to appear גלה חציר ונראה דשא (משלי כו כה). — (ב) יצא ממקומו, מן ארץ מושבו, auswandern; émigrer, emigrate: כי בה אמר עמוס בחרב ימות ירבעם וישראל גלה יגלה מעל אדמתו (עמוס ז יא). לבן עתה יגלו בראש גלים (שס ו ז). וגלו עם ארם קירה (שס א ס). וידעו הגוים כי בעונם גלו בית ישראל (יתחק' לג כג). קרתי וגוי על בני תענוגך וכו' כי גלו ממך (מיכה ח"ו). עשה לך כלי גולה וגלה יומם לעיניהם וגלית ממקומך אל מקום אחר (יתחק' יב ג). יגל יהודה מעל אדמתו (ירמ' נכ כו). רוצח שגלה לעיר מקלטו (מכות ח). האב גולה על ידי הבן והבן גולה על ידי האב הכל גולין על ידי ישראל (שס ג). הוי גולה למקום תורה (אבות ד יד). מיום שחרב בית המקדש גליבו מארציו גיטלה עצה ממנו ואין אנו יודעין לדון דיני נפשות (מג"י יכ).

¹ בערב' גלא a) ובארמ' גלי כמו בעברית

א) גל

¹ ויש מוברים כי זה מן גלל יגל

ג'לית על בטול זה הדעת (כל"ג, מלחמות ס' ד ג). כי אין חי שישנו עצמותו אלא הוא יתברך עם היות מציאותו בג'לית מצד מעשיו תכלית ההגלות (העקר ב ל). — ג'לה, דבר ג'לה, עי' ג'לה. — ג'לה וגסתר, עי' ג'לה.

פס', ג'לה, ג'לית, עת' תג'לה, יג'לה, יג'ל, ויג'ל, תג'ל — נוי ג'ל, ג'לי, לג'לות, — א) הסיר מעל דבר את הדבר המכסהו, והניחו לא מכסה, entblößen; découvrir; to uncover; ובאת וג'לית מרגלתי ושכבתי (רות ג ד). ותבא (רות) בלש' ותג'ל מרגלתי ותשכב (ס' ז). והגרת לגי אבניה ויסדיה אנג'ה (מכס' א ו). ג'לי שוק עברי נהרות (כס' מו ב). הגני מקבץ את כל מאהביך וכו'. וג'לית ערותך אלהם וראו את כל ערותך (יחזק' יו לו). ותג'ל את ערותה (ס' כג יח). היא (הסוטה) ג'לית ה' את עצמה לעבירה (סוטה א ו). ושוהה (השכור) ושוהה ורואה את כל העולם כספינה וכו' והוא אינו יודע ואינו מתבייש ומג'לה את עצמו (תנחומא כמ"י ז). — וגלה הדרכים, יהרעה איך ללכת: אמר לו (הקב"ה למשה) מול המטה וכו' ואמור לו (לים) אני שלוחו של יוצר בראשית ג'לה דרכיך לבני שיעברו בך (מדל' ויזש, ועתה). — ב) הרים והסיר את הדבר המכסה: הגני אליך נאם יי' צבאות וג'לית שולך על פניך (נחום ג ס). ויג'ל את מסך יהודה ותבט (ישע' כג ח). ג'לי צמתך חשפי שכל (ס' מו ב). אמר רבי יהושע מי יג'לה עפר מעיניך רבן יוחנן בן זכאי וכו' (סו' ס ב). ג'ליה הפאים ומצא מבק על גבי כלים (תוספתא פרה ס ב). הודיע מספרכם הוא יעורר אתכם (מהמות) הוא יג'לה העפר מעל עיניכם (ירוש' כרכ' ט יג ד). — גלה כנף פלוני, גלה ערות פלוני, עי' כנף, ערוה. — ג'לה עין: ויג'ל יי' את עיני בלעם וירא את מלאך יי' נצב בדרך (כמ"ד ככ ל). ג'ל עיני ואביטה נפלאות (תהי' קט יח). — וכבר נגה רמב"ע את המשורר שהשתמש בפעל גם ביחס לאון ואמר: ש'יג'ל און אנוש לו היתה קשבת (כתב אלח'רכ, RES 22, 239). — ג) בהשאלה, הראה הודיע מה שהיה נסתר קדם: סתרי נדחים נודד אל תג'לי (ישע' יו ג). כי אני חשפתי את עשו ג'לית את מסתרי ונחבה לא יוכל (ירמ' מט י). הולך רכיל מג'לה סוד ונאמן רוח מכסה דבר (משלי יא יג). ריבך ריב את רעך וסוד אחר אל תג'ל (ס' כס ט). מג'לה עמקות מני חשך (איוב יכ כב). יג'לו שמים עונו (ס' כ כו). התורה כיסתה ואתה מג'לה אותה (זכ' לו). —

ג'לית על בטול זה הדעת (כל"ג, מלחמות ס' ד ג). כי אין חי שישנו עצמותו אלא הוא יתברך עם היות מציאותו בג'לית מצד מעשיו תכלית ההגלות (העקר ב ל). — ג'לה, דבר ג'לה, עי' ג'לה. — ג'לה וגסתר, עי' ג'לה.

פס', ג'לה, ג'לית, עת' תג'לה, יג'לה, יג'ל, ויג'ל, תג'ל — נוי ג'ל, ג'לי, לג'לות, — א) הסיר מעל דבר את הדבר המכסהו, והניחו לא מכסה, entblößen; découvrir; to uncover; ובאת וג'לית מרגלתי ושכבתי (רות ג ד). ותבא (רות) בלש' ותג'ל מרגלתי ותשכב (ס' ז). והגרת לגי אבניה ויסדיה אנג'ה (מכס' א ו). ג'לי שוק עברי נהרות (כס' מו ב). הגני מקבץ את כל מאהביך וכו'. וג'לית ערותך אלהם וראו את כל ערותך (יחזק' יו לו). ותג'ל את ערותה (ס' כג יח). היא (הסוטה) ג'לית ה' את עצמה לעבירה (סוטה א ו). ושוהה (השכור) ושוהה ורואה את כל העולם כספינה וכו' והוא אינו יודע ואינו מתבייש ומג'לה את עצמו (תנחומא כמ"י ז). — וגלה הדרכים, יהרעה איך ללכת: אמר לו (הקב"ה למשה) מול המטה וכו' ואמור לו (לים) אני שלוחו של יוצר בראשית ג'לה דרכיך לבני שיעברו בך (מדל' ויזש, ועתה). — ב) הרים והסיר את הדבר המכסה: הגני אליך נאם יי' צבאות וג'לית שולך על פניך (נחום ג ס). ויג'ל את מסך יהודה ותבט (ישע' כג ח). ג'לי צמתך חשפי שכל (ס' מו ב). אמר רבי יהושע מי יג'לה עפר מעיניך רבן יוחנן בן זכאי וכו' (סו' ס ב). ג'ליה הפאים ומצא מבק על גבי כלים (תוספתא פרה ס ב). הודיע מספרכם הוא יעורר אתכם (מהמות) הוא יג'לה העפר מעל עיניכם (ירוש' כרכ' ט יג ד). — גלה כנף פלוני, גלה ערות פלוני, עי' כנף, ערוה. — ג'לה עין: ויג'ל יי' את עיני בלעם וירא את מלאך יי' נצב בדרך (כמ"ד ככ ל). ג'ל עיני ואביטה נפלאות (תהי' קט יח). — וכבר נגה רמב"ע את המשורר שהשתמש בפעל גם ביחס לאון ואמר: ש'יג'ל און אנוש לו היתה קשבת (כתב אלח'רכ, RES 22, 239). — ג) בהשאלה, הראה הודיע מה שהיה נסתר קדם: סתרי נדחים נודד אל תג'לי (ישע' יו ג). כי אני חשפתי את עשו ג'לית את מסתרי ונחבה לא יוכל (ירמ' מט י). הולך רכיל מג'לה סוד ונאמן רוח מכסה דבר (משלי יא יג). ריבך ריב את רעך וסוד אחר אל תג'ל (ס' כס ט). מג'לה עמקות מני חשך (איוב יכ כב). יג'לו שמים עונו (ס' כ כו). התורה כיסתה ואתה מג'לה אותה (זכ' לו). —

פס', ג'לה, ג'לית, עת' תג'לה, יג'לה, יג'ל, ויג'ל, תג'ל — נוי ג'ל, ג'לי, לג'לות, — א) הסיר מעל דבר את הדבר המכסהו, והניחו לא מכסה, entblößen; découvrir; to uncover; ובאת וג'לית מרגלתי ושכבתי (רות ג ד). ותבא (רות) בלש' ותג'ל מרגלתי ותשכב (ס' ז). והגרת לגי אבניה ויסדיה אנג'ה (מכס' א ו). ג'לי שוק עברי נהרות (כס' מו ב). הגני מקבץ את כל מאהביך וכו'. וג'לית ערותך אלהם וראו את כל ערותך (יחזק' יו לו). ותג'ל את ערותה (ס' כג יח). היא (הסוטה) ג'לית ה' את עצמה לעבירה (סוטה א ו). ושוהה (השכור) ושוהה ורואה את כל העולם כספינה וכו' והוא אינו יודע ואינו מתבייש ומג'לה את עצמו (תנחומא כמ"י ז). — וגלה הדרכים, יהרעה איך ללכת: אמר לו (הקב"ה למשה) מול המטה וכו' ואמור לו (לים) אני שלוחו של יוצר בראשית ג'לה דרכיך לבני שיעברו בך (מדל' ויזש, ועתה). — ב) הרים והסיר את הדבר המכסה: הגני אליך נאם יי' צבאות וג'לית שולך על פניך (נחום ג ס). ויג'ל את מסך יהודה ותבט (ישע' כג ח). ג'לי צמתך חשפי שכל (ס' מו ב). אמר רבי יהושע מי יג'לה עפר מעיניך רבן יוחנן בן זכאי וכו' (סו' ס ב). ג'ליה הפאים ומצא מבק על גבי כלים (תוספתא פרה ס ב). הודיע מספרכם הוא יעורר אתכם (מהמות) הוא יג'לה העפר מעל עיניכם (ירוש' כרכ' ט יג ד). — גלה כנף פלוני, גלה ערות פלוני, עי' כנף, ערוה. — ג'לה עין: ויג'ל יי' את עיני בלעם וירא את מלאך יי' נצב בדרך (כמ"ד ככ ל). ג'ל עיני ואביטה נפלאות (תהי' קט יח). — וכבר נגה רמב"ע את המשורר שהשתמש בפעל גם ביחס לאון ואמר: ש'יג'ל און אנוש לו היתה קשבת (כתב אלח'רכ, RES 22, 239). — ג) בהשאלה, הראה הודיע מה שהיה נסתר קדם: סתרי נדחים נודד אל תג'לי (ישע' יו ג). כי אני חשפתי את עשו ג'לית את מסתרי ונחבה לא יוכל (ירמ' מט י). הולך רכיל מג'לה סוד ונאמן רוח מכסה דבר (משלי יא יג). ריבך ריב את רעך וסוד אחר אל תג'ל (ס' כס ט). מג'לה עמקות מני חשך (איוב יכ כב). יג'לו שמים עונו (ס' כ כו). התורה כיסתה ואתה מג'לה אותה (זכ' לו). —

פס', ג'לה, ג'לית, עת' תג'לה, יג'לה, יג'ל, ויג'ל, תג'ל — נוי ג'ל, ג'לי, לג'לות, — א) הסיר מעל דבר את הדבר המכסהו, והניחו לא מכסה, entblößen; découvrir; to uncover; ובאת וג'לית מרגלתי ושכבתי (רות ג ד). ותבא (רות) בלש' ותג'ל מרגלתי ותשכב (ס' ז). והגרת לגי אבניה ויסדיה אנג'ה (מכס' א ו). ג'לי שוק עברי נהרות (כס' מו ב). הגני מקבץ את כל מאהביך וכו'. וג'לית ערותך אלהם וראו את כל ערותך (יחזק' יו לו). ותג'ל את ערותה (ס' כג יח). היא (הסוטה) ג'לית ה' את עצמה לעבירה (סוטה א ו). ושוהה (השכור) ושוהה ורואה את כל העולם כספינה וכו' והוא אינו יודע ואינו מתבייש ומג'לה את עצמו (תנחומא כמ"י ז). — וגלה הדרכים, יהרעה איך ללכת: אמר לו (הקב"ה למשה) מול המטה וכו' ואמור לו (לים) אני שלוחו של יוצר בראשית ג'לה דרכיך לבני שיעברו בך (מדל' ויזש, ועתה). — ב) הרים והסיר את הדבר המכסה: הגני אליך נאם יי' צבאות וג'לית שולך על פניך (נחום ג ס). ויג'ל את מסך יהודה ותבט (ישע' כג ח). ג'לי צמתך חשפי שכל (ס' מו ב). אמר רבי יהושע מי יג'לה עפר מעיניך רבן יוחנן בן זכאי וכו' (סו' ס ב). ג'ליה הפאים ומצא מבק על גבי כלים (תוספתא פרה ס ב). הודיע מספרכם הוא יעורר אתכם (מהמות) הוא יג'לה העפר מעל עיניכם (ירוש' כרכ' ט יג ד). — גלה כנף פלוני, גלה ערות פלוני, עי' כנף, ערוה. — ג'לה עין: ויג'ל יי' את עיני בלעם וירא את מלאך יי' נצב בדרך (כמ"ד ככ ל). ג'ל עיני ואביטה נפלאות (תהי' קט יח). — וכבר נגה רמב"ע את המשורר שהשתמש בפעל גם ביחס לאון ואמר: ש'יג'ל און אנוש לו היתה קשבת (כתב אלח'רכ, RES 22, 239). — ג) בהשאלה, הראה הודיע מה שהיה נסתר קדם: סתרי נדחים נודד אל תג'לי (ישע' יו ג). כי אני חשפתי את עשו ג'לית את מסתרי ונחבה לא יוכל (ירמ' מט י). הולך רכיל מג'לה סוד ונאמן רוח מכסה דבר (משלי יא יג). ריבך ריב את רעך וסוד אחר אל תג'ל (ס' כס ט). מג'לה עמקות מני חשך (איוב יכ כב). יג'לו שמים עונו (ס' כ כו). התורה כיסתה ואתה מג'לה אותה (זכ' לו). —

1) המליצה קשה, וי"מ גלתה במשט' ש"ג, אבל גם זה דחוק. 2) חסר בכל המפרשים.

בחצות הלילה הוא עת רצון שמתגלית העת רצון של נועם ה' (פמס"מ, קרית ארבע קס). ועל כי הקדושה מתגלית ומתעלית בהתקדש החדש הזה (חדש ניסן) צריך כל אדם להכין עצמו לכך ולהוסיף ביראת ה' (חמס"י, ר"ת ניסן ח). — ובמשמע *גרים לעצמו גלות: ויגל אין כתיב כאן אלא ויתגל גרים גלות לו ולדורות (מד"ר נחש"ל נו).

גִּלְגָּלִים (ש"י, מ"ר גלות, גלות, — כל גוף או כלי בצורה פחות או יתר כדורית, Kugel; globe, ובפרט, — א) כעין כדור על ראשי העמודים: עמודים שנים וגלגל הכתרת אשר על ראש העמודים שתיים והשכבות שתיים לכסות את שתי גלגל הכתרת (מ"א ו מא). — ואמר המשורר: וציצים בראשם (של הפרחים) עליהם לגלות (מכ"ס, מנח"ם ג). — ב) כעין קערה עגולה: ראיתי והנה מנורת זהב כלה וגלגל (על ראשה וכו' ושנים ויתים עליה אחד מימין הגלגל ואחד על שמאלה (וכו' ד כג). ועל גביהם (של הנרות) גולגל ועל שפת הגולגל שנים ויתים וכו' ויגד (השמן) על פני הצנחרות ואל הגולגל ומה הגולגל אל המוצקות (מנח"ם כן סוקו, גל). — ובהשאלה, גלגל הזהב, קדרת המוח: עד וישר לא ירחק חבל הכסף ותריץ גלגל הזהב ותשבר כד על המבוע (קס"ל יכ ו).

גִּלְגָּלִים (ש"י, מ"ר גלות, גלות, — א) מעין, Quelle; fontaine; spring: ותאמר (בת בלב) תנה

(1) לפי דעת קצת החכמים, באשור גלגל, כעין זה. בקרב' דומה לזה גלגל (א) כדור. — (2) יונתן תרגם פה אגני, מנחם חברה עם גלילי ופרש אופן, ריב"ג פרשה כמו התרגום, קערה; אמר וז"ל: כי כצורת קערה היתה על ראש כל עמוד והיתה הכותרת על הקערה. וכן רד"ק: והוא כלי עגול כמו מורק, ע"כ. והנה בכל הספרים גלגל במספיקה, וכן במסר במסורה, וכן ת"י גולתה, ולכן סברו קצת החדשים כי זה כנוי נקי מן גל. ואף כי אפשר שיהיו שני המשקלים כמו ח'ק חקת, סף ספה, אך הקדמונים לא הוכיחו אלא משקל הנקבה גלה ולא גל, וכן תרגום השבעים, לא בכנוי. ואמר רד"ק בפרושו: וגלה במספיק ואיגנו לנקבה וכמוהו בכבורה במסר קיץ ותעלושה ויציא לאור לא נשמה ביום ועם. ע"כ. ובמס"ש פקק ואמר: או יהיה משקל אחר בלא הא הנקבה גול בפלס חוק או יהיה המספיק לתפארת הקריאה כמו ותעלושה וכו', וכן הסכימו רוב החדשים. ורש"י פרש: גולה עפל גדול עגול וכן שאר המפרשים

בבלה (כס כד יט). ויעל מלך אשור אל דמשק ויחפשה ויגלה קירה (סס יז ט). ויקח (תגלת פלאמר) את עיון ואת אבל וכו' ויגלה אשורה (כס יז כט). ראשי אבות ליושבי גבע ויגלה אל מנחת (דס"א ח ו). אחרי הגלות נבוכדנאצר מלך בבל את יכניה (ימ' כד ח). להמית אתנו ולהגלות אתנו בבל (כס מג ג). בהגלות יי את יהודה (דס"א ס מא). על הגלותם גלות שלמה להסגיר לאדום (פמס"ח ו). הם עונך בת ציון לא יוסף להגלותך (איכס ד ככ). בהגלותי אתם אל הגוים (יחזק' לט כח). — ובהשפעת ה': אשר לא לקחם נבוכדנאצר מלך בבל בגלותו את יכניה (ימ' כז כ). א"ר יוחנן ענוותנותו של ר' זכריה בן אבקולס התריבה אה בתינו ושרפה את היכלנו והגליתנו מארצנו (גיט נו). המלכות שהחריבה את בתינו ושרפה את היכלינו והגליתנו מארצנו (סס נו).

— ספ', הגלה, הגלתה, הגלת, גיל, מגלים, — שהגלו אותה, — verbannt; exilé; exiled: אנשים וגושים וטף ומדלת הארץ מאשר לא הגלו בבלה (ימ' מ ז). איש יהודי היה בשושן הבירה וכו' אשר הגלה מירושלים עם הגלה אשר הגלתה עם יכניה מלך יהודה (אסת כ סו). גלות ירושלם ויהודה המגלים בבלה (ימ' מ ח). הגלת יהודה בלה הגלת שלומים (כס יג יט). — יאמר המשורר: ובנות עדינות, הגלו ממדינות, ממטות רעננות, ומגותות שאננות (ר"י סלי, יונה נבאחס).

— קספ' התגלה, נתגלה, עת' אתגלה, אתגל, יתגלה, יתגל, ויתגל, מקור התגלה, התגלות, — גלגל את עצמו, הראה את עצמו: וישת (נח) מן היין וישבר ויתגל בתוך אוהלה (נחש"ל ט כח). אכנים שזועקת המהרישה או שהיו מכוסות וגלגלו (שניע' ג ז). חבית שגת גלתה ושתי הימנה עשרה בני אדם (תוספתא תרומ' יז י). יהא זהיר (פוחח) על עצמו שלא יתגלה (כס מג' ד כז). שלש מטמונות הממין יוסף במצרים אחת בתגלה לקרה ואחת בתגלה לאנשונים בן אסירוס ואחת נגוזה לצדיקים לעתיד לבא (פסח קיט). — ובהשאלה: זה לום וכו' שגת גלה קלונ (כו' כג). כמה שנים נשנית משנה זו בביהמ"ד ולא בתגלה טעמה עד שבא ר' חנינא וכו' (בבא פג). — אשונים: בתגלה עונם בתגלה קצם אחרונים — לא בתגלה עונם לא בתגלה קצם (יומא ט). — ונתגלות במקום נתגלה, להקל על המבטא: ובעוד שלא נתגלה יית היבשה נקראת הארץ בשם חשך לחשכתה (ר"י אברבנל, נחש"ל ח, וסא"ז סיפה)

גִּלְיוֹן, ש"ו — סה"פ מן גלגל, כמו גלגל: תור שם המפורש בתווי גלויים¹, שמה בתוך לפני מאוין מאשנבים (רש"י, סליח' לו"ג, או טרס).

גִּלְיוֹן², ת"ז, לנק' גלגל, מ"ר גלגלים, גלגלות, — שלקה העור, שנפשט העור מחמת מכה וברומה, ר"מ מכשירי וחכמים פוסלין (חול' ג. כ.), לא נחלקו ר' מאיר וחכמים על הגלגל דה' שהיא פסולה וכו' איזו היא הגלגל דה' כל שהפשיט את העור ולא שויר בה כדי להעלות ארוכה (תוספת' ס' ג. ז.), כל העור בלוי מציל בגלגל דה' (נמ' ס' ט. נ.). בהמה שנפשט העור שעליה כולו בין שנקרע ביד או בחולי ונמצא בשר בלא עור הרי זו טרפה וזו היא שנקראת גלגל דה' (רמב"ם שחי' טו. ז.)

גִּלְיוֹן, ש"ו — סה"פ מן גלגל: גילוח שיש בו השחתה (מכות כה.). ואין דרך גילוח בכך (רש"י קדוש' לה.). ואין בזה משום גילוח (מדרכי, ר"מ מו"ק). שאמרו הרופאים שהגלוח קשה לחולי זה (פתח יתכן, ערך גלוח כתוב"מ). אם יעברו עליו ששנה ימים בלא גלוח באים לו אבעבועות (לקט סקמתי' יו"ד כט.). בענין גלוח בחוה"מ נטה קו (רי"ד חולצ'י, כה"נ מע"י ס' ג.). — ובהשאלה, גלגל מטבעות, קציצת זהב מהמטבע: עוד הוסיף ר"ת בעירוף שאר רבנים וכו' חרם שלא יעשה שקרנות ולא גילוח מעות (סוף תשו' מהר"מ). מוחזק הוא כגולל את הרבים ומסכן את ישראל בעסק גלוח מעות בשגם הוא אסור קדמון (ר"י יעקב, מגלת כפר, 171). החלפנים, שקלקלץ מעשהיהם בשנים הללו וכו' העוסקים בגלוח מעות (ס' 173).

גִּלְיוֹן, ש"ו — סה"פ מן גלגל, לנק' גלגל, מ"ר גלגלים, גלגלות, — (א) לפנים אחד משלשת שמרי מקנה הנתנים

(1) עפ"י פרוש רש"י גלגל במשמע' חתוך ופתוח. (2) גגור מן גלגל, ובערב' גלגל (א), פשט העור. (3) רש"י פרש: שגישל עורה או מחמת שחין או מחמת מלאכה. אבל ריב"ז פרש וז"ל: הגלגל וכו' שחך עור גבה מהשלג שנפל עליה או מוולתו. ע"כ והפרדון, שהוא מביא עפ"י דברי ריב"ז, הביא פרוש זה בקצת שנוי לשון: בהמה שירר עליה ברד בשדה עד שנתקלף עורה. ע"כ, ונראה כי כוננו לפרש גלגל מלשון גלגל. וכבר העיר מ"ל הפרדון על תרוש פרוש זה.

(א) גלגל

לו ברבה כל ארץ הנגב נחתני ונתתה לי גלגלים ויתן לה את גלגל עליה ואת גלגל תחתיות (יזס' יס' יט). לשכת הגזילה שם היה בור הגזילה קבוע והגלגל נתון עליו ומשם מספיקין מים לכל העורה (מדות ס' ד). — (ב) זכרבה מלאכותית תורק מימיה באויר: להבין דרך בנין בית מרובע או מעוגל או לעשות ריחים או לחפור גילות מים או למדוד קרקעות (ר"י ברלוגי, יזס' 65). ובראות הזמן נמשך, כעבד לבבות בעבות אהב משכתם, והלך על נתיב מרי כאישיו וגלות תוך בתך לבב כמסתם, ויום דמה ירה חצי יגונים אוי חשטם ואת קשתו הרכתם (רמב"ם, מוכרי טון רעיו סכוגדים, כללמוד). — ובהשאלה: גם גלגל ענינו להטו קרנים, כי יפי ותם לא יוכלו יסתרו, ובהתוך אור יום בפני משקע מים, כן התכו לבביהם יחד חכרו (יל"ג, חלו"מ כ.). מסכה נשו על שפת הכרכה ונשים גבול מפריחם לגלות (רמב"ם, תרכ"ג ג.). ראה אדוני גולות המים החמורים, וראה האריות עליהם עומדים, ומפיהם גוללים מים עולים ויורדים. (ר"י חריון, תחכמוני לד).

גִּלְיוֹן, ש"ו — כלי מכלי השמוש של החנות, כעין בר של עץ או של מתכת קבועים בו הרבה מסמרים יתלו עליהם הסחורות: גולת¹ חנווני שכולה מסמרים אפילו כולה של עץ ואחת של מתכת טמאה ושל בעלי בתים אפילו כולה של מתכת ואחת של עץ טהורה וכו'. שלא נעשית אלא לשמש עם הקרקע (תוספת' לוי' כ"ב ז' ב.).

(1) לא הביא מלה זו הרמב"ם בהלכ' כלים, וכמו"ב לא העריך ולא לוי ולא יסמרו. וגם המפרשים לא פרשוה. בבאורי הגר"א שבש"ס וילגה מועתק תחלת המאמר, אך לא נוסף בו שום פרוש, וכמו"ב לא פרש מלה זו גם הר"ש שהביאה בפרושו למשנה כלים יב ג, ולא בעל זר וחב ומנחת כבורים, שהוא דולג עליה ואינו מוכירה כלל. והנה הרמב"ם נראה כולל הלכה זו בתוך דבריו בפרק י' הלכה א: וכן המסמרות שתוקעין אותם בכותלים לתלות בהם ואם התקינו להיות כלים בפני עצמן מקבל טומאה. ע"כ. ולפי הנראה מהענין, הגולה היה דבר שהיו בו הרבה מסמרים, ושמש לתלות עליו, ונראה שלהתנוגים היתה הגולה לא קבועה ומחוברת להכותל, אלא היה התנוג קובע אותה בכל פעם במקום הנצרך, ואלו בעלי הבתים היו קובעים הגולה בכותל או במקום מן המקומות והיתה נשארה קבועה, ולכן ההבדל בין גולת התנוג לגולת בעל הבית, שגולת התנוג, שאינה קבועה, היא בלי בפני עצמה ואולי היתה גולת זו כדורית, אך ענה יש בהנויות הערביות מעל להדלת כעין כד של עץ קבועים בו מסמרים הרבה

ישלם לו אלהים פעלותיו (רמב"ע, כסס 66, 282).

גלוי, מ"ר גלויים, — ס"פ מן גלוי: שלשה משקין אסורים משום גלוי (תרומ' ח ד), ר"ל שהיה הכלי מגולה משמרת אסורה משום גלוי (זכר' מי תורמוסין אין בהן משום גלוי (תוספתא ס"ז יג). יין תוסס כל זמן חוסס אין בו משום גלוי (כס י"ג). — גלוי עריות: גלות בא לעולם על עובדי אלילים ועל גלוי עריות (אבות ט ט). ועי' ערות, עריות. ארבע אמות בגלוי הראש (שבת קי"ה). — גלוי דעת, מה שאדם אומר או עושה למען ידעו מה דעתו בענין פלוני: גלוי דעת כנשין אפילו בעת נתינת הטמ לא כלום הוא (מכ"מ אלשיך ע"ה). כמובר מטלמלין לא מהני גלוי דעתו עד שיתנה (טור ח"ט כו), והשתמש בו בזמן האחרון בפרט במש"מ מעשה שעושה צבור בפרט, בתחלובות וכדומה כדי להראות הסכמתו או לא רצונו על דבר. — גלוי פנים, עוות וחוצפה: מומר וגלוי פנים הרי זה אינו מבטל רשות (פרק' ס"ט). — גלוי (גלית) בגלוי פנים לפני הקב"ה (פסוק מ"ב). — גלוי און, הודעה לאדם דבר מהדברים הנסתרים ממנו: ודפעימ' ביותר בירור כבר הגיע לאדם הודעה וגלוי און ע"י אמצעי הזה (החלום) ממה שעתיד לבוא עליו (דרכ' ס' למח"ל ח). — גלוי נבואה: ומשתדלים באותם הענינים שעל ידיהם נמשך גלוי נבואה (דרכ' ס' למח"ל ג ד). — גלוי אור: שאנו רואים בגלוי אור שפע המדות דחו"ג שבלב (מח"מ יקדים, גניע הכסף ה).

גלוי, מ"ר גלויים, גלויים, — שם של גלוי לפסלי האלילים, ובהרחבה גם למקדשיהם, Götzendolts: כה אמר אדני יי' (האבדתי גלויים וחשבתי אלילים מנף (יחזק' ל"א)). ויסר (המלך אמר) את כל הגלויים אשר עשו אבותי (מ"א י"ב). ויתעב (אחאב) מאד: ללכת אחר הגלויים. בכל אשר עשו האמרי (כס ב"א כו). ועבדו הגלויים אשר אמר יי' להם לא תעשו את הדבר הזה (מ"ב ט ז). ואת התרפים ואת הגלויים. ואת כל השקצים אשר נראו בארץ

(י' עזר לא נתפרד הישב מקור מלה זו. כל הקדמונים אמרו כי גנורה מן גללים, לולול ומאוס, ואמרו בעלי התלמוד: גליל'ים על שם שהם מגועלים (ספרא קדוש' י). וכן ריב"ז והבאים אחריו. קצת החדשים חשבו כי מקורו בהשם גלל כמשמע אבן, ורוב החדשים סוברים כי גלול דומה לגליל, והכונה בו דבר עגול, אבל כל זה אינו מחור.

לקונה קרקע, Kaufbrief, lettre d'achat; purchase-deed. ואקח את ספר המקנה את התתום המצוה והחקים ואת הגלוי (י"מ' ל' י"א). לקוח את הספרים האלה את ספר המקנה הזה ואת התתום ואת ספר הגלוי הנה ונתתם בכלי חרש (ס"ד). — ג' ת"י, שאינו מכסה, ובהשאלה שאינו נסתר, מה שנראה לעין כל: אשר מחוה שדי יחזה נפל וגלוי ענים (כמד' כד ד). הנסתרות והנגלות לפניך גלוי ורות (מד' כ"א ד' כ). — ואמר המשורר: הלנצח תמה תהי גלוי צמה, בזה ושמה, למה ושמה (ר"י סלי, יונס נאחמה). — וכמו ת"ס: להנתן דת בכל מדינה ומדינה גלוי לכל העמים להיות עתדים ליום הזה (אסתר ג' ד). גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שמופן לינתק בעריות לכך בא עליהם כנורה (ספרא אחרי קל). בשעת פטירתו של רבי זקא עשר אצבעותיו בלפי מעלה אמר רבש"ע גלוי וידוע לפניך שיגעתי בעשר אצבעותי בתורה ולא נהניתי אפילו באצבע קטנה (כתו' קד). גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שהבן מכבד את אמו יותר מאביו (קדוש' ל). גלוי וידוע לפניך שלא לכבד עשיתי (כ"מ יט). — ובפרט עם ב השמוש בגלוי, ר"ל בדרך שהוא גלוי וידוע לכל: כל המחלל שם שמים בסתר נפרעין ממנו בגלוי (אבות ד' ד). בזמן שבסתר (בישו את האשה) לה שני חלקים ולו חלק אחד ובזמן שבגלוי לו שני חלקים ולה אחד (כתו' ו' ח). ועכשיו בגלוי הן רוצחין (תוספתא סוטה י"ד) אדם עובר עבירה בסתר והקב"ה מכרוז עליו בגלוי (גמ' ס"ג ג). היא (הסוטה) עשתה בסתר המקום פירסמה בגלוי (ט"ז ט). — מה שהיא גלוי ונראה: שרה גברתי אין סתירה בגלוי (מד' כ"א מ"ב). ר"ל המעשים שהיא עושה בגלוי. — לאה ו' אין סתירה בגלוי (ס"ט). אמר הקב"ה לישראל בני בשם שאני תופס אתכם על האונסין כך אני תופס אתכם על גלוי ויין (ר"י גלגולי, ס"ב ס"ח 39). — ואמר המשורר: בכל לבי אמת ובכל מאדי אהבתיך וגלוי וסודי שמך עמי ואיך אלך לבדי (ר"י סלי, כ"ל ל"י). ואסף בעולם הנפשים תבואותיו, ויבוא במשפט על גלוי ונעלמיו, ושמה

(י' לא נתברר הישב מה היתה מהותו של הגלוי בעלי התלמוד (כ"ס קס). אמרו שהיה גם פשוט, דש"י: אשרתא דריגא, הוא קיום השטרות. ר"י קמחי: ספר שכתב בו שגלה און הנאולים אם ירצו לקנות. — וגם החוקרים החדשים לא עמדו על מהותו ותכניתו.

ומלאכים המשמשים לפניו במרום ובחר בגלוי
בש אין לך תענוג גדול מזה (קדושת לוי, דרוש לספח).
ב. *גלום⁽¹⁾, ש"י, מ"ר גלומים, — חמר קשה מאד:
מגבילה אחוי דר' אבא בר כהן א"ר הונא בן אבון
גלומי⁽²⁾ היו (האלמונים) וכיון שהיו מראים אותם
לשמיר היו כמון הזה (פסיק' רכתי, חכמי חכמי).

*גלוע, ש"י, — ש"ס מן גלע: הרי גלועו בידו
(ירוש' יבמ' ח ט ד).

*גלוקה, ש"י, מ"ר גלוקים, — ש"ס מן גלע: או לעשות
גלוקה חותם (ר' נחמיה הנקדן, סוף דר' גלוק ב).

*גלוקה, ת"י, נק' גלוקה, — פעול ותאר מן גלף.
שנלפו אותו, eingegraben; gravé; engraven:
הציץ ששמו של הקב"ה גלוקה עליו (מד"ר במדכ'
כ). לא יעשה לו גלוקה אבל יעשה לו אמונה
(מכילתא יתרו ו).

גלות, ש"י, מ"ר גלויות, — (א) יציאת אדם מארץ
מושבו באנס והכרת והובלת אדם בגולה, Exil; exile:
והי בשלשים ושבע שנים לגלות יהויכן מלך יהודה
(ירמ' נב לא). בעשרים וחמש שנה לגלותנו (יחזק'
מ א). בעשרי בחמשה לחדש לגלותנו בא אלי הפליט
מירושלם (שם לג כא). מי שנתחייב גלות מחזירין
אותו למקומו (מכות כ ו). אבטליון אומר חכמים
הזהירו בדבריהם שמה תחובו חובת גלות ותגלו
למקום מים הרעים (אבות א יא). גלות מכפרת עון
(כרכ' נ). בעון גילוי עריות וכו' גלות בא לעולם
(שבת לג). גלינו גלותי בן מכפרת עלינו
(תעני' יו). כל המשכת דבר מתלמודו גורם גלות
לבניו (יומא לת). חייב בארבעה דברים ופטור
מגלות (ב"ק לז). — ואמר המשוור: אל חי לך
אתחננה, עוד לכן עזרא תנה, גפשו בגלות נענה,
על רחמיך נשענה (ראש"ט, אל חי). והבט רב תלואתי
ודלותי בגלותי, ואל נא תעלם אונך לרוחתי
לשועתי (סוף, לך אלי 63). — *ומ"ר: החובל בחייבי
גלות (תוספתא כ"ק ט יס). חייבי גלות בית
דין מחזירין אותן לזכות (שם סנה' ז ג). — כלל

(1) לא נתברר מקורה האמתי של מלה זו, ועי'
הערה שלקמן. — (2) כך בקומיטן ר"ת בד"פ, והיא איפוא
מ"ר גלומים, וכן בפרוש ו"א. ותחלת המאמר עפ"י
הגהת יסמירוב והא' מנדלס, REJ 39,309. והנה
מהענין נראה ברור מה היא הכוונה בהמלה גלומים, אך
לא נתברר מקורה. ודחוק הוא לגזור מן גלום.

יהודה ובירושלם בער יאשיהו (שם כג כד).
הגלולים נשא עיניו (יחזק' ית יב). ואראה והנה כל
תבנית רמש ובהמה שקץ וכל גלולי בית ישראל מחקה
על הקיר (שם ח י). את שקוצי עיניהם לא השליכו ואת
גלולי מצרים לא עזבו (שם כ ט). והשמדתי את
במתיהם והכרתי את חמניהם ונתתי את פניהם על פגרי
גלוליהם (ויק' לו ג). והפלתי חלליהם לפני גלוליהם
(יחזק' ו ד). וזרקתי עליהם מים טהורים וטהרתם מכל
טמאותיהם ומכל גלוליהם אטחור אתכם (שם לו כה).
ויתמא (מנשה) גם את יהודה בגלוליו (מ"ב כ"א).
איש גלוליו לבו עזבו (יחזק' כ ט). גלכדה בכל
הביש כל חת מדרך הבישו עצביה חתו גלוליה (ירמ'
נ ב). ותראו את שקוציהם ואת גלוליהם עץ ואבן
(דכר' כט יו). עיניהם הונות אחרי גלוליהם (יחזק' ו
ט). ואת גלוליהן נאפו (שם כג לו). — ואמר בן סירא:
טובה שפוכה על מה סתום תנופה מצנת לפני גלול
(כ"ס גני' ל יח). מה יערכו לגלולי הגוים אשר
לא יאכלון ולא ירחון (שם יט). — ובמשמ' ידבר מאוס
בכלל: ולפי שהיה פחיתות וגלול גדול שאנשים
בעלי שכל יעבדו את בעלי חיים בלתי מדברים (ר"י
אכרנל, מ"ב יו). והוא ישימונו מכת אוהביו ויורוק
עלינו מים טהורים לטהרינו מן האדום ללבנינו
לטהרינו מכל גלולינו (מאמ' שאכל לראש' סוף כ).

*גלולה, ש"י, מ"ר גלולות, — גרנה, בעין כדור קטן
של רפואה, Pille; pillule; pill:
כרישים או בדבש ועשה מהם גלולות באפונים
(אסף הרופא 91).

א. גלום⁽¹⁾, ש"י, מ"ר גלומים, — בגד רחב להתעטף בו,
Mantel; mantean; mantle:
המה רכליך במכללים
גלומי⁽²⁾ תכלת ורקמה (יחזק' כג כד). — ובהשאלה,
גלומי גוש, גוף האדם, האדם: ואכיתה תהלה מגלומי
גוש מגרי גיא מדלולי פועל מדלי מעש (כ"א קליר,
מוס' יוס"כ, אשר אימתן). שצריך האדם להיות נכסף
אל ה' תמיד הוא שיתענג מעבודת בוראו שוכה להיות
ממשרתיו עושי רצונו שהרי יש לו שרפים וחיות ואופנים

(1) בארמ' וסורית גלומא. וסבורים כי זו מלה
זרה. ועי' גלום. — (2) תי' גלומין (גרסת הערוך גלומין)
דתיכלא, ור"ל פקעת של צמר תכלת. ריב"ג פרש כרכים
זקשרים של בגדים. אבל רש"י פרש מליחת, וכן רד"ק:
מלוש שיתבסה ויתעטף האדם בה קורין לו בלעז זקפא
וכן בדברי ר"ל ומיכסי גלומא ע"כ. וכן דעת רוב
המפרשים החדשים.

הגולים, כלל האנשים שהובאו בגולה, שנמצאים בגולה: על הגלותם גלות שלמה להסגיר לאדום (פמוס א ו), על הסגירם גלות שלמה לאדום ולא זכרו ברית אחים (סס ט), כן ינהג מלך אשור את שבי מצרים ואת גלות כוש נערים וזקנים ערום ויחף (ישע' כ ד). כתאנים הפכות האלה בן אכיר את גלות יהודה אשר שלחתי מן המקום הזה ארץ כשדים (ירמ' כד ס), ואת כל גלות יהודה הבאים בבבלה אני משיב אל המקום הזה (סס כח ד). הוא (ברש) יבנה עירי וגלותי ישלח (ישע' מט יג). וגלת ירושלם אשר בספרד (עובד' א כ). — "ומ"ר: מעברין אותה (את השנה) וכו' ומפני הגלות שלא יצאו ממקומן (תוספתא סנה' כ יב). גדול קבוצ גליות כיום שנבראו בו שמים וארץ (פסח' פת). גדול יום הגשמים כיום. קבוצ גליות (תעל' ת:). אלו גליות של בבל שדעתן מיושבת עליהן (פנח' קי). עתידה ירושלם להיותה מתרחבת בכל צדדיה וגליות באות ונינוחות תחתיה (מד'ר ש"ס, לוה'ך). עתידות הגליות מניעות עד טיורום מונס ואומרים שירה (סס סה"ט, אתי מלכנו). אמרו חכמים למחר כשיעלו הגליות אף הם יהיו צריכין להביא (קרבן עזים) התקינו להם את יום ט"ו באב (מג' תענית ס). הנשיא הגדול ראש גליות כל ישראל (כתב הנדירות, גני מזרים מט). היתה סבה מן השמים שאסכב בארצות להוכיח גליות ישראל (הקדמ' סמ"ג). ואני דרשתי לגליות ישראל כי המשקרים לגוים וגונבים להם בכל מחללי השם (סס, ל"ח כ), כבר דרשתי לגליות ירושלם אשר בספרד ולשאר הגליות אשר באדום (סס, עשין עד). — ג' "הגולה, מקום הגלות: נחום המדי אומר יום אחד בגליות לפני עידיהן אמור (תוספתא ע"א א), וכן בגליות נוהגין אחד מעובר (סס ערכ' א ת), שני ימים טובים של גליות (גיל' ד:), ר"ל שעושים בארצות הגולה. — ואמר המשוור: אקרא בראש הומיות, צאינה בנות גליות, ללקוט מרגליות (ר"י הלוי, חג' ל"ד נרכיני). — וכנ"ל: ישראל בכל מקומות גליותיהם משתדלין שיהיו להם חלונות לצד ירושלם (פמ"ג, מ"ע יט). — ד' יהומן של הישיבה בגולה ומעמד של אנשים יושבים בגולה: עתה שהארץ ה' גלות יותר מדאי (פמ"ג, עשין עד), ולא נזר עלינו מלכנו גלות רק אלף שנה וכו' נתארכו ימי גלותנו עוד (ר"א חקריה, הקד' מרדכי). — ה' "גנישות ורדיפות ונזירות רעות, כמו שסובלים היהודים

כל זמן נדודיהם בגולה: צאן אבדות בגלות להו' תניח, ותנהלם באליהו, ומשיח (ר"י הלוי, לאן אכדות). נא הקשב שאון קולם בשכרם כי שהה שני גלות ארכים, נא הורד למקנה נהלאים ודכים ולמחניהם אור (הוא, ידך אל). אנחנו עם דלות, וקלות עם סבלות, בגלות תוך גלות, ככל עת מעתיקים (ראב"ט, נדוד הסיר, יט). שבכל יום ויום הגלות מתגברת עלינו וכו' (תוספ' קדוש' מא). גברה עלי גלות, בחסר כל ודלות, בראתי כרום ולות (זולת שנת ב' אחר פסח, אל אל חי). וראה (רב אשי) שבזמנו כבדה יד האומות על ישראל והגלות הולך ומתחזק ולכן היו הישיבות הולכות ודלות ומתמעשות (מ' אלדני, ש"א ת). כי ארכו לנו הימים בגלותנו ותשש כחנו ושמש לבנו ורפו ידינו (עור, הקדמתו לאו"ח). משום שאנחנו עכשיו בגלות המר הזה וכל יום קללותיו מרובה מיום שלפניו (ספר החיים למהר"ת מפראג כ א). אנחנו עייפי הגלות המר הזה אנו מוצאים מרגוע לנפשינו ביום חקודש (סס ג ו). ומה נדבר ומה נצטרק על זה הגלות המר והארץ (אמרי מועס, סדר משמרה לר"א גרילני). מסיבת הגלות אשר היועושיין הגוים (ש"ת מוהר"א מזרחי ל). — ומ"ר: שקצרה ידי חכמי ישראל מלעסוק במשנה על פה מרוב דוחק הצרות מטלטול הגליות והשמדות (מ' אלדני, ש"א לת). אף על פי שבאו גליות וצרות על ישראל האל הרחמן הוא מרחם תמיד עליהם (מוה"מ, סי' ט). — ומ"ר "גלותים כנ"ל גלותיה' 1): עורה לקול צביה נגפה קבורה בחיה נרדפה בורחת מפני אריה נשקפה על גיא הצבועים אובדת בכלאי גלותיה באה להתודות עונותיה (רמב"ט, שפתי רננות 22). — ו' "חיים של נע ונד ושל סגופים ובזיון שמקבל עליו אדם כדי לכפר כזה על עונו: ואם יחרפהו אדם (את הרוצח) ישתוק ואותם ג' שנים לא ילך בטיולים ובשחקי ובגלותו ישיב עצמו לפני פתח בה"כ ויעברו עליו כל עוברים ושבים אך לא ידרכוהו (דנך יכס, סתננס).

"גלותי, ת"ז לנק' גלותי, — מבע הגלות, נחוג בדבור העברי בא"י ומצוי בספרות החדשה.

גלח⁽²⁾, ממנו גלח, גלח, גלח, גלח, גלח, תגלחת.

(1) כמו שנותים, ע"ש.

(2) בערב' גלח א) כמו נבח בעברית. בארמ' דומה לעברית. ואולי העקר מה שבערב' חלק b).

א) גלח b) חלץ

(רש"י שנת קי"א): בלשון אשכנז של איזה אומות הם: הגלחים (סוף, סוכה יז). הפיגס פתוחה ומומנת לבחוב וכו' היא מבלאות של גלחים (מתו' יטרי 515). הלך אל גלח אחד עצור בעצרה אחת שהיה חמורה שלו ויתורה על חמאותיו (מלך ארטוש, שנת לט, אופ"ט ברלינר 1885). הייתי נכבד מן השרים והפרשים וחהגמונים והבומרים והגלחים (נולח ר"י א"ת, דרך טונים), וכבר נהנו הכל להעלות מס קרקעות לגלחים ובומרים (שולחן רש"י קסד). על עסק המשומדים שעובדים עליהם ומוציאים הוצאות רבות וגורמין שהגלחים שבכעיר רוצין למחות (סוף חלק לא). ומתו כל הגלחים כי בסרגוסא נפלו כל הבתים ובתי תפילתם (יוחס', שנת רפ"ד). גלח אחד היה חייב ליהודי כסף וכו' (ס' חסידים, מק"נ, תתקס"ב): אם יש פיוט שעשה גלח או כומר לשבח לע"ז וכו' אם בספרי גלחים וכו' (סס, תתקמ"ח). והיה גלח יושב שם וכו' אם ישאלך הגלח את הרפואה אל תניד לו מפני כי עשה הרפואה לגלחים וכו' (סס תתקמ"ח). מעשה היה והביא גוי חלוק וכו' השליך החלוק באש ולא נשרף אמרו הגלחים והבומרים ליהודים הרי תדעו כי יש קדושות בחלוק (סס, תתר"ט). באותם מעות שנותנים לגלח אינן קרויין תקרובת (סתרומה, סלכ' פ"ז קלד). איך קמו עליהם הגלחים והבומרים (אגל' יתחם הדרפתי לקס' אשכנז). שני לוחי פגס של חנוני בעין של גלחין שיש לוחין הרבה דבוקין וטוחין בשעוה (ר"ע על הרי"ף, שנת לז): ואדוני האמונה פייסור והנמונים חכמים גלחים ובומרים (מכת' ריכלין, נדן גרמני 529,9) מעיל שלובשים הגלחים שהולכים לתרפותם (שערי תשו' מסר"מ מרוע' יח). ושם מצאתי עם השנה ב' עירונים וגלח ההגמון (שולחן מסר"י קולון קס). בכמה עיירות נהגים היהודים לשלוח דורונות לגלחים ולשילטונים וכו' (שולחן תרומ' סדן קס). ונכנסתי בגוף כהן אחד יהודי ותכף אותו הכהן שלח אחרי הקדישים והגלחים של הישמעאלים וכו' ויצאתי משם (פמס"מ, תיקוני התנ"ך ג'). ושמות תפלות אשר הגלחים הבטלנים צברום בספריהם חמרים חמרים (יש"ר מקנדיס, מדרך לתכמה ט.). וחטא יסלח למודים לו בגלח (ר"י פרנסיס, לני מודל 105).

גלחות ש"ה — בהונת הגלח: וכל ראשי גלחות אשר בעיר פריישא (פריז) ונהג ארנומוס הגלח ידע כל תורתנו וכל התלמוד כאשר נודע לכל הגלחות וכו' (זכות ר' יחיאל, מפריז). או ציה

גלח פ"י, קל"א ינינו נהוג.

— פט', גלח, גלח, פת' יגלח, ויגלח, יגלח, גלח. — חתך השערות בספר בתער, shave; raser; rasieren: ונלח את כל שערו (ויקר' יד ת). ונלח ראשו ביום מחרתו (נמדכ' ו ט). ונלחה את ראשה (דכר' כה יב). ואת הנתק לא יגלח (ויקר' יג לג). ביום השביעי ונלח את כל שערו וכו' ואת כל שערו יגלח (סס יד ט). ביום ההוא יגלח אדני בתער השכירה וכו' את הראש ושער הרגלים (יסט' ו כ). ויגלח ויחלף שמלחיו (כרלש' מה יד). ויגלח את חצי וקנס (ש"ב יד). ויגלח את שבע מחלפות ראשו (שופט' יו יט). ופאת וקנס לא יגלחו (ויקר' כה ס). וראשם לא יגלחו (יחזק' מד כ). ובגלחו את ראשו וכו' ונלחו ושקל את שער ראשו (ש"ב יד כו). ביום השביעי יגלחו (נמדכ' ו ט). ויקח חנון את עבדי דוד ויגלחם (דסי"א יד). שנויר סתם מגלח ליום שלשים ואחד (תוספתא מג"א ט). יכול גלחו (את הוקן) במספרים יהיה חייב (קדוש' לה). המגלח ראשו בחלום סימן יפה לו (כרכ' נו). העבודה שאגלח לשמים (נדר' ט:). — ובהשאלה, גלח מטבע, קצין הוהב מעט סביב סביב: כסף של בעלי רבית וצרי עין וכו' ומגלח מעות וכיוצא בהן ביד מי שיגעו ירד מנכסיו לכך יוהר אדם מהם (ס' חסידים, סוף מק"נ, תתל"ח).

— פט', גלח, מגלח, — שגלחו אותו: ויחל שער ראשו לצמח כאשר גלח (שופט' יו כב). אם גלחתי וסר ממני כחי (סס יז). שמנים איש מגלחי וקנ וקרעי בגדים (יכ"מ מה ס).

— תפ', התגלח, — גלח את עצמו, sich rasieren; so raser; shave o.s. וראה הכהן את הנגע וכו' והתגלח (הנגוע) ואת הנתק לא יגלח (ויקר' יג לג). אחר התגלחו את גורו (נמדכ' ו יט). ועשה בו את המגלח במת גלח וכו' בין שנת גלח הוא ובין שגילוחו אחרים (תוספתא נו' ד ד).

גלחתי ש"י, מ"ר גלחים, — כומר קתולי, kathol. Geist; licher; prêtre catholique; cathol. clergyman

וכשמען אחד מגלחים במענותיו אלו אמרתי לו כן וכו' (ר"א הנשיא, סעבור כס). וכאשר הביאוהו (את פגר ישו) משכוהו ועקרו בו שערות ראשו וע"כ הגלחים עתה יגלחו שערותם באמצע ראשם לזכרון (תולדות ישו). כמו שיש לגלחים בעין לשונות לכאן ולכאן

(¹ על שם הגלחת אשר בקדקדם.

הרובים שישימו כובע שורף בראש כל אחד ואחד (מהכומרים) וקמו כל העם להצילם מפני עמרת גליות אשר להם (שכט יסודם, שמד לת), עד שהרעיש עליהם כל הגליות ואז נתחדשו הנוירות הגדולות (אנר) כלל הסדר ללחץ רופא). וכותבי חשבונות בלשון גליות אין כותבים אות ג' במלת גילדיון (ש"ת חות יאיר א יד), מה שהפקיעו הפורצים לומר בשם רמב"ן וכו' בכתב גליות מעו וכו' כתב גליות כתב גמור הוא (ש"ת חסס מוסר, חו"מ קל"ה).

גליות ש"ה, — מקום הגלות : גלח ושורר שתי שערות בגליות הראשונה (תוספתא נגפ' ח ד).

גליות גליות, ת"ו, לנק' גליות, מ"ר גליות, גליות, — בצורת גליות : ואחר ראוי שיעיין (הרומא) הדפס ואם יהיה גליות ונגדול ויתחדש בו שעול וכו' (קלטון ג ט). ולפעמים יהיה זה מן הליתח לתנועה גליות נופלת (שס ג א ח ד).

גליות ש"ה, — מים שנקפאו ונגלדו מהקר ונחיו גוש, Eis; glace; ice : וביפת הברד והשלג והכפור ותגלד (הסל' ח ה), השלג והברד והכפור והגלד והמלח (מקור' : ח). שהיה (המן) יורד בגלד על הארץ (מכיל' כשלח ד נ). המים כשקפה שם אותו הקיפוי גלד (כס"ג סל' ח ה), מיני כפור וגלד ימים (ר"י אכרנגל כשלח, ענין המן).

גליות ש"ה, — יקראו בא"י המדברים עברית ממחק עשוי מסכר וביצים ונקפא וקר בגלד.

גליות ש"ה, מ"ר גליות, גליות, — (א) לוח דק של עץ, מתכת או מחמר אחר לכתב עליו, Tafel plaque; tablet : קח לך גליות גדול וכתב עליו בחרט אנוש (שפ' ח א). — יומ"ר : וקרא באזניהם תנואות קצרו מהם דברינו וענינינו, ואף ארכי ספרינו וגליותינו (רמב"ע לר"י סלוי, כתר מעט, חו"כ א). בכמה רמזים שונים, אשר בימי חורפי רשמתים לי בהרחבת לשונם, והצעתים על גליותינו, למען היותם לי למשמרת ולזכרונם (הריקנטי, ראש דבר

(¹) כן בערב' גלד א.

(²) משקל לביבה.

(³) מן גלה, ור"ל דבר מגלה. אך רוב השמות של משקל זה הדגוש הם יותר לדברים ממששים, כמו

גליות ש"ה, — כמו גליות : וכתב (רמב"ן הקדוש) הכל בכתב אמת על גליות את רוב פירוש ומסורת התורה במסורתו (הקדמת סלנוס).

גליות ש"ה, — תכונת דבר דומה לגליות : ובהיות הקול סבתו לגליות יקרה באויר ויובל אל החוש (קלטון ג ד ה). המקור על האויר הנח שישמע הקול

ביוון, כפחית, בצרון, כשלון וכו'. — (¹) ת"י מחוייתא. וכן ולג'. השבעים חלוק דק מאד. וכן בערב' גליות א). ריב"ג : פרשו בו האזורים ופרשו בו ג"ב החלוקים הדקים. רש"י כמו התרגום : הן המראות. רד"ק : הם החלוקים הדקים וכן בערב' אלגלילה (צ"ל אלגלילה) ונקראו כן לפי שנגלה הבשר מתחתיהן מרוב דקותם ויש מפרשים גליותם מראות. ע"כ. ואין ספק כי לפי שאר התפצים המנויים שם יותר נראה שזה מין בגד. והשתמש במשמעה זו ר"י חריון. — (²) פרש רה"ג : שלמעלה מן הדף ושלמטה מן הדף שמו גליות. — (³) פרידלנדר (der vorchristlichen) Jud. Gnosticismus) כפר במשמ' זו להשם גליותם, ואמר כי זה פרוש חדש, אך דחה פרופ' בכר את דעתו והוכיח כי כך פרש מלה זו ר' מאיר באון גליות זר' יוחנן בעון גליות (REJ XXXVIII, 40).

בגליות (סגנדג). ואמנם הסוג הרמז הנח יחשב
אחריו הגליות (בדפס) וההתרחבות (סגאגח).

גלילי (גלילי). לנק' גלילה, מ"ר גלילים, גלילות.
א. ת"ו, שמתגלל וסובב, drehbar; tournant; turning :

שני צלעים הדלת האחת גלילים (מ"א ו לד).

ב. ס"ו, מ"ר גלילים — א) חלק אחד מוגבל ממדינה,

Bezirk; district : דרך הים עבר הירדן גליל הנוים

(יסע' ח כג). — ונהוג הרבה במשמעה זו במפרות :

ולבני קהלתו או הגליל שלו (פנקס המדינה דליטא,

האסיף תרנ"ד). כי כן קבלנו עליו בגליל הזה שלא

להשיב על שאלת דיני ממונות לבעלי הריב (כו"ת

הר"מ פדואה מה). סופר סתם שקלקל ומכר תפילין בתיים

יוקניות בלי פרשיות ונפסל מרב הגליל (כו"ת

חתם סופר לו"ח ו). היות בגליל פלוני הרב

המופלא פלוני רוצה לישב על כסא הרבנות (ס"י).

ישוב אחד חוץ לגליל שלו (ס"י, יו"ד רכ"ו). —

ועי' גלילה. — ובכתובת הארץ יכמו אזור, כ"א

משבעה הרצועות על פני כדור הארץ שיושבים עליו

בני אדם : ושארן בעולם שגוען דומה לשגוען האדם

שהוא חלוש הנפש ודל ההרכבה והוא נוסע מתחלת

הגליל השני משבעה גלילות הישוב עד סוף הששי

(תריני, קד' סמכ"ס לנרע"ס). — ב) דבר עגול ארוך,

Walse; cylindre; der : ידיו גלילי זהב ממלאים

בתרשיש (ס"ס יד). אחוז בחבלי בוך וארגמן על

גלילי כסף ועמודי שש (אסת' א ו). — ואמר המפורר :

מעטרים מפארים כתבנית גליל זהב בתרשישים

ממלא (כ"י הלוי, אשר כמך). — ג) *אדם בע ונד,

שארן לו מקום קבוע : אם חוזר בו (ישראל) מוטב

ואם לאו אני אעשה אותו גליל² בנוים (סנכ'

גד). — ד) יבמו גלגל, גלגלי השמים : עז ותהלה

לא אל אבי, שית עור גלילין (ר"ח סנכ, סוף פרק

יט). רוע הגלילים בעזו הרב, פעם גליל עת

ופעם יקרב, אלה למורת ואלה למערב (ראב"ע, מתנות

עלווים, קונט' ספיוט' כב). התרוצצו הגלילים,

ברוח יורדים ועולים, ויבאו בני אלים, להתיצב על

י"י (הוא, אמונתך). והוא אל אשר יסב גליליו

ביום פעם למערב ולמורת ועליו תשובותיו (סוף,

נשם אל). — ה) יהעגולים הרמיוניים שעל כדור הארץ :

¹ מן גלל, עי"ש. — ² בקצת נוסחאות אעשה
לו במקום אותו, ברש"י אותו. ובמקום גליל בערוך
גלילה. ופרש הערוך גלילה שיגלה בגוים. פ"א כמו
ללים. ורש"י פרש : שמגלגל בחרפה בכל הגוים.

והמין העגולות הקטנות החקוקות לשם מב' צירי גלגל
המישור המקבילות לו בשמתינה וגם זו לזו הן שאקרא
אותם בכל מקום מהספר גלילים או גלילי
המסיבה ואחרים יקראו אותן עגולות הזמן או עגולות
המקבילות (יס"ע לר"י ישראל כ א). וכל א' מגלילי
המסיבה שמב' ציריו (של גלגל המישור) ניצבים
בשמתינה וכו' כל אופק מהם חותך לגלגל המישור
ולכל א' מה גליליים ותולק אותו לב' חצאין (ס"ס
יא). וכן משפטה (של השמש) כל הימים שמיום ליום
היא ממירה את גלילה עד שהיא נראית לפי זה
כמדלגת לה מיום ליום ומקפצת מגליל אחד
לגליל שני והעגולים הנוכחים הם הנקראים בפי
התוכנים גלילי השמש (נחמ' ונע', דוד גמ קלג).
דע מגלילי השמש אין כל אחד ואחד גליל בפני
עצמו ליום אחד בלבד רק רוב ראשי הגלילים
הם משותפים לשני ימים ויש מן הגלילים
המשותפים בכל טעלה ומעלה וכו' השמש הסובב כל
גליל וגליל כל שנה פעמיים (ס"ס קלג). —
ובכלל "סלול : כפי מה שהחממה עולה בדרכה על
גלילה כן ועל הסדר ההוא הולכת לה וזורחת על
מקומות הישוב (יס"ע לר"י ישראל כ טו).

גלילה

גלילה, מ"ר גלילות, — כמו גליל א : זאת
הארץ הנשארת כל גלילות הפלשתים (יס"ס יג ב).
ויבאו אל גלילות הירדן אשר בארץ כנען (ס"ס ככ י). צר
וצידון וכל גלילות פלשת (יואל ד ד). — ומצוי במשורר :
הארז האדיר יפה ענף וחרש מצל במקומותינו כרוב ממשח
הסוכך בגלילות יבז (קד' רמכ"ן למלחמ' ס'). כל
גלילות הארץ נוהגין עפ"י הרב ד' משה (כו"ת
רשכ"א קס). וקצתם ביד חכמי הגליל מהמחבר
ההוא אשר לא נתפשטו ביתר הגלילות (קנ' שלב'
סקנלס). בית דין הגדול שהחריס דבר אחד על כל
אנשי גלילותיו עליהם ועל זרעם יקבלוהו (כו"ת
הר"ג גירונדיגן). ולכך נהגו בברצלו"ה וגלילותיה
להשכים באשמורות הבוקר בב"ה באלול (ר"נ על הרי"ף
ר"ס ג). ולפיכך נהגו בגירונ"ה וגלילותיה
שלא לקום עד ר"ה (ס"ס). עוד נמצא שגוי במין הדמיה
כי בגלילות קרקשיש נמצא מין אחד שאין
זרעין אותו סמוך לקציר וכו' (סער הסמים ג ב).
בגירוש כללי וחשש גירוש או גירוש פרטי קהלות
או גלילות (פנקס ליטא, האסיף, שנת תרנ"ד). ועינינו
רואות קבוצי גייסות וכלי מלחמה נאספים בגלילות
האלה מערכה לקראת מערכה (מעטק ינק, תפי' על

מלון הלשון העברית (26)

— ספס', סופס', *הגלל: הו ג ל ל ה הפרוכת הותרו זבין והמצורעים ליכנס שם (תע' כה:).

— הספ', התגלל, — נעתק ממקום למקום ע"י גלילה, ובהרחבה היה משלך, מונח במקרה פה ושם: וקששא (אשר הרגהו יואב) מתגלל בדם בתוך המסלה (ש"כ כ"י). — ואמר בן מירא: בן חובר אל איש ודון רמת גלל בעונתיו (כ"ס גמ' י"ד). — ובהשאלה, התגלל על פלוגת בא עליו בעלילות דברים: וייראו האנשים (אחי יוסף) כי הובאה בית יוסף. ויאמרו על דבר הכסף השב באמתחתינו בתהלה אנחנו מובאים להתגלל עלינו ולהתנפל עלינו ולקחת אתנו לעבדים ואת חמרינו (כרש"י מג' יח).

גללם ⁽¹⁾, ממנו ג לל, גלס, ולפי דעת קצת גלום, *גלימה.

גללם ⁽²⁾, ש"ו, כ"י, גללם, מ"ד, גללם, סמ' גללם, —

בכלל דבר בלי צורה, שעוד לא נשלמה צורתו.

Ungestaltetes; masse informe; shapeless

substance, וכן העבר במעי אמו בתחלתו, קודם

שנכרכו האברים, Embryo: לא נכחד עצמי ממך אשר

עשיתי בסתר רקמתי בתחתיות ארץ גלמי ראו עיניך

(תהי' קלט י"ו). רואין שתי ורועותיו (של העובר)

כמין שני חומין של זהירות ושאר כל איבריו כמין

גוללם מצומתים (יו"ט נדס נ"ד). שעה ראשונה

העובר עפרו (של אדם הראשון) שנייה נעשה גוללם

שלישית נמתחו אבריו (סנה' לת:). גלימה (נקראת

כך משום) שנעשה בו בגוללם (שנת עז:). גם

כשהיה (דוד) גוללם בלי צורה היתה הידיעה האלהית

מקפת בו (העקרים כ"ס). — ובהרחבה, "גוף האדם

בכלל, ואמר המשורר: שלום אין בעצמי, מפני חטאתי,

ובבשרי וגלמי, אין מתום ממעותי (רמכ"ט, שפתי' כנאות 19).

קום ועלה אל הר העברים, וטמון גוללם בעפרים, כך

לעתיד עם במהים יגידו פועל אלהים (סמ"ח, פיוט'

ג"ח, על משה). — ובכלים, "החמר שלא קבל צורה:

וגוללם בלי מתכות (פד' ג"ט). גוללם בלי עץ (כלים

יב"ח). ואלו הן גוללם בלי מתכות שהן טהורין כל

שהוא עתיד לשוף ולגור ולכרכב לשבץ ולהקיש בקורנום

(תוספתא כ"י כ"מ כ"י). כלים ולא גוללם (ספרי,

קמח). וקודם שיחדדנה (את המחט) וינקבנה נקראת

אותה החתיכה גוללם (ר"ח שנת קכ"ג). גוללם

— עברית לבד, בערב' משמש שרש זה במשמ'

חתיכה, ובריתא, בסור' במשמ' קושי.

(²) עברית בלבד. — (¹) בנוסחא' גלמין, אך בילקוט

הס' (ת) ונראה: גולל ומכרך וחורר ופוחת וקורא (מג' לג). ה גולל ספר תורה גולל לו מבחין ואין גולל לו מבפנים (ס). המפקיד ס"ח אצל חביר גולל לו כל שנים עשר חדש פותחו וקורא בו (כ"מ כט). שגולל לין נביא ברבים ואין גולל לין ספר תורה ברבים. (סופרים יח כ). מיד גולל (המפקיד) ספר תורה עד שלשה דמין ומגביהו ומראה פני כתיבתו לעם (שס יד יד). כ שגולל לין ספר תורה והכתב מכוסה (רש"י ס"ה סח).

— נפס', גלל, *גללל (א): נהיה מקפל וכרך כמו מנפף:

ונמקו כל צבא השמים וגללל כספר השמים (ישע' לד

ד). — *וגללל: מחצלות הפרוסות (לר"ה) מערבין

ומטלטלין מזו לזו גללל ג נאסרו (שנת קח:). אמר

רב אחא בר יעקב ספר עזרא לתחלתו הוא גללל

(כ"י יד). אין לו אלא עמוד אחד וגללל מתחילתו

לסופו (רש"י ס). נמל (ר"א) שתי ורועותיו והניחן על

לבו אמר אוי לכם שתי ורועותיו שהן כשני ספרי תורה

שגלל לין (ס"ה סח). אמר רבי יהושע בר נחמיה

(לוחות הברית) מעשה נסים היו וגלל לין היו

(מד"ר ס"ה, ידיו גלילי). — (ב) גלל, עת' יגל, יגל

המים, וזלו בשפע ועז' ויגלל (1) כמים משפט וצדקה

כנחל איתן (עמוס ס כד). — (ג) בהשאלה, *שגרמו

והסבו אותו: לעולם אין אדם מעני מן הצדקה ואין

דבר רע ולא היוק גללל בשביל הצדקה שנאמר

והיה מעשה הצדקה שלום (רמכ"ס, מתל' עניים יח).

*ועומד: יה"ר מלפניך שיכבשו רחמך את כעסך

ויגולל רחמך על מדותיך ותתנהג עם בניך במדת

הרחמים ותכנס להם לפנים משורם הדין (כ"כ' ו).

— פס', *גלל: א"ל (ר' ינאי להרובל) איהו סם של

חיים שאתה מוכר וכו' א"ל הבא לי ספר תלים הביאו

לו וגלל לו והוא מראה לו מה שאמר דוד מי האיש

החפץ חיים (תנחומא מלוע' ס).

— פס', גלל, גללל, מגללל: כי כל מאון סאן ברעש

ושמלה מגלללה (²) בדמים (ישע' ס ד).

— יגלל, אך אולי כך חיר המלגלים מכנים אותו גלל אל יי'

בכנוי של לצנות על שם שהיה סומך על ה'. — (¹) כך דעת

המדקדקים והמפרשים שהוא נפעל מן גלל, אך אולי הוא

קל מן גלל, ובמשמע' נגד א בערב' שפרשו מים היוצאים

ונזובעים מהאדמה, וגו' וזו' וזו' (2) בקצת ספרים

מגלללל הסר.

שנקצצה מן החוט (של ברזל) ועומדת לינקב (כ"י)
(שכת נכ). ליטול אחד מן הגזלים של יוצר ולתחוב
אגרופו בתוכו ולחקוק נר (תוספ' בילס לנ). — *ונכנ':
ובולן (השפופרת, הקרן והקרויה) שמצאן חתוכין
ומנוקבין ממאין מצא גזלים יהנ' (ר"ל שלמים
כבריותן) מהורין בידוע שאינן כלים (תוספתא כלים
כ"מ, סוף ז). פשוטי כלי עץ מהורין וגזלים יהנ'
ממאין פשוטי כלי מתכות ממאין וגזלים יהנ' מהורין
(שס חול' א כח). — (ב) בהשאלה, *אדם שאין לו
דעת, שאינו בעל דרך ארץ, *Ungebildeter; homme*
sans éducation; ineducated: שבעה דברים
בגזלים ושבעה בחכם חכם אינו מדבר לפני מי
שהוא גדול ממנו בחכמה ובמניין ואינו נכנס לתוך דברי
הבירור וכו' וחלופיהן בגזלים (אבות ה ז). כהגון
מדות ובתפלה שלם, כוקן ורגיל ולא בגזלים (סליח'
שכר' יו"כ, חין מי יקרא). וגזלים הוא איש שיש
לו מעלות שכליות ומעלות המדות אמנם אינם שלמות
ולא הולכות על סדר כראוי אבל יש בהם ערכובים
ובלבולים (רמב"ם נפרכו לאבות). אל יעבור במחשבתך
דבר זה שאומרים מפשי אימה"ע ורוב גזלמי בני
ישראל שהקב"ה גזור על האדם מתחלת ברייתו להיות
צדיק או רשע (רמב"ם, הל' תשו' פ כ). קנאו ליוצרים
ובזו בלבבכם הגזלמים (סוף, אגד' לכו, דרך
טונים). כי יפול זה החבור בלא ספק ביד אנשים רעים
וכו' ולכסיל הגזלים אשר לא ידע ערך מה שנעשה
בו ויחשבהו מעט חתועלת (סוף, על תכורו מו"ק, קוב'
אגד' נוקטטורף). אותם הדברים שעשה הגזלים שאינו
משגיח בעולם הבא כולם ראו עיניך שעינית בהם
וכו' א"ר יצחק אין אדם עושה עבירה אלא מי שהוא
גזלם ולא אדם (ווסר, מדרש הנעלם, ח"י שרה). אף
שבאמת בדור הזה אין אחד יכול את חבירו להוכיח
אבל האדם מחוייב להטריח פן יכול לתקן את הגזלים
(דרך טוג, ויאל' ע"ג פ). — (ג) יבבלל, כלשון המחקר,
כמו גוף, נשם, כל דבר מהנמצאים שיש לו שלשה רחקים,
Körper; corps: והוא בורא כל גוף וכל גזלים
וכל מאורע. וכל עסק שבעולם (ר"י נחלוני, פי' יצירה).
כל מה שברא הקב"ה בעולמו נתחלק לשלשה חלקים מהן
ברואים שהן מחבורים בגזלים וצורה וכו' (רמב"ם,
הל' יכוס"ת ג). ואין גזלם (של הגלגלים)
כשאר גזלמים (שס). ברא האל למטה מגלגל הירח
גזלים אחד שאינו בגזלים הגלגלים (שס ג). והאל

גלמי. — (י) במהד' צוק"מ גלמי.

נותן לכל גזלים וגזלים צורה ראוייה לו (שס ד ו).
לעולם אין אתה רואה גזלים בלא צורה או צורה
בלא גזלים (שס ז). ברא לה (הקב"ה להארץ) ארבע
צורות וקבע כל צורה מהן במקצת גלמה עד שנעשית
ארבעה גלמים בארבע צורות (מדר' הגד', שכתר,
והארץ היתה). הודת רוחניות על הצלמים העשויים
מגזלים ידוע בשעות ידועות (ידעי' הנדרשו לרשנ"א
תיח). עין רואה כי גלמים יתחברו איש את אחיו יעזור
יתן לו כח (נפתלי ויזל, שיר נראש ספ' ראש' למודים
א). — (ד) יצלם בצורת אדם: ויעש לו המלך גזלים
זהב ויתנהו בתוכו (יוספוס ב). — (ה) יצלם בצורת
אדם מתנועע ועושה מה שמצויים לו בכח שם הקדש
ששמו על מצחו: האמת יעידו, אשר אב לבן דר לדר
יגידו, כי על פנת הגג בטמון ינוח, גזלם (י' תבנית
אדם לפנים בו רוח (לערים, נשיא נישאל). מגור
אריה וגלגלם רבות שמענו, כי נפלאות עשה בו רבות
ידענו (שס). ומלכד זה גורע בקרב עדת חסידיו ארצות
פולניא הגזלים של בעל שם ואיך רבים מצדיקיהם
וקדושיהם בראו להם בקבלה מעשיית ע"י שמות
קדושים גזלמי אדם לשמשם (רוכין, מעשי תפתועים).
גַלְמִי, ס"י, עת' יגלם, — (א) גלם את הבגד, כפל
אותו, קפל וכרך אותו, *zusammenwickeln*
plier ensemble; to roll together: ויקח אליהו את
אדרתו ויגלם ויבה את המים ויחצו הנה והנה (מ"ב כ
ח). — (ב) *גלם על פלוני בחשבון, הטעהו, שלם לו
פחות מהמביע לו, *Betrügen; tromper; cheat*:
שלא ימשכנו (את עבד העברי שנמכר לנכרי) ויצא
יכול יגלוס עליו (על הנכרי הקונה ח"ל וחשב עם
קונהו ידקדק עם קונהו (מפרא כסר וט, כ"ק קיב:).
יכול יגלוס החשבון ויטעהו (ערך, ערך זס).
— נפט', יגלם, — נתלבש כמו בגלימה: משם והלאה
מדור הצדיקים שהם הרוחות וכשנכנסות שם מיד
בגלמות מאויר העליון הנושב בנן ומתלבשות
בו במלבוש זך וקדוש (סדר ג"פ ג, ילינן ג).
— הפט', יגלם, יגלם, — יגלם החשבון, יהיה מוטעה.
ההפך מן מדקדק: ה"ך לדקדק חשבון לכל דבר, לבבל

(י) אפ"י שעצם הענין של יצירת גלם נזכר במקורות
יותר קדומים (כפי' יצירה, מיוחס לרש"י, וכנס הגדולים
לחיד"א ערך ר' אליהו אב"ד דק"ק חלס), מכל מקום השם
גלם לדבר זה לא מצאתי בספרים קודם. אבל אין ספק
בדבר כי כפי העם היתה מלה זו נהוגה במשמעה זו כבר
בזמני מהר"ל מפראג, ובדואי עוד קודם.

יגלם חשבון וישטף ויעבר (או רחית, פ' סקלים).

גלם, פ' — עשה גלם, גוף, ופעול גלם, גלומה : אצלות אמן בצדוף וקוקה, כנכביה זאת בלם פקוקה, גלומה עלומה ונקוקה, דבורה על אפן חקוקה (קרוי 'לפ' סרס).

— נפס', יגלם, — נעשה גלם, נעשה גוף : כי באשר גלמו המים ברצונו וקבלו המדה הראויה להם כך גלם האויר וקבל צורות האותיות והדברים הנשמעים לאון הנביא או הקהל השומעים אותו בלי טורח (סאמונות לנ"ט ט יב). בריאת השדים שנבראו בע"ש כמאמרם וזרונם לברכה ולפי שקדש עליהם היום ולא נגמרה עשייתם מכל וכל נשאו פורחים באויר ולא גלמו בגולם גמור ונשאו חסרים (לרז המור, כראש', סוף דבר). ודע כי מפריחת נשמתו של יצחק גלם האיל שנברא בכח בלבד ע"ש בין השמשות (דמ"ע מפאנו, אמר' טסור', תקור דין כח). ולסוף ק"ל שנה כתיב שת לי אלקים וזע אחר תחת הבל כי הוציר (שת) לה גלם בפועל דרך שיתא בחסד גמור שלא מטבע המחצב (סס ג ד). שמהיוד של שם ס"ג של המלבוש נתקן וגלם עולם האין סוף ועולם האצילות (עמס"מ, טולס הכריאס ג).

— הפס', 'הגלים, — עשאו גלם, במשם' בסיל ובער : חובעי חפצם שפתם הפתח אל תאלימם, אל יהיו מוכשלים לפניך כבוערים להגלים (סליח' שחר' ויה"כ, חלף חטא). — הפס', 'הגלם, הגלם, יגלם, — כמו נפעל : אשר בעלי אשמה חקרת מקדם, בשרם יגלם ויוצר פרצוף אדם (סלי' כ ע"ה). עולם דמות סלם, לא בית ושרקלין, אם בו אנוש מוגלם, לא בו בן ילין (כק רענוס, פומ' לסכות, סכל). כי העולם נברא בדין ומדע"ה בחסד פשוט שלא הוגלם לעצמו וולתי לששתיו של עולם שלא יאבד (דמ"ע מפאנו, אמר' טסור', תקור דין ג ד). גוונים בלתי מוגלמים נובעים מן ההעלם הגמור (עמס"מ, דודר סע' ס). השברי בלים שרשמו שם רושם של גג"ה נהי"ם מן הכלים הנשברים היה כח בספירות אלו דמלכות דאצילות לעשות בבריאה גג"ה נהי"ם חוקים ומגלמים (סס, טולס הכריאס ד). — נפס', 'גלגלם, — כמו גלגלם : היה רצונו שיתגלמו השמים ונגלמו בן הלוחות הגלגלם ברצונו ונכתבו בחפצו (סאמונות לנ"ט ט יב). ובענין זה היה התפשטות המלאכים והיו מגלמים באויר לאברהם ויראו בצורת אנשים (אלימס לנ"מ"ק א ח ככ). ונתפשטו ונתגלו ונתגלה לאברהם מציאותם (של המלאכים) בהתלבשות

הרות בנפש ונפש בנוף (סס). ואחרי שהמאו (עוא ועואל) נתגלמו כיון שהמלאך הוא י' ימים בארץ נעשה עב כמו גוף שלנו ואי אפשר לכל עשרה כתות המלאכים להתגלם ולהתעבות כל כך כמו כתות האישים ובני אלהים ואחרי שנתגלמו באופ ששלט בהם יצר הרע וכו' ולא היו עוד כמלאכים (עמס"מ, קרית ארכע קט). ואחר שנתפשטו (הספירות) בכינת גלמו ונצטירו ציור יותר נגלה (סל"ס, בית כאמן). כי בזמן המגפה מצד הדין הגדול מתגלמים שלוחי הדין שיוכלו לראותם (כראש' חכמס, סאכסס ו).

גלמוד (1), פ' — גלמוד, — נוגה ועצוב ושמן, מצער, מבדירות, וכיוצא בזה, düster ; morne ; mournful : הנה הלילה ההוא יהי גלמוד אל תבוא רגנה בו (איוכ ג ז). ואמרת בלבבך (כאשר תראי קבין גליות) מי ילד לי את אלה ואני שכולה וגלמודה גלה וסורה ואלה מי גדל הן אני נשארתי לבדי אלה איפה הם (ישע' מט כא). — ובמו תס"ס : כי עדת חנף גלמוד ואש אכלה אהלי שחר (איוכ יס לד). בחסר ובכפן גלמוד הערקים ציה אמש שואה ומשאה (סס ל ג). — והשחמשו במלה זו בקצת מקומות במשם' "כנוי לאשה גרה : שכן בברכי הים קורין לגידה גלמודה (2) (סוט' מנ). אם ראתי חוסר בא לעולם וכפן וכו' הוי רואה את אשתך כאלו גלמודה (מד"ר כראש' לד). — ופשט השמוש בספרות יותר במשמע' בדירות, einsam ; solitaire ; loneley : על ידי שאיית גלמוד שיהיו הבתים שואין מאין יושב יוכתו השערים (רש"י יצ"ע כד יב). פתאם קם שאון בין הפרדות הגלמודות ויהי ביניהן שיג ושיח (יל"ג ד, מכלס יג). אחרי כן כי זקנתי ושבת, במקצעת

(1) בערב' גלמוד a) אבן קשה, ואדם חזק, קשה. וסוברים כי מזה הסתעף מושג העצב והיגון, או הבדידות. — (2) אין לעמוד על ברור הדבר באיזה מקום מכריזים קראו כך, ומי היו קוראים כך, אם יהודים ובלשון עברית, או אולי אחרים וזו מלה זרה. בירוש' (כרכ' ט ז) נאמר : באפריקא קורין לגידה גלמודה. ובמדרש ספרו שר"ל שמע אשה ערביה שקראו אותה ללכת למרחץ ענתה גלמודה אני. אך בלשון ערבית אין מלה זו משמשת במשמעה זו כלל ועקר, גם לא בהשאלה, ולא נזכרה משמעה זו בשום אחד מהמלונים הערבים. ובגמ' שם דרשו מלה זו במדרש מלים המוני : מאי גלמודה גמולה (דוד) מבעלה.

רפת ג' למזדה העמדת, מבקר עד ערב צמאתי רעבתי
(כוף א, משל כס). לא ג' למזד בחבל שלחתי ואאת
(כוף, האמונה וכדעת). עתה בת שוע על דרך חייה
ג' למזדה עומדת אין בא לזשועתה (כוף, קולו של יוד
ד), ואנכי הולך עירי ג' למזדה וברך על עיי משפת
ציון (כוף, אגרי' א יג), בפעם חזאת ושכ ג' למזדה כי
המשגית יצא לקנות דגים (פרץ קן משה, גמול ושרים ז).

גלע (1), ממנו גלע, *גלע.

גלע, קל אינו נהוג.

— התפ, התגלע, — נתלה, נרתח דמו מבע, מריב,
: sich entzünden; s'enflammer; become inflamed
כבוד לאיש שבת מריב וכל אויל יתגלע (2) (מלי כ
ג), ר"ל כל אויל יתלהב וירתח ויתקומט. לתאיה יבקש
נפרד ככל תושיה יתגלע (2) (ס יח א). — והריב בעצמו:
פומר מים ראשית מרון ולפני התגלע (2) הריב נטוש
(ס יו יד). — ומצוי שמוש פעל זה בספרות במשמעות
מתחלפות, במשמעות נתלהב במריבה: שיהיה חכם
ונבון ולא יהיה סת' ג' לע ומתאונן (לקוטי קדמי, נספח

(1) בערב ג' לע) משמש במשמ' גלה המוצנע ופרץ
גדר הצניעות ודבר נבול פה, וגם גלע אלקודם, התוכחו
וע"ז בדברים מנונים בעת משחק או שתיה וכיוצא בזה.
וכבר העיר על דמיון זה שבין גלע העברי לגלע הערבי
זרחיה מברצלונה וכתב בפרושו למשלי (יו יד) ו"ל: התגלע
נגזר מן הערבי שאומר בג' א' ל ע' ה למי שחולק על הדבר
והיה פירושו כפומר מים הוא תחלת המריבה, וע"י הערה
להפעל.

(2) אמר מנחם: ענינו יורה עליו ופתרוננו לפני
ה לבט וחתהיב הריב נטוש. ע"ב. והפעל הלכט נדרף
עם התחיב, למי פרושו של מנחם לקלה זו: ריב"ג בחרגום
ר"י בן תבון: ענינו ה' ר' ים ה' והנה ריב"ג בערך
ירט אינו נותן שום פרוש לשרש ירט, רק נושא ונותן
בדקדוק, וכמו"כ בספר ההשגה, ואין בידו גוף הערבי
של השרשים של ריב"ג, ולא ידעתי כמה תרגם בערב, את
השרש גלע, אפס יש לשער כי ר"י בן תבון נהג גם
כאן כמו בחרבה מקומות שמצא בגוף הערבי מלה דומה
למלה עברית, שהעתיק המלה כהויתה, ולא תרגמה
באחרת, וגם כאן בודאי תרגם ריב"ג את הפעל גלע
כהפעל ורט הערבי והעתיקה ר"י בן תבון ביריטה
מפני שרע בודאי כי כך היתה דעת ריב"ג שהפעל
(ירט הדרך) הוא הוא הפעל ורט הערבי, כמו שתרגם
גם רסע"ג ירט בורט בהערבי, וריב"ג פרש א"ב התגלע
במשמ' התגלע, הטיל א"ע לתוך הדבר, וע"י ירט, ויש שפרשו
גלע כמו גלה, ובחור גלוי דבר מבוהר (מליכס, משלי יו יד).

(יכ). — ובמשמ' יהיה פרוץ לעבר גדר הצניעות ולהסתכל
במקום מוצנע: חור לא יתגלע ראות קדש בבלע
(רש"י, חסד' יוס ז). — יוכמו נפעל שלקמן, ביחס
למכה: היתה בה מכה אע"פ שחיתה אם יכולה
להתגלע ולהוציא דם ונמצא דם על בשרה תולה
במכה (למנ"ס, חסד' ביה"ט כב), ואפילו נתרפאת
(המכה) אם אפשר לה להתגלע ולהוציא דם על
ידי חיכוך תולה בה (ס"ע יו"ד קל יח). — ובמשמ' נראה
לעיני כל במעמד של בזיון: שמור פיד ממותר המאכל
ומשתה היין ואכלת כנפשוך שבעך, ואל תתגלע (י) ואל
תתנהג על בלעך (שלמה אלפסי, חון שומע), אל תתרומם
במהלל פיד מן תפול ולעיני כל תתגלע (ג"ו, תרגום
כ"ס א לה). — יועצם החרפה: קודם שתתגלע חרפתך
נטוש את הריב (כ"ס" משלי יו יד).

— נפע, *גלע, הגלע, להגלע, — נגלעה המכה, נתחדשה
בה דלקת: אם יש בה (בהאשה ברחמה) מכה והיא יכולה
להתגלע ולהוציא דם הרי זו תולה בה (נדט ת כ).
אמר לה (ר"ע להאשה שראתה כתם) שמה מכה היתה
ביך אמרה לו הן וחיתה אמר לה שמה יכולה להגלע
ולהוציא דם אמרה לו הן (ס"ס ז).

— פע, *גלע, — גלע בו, גלע בדבר, התוכח בדבר עם

(1) ידומה לזה פסוק בכז סירא בנוף העברי:
אכול כאיש נכת ואל תעט פן תגלו (כ"ס גני' לז יו),
והנהגה על הגליון פן תגלע במקום פן תגלו, ושם
בפסוק שלאחריו נאמר: חדל... ון... ע... ר...
ואל... ל... מאם, והנה בחלק הראשון של הפסוק
אין ספק, ויפה שפצוהו החוקרים לפי הנוסח של הולגטה:
חדל ראשון בעבור מוסר, ובחלק השני יש מקום של
ספק בהאותיות שאחרי המלה ואל, קודם ואחרי האות ל.
יש מי שאמרו כי בגוף הכ"י נכרת רק כבואה של אות
ת לפני הלמד ואות ע אחריה, וא"כ צריך לקרוא ואל
תלע, ויש מי שראו שם רשומה של עוד אות אחת לפני
הלמד, כעין אות יוד, ולכן צריך לקרוא ת יל ע, ונוסחת
כל הפסוק תחיה: ואל ת יל ע פן תמאם, וכך Simond,
ופרש ת יל ע מן ולע"א (2) בערב: שיש במשמ' לקק כמו
כלב, והנה לפי הנוסחה הרומית צריך לקרוא: ואל תרבה
לאכול יותר מדי (et molli nimius esse), ואפשר
שבמקום ת יל ע היה כתוב ת ג ל ע, והכונה היתה: אל
תעבור גבול הנאות באכילה, והוא הוא הפסוק של
ש לם ה אל עמי, והכונה בואל תתגלע היא כה
שאמר בחלק הראשון מהפסוק שמור פיד ממותר, המאכל
וכו' והוא כפל הענין במלות שונות, ואולי היתה לו לשלמה
אלעמי נוסחה מכז סירא העברי.

(a) גלע

(a) גלע (b) גלע

בשר קדש קלע, מעם טשול תולע (זולת שנת א חנוכה, אין זור).

***גלעדי¹**, ש"י, — מקום גבוה, הר, שמשם מכריוס ומפרסמים דבר למרחקים: הר שגלשתם מתוכו עשיתיו גלעד לאוה"ע (מד"ר ש"ה, פסוק שנלשו).

***גלעין²**, ש"י, מ"ר גלעינים, סמ"י גלעיני, — כמו אבן או עצם שיש בפנים של הרבה פרות, כמו ויתים, תמרים, אחרונים, וכיוצא בזה, Kern; noyan; kernel: קליפי ריבון והנין שלו קליפי אגוים זה גלעינין (שבי"ז ג). גלעיני אגסין (ירוש' תרומ' יא מד). מדרת גלעינים כל שחן (שם שנת א ד). גלעינים לגמיעה שתיים (שם ח יא). במה אכלן בגלעיני הן (שם סנה' יב כד). שהיו חולצין את גלעיני הן (שם פ"ב מ). (שם פ"ב מ).

***גלעינה³**, ש"ה, — גלעין אחד: גלעיני ה של רוטב (שוק' יב כ). גלעינה שמקצתה יוצאה (שם). מפני שגלעיתו (של הוית) ממעמטו (ירוש' כרכ' ו י).

***גלעין⁴**, ש"י, מ"ר גלעינים, — כמו גלעין: קליפי אגוים זה גלעינים (שבי"ז ג).

***גלענה⁵**, ש"ה, ככל גלענתו, — כמו גלעין: ויתים פצועים ותמרים רטובות כל שהוא רוצה למיץ את גלענתו (ענו"ג ו).

***גרף⁶**, ממנו גרף, גלף.

***גרף⁷**, ש"י, — דבר גלף, צורה, פסל, Bild; figure: אין צור חלף, חבנית כל גרף, לבושל חייל חולף, למכשל חית שולף (זולת שנת א חנוכה, אין זור).

***גרף⁸**, ש"י, פ"י, פת' יגלף, — חתך נחרת ופתח באבן וכיוצא בו לעשות צורה, eingraben formen; graver.

(¹) את השם הפרטי גלעד פרש המקרא במדרש מלים המוני שהוא מרכב מן גל וזמן עד ור"ל הנל הזה עד ביני ובינך (כראש' לא מח), והשתמשו בעלי המדרש במלה זו במשמ' מקום שממנו מפרסם דבר לזכרון וכיוצא בזה, ועי' הערה לערך גלש.

(²) כמו גרעין, עי"ש.

(³) כך במדב"ט, וכך במשנ' מנכ' כ"י פרמה: והגלעינים, וכן בהלכ' גדול' מהד' הדר' תרמ"ג.

(⁴) כך במשנה מנכ' כ"י פרמה, ובנוסח' גרעינתו. וכן במשנ' ע"י גוף פרוש הערבי של הרמב"ם.

(⁵) החליטו רוב חוקרי הלשון שפעל זה נסתקף מן המלה היוונית σφάλλω, אעפ"כ כבר העיר J. Löw

חברו בדברים נמים או קשים: א"ר ביקשתי ולא מצאתי דברי בן שמוע באנדרוניס וחברה עליו חבורה ולמה משום שלא לגלע' בו או משום שאינו כריי' וכו' היה דרכו לגלע' (אם תאמר) משום שלא לגלע' בו הרי גלעין בידו וכו' מה היה לו לגלע' בו יורש וכו' (ירוש' יבמ' סוף ת). — וגלע' את פלוני, פרסם את קלוגו: פעל שטימת בכורה לעבור, צמיתות צאן קדשים למכור, קלוגו (של עמלק) החרט בעט לזכור, ראשית גוים לגלע' בזכור (קרב' פ' זכור, תלמוד). — הפס' הגלע', עשה שיגלע: יוקש למישור וחטא ועון להקלית, יקר לזולל בכל תושיה להגלע' (פלי' מנח' יוש"כ, תורה נדקס).

***גרע⁹**, ש"י, — קטטה שנת גלע' בדברים מנוגים וכיוצא בזה: לאיד הכינו צלע, נטוש מדני גלע' (²).

(¹) בנוסחאותינו שלא לגרוע בו, אך כבר הניח בעל קרבן העדה כי צ"ל לגלע', כמו שנאמר לקמן בפרוש אין תימר שלא לגלע' וכו', הרי שהיה כתוב למעלה לגלע' ולא לגרוע, והנה פרשו המפרשים לגלע' זה במשמ' גלה פשום, ואמר בעל ק"ע וז"ל: וה"פ משום מאי חברו עליו אי משום שלא יגלה לו ר"א דעתו או משום שחשבו שאין ר' כדאי ללמוד תורה מר"א וכו' היה דרכו של ר"א לגלות דין זה וכו' אין תימר משום שלא לגלות הרי כבר גילה ר"א דעתו לענין קדשים וכו' ומה היה לו לגלות עוד באנדרוניס וכו'. ופוען זה גם בעל פני משה. אך קשה למה דוקא במקום זה בא הפעל המצוי גלה בצורה זרה זו גלע', ועוד מה טעם לא רצו תלמידי ר"א בן שמוע שלא יגלה רבם שאר הלכות אנדרוניס לרבי? וכבר הגיש יסמרו בקושיה זו, ולכן פרש הוא גלע' לא גלה סתם אלא במשמ' חלק עליו ולגלע' עליו וגלה לו ידיעתו. ואף שמכל סגנון ספור המעשה פה וגם בבבלי יבמ' סוף פרק זה לא נראה שהיה לו לרבי לחלוק וללגלע על ר"א בן שמוע, אלא להפך שהצטער שתלמידיו של בן שמוע לא הניחו אותו, את רבי, לשמוע דברי בן שמוע בהלכות אנדרוניס, ור"ל התלמוד בבלי שם: א"ר כשהלכות ללמוד תורה אצל ר' אלעזר בן שמוע חברו עלי תלמידיו כתרנגולים של בית בוקיא ולא הניחו ללמוד אלא דבר אחד במשנתו רבי אלעזר אומר אנדרוניס חייבין עליו סקילה כוכר. ע"כ, — מ"ם צריך להניח שרבי היה טבעו להתוכח בדברים קשים ולכן עלה על הדעת שמפני זה לא הניחוהו תלמידיו ר"א בן שמוע ללמוד לפני רבם, ואמר אחרי כן: שהיה דרכו (של ר"א) לגלע' ר"ל שגם דרכו זמדתו היה להתוכח כך ואם כן הרי גלע' בידו. ויפה פרש יסמרו את הפעל גלע', אעפ"י שלא מטעמו.

(²) כך נראה לפי החרוז עם צלע, והמלה מדני היא א"כ מ"ר סמיכות מדני ולא כמו שנקדו בקצת סדורים מדני גלע'.

הרחיבני שערך בערך העוים שגלשו מן הנלעד (סס ו ס). — יולב"א: הריקים שביך חביבים עלי כיעקב ובניו שגלשו (1) לדרת מהר הנלעד כשהשינם לבן שם (רש"י סס"ט ד-ה).

ב. גלש, ממנו *גלש, ב. *גלש.

*גלש (2), מ"ו, מ"ר גלשים, — מים רותחים, שעולים ויורדים בתוך הקדרה ועושים כמו אבקוביות גדולות או גלים קטנים, ומשמעים קול ברתחתם, עליותם וירידתם, siedendes Wasser; eau bouillante boiling water: המעיסה קמה שעל גבי מי גלשים (3) החליטה מי גלשים שעל גבי קמה (פסח' לו:).

זה, כי מה שהשתמשו בו במדרש סובל פרושים מתחלפים. התרגומים הקדמונים, השבעים והיוונימוס תרגמו במשמ' עלה. וקצת כעין זה מנחם, אמר וז"ל: אין למלה זאת דמיון בתורה ופירושו לפי ענינו שגלשו כמו שגלשו וזאת שגלשו מן הנלעד. ע"ב. רש"י פרש במשמ' גלש בארמ' נקרתו. ראב"ע כמו מנחם שגלשו. קצת החדשים פרשו כמו גלש (א) בערב' במשמ' ושיבה, אף על פי שבדבור הטבעי אין אדם אומר ישב מן, אלא ישב על. וקצת החדשים פרשו כמו ב. *גלש שלקמן, במשמ' רתחה, ופרשו שגלשו שירדו כמו מים רותחים, כמו גלים וכדומה. אבל כל זה דחוק ואינו גותן הצורה המקומית והדברית להמליצה, שהמדבר פה הוא רועה ולפני עיניו תמיד דברים מחיי הרועים. וכמו שהעיר על זה במוב טעם דר' א"ש יהודה במכתב Hapax legomena, ובאר שם כי הפרוש האמתי של מלה זו כבר הריגו ריב"ג. שאמר: אפשר שיהיה ענינו השכימו בשחר מלשון הערב שקורין לשחר גלס. ע"ב. והכונה היא להשמ' ע"ל (b) בערב', שפרושו הוא הנשף באחרית הלילה לפני עלות השחר, וע"ל אלמא (c), הלך לפני עלות השחר לשתות מים, והרועה דמה את השערות השחורות של רעיות לשערות עדרי העוים, שהם בארץ ישראל כלם שחורי השערות, הגולים שים בבקר בבקר, בשמתחילים פני הרקיע מכסיפים, אל מקום המים. — (1) חוש הלשון של רש"י הניעו להשתמש בפעל זה כך אף שלמי פרושו הוא אין השמוש הזה עולה יפה.

(2) נראה כי זו מלת חקו ע"ש חקול שהמים עושים בשעת הרתיחה והעלייה והיורדה. ודר' א"ש יהודה במקום המובא בהערה הקודמת שעיר כי משמעה זו נסתעפה בטעות מהפעל שגלשו הקודם, כשנשכח פרושו האמתי. אך בהמקומות שבאה מלה זו בערב' וארמ' היא עושה רושם לא של מלה סלאבית, אלא של מלה טבעית עקרית בלשון. — (3) כך גרסת הערוך, ובנוסח: מוגלשים.

former; engrave, shape: עיקר משרון לא היה לה וגלף לה הקב"ה עיקר משרון (מד"ר כראש' מת). — יועשה צלם: גוי בנואש מלהגאל, גזור אם אין לאיש גואל, גלף מישפה תבנית הגואל, נש כאח לצרה לצחצה הגאל (קרוי' לפורים, את חסתר). — יגלף את הכבד, עשה בו תחכים לנחש וקסם: כחי ללבי יעלות, כתרבו צרי ישלות, כבדו עלי וגלף (1), כסופו בגנב לחלוף (שלמה ב"ר יוסף, קצן פיוט, כ"י סמנורג).

— פט' *גלף: עב שהוא מפרש בים הגדול שקעה מפינתו בים וירד לעמקי תהום והאיר הקב"ה את עיניו וראה בלאכי השרת מסתתין בו מגלפין בו מסרגין בו א"ל למי הוא זה א"ל זה שער מורחי של ביהמ"ק (פסוק' דר"כ, עניי סוטרס).

ב. *גלף, פ"י, — כמו קלף, קלף קלפה דקה מעל העור, מעל הגויל, abscälén; peler; to peel of, יקרא בו גלפ (2) ספר שנפסק או שנקר ראשי פסוקים אל יקרא בו גלפ (2) או שעירב אותיותיו אל יקרא בו (מס' ספר תורה ג ד).

א. גלש (3), ממנו א. גלש.

א. *גלש (4), פ"ט, — הלך קצת קודם עלות השחר, בשהכסיפו פני רקיע: הנך יפה רעיתי הנך יפה עיניך יוגים מבקר לצמתך שערך בערך העוים שגלשו (5) מהר גלעד (סס"ט ד-ה). הסבי עיניך מנגדי שהם

בהערתיו לקריום בערך גלף, כי מציאות השרש גלג גם באשור' נתן מקום לפקפק בזה של השרש גלף, ורגלים לדבר שהוא שרש שמי טהור. בסור' כמו בעברית. (1) לפי מה שנאמר ביחזק' (כ"א כו): כי עמד מלך בבול אל אם הדרך בראש שני הדרכים לקדם קדם קלקל בחצים שאל בתרפים ראה בכבד.

(2) כך הגרסה במס' ס"ת מו' מסכתות קטנ' ירוש' הוצ' ר' קירב. ובמס' סופרים גז הגרסה גורפו, והנהות מיומנו' (סלכ' ס"ת י) הביא הלכה זו וכתב שגלעו במקום שגלפו או שגרפו, והרי"ט בדבריו חסודות על הלכ' ספר תורה להראש' מ' עג, כתב: ופירוש שתיחן (ר"ל של גורפו ושל גלפו) לא אדע. ע"ב, והגיה גרעו, ר"ל מחק קצת מהאות. אך הכנוי גלפו מוסב כנראה על הספר ולא על האות, ויש לפרש פעל זה במשמעת הפעל גלפ (א) בלשון ערבית, שר"ל קלף העור, שרש מלמעלה.

(3) בערב' ע"ל (b), במשמ' הנשף לפנות הכקר, וממנו הפעל, וע"י הערה שלקמן.

(4) בערב' ע"ש (c), אע"ל (d), עלה, הלך בנשף לפנות בקר. — (5) אין לדבר מה שמעו. בעלי התלמוד בפעל

(a) جاس (b) غاش (c) غاس الماء

(a) آغاش (c) غاش (b) جلف

ב. *גַּלְשִׁי (גלש), קל לא נמצא.

— קפס', הגלש, *מוגלש, — מים מוגלשים, רתוחים, שהעלו גלשים בבת האש: המעיטה קמח שעל גבי מוגל שוי (2) החליטה מ' גלשין שעל גבי קמח (פסח' לו:).
— קפס', *הגליש, — עשה שיגלשו, הרתיח: פוטים במפוח, א גלש בסיור גפוח (לדבר מכרים, פסח, מחו' רומני).

ג. *גַּלְשִׁי (גלש), פ"י, ע"י גלשתי, גלשתם, עת' אנלש, — קבץ וצבר יחד, anhäufen; ramasser; heap up: הר' שגלשתי (4) מתוכו עשיתי אותו גלעד לאומות העולם (מד"ר ספ"ט, סנך יפס). — יוהאשה, השערות מאחורי הראש, צמתה אותן יחד: שגלשו שבלשערן הוא באחורי הראש (5) והוא נאות ויקר (פסוקו, ספ"ט דף).
— קפס', *הגליש, — כמו קל: ומה גלשה הגלשתי מתוכה (רש"י ספ').

— קפס', *גַּלְשִׁי, — נצבר ונתקבץ במקום אחד: והדברים בצאתם מקרבי, או ימשלו בי, וכו' ואם בלב נמצאו להם שרשים, המעיפים על הלשונות בגלשיו, ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים (משא גי חיון, הסתיקה).

ד. *גַּלְשִׁי (גלש), פ"י, — הוציא, גלש דברים, הוציא מפיו דברים, aussprechen; prononcer; pronounce.

(1) בארמית: היבמא דקומקומא גלש על גימיה שפיר (מד"ר קהל' ז).

(2) כך בנוסח' ובאלפסי, וכן בפירושו ר"ח, — ואין לברר אינו גרסה היא הראשונה והעקרית ואיזו נשתבשה קצת אחרי כן, כי מן מי גלשים נשתבש על נקלה למוגלשים, ומוגלשים היה יכול להשתבש כמו"ב למי גלשים. אעפ"כ נראה יותר להכריע כי עקר הגרסה היא של הערוך, כי בנוסח' חסר עכ"פ השם מים להפעל מוגלשים. (3) ע"י הערה שלקמן. — (4) כך גרסת המ"ב, ובקצת ספרים גלשתן ונשנה דבור זה שם הרבה פעמים. ופרש מ"ב מלשון קריחה, כמו בארמ' במקום גבח. אך ממה שנאמר שם גלשתי גלשתם גם ביתם להמקדש ולהמשמרות והסנהדרין, קשה לפרש במשמ' קריחה אפילו בהשאלה, וכן לא תאות שם משמעת בריחה ומליטה מסכנה, כמו שפרש יסמרו. והיותר נכון הוא משמעת צבירה וקבוץ, וכמו שהוא הולך ומונה שם בתשובה על השאלה מה גלשה הגלשתי: בות מצרים ובות הים, בות סיחון ועוג, תרי"ג מצות, כ"ד משמרות וכיוצא בהם. — (5) עפ"י פירושו של ר' יהושע דסבנין בשם רבי לוי שם: הלא אתתא כד שערד סגין היא עברה לה גלשין גלשין. והנה פרש מ"ב אמנם גם זה במשמ' היא עושה אותם קרחים קרחים, אך קשה לחשוב שיש נשים שעושות כזאת ושלוה נתכון ר' יהושע, ויותר נראה כמו שפרש שם בעל יפה קול: תלתלים תלתלים, וכמו שאמרו שם: האשה הזאת בשמצמתה שערד לאחוריה והוא תכשית לה.

בלו הלשון הנכרית (27).

כל תחבר ללצים, גלשיו מ' דברים נמצים (יולר ח שכו', חטוס שפתיך).

— קופס', *הגלש, — הוצא: דרשתו מכל חדשים, והנחלתו לקדושים, היות בן מקודשים, הומנתו לשלישים, לאפרתים מוגלשיו, למנות בו עד שלשים (כ"א קליר, יולר לפ' החדש).

ה. *גַּלְשִׁי (גלש), פ"י, — גלש את האשה, אגם אותה ובעל אותה על כרתה, vergewaltigen; violer une femme; violate (a woman) גלש' בעילת אשה בעל כרתה (ספ' המלי' לר' שלמה בר"ט, דר' ככר 21).

*גַּלְשִׁי (גלש), ש"י, — צבור וקבוץ יחד: ומה גלשה (2) הגלשתי וכו' בות מצרים ובות הים (מד"ר ספ"ט דף).

א. גַּלְשִׁי (גלש), — מלת החבור להוסיף על הקודם, ותשמש: א) כמו אף, במשמ' כמו זה כן וה, auch; aussi; also:

והרא האשה כי טוב העץ למאכל וכו' ותקח מפריה ותאכל ותתן גם לאישה עמה ויאכל (בראש' ג ו). ויאמר יי' אלהים הן האדם היה (אחר שאכל מעץ הדעת) כאחד ממנו לדעת טוב ורע ועתה פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים ואכל וחי לעלם (ספ' ככ). מכל הבהמה המהורה תקח לך שבעה שבעה וכו' גם מעוף השמים שבעה שבעה (ספ' ז-ג). הנה נשאתי פניך גם לדבר הזה לבלתי הפכי את העיר אשר דברת (ספ' יט כא). ותאמר הכבירה אל הצעירה הן שכבתי אמש את אבי נשקנו יין גם הלילה ובאי שכבי עמו (ספ' לד). ויעש (עשו) גם הוא מטעמים (ספ' כ).

(1) המחבר אומר שם שהוא ההפך מן שגל. וכבר העיר שם דר' כבר כי געלם ממנו המקור איה מצא המחבר מלה זו במשמעה זאת. עכ"פ אין לחשב כי ר"ש כדא מלה זו מדעתו, כמו שאר המלים הרבות שהביא המחבר הוה ושבדאי, כמו שהעיר דר' בכר, מצא בספרים שאינם מצויים עתה אצלנו. ואעפ"כ, אולי מלה זו היא אחת מהיצירות שיצר המחבר עפ"י הכלל שלו כי פרום אותיות השרש שבכל מלה נותן גון אחר למשמעתה העקרית.

(2) ויש גורסים הגלשה.
(3) עבר' בלבר, וכמו"כ במוא' באבן מישע, ובקצת כתבות ארמיות של זינגרלי. וסוברים קצת החכמים שנגזרה מלה זו מן השרש ג'מס (שמשמש בערב' במשמע' רבוי ומלוי וקבוץ, ומוזה בערב' ג'מ b) צבור, המון רב, ונ'מא c) בהמון רב. אך יותר יש לחשב כי זו מלה קרומה יסודית, שהונחה בתחלה לכונה שהיא משמשת בעבר', ואולי להפך מזה נסתעפה המשמעה האחרת.

(a) جم (b) جَم (c) جَمَا

(כ"א' כ ד), ר"ל האם גם נוי צדיק תהרג. ויאבה גם את רחל מלאה (שם כט ל), ר"ל וגם אבה את רחל מלאה. ויאכל גם אכול את כספנו (שם לא טו), ר"ל ולא זה בלבד אלא גם את כספנו אכל. המעט כי העליתנו מארץ ובת חלב ודבש להמיתנו במדבר כי תשתרר עלינו גם השתרר (כמ"ד יו יג), ר"ל כי גם השתרר תשתרר עלינו. ובעסתה צרתה גם כעם בעבור הרעמה (ש"א ח ו), ר"ל וגם בעסתה צרתה כעם. — ויש שיאמר גם במשם אפילו זה אעשה: אולי נסתה (האתון) מפני כי עתה גם (גם זה עשיתי) אתכה הרגתי ואותה החייתי (כמ"ד כב ל). — ובמשם ועוד זאת: גם עגוש לצדיק לא טוב (מש"ל יז כו), גם בלא דעת נפש לא טוב (שם יט כ). גם הנה העץ אשר עשה חמץ (אסתר ז ט). — ולנומה: ויאמר שאל לעבדיו הנצבים עליו שמעו נא בני ימיני גם לכלכם יתן בן ישי שדות וכרמים לכלכם ישים שרי אלפים ושרי מאות כי קשרתם כלכם עלי ואין גלה את אוני בכרת בני עם בן ישי (ש"א כב ז-ח). — ולתמה ושאלה במשם האם גם זה נעשה? ויאמר אליה (איוב אל אשתו) כדבר אחת הנבלות תדברי גם את הטוב נקבל מאת האלהים ואת הרע לא נקבל (איוב כ י). — ולפני כי: ובפרשכם כפיכם אעלים עיני מכם גם פי תרבו תפלה איני שמע ידיכם דמים מלאו (ישע' א יא), הכה אפרים שרשם יבש פרי כל יעשון גם פי ילדון והמתי מחסדי בטנם (סו"ש ט יו), גם פי אלך בנאי צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי (תה"ל כג ד), ותאמר רות המאביה גם כי אמר אלי עם הנערים אשר לי תדבקין (רות כ כא). — ולשלוה: ולא נותר בו וכלל האנשים אשר אתו גם אחד (ז"ב יז יב), עד אשר לא נמצא שם גם צרור (שם יג), הכל סר יחרו נאלחו אין עשה טוב אין גם אחד (תה"ל יד ג). — לפני מלות הנוף, להבליט יותר את הנוף: והבל הביא גם הוא מבכרות צאנו (כ"א' ד ד), וצלה גם היא ילדה (שם ככ), ולשת גם הוא ילד בן (שם כו), ולשם ילד גם הוא (שם י כא), והצעירה גם הוא ילדה בן (שם יט לת), חלא הוא אמר לי אחתי הוא. והיא גם הוא אמרה אחי הוא (שם כ ט), הנה ילדה מלכה גם הוא (שם ככ כ). והכיתי אתכם גם אני (ויקרא כו כד), ונאספת אל עמך גם אתה (כמ"ד גו יג), ואעשה בן גם אני (דכ"ל יג ל), ותהי עליו גם הוא רוח אלהים (ש"א יט כג), ונשמעה מזה בפיו גם הוא (ש"ב יז ס), ארצה נא גם אני (שם יח ככ), ותלך ותון גם היא (ירמ,

כו לא), ותאמר לה המילדת אל תיראי כי גם זה לך בן (שם לו יז), רעבים גם צמאים נפשם בהם תתעטף (תה"ל קו ט), אלהי בך במחתי אל אבושה אל יעלצו אויבי לי גם כל קיוד לא יבשו יבשו הבוגדים ריקם (שם כה ג-ג), ציה גם חם יגולו מימי שלג (איוב כד יט), הדוראים נתנו ריח ועל פתחינו כל מגדים חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך (שם"ש ז יד), נער הייתי גם זקנתי ולא ראיתי צדיק געזב וזרעו מבקש לחם (תה"ל לו כט), גם שניהם, שתיהן, ר"ל האחד כמו השני, האחת כמו השניה: ותהיין גם שתיהן לו לנשים (ש"א כה מג), יי עשה גם שניהם (מש"ל כ יב), מצדיק רשע ומרשע צדיק תועבת יי גם שניהם (שם יז יט), וימתו גם שניהם (רות א ט), — ב) הוספה מנברה, במדרגה קצת יותר חזקה, כמו אפילו, במשם לא זה בלבד אלא אף זה: נפתלתי עם אחתי גם יכלתי (כ"א' ל ח), ותאמר לה המעט קחתך את אישי ולקחת גם את דוראי בני (שם יא), ויאמר לו המלך (למפיבשת) למה תדבר עוד דברין אמרתי אתה וציבא תחלקו את השדה ויאמר מפיבשת אל המלך גם את הכל יקח אחרי אשר בא אדני המלך בשלום אל ביתו (ש"ב יט ל-לא), גם ברושים שמחו לך ארוי לבנון מאו שכבת לא יעלה הכרת עלינו (ישע' יד ח), גם אתה חלית כמנו אלינו נמשלת (שם י), גם שם לא ינוח לך (שם כג יב), והיה אחרי כן אשפוך את רוחי על כל בשר ונבאו בניכם ובנותיכם וקניכם חלמות יהלמון בחוריהם חוינות יראו וגם על העבדים ועל השפחות בימים ההמה אשפוך את רוחי (ויאל ג א-ב), וגם עתה נאם יי שבו עדי בכל לבבכם (שם כ יב), התשכח אשה עולה מרחם בן בטנה גם אלה תשכחנה ואנכי לא אשכחך הן על כפים חקתיך (ישע' מט יח-יט), מי שמע כזאת מי ראה כאלה היוחל ארץ ביום אחד אם יולד גוי פעם אחת כי חלה גם ילדה ציון את בניה (שם מו ח), וגם אלנתן ודליהו וגמריהו הפגעו במלך לבלתי שרף את המגלה ולא שמע אליהם (ירמ' לו כט), מדוע רשעים יתו עתקי גם גברו חיל (איוב כא ז), על נהרות ככל שם ישבנו גם בכינו בזכרנו את ציון (תה"ל קלו א), אשר נמוני אבותיכם בחנוני גם ראו פעלי (שם לו ט), ויאמר גם אשר הם בונים אם יעלה שועל ופרץ חומת אבניהם (נחמ' ג לה), אשר יעמל האדם לבקש ולא ימצא וגם אם יאמר החכם לדעת לא יוכל למצא (קה"ל ח יז), — ואחרי השם או הפעל במקום לפניהם: הגוי גם צדיק תהרג

מלמעלה ויחקרו מוסרי ארץ למטה גם אני אמאם
בכל יורע ישראל על כל אשר עשו (שס לו) — ח)
אחרי כן, כמו אף על פי ש: כי מבית הסורים יצא
למלך כי גם במלכותו נולד רש (קהל' ד יד). אשר
חטא עשה רע מאת זמאריך לו כי גם יודע אני אשר
יהיה טוב ליראי האלהים אשר ייראו מלפניו (שס
ח יג). — וגם בלי כי: כי בניתי את החומה ולא
נותר בה פרץ גם עד העת ההיא דלתות לא העמדתי
בשערים (נחמ' ו ח). גם ישבו שרים בי נדברו עבדך
ישיה בחקיק (תהל' קיט כג). — ובכפילת המלה גם
מעמים אחדות, במשמע' כמו זה הן זה, כמו כן, וכיוצא
בוה: ותאמר אלי (רבקה לאליעזר) גם תבן גם מספוא
רב עמנו גם מקום ללון (נחמ' כד כס). ואמרה אלי
גם אתה שתה וגם לגמלך אשאב (שס מד). למה נמות
לעיניך גם אנחנו גם אדמתנו (שס מז יט). ויעל עמו גם
רכב גם פרשים (שס נ ט). גם מתמול גם משלשם גם
מאז דברך אל עבדך (שמות ד י). גם צאנכם גם בקרבם
קמו וכו' וברכתם גם אתי (שס יכ לז). ולא ימתו
גם הם גם אתם (נחמ' יח ג). ר"ל לא הם ולא אתם.
גם קב"ל תקבנו גם בדרך לא תברכנו (שס כג כס).
גם את הארי גם את הדוב הכה עבדך (ש"א יו לו). וי'
בצאתך משעיר בצעריך משדה אדום ארץ רעשה גם
שמים נטפו גם עבים נטפו מים (שופט' ס ד). — גם
וגם: והנער שמואל הלך וגדל וטוב גם עם יי' וגם עם
אנשים (ש"א כ טו). — ובהגברה: ויען המבשר ויאמר גם
ישראל לפני פלשתים וגם מגפה גדולה היתה בעם וגם
שני בניך מתו חפני ופינחס (ש"א ד יו). — ובשלילה: לא
ידעתי מי עשה את הדבר הזה וגם אתה לא הגדת לי וגם
אנכי לא שמעתי בלתי היום (נחמ' כא כו). ותאמר (האשה
האחת) בי אדני תנו לה את הילוד החי והמת אל
תמיתו וזאת אמרת גם לי גם לך לא יהיה גורו
(מ"א ג כו). הובישו כי תועבה עשו גם בוש לא יבושו
גם הכלים לא ידעו (ירמ' ו יס). גם כספם גם והבם
לא יוכל להצילם כיום עברת יי' (זפני' ח יח). כי גם
חריב וגם בלי לא לקחתי בירי (ש"א כא ט). ולא ענגי
עוד גם ביד הנביאים וגם בחלמות (שס כח יס). —
ואחרי זמא: ומה גם-עתה (מ"א יד יד). וששם שמוש
של ומה גם בספרות במשמ' בפרט, על אחת כמה
וכמה, ועי' מה. — הגם: הגם הלם ראיתי אחרי ראי
(נחמ' יו יג). הגם שאול בנביאים (ש"א יח). הגם
על האלמנה אשר אני מתגורר עמה הרעות להמית
את בנה (מ"א יו כ). הגם לחם יוכל תת (תהל' עח

ג ח). בני אם הכם לכך ישמה לבי גם אני
(משלי כג יס). — ובפעול, עם מלת הנוף אני, אתה,
וכו': ויאמר לאביו ברכני גם אני אבי (נחמ' כו
לד), ר"ל גם אותי. במקום אשר לקקו הכלבים את
דם נבות ילקו הכלבים את דמך גם אתה (מ"א כא יט).
ר"ל גם שלך. — ד) קצת כמו לכן, מדה כנגד מדה;
deshalb; par cette raison; therefore
שמעתם בקולי מה זאת עשיתם וגם אמרתי לא אנרש
אותם מפניכם והיו לכם לצדים (שופט' כ גג). ויאמר
דוד אל נתן המאמץ ליי' ויאמר נתן אל דוד גם יי'
העביר המאמץ לא תמות אפס כי נאץ נאצת את איבי
יי' בדבר הזה גם הכן הילוד לך מות ימות (ש"א יכ
יג יד). באו בית אל ופשעו הגלגל הרבו לפשע וכו'.
וגם אני נתתי לכם גקיון שנים בכל עריכם וכו' וגם
אנכי מנעתי מכם את הגשם בעוד שלשה חדשים
לקציר (עמוס ד ד-ו). אשר שכחת אותי ותבטחי
בשקר וגם אני חשפתי שולך על פינך וגראה קלונך
(ירמ' יג כה-כו). וגם אני אנרע ולא תחוס עיני וגם אני
לא אחמול (יחזק' כ יח). וגם נפשם בחלה בי' (זכר'
יא ח). ואתם סרתם מן הדרך הבשלתם רבים
בתורה שחתם ברית הלוי אמר יי' צבאות וגם אני
נתתי אתכם נבזים ושפלים לכל העם כפי אשר
אינכם שמרים את דרכי ונשאים פנים בתורה (מלאכי
ג ח-ט). אהבת כל דברי בלע לשון מרמה גם אל
יתנך לנצח יתחך ויסתך מאהל (תהל' נכ ו). — ה)
במשמ' הואיל וכך הוא יהי כן: ויאמר (יצחק' מי
אפוא הוא הצד ציד ויבא לי ואכל מכל במרם תבוא
ואברכהו גם ברוך יהיה (נחמ' כו לג). ויאמר (אשר
על בית יוסף לאחיו) גם עתה (ביון שדברתם) כדברכם
כן הוא (שס מד י). — ו) כמו אף על פי כן, בכל זאת,
doch; tout de même; yet
הרשעים מצליחים בחייהם) גם אור רשעים ידעך
ולא יגה שכיב אשו (איוב יח ס). — ובשלילה: ותוני
אל בני אשור מבילתי שבעתך ותונים וגם לא שבעת
(יחזק' יו כח). ר"ל ואעפ"כ לא שבעת. — ז) אחרי אם
לתשובתה הנאי, כמו אז, dann; dans ce cas; in this case
ושמתי את זרעך כעפר הארץ אשר אם יוכל איש למנות
את עפר הארץ גם זרעך ימנה (נחמ' ג יו). היהפך
בושי עורו ונמר תברכתיו גם אתם תוכלו להיטיב
למדי הרע (ירמ' זג כג). אם ימשו החקים האלה
מלפני נאם יי' גם זרע ישראל ישבתו מהיות גוי לפני
כל הימים (שס לא לו). כה אמר יי' אם ימרו שמים

ר' יצחק אומר מיני מתוקים האכילה אותן (מד"ר אסתר, נס ושתי).

גִּמְנוֹם. ש"ו, מ"ר גִּמְנוֹמִים, — סה"פ מן גִּמְנוֹם, פקפק וספק בדבר מן הדברים, בדעה מהדעית: ולא פירשו רבותי כן שהם פירשו קרנות אלו גבולין ויש לי נגמגומים בה הרבה (רש"י שנת פסח). אל גא אדוני יבאו הדברים סתומים יאירו דבריך ויגיעו בלי ספקות וגמגומים (תורת קסא לר"י ערמאס, פתיחה). הוי יודע שכל הגמגומים האלה שאמרו הם התול ואין בהם מועיל (יס"פ לר"י ישראלי נ א). לפי שראיתי גמגומים במ"ש מן וכו' אבאר דעתי ואח"כ ארדה נא לאותה תשובה (גינת ודניס, או"ח א כ). כי ישקט בזה המיית לבן מן הגמגומים בהתברר אצלי שאין בפי הפלוסוף תוכחות מספיקות וכו' (קול יסודס, כוזרי א א). — ודבר שיש בו מקום לפקפק, שבוש הדפוס וכיוצא בזה: מעיות הדפוס אשר רבו מן הנחוג וכו' וגמגומים ושבושים היו לאין מספר (סלנוס או"ח, הקד' סמנים). — ובמשמע' דבר דברים קטועים, לא ברורים, כמו ילד: ראוי מדרך הטבע שהוא (הילד אשר גודל בין אלמים) ידבר או יגמגם גמגום שרובו יהיו מלות מדוברות (ר' זרחיה הלוי, או"ח נ).

גִּמְנוֹם. פ"י, — א) דבר בעכובים, בהפסקות, בחזרת קצת אותיות, ובכלל דבר בפקפוק, כמו איש שאינו יודע הדבר, שאין הדבר שגור בפיו, stottern; bégayer; stammer: מעשה באחד שעמד לקרות בתורה בנציבין כיון שהגיע להוכרה התחיל מגמגם בה אמר לו ר' יהודה בן בתירה פתח פיו ויאירו דבריו שאין דברי תורה מקבלין טומאה (ירוש' ברכ' ג ו ג). שיהיו דברי תורה כחודדים כפיך שאם ישאל לך אדם דבר אל תגמגם ותאמר לו אלא אמור לו מיד (קדוש' ג). שאינו מגמגם בדברי תורה אלא חותכן בלשון ומוציאן בפה (רש"י אבות ו ס). — ובמשמע' דבר או קרא

בעין סמך רחוק על הפעל גמא הקודם, או היה לו להמדרש איוה סמך אחר למשמעה זו להשם גמא בלשונות האהיות אין לו חבר.

(¹) בארמ': ההוא ינוקא הוה מגמגם בלישניה (תני' עו:). — בערב' גִּמְנוֹם א) הוציא מפיו מלים באופן לא מובן.

(a) جَمَام

קמנות, וכיוצא בזה, Papyrus nilotica: היגמא גִּמְא (¹) בלא בצה ישנה אחו בלי מים (איוכ ח יא). בנזה תנים רבצה חציר לקנה וגִּמְא (ישע' לט ו). — וכלי גִּמְא: ותקח לו תבת גִּמְא ותחמרה בחמר ובזפת ותשם בה את הילד ותשם בסוף על שפת היאר (שמות כ ג). השלח בים צירים ובכלי גִּמְא על פני מים (ישע' יח ג). — ועי' גמי.

גִּמְא. קל לא נמצא.

— פט', גִּמְא, פ"י, — שחה ובלע משקה בשאיפת רוח, schlürfen; hemer; to quaff, — ובמליצה להסוס כשהוא רץ במהירות גדולה וכמו בולע את הארץ: ברעש ורגז גִּמְא (²) ארץ. (איוכ לט כד). — ואמר המלך: הסוסים בהפכותם פניהם אל מאת קדים יגמאו הדרך כנשר חש לאכול (מנחם, גמא). רץ (הסוס) במרוצה לשעה קלה כבדת ארץ כאילו גמא ושחה הארץ שלפניו (רש"י חנך' א ט). — "ובמשמעתו העקרת: תחושש בשינוי לא יגמא" (³) בהן את החומץ (שנת יד ד). לא יחא מגמא חומץ ופולט אבל מגמא הוא ומבליע (ירוש' שביע' ח לת). מגמא חומץ של תרומה אחר מיבולו (שם שנת יד יד ד). — ואמר המלך: גמאתי את כוס התרעלה (מא"ג, קרית ספר ענ). — ובמשמ' יוצא לשלישי, כמו הגמיה שלקמן: ובברותו לענה ישים לצמאו רוש אותו יגמא (נזרת ר"י חנן תנן).

— קפס', הגמיה, — עשה שיגמא, השקה: ותדר (רבקה) העינה ותמלא כדה ותעל וירץ העבר לקראתה ויאמר הגמיהני גא מעט מים מבדך (כראש' כד י"ז). — ואמר המשורר: גודה לצור הפז עצת בדים ואם קצרו לשונינו ומבטאינו, הסה לפנינו נחר שלום בעת עצר ואין מים להגמיהנו (רמב"ם, מגיד דעסת סוגאיו, דוקס 95,1).

גִּמְא. ש"ו, מ"ר גִּמְאִים, — דברים ערבים לחך, מיני מגדים, Leckerbissen; délicate; delicacies: מיני גמא ין (⁵) האכילה אותן (ושתי את אורחותיה)

(¹) — אמר ריב"ג: היא בלשון ערבי כרדי א). (²) אמר מנחם: כי הסוס לעת מרוצתו ישחה ארץ בלשון בני אדם. — (³) כך בערוך, וכן בגמ' ירוש' יד יד. ובנוסח' יגמע.

(⁴) אולי מן גמא הקודם. ועי' הערה שלקמן. — (⁵) אומרים המפרשים כי המדרש דורש במשמעה זו המלה גם שבכתוב גם ושתי, ולא נתברר הדבר אם זה רק

(a) جَمَادِي

נ ד). עלי קולקמיוא שאסור לגמולות בהן מים מפני שהצבאין אוכלין אותן (סס טע"ז כ' לד). סתירה כדי טומאה כדי להקיף דקל וכו' בן עזאי אומר כדי לצלות ביצה ר' עקיבא אומר כדי לגמולותה רבי יהודה בן בתירה אומר כדי לגמולות שלשה ביצים זו אחר זו (ספרי, נשא ז). — ואמר הפיטן: צמאים גמולות חדותיה, גלה להם עדותיה (שנת פרה, קשאון חק).

גִּמְלוֹת, ש"ג, — כמו מִגְמָה: גמול גמוליו (האש"ל י).

גִּמְלוֹת (1), פ"ט, ע"י גִּמְלוֹת (2), פ"ט, ע"י גִּמְלוֹת, מק' לגמולות, — התכוון, היתה לו כונה לדבר, beabsichtigen באופן הפירוד כאשר יגמול אותה (ספר הישר, הערות) יעשה קרלי (62). וזה החפץ יתכן לגמולותו. וזו ובכיוצא בה (סס). כ"י חוש היות מתפעל ולא תבוא אוהרה עליו אלא כאשר יגמול ואולם במקום שיש לו רשות לשלול יש לו לגמול להרית כבשמים אך במקום שאין לו רשות לשלול אסור לגמול בריה. אך אם הוא על ברחו אפשר שיריה בלי שיגמול בריה (ר"א הקרלי, ג"ע, ענין שנת יט).

— פ"ט, גִּמְלוֹת בן, פ"ט, גִּמְלוֹת, — היתה הכונה ל: אבל הוא עקר גדול (הקריבה אל האשה) כאשר יגמול בנשואים (ספר הישר, הערות) יעשה קרלי (43).

— ספ', הַגְמָה, יַגְמֶה, יַגְמֶה, — כמו יַגְמֶה: וחוב שיהיו הם הגמולים בו (סס, 42).

גִּמְלוֹת (2), ש"ז, — יציאת נצרים רבים: הביא מועד במלאתו לשבור בחורי גמול, ורבה בו פעמים במסמס ומזמון (סלי י"ז כתמוז, אמר נכני).

גִּמְלוֹת, ש"ז, — גמול: גמול גמוליו, ובלא גמוליו בכונה ובלא כונה (ספ' המל"ה ל' שלמה כ"ג, כ"ד יא).

גִּמְלוֹת, גמול, ש"ז, לנק' גמולת, — פעול מן אגמול, ילד שנמלחו מיניקה: ושעשע יונק על חפצו ועל מאורת צפעוני גמול ידו הרה (יש"י יא ח). אם לא שויתי ודוממתי גמול עליו אמו (תה"ל קלא ב). את מי יורה דעה ואת מי יבין שמועת גמולי מחלב עתיקי משדים (יש"י כת ט).

גִּמְלוֹת, ת"ז, — פעול מן גמול, אדם שגמול אדם עליו טובה: כי יש לי שם כפר נחמד, ויפי לא ימד,

(1) פעל גמולו הקראים מן השם גמול, ע"י זה. — (2) רד"ק שרש גמא. — (3) ע"י גמול, גמולות.

ענקים או לגמדים כפי אשר יאמינו הרבי לב (ראש' למוד' א, ט א). כי בוז יבוזו לו כל רואיו בחוץ ויתקלסו בו הנערים לאמר ראו זה הגמד ראו זה הגמד (כ"ע תקפ"ה, הגמד הענקי, 109). כי באמת בגמדים מול ענקים המה (החינים) נגד אנשי אירופא לכל תכונה (שני"ע ג, חניא). מה ראיתי לבוא ולעמוד במקום גדולים אשר קטנם עבה ממחני וכגמד על גבי ענק אחשוב לפניהם (ה' דרכורג, קד' יושני תנל).

גִּמְלוֹת (1), ש"ז, — גבהו של גוף מהגופים, Höhe; hauteur; heighth: היא (המגריפה שהיתה במקדש) אמה וגמדה (2) אמה וקאתא ויצאה הימנה (ערכ' יא).

גִּמְלוֹת (3), פ"י, א—מדד בגמול, ובכלל מדד, messen; mesurer; to measure: ואח"כ ברא הקב"ה את השמים ואת הארץ ואת כל אשר בהם וכללן ורדדן ויסדן וטפחן וגמדין ומתחן (תה"ל א). — (ב) יצמצם והקפא ועשה קשה, steifen; figer; to stiffen: בגלגל כוכבי אש גמדי וינחם וירגל (רס"ג, פנודק). גמדי לך רצפת פשפש (הוא, תרי"ג מלות). — ובמשמ' פ"ע: שהעור (של הצבי) בוזן וגמדי לאחר הפשטו (רש"י כתוב' קיב). — ופעול, בהשאלה: גמדי ידי ימינם לא היו שולמים בה כאלו היתה אטומה (הוא, שופט' כ עו).

— נעם, גמול, — נתכוון ונצמצם: שהחבל לח בימות הגשמים ומתפשט כל צרכו ובימות החמה מתוך יובשו הוא גמדי (רש"י נ"ג סא). איש קטן גמדי ככל שמו וסבלות עמו קנא מאד באחיו הגדולים ממנו במדה וקומת איש (כ"ע תקפ"ה, הגמד הענקי 109).

גִּמְלוֹת (4), פ"י, ע"י ככל' גמול, מקור לגמול, — כמו גמא: המחה את החלב וגמליו (ירוש' יומא ח מס). כמה אדם צריך לגמול בבוש (סס מעשר' ג).

(1) לא נתברר מקורו. — (2) כך נוסחת הערוך. ובנוסח' וגבוה, והגיה שיטה מקובצת וגמדה, כמו בערוך. ופרש הערוך וגמדה וגבהה. ואולי קצת דומה לזה בערב' גמד א, מקום גבוה ותלול בארמה, אעפ"י שגמדה שם העקר הוא מושג הקושי.

(3) בערב' גמד א, בארמ' גמד: וגמול מסאניה (פסח' קיא). — ובהשאלה, גמיר ביריה דימינא (ת"י שופט' כ עו).

(4) ע"י הערה לערך גמא.

(a) جَمَدٌ

(י) בקצת ספרים בגמל חסר.

גִּמְזוּעַ. — ט"ס מן גִּמְזוּעַ: טמא טומאת מת ע"י הגימזווע אעפ"י שאינו מיוחד לכך וכו' דחשיב כלי ע"י גימזווע מים (תוספ' שנת נע.).

גִּמְזוּ. ממנו גִּמְזוּ.

גִּמְזוּ. פ"י, — קבץ וצבר העפר והחצץ מעל פני השדה ועשה מהם גלים גלים קטנים: 'מסלקין מקוצצין מקטפין מסתתין ומגמזין' (2) עד ראש השנה (תוספתא שביע' א' יא).

גימזונית מן אגמון, אך קשה למצוא דמיון ושיבות בין גימון הקודם וגימזונית שלנו, והגזרה מן אגמון אין לה רגלים. וכבר הוכרתי למעלה המלה הערבית ג'מאן (a), שפרושה הוא בעין מוח או אוזר מעור וכדומה מקשט בחרוץ חוליות מתחלפות הגונים, תחזור אותו האשה לנו, אך אינו נראה, שהמלה ההיא, ששמש במשמע' אוזר פחות או יותר רחב, ששמה גם לאגד דק כמו לאגוד בו הלולב. (1) עי' הערה שלקמן. (2) כך בתוספתא בנוסחאות, ובמחד' צוק"מ חסר זה. והנה פירשו המפרשים כמו לו' היה כתוב מגזמין, ובמו' בגמ' בבלי (ע"ז נ:), ובירוש' פה, ועי' ערך ב. ג'ום. אבל יסמרו פרש: מהר את בשול התאנים על ידי מה שתולים על התאנה ענפים מתאנה מדברית שיש בהפרי שלה זבוכים קטנים, והם עוקצים את התאנה ופותחים אותה להשמש, Caprification. אך מהתוספתא בעצמה שם מוכח שלא היה כהוג בלשון האכרים היהודים פעל מיוחד לפעולה זו, אעפ"י שעצם הפעולה היתה ידועה להם, והוא מה שאמרה שם התוספתא בהלכה שקודם זו: אין תולין תחובין בתאנה, ובירוש' הגרסה תוכין והגיה שם ר"א' חובין והוא מובא בסורי, שהיא התאנה המדברית, והיא הפעולה הנזכרת (J. Löw, Pfln. § 335), ולא השתמשה בפעל מיוחד לזה אלא בהפעל תולין, וכן אין בלשון הערב' פעל מיוחד לזה, אעפ"י שבקצת מקומות בסביבות בגדד נהוגה פעולה זו (Prof. G. Dalman, שהגיד לי ואת על פה), ועוד, שאחרי שכבר הוכיחה התוספתא מלאכה זו לא היה צריך להוכיחה שוב. וכבר נתלבטו המפרשים בפרוש תוספתא זו, ואמר רד"פ בעל חסדי דוד: נראה שיש שבושים בכאן וכו', ובעין זה בעל מנח' בכור' והאחרון רד' שורץ בעל הגיון אהרן, שהגיה והוסיף לפני ומגזמין המלים: מזהמין ומתליעין, לפי המשנה. ומצין הדבר, כי הגר' א, שהיה מגיה על נקלה עפ"י הש"ס ירוש' ובבלי, לא הגיה כאן כלום, והגיה הנוסחה כמו שהיא, מוכח שראה בה באמת ענין אחד, לא אותו הדבר שבמשנה ובגמ' ירוש' כאן ובגמ' בבלי ע"ז (נ:). ובאמת העקר הוא כמו שפרש בעל מנח' בכורים כי הלכה זו של התוספתא אינה מדברת במלאכות עבודת האילן אלא במלאכות נקוי קרקע בהשדה, וכן פרש גם בעל הגיון אהרן עד מצדדיו, ובכדי שיהיה

(a) جمان

הוא השליח לבד (רענ"ז דוראן, תפארת ישראל ח).

גִּמְזוּ. גימון, ט"ס, — על קמן ושימוהו על העגל ללמדו לכוף ראשו: ואין העגל יוצא בגימון (2) (שנת סד). — ואמר הפיסן: אם אומרה אעפ"ל, אמה לצור קדמון, כמי אשר השפיל, אבקע ללי ארמון, וקול ממרום יפיל, שוב חיש אלי גימון, נרדה לבן עמון, שבטי ואיש צורי (כנף רעננים, פומ' ליוס, נבי וחוי).

גִּמְזוּ. ט"ס, — כמו גִּמְזוּנית, ואמה הפיסן: ארחץ בנקיון כפות, בלי חמס קחת סמון כפות, גִּמְזוּני פו לאגוד ולכפות, דשאי אשלים במ אף לכפות (ולב כ' סוכות, ארחץ בנקיון).

גִּמְזוּנית (3). גִּמְזוּנית, ט"ס, מ"ר גִּמְזוּנית, — אגד צר לאגוד בו דבר, Bändchen; bandelette; ribbon. אמר רבי מאיר מעשה באנשי ירושלם שהיו אונגין את לולביהן בגימזונית (4) של זהב (פוכה ג' ח).

(1) משקל צנור, ולא נתברר מקורו, ועי' הערה שלקמן. (2) כך הנוסחה שבמשנה לפי אחד התנאים: אית תניי תני גימון וכו' (ירוש' ט"ס ז' ג), ואמרו שם: מאן דמר גימון מסייע לרב חיטא, (שהוא פרש גימון פינקס ה). וסוכרים רוב המפרשים כי פינקסה זו היא המלה פנקס הרגילה, שהיא מלה יוגית ושמשמעתה הוא לוח קמן, וכן פרש הערוך ז"ל: תולין לוח בפיו שלא יוכל לשנות החלב. והביא הערוך פ"א: עץ קמן כמו על, ע"ב, והן דברי ר"ח מלה במלה. וכן רש"י: עול קמן שמיחין לעגל בצוארו שיהיה למור לכוף ראשו לבשיגדל. ובעין זה הרמב"ם, אלא שהלשון בנוסח' הגדפס קצת מנומנם. ע"כ, רב הונא, שפירש גימון כבר נראה, שהוא בן על, ר"ל על קמן, ור"ח ורש"י מכריעים את הכף להחליט שמשמעה זו לגימון, ואעפ"י שגזרת ר' אלעזר שגזר מלה זו מן אגמון אינו אלא דרוש בעולם, אעפ"י רגלים לדבר שזו מלה שמית, ולא יוגית, כדעת קצת החרשים וקוהוט שראה בה המלה היוגית קימוס שפרושה הוא סל שנותנים על פי הבהמה. אך לא נתברר מקורה האמתי של מלה זו. בערב' יש אמנם מלה ג'מאן (a), שאעפ"י שמקורה בלשון פרסית, אך כבר השתמשו בה הערבים בזמן קדום (גאליק, נכמערכ), אפס אין במלה זו שום משמעה קרובה למשמעה שמהל זו משמשת בה בלשוננו. (3) לא נתברר מקורו, ועי' הערה שלקמן. (4) כך הצורה במשנה שבש"ס בבלי, וכך בפ' ר"ח וכן בערוך. ובמשנה שבגמ' ירוש' הצורה גימזונית, והוא גימזונית. והנה בפרוש המלה אין ספק, שהוא מוכרז לפי הענין שהיו הגימזוניות פתילים או אמונים של זהב, וכך רש"י: חוטי זהב, והנה רש"י מדמה גימזונית להשם גימון, וגזר גם

(a) جمان

*גמל, פ"י, משך והוליד הגמל: היתה לו פרה
מגמלת בעיר הרי זה עושה (יורש' מ"ק נ"ב).

א. גמל, ממנו אגמל.

א. גמל, (א — פ"ע, גמל הפרי, הגיע בגדולו למדרגה
שלא יגדל יותר, קרוב לבשול, reifen; mürir; ripen)

כי לפני קציר כתם פרה ובשר גמל יהיה נצה וברת
הולולים במזמורת (ישע' יח ט). נבעולין שלא גמלו
(פרס' יח ז). (ב — פ"י, גמל את הפרי, הגיעהו
למדרגת גמר גמלו: והנה פרה מטה אהרן לבית לוי
ויצא פרה ויצין ציץ ויגמל שקדים (כמדכ' יז כג). —
גמלה את הילד, חדלה מלהניקהו, entwöhnen
sever; wean: ויאמר לה אלקנה אישה עשי הטוב
בעיניך שבי עד גמלך אותו וכו' ותשב האשה ותינק
את בנה עד גמלה אותו ותעלהו עמה כאשר גמלתו
(ש"א א כג). ותגמל את לא רחמה (סו"א ט).
ותלד לו אחות תחפנים את נגבת בנו ותגמלהו תחפנם
בתוך בית פרעה (מ"א יח כ). מניקה עד שתגמלו
את בנה נתנה בנה למניקה גמלו או מת (נז"א ד).
אותו היום שגמל אברהם את יצחק בנו עשה מעודה
גדולה (כ"מ פו).

— נפע, גמל, מק' הגמל, עת' יגמל, — שגמלו אותו
מחלב אמו: ויגדל הילד ויגמל ויעש אברהם משתה
גדול ביום הגמל את יצחק (בראש' כח). וחנה לא
עלתה כי אמרה לאישה עד יגמל הנער והביאתיו
ונראה את פני יי' (ש"א א כג). ויגדל הילד וכו'
נגמל מחלבו (מד' כראש' נג). — ואמר המליץ:
ושדי תבונה מימי ילדות עדן ינקה וגורה כל תהי
נגמלת (ר"י בן תנח' יורש' לנכ"א בן הכמ"ס).

ב. גמל, ממנו גמול, *גמולה, *גמילה, *גמילות, בגמל,
תגמול.

ב. גמל, פ"י, — עשה גמול לחברו, למובה או לרעה:
ויאמרו (אחי יוסף) לו ישטמנו יוסף והשב ישיב
לנו את כל הרעה אשר גמלנו אותו (בראש' כ"ה), ר"ל
הרעה אשר עשינו לו מבלי שהוא עשה לנו כל רע.
כה תאמרו ליוסף אגא שא נא פשע אחיך וחטאתם
כי רעה גמלך (שס' יו). ויאמר (שאול אל דוד) צדיק
אתה ממני כי אתה גמלתני הטובה ואני גמלתיך

(י"א שערך משמעתו הוא כמו גמר, וכמו
במל א) בערב, במשמ' השלים.

א

מעל הגמל (בראש' כד סד). את הגמל כי מעלה
גרה הוא ופרסה איננו מפריס (ויק' יח ד). וראה
רכב צמד פרשים רכב חמור רכב גמל (ישע' כ"ז). ומ"ר
גמלים: ויקח העבד עשרה גמלים מגמלי אדניו (בראש'
כד י). ויברך הגמלים מחוץ לעיר אל באר המים (ש"א י).
ותבא (מלכת שבא) ירושלמה בחיל כבד מאד גמלים
נשאים בשמים וזהב רב מאד (מ"א י ב). ישאו על כתף
עורים חלילה ועל דבשת גמלים אוצרתם (ישע' לו ו).
שפעת גמלים תכסך בכרי מדין ועיפה כלם משבא
יבאו זהב ולבונה ישאו ותהלת יי' יבשרו (שס' ו).
— ונכנ': ואמרה שתה וגם גמליך אשקה (בראש' כד יד).
ותרץ עוד אל הבאר לשאב ותשאב לכל גמליו (שס' כ).
והנה ארתח ישמעאלים באה מגלעד וגמליהם נשאים
נכאת וצרי ולט (שס' לו כס). — וגם לנקבות: גמלים
מיניקות ובניהם שלשים (בראש' לג יו). — ומשל: לפי
הגמל (י' השתנה (כתוב' סו). רבים גמלים (י'
וקנים נושאים עורות של גמלים קטנים (ר"ח כנס'
נכ). הרבה גמלים וקנים שטעונון עורות גמלים
יונקין (כס"י שס). לפי גמל (י' משאו ואדם לפי
שכלו (כ"ס, תרג' כ"ז לו כ). — ומשל "לאדם מקנא את
אשתו: זולל בחור או נושך בכלב או מקנא בגמל
(מאזני זרק, חלגולי 87).

*גמל, ש"ו, מ"ר גמלים, — מנהיג גמלים בדרך, שומר
עליהם ועוסק בהם, Kameel-treiber; chamelier
camel-driver: אבא גוריון איש צדיין אומר משום
אבא גוריא לא ילמד אדם את בנו חמר גמל ספר ספ
רועה ותנוני שאומנותו אומנות לסמים רבי יהודה אומר
משמו החמרין רובן רשעים הגמלים רובן כשרים
(קדוש' ד יד). כקשר הגמלין וכקשר הספנין
(שבת י"ב כ). מסרן (את האבנים) לגמל (והזק בהן
אחר) הגמל חייב (מוספת כ"מ יא ס). החמרין
והגמלין והספנין ושהיו עושין בשביעית (שס'
שכ"פ ו כו). והלא פישון הגמל מיאנה אשתו שלו
בפניו (יכמ' קנ). חמר ונעשה גמל (כתוב' סכ).
— חמר-גמל, עי' חמר.

נראה דעת הרואים בזה נמיית האותיות למד וגון לכפילה
מכעית. ולא הסכימו החכמים בדבר מקור שם זה, אם
נסתעף מן משמעת גמילת טובה, או מן משמעת יפ', או
מן משמעה אחרת כמו משמ' נקמה שהיתה לפנים למלה זו
(P. de Lagarde). — (י' בארמ': לפום גמלא שיחנא.
(י' נוף המשל בארמ': דאמרי אינשי נפישו גמלי סבי
דמעוני. ודונוני (גמ' שס). — (י' תרגום המשל בארמ':
לפום גמלא שיחנא, על פי הפרוש הרגיל שיחנא משא.

ל ג ז מ ל י נ לפי שאין אחד מהם נוגע בעדותו של חבריו (סור מלוס ולוס טו).
— נפע' יגמל, גמל חסד: אין רעה אלא שלא נ ג מ ל ה חסד לפניו (והסור, משפטים).
— הפע' יגמל, — כמו נמל: מרת חמס נמל, כן גמול הגמל, בסוף יאר קמלו, כראש שבלת נמלו (שנת א חנסה, אין לור).

גמל, — קל לא נהוג.

— הפע' יגמל, — התאסף יחד⁽¹⁾: עד יתמוגו בפנישת קצתם ויתגמלו ותנוח בהם צורה אחת כמשפט המוג (ר"מ נרנוני, מו"נ א טג). אחר כך ביאר שאלו היסודות יתגמלו ויתאחדו אצל ההמוגה (אכר' ביכאג, דרך אמונה א ח).

*גמל⁽²⁾, גמל, — שם האות השלישית מאותיות האלף בית העברית: וכתוב בהן (בהקפות של הלשכה) אלף בית ג י מ ל (סקל' ג כ). כותבין על הקפות אלף בית ג י מ ל (תוספתא סס כ א). אלף בית אלף

(¹) בערב' גמל, גמל א' אסף וקבץ יחד.

(²) כך היא ההברה המסורה בפי כל היהודים, וכך גם בתרגום השבעים לאיכה (ח ד) *Tiqel*, וכך נקד אברהם בלמשי (פקנה אכרס ח), ואין ספק בדבר כי הוא שם עתיק וגשמה הברתו בצורתו הקדומה. והנה דעת רוב החכמים היא, כי פרושו של השם הוא גמל, ונקראה האות הזאת כך על שם צורתה שהיא דומה לגמל. אך שתי תשובות יש על זה: האחת, ששם הבהמה היה אהוא גמל, או בצורתה הקדומה גמל ולא גמל, ושנית שצורת האות הקדומה אינה דומה כלל לצורת הבהמה ששמה גמל. ולכן סובר לדוברסקי (*Lid. Ephem. 1 2 109*) כי שמה הקדום של האות חיתה ג ר ו נ, על פי צורתה שדומה קצת לקדרום. והוא דחוק, מפני ששמות האותיות בודאי נשמרו בהיותן ובהברתן הקדומה, וההשערה כי בתחלה היו להן שמות אחרים אין לה על מה לסמוך. ועכ"פ, אימתי שקראו לאות זו גמל על שם מה קראו לה כך? הלא גם צורתה החדשה של אות זו בכתב ה"אשורי" אינה דומה כלל לגמל, ועכ"פ הקושיה במקומה עומדת, מדוע נקראה גמל ולא גמל, כמו שנשמרה ההברה הקדומה של אלף, בית וכו'? ולכן יש לאמר כי צורת אות זו ושמה אינם מהבהמה גמל אלא מנוף אחר, ואולי צורתה היא צורת קו, חבל כפופה קצת בקצה האחד, והשם גמל הוא אולי השם גמל ב' בערב' שהוא חבל הספינה, וממנו מה שאמר הנביא: לא ירחלון אלג'נה חתי ירחל אלגמל (לפי קריאת אבן עבאש

הרעה (ש"א כד יח). ולמה יגמלני המלך הנמולה הזאת (ש"ב יט לו). אוי לנפשם כי נמלו להם רעה (ישע' ג ט), ר"ל עשו לעצמם רעה. אוכיר תהלת יי' בעל כל אשר נמלנו יי' ורב טוב לבית ישראל אשר גמלם כרחמיו וכרב חסדיו (שס סג ו). במה בה (באשת החיל) לב בעלה ושלל לא יחסר גמלתה טוב ולא רע כל ימי חייה (משלי לא יא-יב). הגזמל לחיים טובים שגמלני כל טוב (ברכת סגמג). — ואמר המוסרי: וכן ירגיל אדם עצמו לשלם טובה למי שגמל עמו טובה כדי שלא יהיה מכפווי הטובה (מעל המדות, גמילות). — ובפרט עם על, גמל על פלוני; ואם גמלים אתם עלי קל מהרה אשיב גמלכם בראשכם (יואל ד ד). אשירה לוי' כי גמל עלי (תהי' יג ו). שובי נפשי למנוחיהי כי יי' גמל עלי כי (שס קיו ו). הוציאה ממסגר נפשי להודות את שמך כי יכתרו צדיקים כי תגמל עלי (שס קמב ח). גמל על עבדך אחיה ואשמרה דברך (שס קט יו). אם קידמך חבירך בעדשים קדמנו בבשר שהוא גמל עליך תחלה (מד"כ כח"א לח). — ובמשפ' תשלומים חלף מעשה שקדם להם: יגמלני יי' בצדקתי כבר ידי ישיב לי (ש"ב כז כח). — ועם על, לרעה: ועתה הנה בני עמון ומואב והר שעיר אשר לא נתת לישראל לבוא בהם בבאם מאיץ מצרים וכו' והנה הם גמלים עלינו לבוא לגרשנו מירושתך אשר הורשתנו (דכ"ב כ יא). — *גמל חסדים: שכן דרכו של גזמל חסדים לרזן אחר דלים (שנת קד). ג' סימנים יש באימה זו הרחמנים והביישנים וגזמל חסדים (ינמות טט). אחינו גזמל חסדים בני גזמל חסדים המחזיקים בכריתו של א"א (כתוב' ח). — *גמלים, שנים שעושים זה לזה טובה כשביל הטובה שכל אחד מהם גמל לחברו: הננסם לעיר ואינו מביא אדם שם אמר מי כאן נאמן מי כאן מעשר אמר לו אחד אני איני נאמן איש פלוני נאמן הרי זה נאמן הלך ליקח ממנו אמר לו מי כאן מוכר ישן אמר לו מי ששלחך אצלי אע"פ שהן בגזמל לין זה את זה הרי אלו נאמנים (דמאיד ו). בשם שברשותו אסור כך ברשות עבד"ם אחר גמי אסור וחיישנין לגזמל לין⁽¹⁾ ריש בן אלעזר אומר כמה דברים אמורים ברשותו אבל ברשות נכרי אחר מותר ולא חיישנין לגזמל לין⁽²⁾ (פ"ז סא). אם כל אחד ואחד כתוב עליו סך ידוע בפני עצמו כשטר ואין ביניהם שותפות הרי הם מעידים זה על זה ואין חוששין

(¹) פרש"י: הנח לי ואגמול לך כיוצא בזה.

(a) جَمَلٌ أَجْمَلٌ (b) جَمَلٌ

גַּמְלָה (1), פ"י, ענר גַּמְלָה, כִּינִי גַמְלָה, מִת' יָגִים, —
 חתך, בפרט חתך חלק העליון מעל פני דבר אחר,
 חתך חלק האילן מעל פני הארץ, וכיוצא בזה: אם
 רצה (לזרוע את שדהו שהוא נטועה אילנות) גומם
 (את האילנות) עד פחות מטפח וזרע ואח"כ משרש
 (כלל' כ ד). אין קוצצין בתולת שקמה בשביעית וכו'
 אלא או מגביה עשרה טפחים או גומם מעל
 הארץ (שני' ד ס). בית שמאי אומרים אין גומםין
 אותו (את כרם רבעי) ובית הלל אומרים גומםין
 אותו (תוספתא מע"ט ס יח). מברך בחורשין וגומם
 מעם הארץ ובלבד שלא יקוץ בקורדום (סס שני' גכ).
 — ואת הסלע: מחצב (את הסלע) וגומםו עד
 פחות מהארץ טפח (שני' ג ו). — וגיד מהנוף: גיד
 הגשה מחטט אחריו וכו' ר' יהודה אומר גומםו עם
 השופי (תול' עד:). — ועמ': המדל ביתים ב"ש אומרים
 יגום ובה"א ישרש ומודים במחליק עד שיגום
 (שני' ד ד). גדות יין ושמן וכו' אין מקבלין טומאה
 עד שיפח ויגם (תוספתא כל' כ"מ זג). — ופעול גמום:
 היה מהלך בדרך וצא בהמה שפיה גסום בדרך
 בפרסותיה (תול' נט).

— נָפַס, *גַּמְלָה, — שנממו אותו: אילן שגנמו
 והוציא חליפין מטפח ולמטה כנטיעה מטפח ולמעלה
 באילן (שני' א ח). חוטיו התיצונות שנפגמו או
 שגנמו והפנימיות שנעקרו (ככור' ו ד). הקגונים
 הקטנים שיעורן ברובן וכו' גנמו שיעורן במה
 שהן (כלס' יו ד). כאן שגנמו (המסמרים) כאן
 שנעקרו (שנת ס:). גנמו כותלי בית הרחם (תול'
 פ.). גיטל (לחי) התחתון כגון שגנמו עד מקום
 הסימנין (רמב"ם שמי' ח כג). — ובהשאלה: הגיע זמנה
 של ושתי לייגם (מד"ר אסתר, נס ושתי).

פַּע', *גַּמַּשׁ, — כמו קל: הכרם הזה בשעה שאינו עושה
 פ' מִת' — עליו עושין לו מגממין אותו (מד"ר בראש' לח).

גַּמְמִיּוֹת, ש"ג, מ"ר גממיות, — כמו גומה: שלישי
 גממיות של נחל התחתונה והעליונה של עשרים
 סאה והאמצעית של ארבעים סאה (תוספתא מקו' ג ד).
 שוקת שגממיות סובבות אותה (סס פרס' ט).

בינה גימל' (1) דלת גמול דלים (שנת קד). מהו זה
 א"ל בית א"ל אין זה בית אלא גימל א"ל מניין
 אתה יודע שזה אלף וזה בית וזה גימל אמר לו כך
 מסרו לנו אבותינו הראשונים שזה אלף וזה בית וזה
 גימל (אדר"נ יס). — גמל ושון, — לשו נקיה במקום
 השם ההמוני ג"ש, ע"י זה.

גַּמְלָה, ש"ג, מ"ר גַּמְלָה, — נקבת הגמל, נאקה:
 לרבות את הגמל הנולד מן הפרה כנולד מן הגמלה
 (תוספתא ככור' א ט). אחר גמל הנולד מן הגמלה ואחר
 גמל הנולד מן הפרה (גמ' סס ו). ולפעמים ישתו (החולים)
 מחלב הגמל לה הערביית ושנתה (קאנון ג יד יא).

גַּמְלָה (2), ת"ז, גדול, גם: אפונין הגם לונין (3)
 משתרמלו (שני' כ ח). וכן פולין הגם לונין וכן
 כיוצא בהן מתעשרין לשעבר (תוספתא סס ג יג). אף פולין
 חגמל ונין כיוצא בהן מהורין (סס טכ"ו א ח).

גַּמְלָה, ת"ז, נק' גַּמְלָה, — מצורת הגמל: לשני אנשים
 שבא אחד והעיד שראה גמל אחד פורח באויר
 ובא שני והעיד שראה שלשה גמלים פורחים באויר
 ובירודע שאם יתכן להיות הראשון אמת גם השני יכול
 להיות אמת כי הצורה הגמלית אם היא נרמזה לזה
 להיות פורח באויר. גם היא נרמזה לכל המין בלו
 להיות כן (אנר' כרמכ"ס, ר' יחוסה סדופא לרד"ק).

גַּמְלָן, ת"ז, מ"ר גַּמְלָנִים — כמו גמלון: אפונים
 הגמלנים מין ירק (כלל' ג כ).

גַּמְלָת, ש"ג, — אורחה, שירה של גמלים: ההמרת
 והגמלות העוברת ממקום למקום (סנה' י ס).

גַּמָּם (4), ממנו *גַּמָּה, *גַּפָּה גומה.

ואחרים) פ"י שם אלהיאת, — ר"ל לא יכנסו אל גן עדן
 עד שישחל הגמל, והוא חבל עב של הספינה, בתוך
 קופה של מחט, וחלוף תנועת החירק במקום השורק מצוי
 בעצם הלשון העברית ובין שתי הלשונות האחרות. —
 (1) בארמית שם: מאי מעמא פשוטה כרעיה דגימל
 לגבי דלת שכן דרכו של גמל חסדים לרוץ אחר דלים ומ"ט
 פשוטה כרעיה דדלת לגבי גימל דלימציה ליה נפשיה.
 (2) בארמית: שומשמא גמלא (שנת סו:), תרבא
 דחיפושתא גמלניתא (פ"ו כח:), במשמ' גדול וגם.
 בערב' גמלון (8) בצורת דבשת הגמל. — (3) פרוש הערוך
 וכן הרמב"ם במשמ' גדול וגם.
 (4) בערב' גמם (b) במשמ' חתוך וכריתה.

(a) ج الملب

(a) جملون (b) ج

ועם כערי: על אף איבי תשלח ירך ותושיעני ימיכר
י' יגמר בעריוי חסדך לעולם (שם קלח ז-ח).

ב. יגמר⁽¹⁾, ממנו ב. גמר, גמר.

ב. יגמר, עת' יגמר, — א) פ"ט, כמו פלה, תם, חדל;
הושיעה יי' כי גמר חסיד כי פסו אמונים מבני אדם
(תהי' יכ ב). האפס לגצה חסדו גמר⁽²⁾ אמר לדר ודר
(שם עו ט). יגמר נא רע רשעים (שם ז י). — ובמשמ'
*הגיעה לסופה: מכה זו מפני מה מתחלת בבני מעיין
וגומר ת בפה (שנת לג). — ובמשמע' *גשלם,
הגיע לידי המעמד הטבעי השלם, שיותר מזה לא
יוכל להתפתח: איוהו בן שמנה כל שלא יצאו לו
חדשיו ר' יוסי אומר סימניו (של בן שמנה תרשים)
גיכרין בו שערן וצפרניו שלא גמר ו (תוספתא שנת
עו ז). — ב) *פ"י, השלים אותו, הביאו עד סופו,
עד קצהו, עד שאין יותר: גמר ו את הדבר (של
בדיקת העדים) היו מכניסין איתן (סנהד' ג ז). בא
ואמר לחבירו (מה שראה) לא הספיק לגמר את
הדבר עד שיצאתה נשמתו (שקל' ו ב). גומר עליו
(על הכוס) את ההלל (פסח' י ז). אחד המערה ואחר
הגומר (את הביאה) (יבמ' ו א). מנחת היוצרין שהוא
פותח בה מהורה ושהוא גומר בה ממאה (כלים כ ד).
הגומר את ויתיו ושייר קופה אחת וכו' אפילו גמר
את ויתיו ערב שבת שש שעות (תוספתא טה' י ט).
חזור וגומרה (את הברכה) או אינו חוזר וגומרה
(ככ' יג:). רבינא אמר הואיל והתחיל במערכה
גומר (יומא לג). היה כותב שנים או שלשה שמות
בגון אל אלהים ה' הרי זה גומר את אחד מהם
ומשיב שאילת שלום (ירוש' סה' א ח). רב אשי
שחבר הגמרא וגמרו בימי בנו (הקדמ' כרמכ"ס
ליד החזקה). — ומקור נכנו: מצורע מותר בתשמיש
המטה בימי גמרו ואסור בימי סופרו (תוספתא נגע'
ח ו). — ופעול *גמר, ר"ל שלם: שידוע שמדבר
הגמור גוררין (הנמלים) כל הלילה (מעש' ס ז).
— *פירות גמורים, כמו גמולים, שהגיעו לגמר
בשולם: אכלה (בהמתו) פירות גמורים משלם

להערך בגמר שלקמן. אך זה מביא לידי פרוש דחוק,
ולפי הענין הפרוש היותר נכון הוא במשמע' גמל.
(¹ בארמ' גמר, בערב' במשמ' זו כמל' א).
(² יש מניחים גזר.

*גממית, כ"מ, מ"ר גממית, — כמו גממית: גוממיות
שהן עמוקות מפה וזרעין לתוכה שלשה וירעונין
(ירוש' כלל' נכח ג). גוממיות שתחת האשכולות
אסורות שבצידיהן מותרות (שם ע"ז ד מד). בשתי
גוממיות שבו עשרים וכו' עשרים וכו' אבל שתי
גוממיות שאין בשום אחת מקוה שלם לכ"ע אין
מטבילין (תוספ' גיט' עו).

*גממע, פ"י, עת' יגמע, — כמו גמא: החושש בשינוי
לא יגמע בהן את החומץ (שנת יד ד). כדי לגמוע
שלש בצים זו אחר זו (תוספתא סו' א ב). שהמחהו
את החלב וגמעו (שם וזכס ה ט). והביאו לו ביצה
מגולגלת וגמעה בלא מלח (ערוכ' מה). המחהו (את
הלחם) וגמעו (פסח' לה). לגמוע את חלבו
(תול' סט). כדי לצלות ביצה ר"ע אומר כדי לגמעה
(סו' ד). עמוד מגמוע מים בזה הווג או בזה
הסגל (תוספ' שנת נט). ביצה מגולגלת משיקוב בה
מקום לגמעה ממנו (רמכ"ס טומאת אוכלין ו ב).
— פ"י, *גממע, — א) כמו קל: החושש בשינוי לא יגמע
בהן את החומץ ויהא פולש אבל מגמוע ובולע
(תוספתא שני' ו ג). הואיל וראוי (השופר) לגמע
בו מים לתינוק (שנת לה).

— כסע', יגמע, יגמע, — שגמעו אותו: ואם הם (המים)
יתר חמים מזה ויגמעו על הצום (קאטון א ב ב
י). וראו ג"כ שיגמע בעלין מיני הנמיקות שימחר
בשילם מאד (קנול' גלינוס, כ"י פדיו).

גמין⁽¹⁾, ממנו גומין, יגמין.

גמין, קל לא נהוג.

— פ"י, גמין, — נעשה גומין: גמין שיחות כד, שלוש
עשרה כרכו, ראות ברכות סקר, בענין חשך נקר (זולת
שנת א חכס, חין לור).

א. גמר⁽²⁾, ממנו אגמר.

א. גמר⁽³⁾, פ"י, — כמו אגמל: אקרא לאלהים עליון לאל
גמר עלי ישלח משמים ויושיעני (תהי' נו ג-ד). —

(¹ בערב' ע'מצ' א), היה עמק באדמה, וע'מצ' ב)
מקום נמוך ועמק באדמה.
(² עי' הערה להפעל.
(³ אין חכמי הלשון מודים במציאות פעל גמר
במשמ' גמל, וחושבים את המלות המובאות בערך זה

(a) מל

(a) עָמַץ (b) עָמַץ

ויקח את גומר וכו' אמר רב שהכל גומרים בה (פסח' פו.). — *גומר, וגומר, וגו', מלה ישתמשו בהבאת כתוב או מאמר כשמביאים ממנו רק תחלתו יאמרו וגומר, ר"ל צריך לגמור השאר, etc.: ויעל יוסף לקבור את אביו וגו' ויעל עמו גם רכב וגם פרשים (סו"ט' א ט.). מאיזה מקום הוא כותב מאם לא שכב איש וגו' ואת כי שטית תחת אישך וגו' (שם ב ג.). כי ה' אלהיכם ההולך עמכם להלחם לכם וגומר זה מחנה הארון (שם ח א.). ולהלן הוא אומר ויונסו אנשי ישראל מפני פלשתים ויפלו חללים וגו' (שם ו.). בשעה שאמר לו פרעה ליוסף ובלעדיך לא ירים איש את ידו וגומר אמרו איצטגוניי פרעה עבד שלקחו רבו בעשרים כסף תמשילחו עלינו (גמ' סס לו.).

— *נפס', *גמר, — קבלת הפעולה בכל משמעות הקל: אין תורמין מדבר שגמר מלאכתו על דבר שלא גמרה מלאכתו (תרומ' א י.). כלים הנגמרים במהרה (תני' ג נ.). מוחל היוצא מן הותים עד שלא חגמר מלאכתו (תוספתא ספ"י ב.). — ובמשמ' גשלמה ברייתו הטבעית: שהוכר גמר לארבעים ואחד והנקבה לשמונים ואחד (נדב' ג ז.). שאינה גמרת (הביצה) לאפרוח עד שחצא לחוץ (ירוש' כ"א א ס.). — ובמשמ' *החלט: מפני ביטול תורה של הנערים הנשלחים להשובים בין הומנים עלה וגומר שלא ישלחו נערים להשובים בימות החורף (תקנות סקלות משנת כ"ז, האסיף תרנ"ד 170).

— *נפס', *גמר, — כמו קל בנחץ הפעולה, גמר את נכסיו של פלוני, אפ"ד אותם עד הסוף שלא נשאר מהם כלום: הניעה תורה לסוף דעתו של בן סורר ומורה שסוף מגמר ניכסיו אביו ומבקש לימודו ואינו מוצא ויוצא לפרשת דרכים ומלסמם את הבריות (פסח' פכ.). — והשמיר: שבקשו לגמר ממונן של ישראל (פסח' פו.). — ובמשמ' גמר בשול של פירות: אין פירותיהם מגמרים (ירוש' שבי' ד לה ד.). — והשלים: חטא וריעת בלאים לבלות ולגמר (סליח' מוסף יוס"ב, אכל אנתנו). — *נפס', *הגמר, — הגמר הדבר לפלוני, החלט לו: באשה שלא היה לה בה רשות עד שלא נפנסה לרשותך משנכנסה לרשותך וגמר לה לך שבשם שלא היה לך בה חלק כך לא היה לה לאחרים בה עסק חלק (ירוש' נדר' יא מנ.). — ובמשמ' *גשלם: הקוצר כל שדהו קודם שתוגמר (רמב"ם מת' עיי"כ ז.).

גמר, ממנו ג. *גמר, *גמר, *גמר.

פירות גמורים (כ"ק ו ב.). — *ביצים גמורות: השוחט את התרנגולת ומצא בה ביצים אף על פי שגמורות הרי אילו מותרות (תוספתא יו"ט א ב.). — *צדיק גמור, שאין בו שום דבר של רשע, רשע גמור, שאין בו שום של צדק: שלשה ספרים נפתחין בר"ה אחד של רשעים גמורין ואחד של צדיקים גמורין וכו' צדיקים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים רשעים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר למיתה (ר"ה עו.). — *רשות היחיד גמורה, שאין בה שום צד של רשות הרבים, רשות הרבים גמורה, שאין בה שום צד של רשות היחיד: ונדר שנבזה עשרה ורוחב ארבעה זו היא רשות היחיד גמורה (תוספתא שבת א א.). ומבואות המפולשין זו היא רשות הרבים גמורה (שם ב.). — *גרושים גמורים, שאין בהם שום דבר שמבטל כהם, וכמו"כ חזרה גמורה: מפני שגירושיה (של קטנה) גירושין גמורין ואין חזרתה חזרה גמורה (תוספתא ינ"א יג.). מאימתי מקבלין אותו (את המשהק בקוביה) משישבור את פסיפסיו ויתוויר בו חזרה גמורה (ירוש' ר"ה א נו ג.). — יחטא גמור: וחטא גמור הוא לומר לבעל תשובה זכור מעשיך הראשונים (רמב"ם תש"ז א.). — *גמר בלבן, החליט כך או כך: הלוקה ירק מן השוק הרי זה בורר כל היום ואינו חושש משגמר בלבן הרי זה אסור להתוויר (תוספתא דמ"ד א.). גמר בלבן צריך שיוציא בשפתיו (שנו' כו:). — ובלי בלבן, גמר ועשה: אם גמרת לצאת תבוא בשלום (ירוש' ברכ' ג א.). אדם יודע שקרקע אין לו וגמר ונתן לשום פקדון (ב"מ עו.). אדם יודע שאין קידושין תופסין באחותו וגמר ונתן לשום מתנה (שם). נימנו וגמרו בעליית בית נתזה בלוד בל עבירות שבתורה אם אומרים לאדם עבור ואל תהרג יעבור ואל יהרג חוץ מעכו"ם וגילוי עריות ושפיכות דמים (סנ"ס ע"ד). — *גמר בכל לבבך ובכל נפשך לדעת את דרכי ולשקוד על דלתי תורתך (ברכ' יו.). — ואמר המשורר: תסובבו מלתך, ויגיד תהלתך, בעיד ישוב נשמה, ועל עצמו תגמר (י), אך את נפשו שמר, בשוכו אל ארמה (ראש"ע, אשרי האיש), ר"ל על גופו תחליט מה שתחליט. — יוגמר בדעתו: לאחר זמן גמר רב ספרא בדעתו ליטול שמונה וכו' גם הקונה גמר בדעתו ליתן עשרה (מנוס"מ מו.). — *גמר באשה, עשה בה כל תאוותיו: וילך

(י"מ תגמור זה במשמ' כליה והשחתה, אך אין פעל במשמעה זו מודג עם המלה על.

שחוקתו אינו עשוי אלא לגמר בו את הכלים (כרכ' גג.). מחלוקת להריח אבל לגמר אסור (גיט' כז.). ואמר הפוסק: שלחך בחר כעירין וקדישין, גרד וכרכם גמר תמרוך להעשין (יול' כ פסח, נן נעול). — סתפ', *התגמר — הבגד מתגמר, מתבשם בריח הבשמים הנשרף על הגתלים: מכיין ערסמקאות של ברול ומעשנין אותן מערב יו"ט ופוקקין נקביהן מערב יו"ט למחר כשאורחים נכנסין פותחין את נקביהן ונמצא הבית מתגמר מאליו (גיט' כז.). ומניחין מוגמר תחת הכלים ע"ש וסתגמרין והולכין כל היום כולו (שבת יח.).

גַּמַר, גמר, גמר, ש"ז, — כמו השלמה, סוף: כל המעמר למקום שהוא גמר מלאכה יש לו שכחה ממנו ולגורן אין לו שכחה למקום שאינו גמר מלאכה אין לו שכחה וכו' (פאה ס ס.). המליח הישן וקוליים האיספנין שהדחתן זו היא גמר מלאכתן (שנת כז ב.). העושה במחבר לקרקע בשעת גמר מלאכה ובתלוש מן הקרקע עד שלא נגמרה מלאכתו (כ"מ ז ב.). אויזהו גמר מלאכתו (של תנור) שמיסיקנו כדי לאפות בו סופגנין (כלים ס א.). מה העלאה מיוחדת שהיא גמר עבודה יצאו אלו (היוצק והבולל וכו') שאינם גמר עבודה (ספרא אחרי קד.). בשעת גמר דין מלמד זכות חוזר ומלמד חובה (סנ' לד.). אף בגמר דבריו אדם נתפס (פסח' גג.). כל שגמר בו בידו אדם אין בהם משום זוגות (שס קי.). מכאן שעושין סעודה לגמרה של תורה (מד' כה"ט.). מחילה נמורה כפה ובלב בעולם הזה ולעולם הבא בגמר פי ודעתי והסכמתי (נוס' שער אכזריס לרס"ג, הסכסג ג.).

גַּמְרָא (גמר), ש"ז, — כמו גמר: עצי גומר (העלים שלו) המה קטנים ועגולים בעדשים ותמיד ירוקים בקיץ ובחורף (לידל, ראשית למודיס א ד.).

גַּמְרָא, עי' גמרה.

גַּמְרָה (גמר), גמר א, ש"י, כנ' גמרתנו, מ"ר גמרות, — שם כללי להחבור הכולל בתוכו המשא והמתן של האמוראים בדברי המשנה וכל ההלכות והתקנות

(¹) עי' הערה שלקמן. — (²) המחבר לועז בוכס ביום, ולא נתברר לי מאין לקח שם זה לאילן, ואין לאמר כי זה שבוש פשוט במקום גפר, שהרי המחבר היה בעצמו משתמש בשם עצי גפר להעין שעם שעושים ממנו פקקים. (³) בארמ' גמרא, דבר שלמד אדם מפי רבו, שמסר לו ואת בקבלה: אמר להו (רבא להתלמידים) הני

ג. **גַּמְרָא** (¹), פ"ט, — למד, גמר דבר מדבר, למד זה מזה, שמה שיש בהאחר יש גם בהשני: תפילות מתמידין גמרו תפילת השחר מתמיד של שחר וכו' תפילת המנחה מתמיד של בין הערבים (ירוש' כרכ' ד א.). ור' שמעון גמר קודש קודש סכבשי עצרת מה להלן בחנם אף כאן בחנם (ערב' כה.). — וזווי: גמור לדעת תורה שבכתב ושבעל פה (אורח' כ"י נללוני ו.).

א. **גַּמְרָא** (²), ש"ז, — אדם שגמר הרבה, שלמד: וקראו להם אלה השמות שהיה רב יוסף גמר (הרבה ורבה בעל פלפול וסברא (ר' יוסף, בן עקיין, מנא התלמוד).

ב. **גַּמְרָא** (³), ש"ז, — כמו גמרה: המחלקת הדתויה היא שלא געתקה מגמר (מקוויים (מנא התל' לר"ט הנגיד).

ד. **גַּמְרָא**, ממנו דגמר.

ד. **גַּמְרָא**, פ"ט, — כמו בגמל: אלו הן היונקות גבעולין שלא גמרו (תמרות שלא הניצו) (תוספתא פסח יא ז.). — נפס', גמרה: שאין לקיטתם (של התאנים) כאחת אלא יש באילן זה מה שיש במר היום ויש בו מה שיש במר לאחר כמה ימים (רמב"ם, מתנות עניים כ ב.).

ה. **גַּמְרָא**, ממנו גמר, *גמרה.

ה. **גַּמְרָא**, קל לאהוג.

— פ"ט, גמרה, פ"י, — א, הפך, עשה דבר לגמלה, שרף: לשון מאור תגמר נושבת ומגורה תכזה עין (כ"ס גני' מג ד.). — ב, שם דבר טוב הרית על גחלים כדי שישרף ויעלה ריחו: המהלך בערבי שבתות במבריא ובמוצאי שבתות בצפורי והרית ריח אינו מכרך מפני

(¹) יש סוברים כי פעל זה גגור מן השם גמרא, אך זה קצת דחוק.

(²) משקל חכם. — (³) למי העניין והסגנון זה ש"ת, ולפי הכתיב צריך לקרוא גמר.

(⁴) צורה עברית מהשם גמרא בארמית, שהוא ש"ז, ובמו דגן בעבר' דגנא בארמ'. — (⁵) בדפוס ש"ס זילנה מלה זו סגורה בין חצאי לבנה ומהצד הגהה: צ"ל מאמר. אבל, להמלה מאמר אין כאן מקום, כי אין זה סגנון רגיל, וזו הגהה מפני שלא הבין המגיה היטב המלה מגמר, ולא ידע שזה כמו גמרא, וזו מלה רגילה בפי הקדמונים. וכן באגר' וזאת ליהודה לר"א אבולעפיה (גמ' הק' ילינק 18), והמ"ל הוסיף (א) אתרי הריש, ולא נכון כי נמצא משקל עברי זה בקדמונים: וקד תבין פי גמר בתרא (פ' הרמב"ם כגוף הערכי, כל' א ב.). ופי גמר גדה וזבו טמא (שס א ג.). וכדא באן פי גמר שבת (שס סכר' כ ו.). (⁶) כך במהד' צוק"ט, ובנוסח' שלא גמלו.

נמרא וזו היא מלאכת ה' שעשו בה כל נאמני ישראל מיום שחברה הנמרא ועד זמן זה וכו' ואין צריך לומר הנמרא עצמה הבבלית והירושלמית (סס). אבל לפי גמרתנו אינו נראה כן (ש"ת רש"א א פס). מרימר ומר בר רב אשי מיימו הנמרא בשנת ר' אלפים רס"ה ושמינים שנה היה משהתחילו לחבר הנמרא עד שנחתם (יסוד פולס). כפי בעלי גמרות (פיטור, אור, מ, מחאס). יתחייב להיות המחבר בקי בכל פלות גמרתנו בבליה וירושלמית (ס) כתיבה, אנר' המחבר כנל"ס הספר). ובגמרת ארץ ישראל יש מהם מי שאמר שהוא (איוב) היה וייסוריו לא היו (אזכר משפט, כאור' לאיוב א ח).

גמרא (1), ממנו גמרא, גמרא, גמרא, גמרא, גמרא.

גמרא — קל לא גמרא.

— נתפ', בגמרא, נכפף, ובהשאלה נכפף תחת משא רוב הכמות שהוא עומם: חשך עצמו (יוסף) בורה מלשמש, בטוב כל נבולו יתגמל, וממנו תבואות שמש (משכ כר שמואל, יולר לש"ת, אשרי העם).

גמרא (2), ש"ו, נכפף, גמרא, מ"ר גמרא, מקום עמ"ר מוקף גדר וגטוע אילנות או ירקות או פרחים, למאכל או לתענוג, Garten; jardin; garden: יושע י"א אלהים גמרא בערן מקדש וכו' ויצא י"א אלהים מן האדמה כל עץ נחמד למראה וטוב למאכל וכו' ונהר יצא מעדן להשקות את הגן (בראש' ב תי). מפרי עץ הגן נאכל (סס ב). ויברחו ויצאו לילה מן העיר דרך גן המלך (ימ' לט ד). אשר תורע את ורעך והשקית ברגלך בגן הירק (דנ"י יא י). תנה לי את כרמך ויהי לי לגן ירק כי הוא קרוב אצל ביתי (מ"א כא ב). והיית פגן הוה וכמוצא מים אשר לא יכובו מימיו (ס"ט נח יא). עורי צפון ובואי תימן הפיתו גמרא יולו בשמיו יבא דודי לגמרא ויאכל פרי מגדיו באחי לגמרא אחתי כלה אריתי מורי עם כשמי (ס"ט ד יז—ס ח). דודי ירד לגמרא לערונת הכשם לרעות

וכו' שנוספו אחרי חבור המשנה: קריאת הנמרא על בוריו ושאלותיו ותשובותיו (ר"ש הנגיד, בתחלת מכוף סתמולד). כל האמוראין עד ימיהם לא היתה נמרא על הסדר וכו'. ואותן שאמרו לפניהם הקושיות והתירוצין לא קבעום בנמרא על סדר המסכתות והמשנה (רש"י נ"מ פו). ובכמה מקומות בגמרתנו שזכיר פבילה לפני ההואה (תוספ' מני' כ). וה' יוחנן חיבר הנמרא הירושלמית בארץ ישראל אחר חרבן הבית וכו' רבינא ורב אשי הם סוף חכמי הנמרא ורב אשי הוא שחיבר הנמרא הבבלית בארץ שניער אחר שחיבר ר' יוחנן הנמרא ירושלמית בכמו מאה שנה וענין שני הנמרות הוא מירושלמי המשניות וביאור עמקותיה ודברים שנתחדשו בכל בית דין ובית דין מימות רבינו הקדוש ועד חיבור הנמרא (סקל' הרמ"ס ליד סתוקס). וכל החכמים שעמדו אחר חיבור הנמרא ובנו בו ויצא להם שם בחכמתם וכו' למדו דרך הנמרא והוציאו לאור תעלומותיו וביארו עניניו לפי שדרך עמקה דרכו עד למאד ועוד שהוא בלשון ארמי מעורב עם לשונות אחרות לפי שאותה הלשון היתה ברורה לכל אנשי שניער בעת שחברה הנמרא וכו' מי שאינו יכול לירד לעומקה של

מילי (שתלמיד הלומר מרב אחר אינו רואה סימן ברכה) סברא אבל נמרא מרב אחר עדיף (פ"ו יט). וכן אמרו: הא נמרא היא ונמרא לא שמייע ליה (גיט' ו); ר"ל זה דבר שבא בקבלה ולא שאפשר להשיגו בסברה, וקבלה זו לא שמייע, וכן עוד: מאי מעמא (שדיושן מובח הפנימי קודם להטבת חמש גרות) אמר אבוי נמרא גמירנא סברא לא ידענא (יומא לג), ר"ל בקבלה קבלתי הדבר אך לתת מעם לרבו מדעתי עפ"י הסברה לא ידעתי. — ושם (יד): עוד: אבוי מסדר מערכה משמיה דנמרא, ע"כ, ופרש"י: דבר מקובל מכל בני הישיבה שקיבלו מרביותיהם. ע"כ. ואח"כ העתק השם הזה בהרחבה לכל המשא והמתן בדברי המשנה, ואח"כ לכל החבור שכולל את המשא והמתן, ועוד היה בתחלה תי חרגש של מין הזכר של השם נמרא במשקל הארמי, ועשו ממנו שם גמרא, והשתמשו בו בלשון זכר, גם בהצורה הארמית נמרא במגנון העברי. כמו ר"ש הנגיד, ואח"כ מפני דמיון הכרת הצורה הארמית להגרת צורת הנקבה בעברית התחילו לפקפק והשתמשו בשם נמרא בנקבה כאלו היה גמרה. ונראה פקפוק זה בדברי הרמב"ם שהוא משמש בלשון זכר ובלשון נקבה בערבוביה, עד שסוף סוף הכריעה שמינית האון על מראה העין, והחלו יותר ויותר להשתמש בהשם נמרא בלשון נקבה, ואמרו ככונים גמרתנו, ובמ"ד גמרות, וגם ביחוד גמרה, והוא ע"מ מערה, מצדה, בנמיות מערה, מערות, מצדות סלעים.

(1) בארמ': וימנין דגמיש ליה לרשישה. יומא סו.
ופרש העיר דכ"י, במשמ' כפיפה, ועי' הערה לגמ"ש.
(2) מן שרש גמ, באשור' גמ, בארמ' גמיתא, בערב'

גמ"ה (א), וחושב מ'דנקל (Fränkel, Aram. Frw. 148).
כי זו מלה שאולה מארמ', כי אין לה גורה נכונה מהשרש
גמ בערבית.

(a) جنة

בגנים וללקט שושנים (ס"ו ז). — גן עדן, הגן אשר בעדן, ששם היה אדם הראשון וחוה, ובתוך האילנות היו עץ החיים ועץ הדעת מוב ורע, וכאשר אכלו מפרי עץ הדעת נגרשו ממנו. וזוהי השם גן עדן, מקום התענוג להצדיקים אחרי המות, עי' עדן, גֵּן־עֵדֶן, עי' גֵּן־עֵדֶן.

גנב (1) ממנו גנב, גנבה, גִּנְבָה, גִּנְבִית, גִּנְבִי, גִּנְבִית, גִּנְבִית, גִּנְבִית.

גנב פ"י, עת' יגנב, — א) לקח בסתר דבר שג' הוולת, stehlen; voler; steal; וג' איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת (שמות כ"ו). למה גנבת את אלהי (כראש' לא ל). ופן אורש וגנבת (משלי ל"ט). חטא ישראל וכו' וגם לקחו מן החרם וגם גנבו וגם כחשו וגם שמו בכליהם (יסו"י י"ח). לא תגנב (שמות כ"י). כי יגנב איש שור או שה ושבתו או מכרו (שם כ"ה). ותגנב רחל את התרפים אשר לאביה (כראש' לא י"ט). לא תגנבו ולא תכחשו ולא תשקרו (ויק' י"ט). הלא יגנבו דים (עוב' א"ס). — וזכנל: ולא ידע יעקב כי רחל גנבת (כראש' לא ל). — ומק': אלה וכחש ורצה וגנב ונאף (סו"י ד"ב). — ופעול גנב, דבר גנב, דבר של הוולת, לקוח בסתר: כל אשר איננו נקד ושלוא בעוים וחוס בכשכים גנב הוא אתי (כראש' ל"ג). מים גנבים ימתקו (משלי ק"ו). — ובכלל, לקח דבר בסתר שלא יראוהו אחרים: ויקח את עצמות שאול ואת עצמות יהונתן בנו מאת בעלי יביש גלעד אשר גנבו אתם מרחב בית שן אשר תלום שם הפלשתים (ש"כ כ"ה). ותקח יהושבע וכו' את יואש בן אחזיה ותגנב אתו מתוך בני המלך (מ"ט י"ב). ויאמרו אל המלך מדוע גנבנוך אחינו איש יהודה (ש"כ י"ט מ"ב). — ב) גנב את פלוני, לקח ממנו בסתר מה שהיה לו: למה נחבאת לברת ותגנב אתי ולא הגדת לי (כראש' לא כ"ו). ר"ל לקחת ממני דברים בסתר. — ובהשאלה, גנב את

לכבו של פלוני, הסתיר ממנו את מונתו האמתית רמה אותו, אמר לו דבר אחד כדי להסחית את דעתו מדבר אחר: ויאמר לבן ליעקב מה עשית ותגנב את לבבי ותנהג את בנתי כשבויות חרב (כראש' לא כ"ו). — ג' גנב העי' נ: ומודים שלא יבור מעל פי מגורה שאינו אלא כג' גנב את העין (כ"מ ד"ב). — ד' גנב דעת חברו: הלזה מעות לחבירו ליקח בהן פירות ולקח בהם כלים, כלים ולקח בהן פירות אמור מפני שג' גנב דעת המלוח (תוספתא מנ"י א"ס). שבעה גנבין הן הראשון שבכולן ג' גנב דעת הבריות והמסרב בחבירו לאורחו ואין בלבו לקרותו וכו' שאילו היה יכול לג' גנב דעת העליונה היה ג' גנב שכל ג' גנב דעת הבריות נקרא גנב (ס"ס כ"ק ז"ח). ולא ירביץ חנוני בחנותו יין ושמן מפני שג' גנב דעת הבריות (ש"ס כ"מ ג' כ"ו). אמור לרמות את בני אדם במקח וממכר או לג' גנב את דעתם (רמב"ם מנ"י י"ח). יש בני אדם שטופים בתחבולות לרמות לחבריהם בהראות להם שמכבדים אותם ואין כונתם אלא לג' גנב דעתם (מנח"מ מ"ו).

— ת' שוב ה' גנב, שיש בה גנבת דעת, דחיה בקש: א"ר אושעיא תשובה ג' גנב ה' השיבו ר"ג לאותו חבמו (ששאל אותו למה אתה רוחץ במרחץ של אפרודיטי וענה לו אני לא באתי בגבולה אלא היא באה בגבולי) (ע"ז מד). תשובה ג' גנב ה' השיבו ר"ע לאותו תלמיד וכו' (מע' ז). — ת' גנב, עי' תנועה. — ובהרחבה, גנב, הסיע בחזקת, הרוח את המין מהגור וכו' צא בו: יהיו בתבן לפני רוח וכמץ גנבתו סופה (א"י כ"ה י"ח). תשיגהו כמים בלהות לילה גנבתו סופה (ש"ס כ"ו). — נ"ע' גנב, עת' יגנב, — א) שגנבו אותו: ואם גנב יגנב (הפקדון) מעמו ישלם לבעליו (שמות כ"ה). המפקיד אצל חבירו בהמה או כלים וג' גנב או, שאכדו (כ"מ ג' א). הגונב מלה מן הדיר והחזירו לדיר ואחר כך גנב כל הדיר כולו וכו' הגונב חבית מן המרתף והחזירה למרתף ואחר כך גנב כל המרתף (תוספתא כ"ק י"ג). — ב) שגנבו דבר ממנו: מי גדול גונב או גנב הוא אומר גנב שיודע שגנב ושותק (תוספתא כ"ק ז"ח).

— פ"י, גנב, — כמו קל בנחץ הפעולה, ובהשאלה: על הנביאים נאום יי' מנבאי דבדים איש מאת רעהו (יח' כ"ג). — ואת הלב: והשכים אבשלום ועמד על יד דרך השער ויהי כל האיש אשר יהיה לו ריב לבוא אל המלך למשפט ויקרא אבשלום אליו ויאמר אי מזה עיר אתה ויאמר מאחד שבטי ישראל עבדך

(1) עבר' וארמית. בערב' ג' נב (א) משמש במשמ' צד, וי"א כי מזה נפתעה המושג שיש לשרש זה בערב' והוא על שם שהגונב משתמש הצדה, וכמו שגם בערב' משמש השרש הזה במשמ' השתמט מפני פלוני. ואעפ"כ אולי יותר נכון לדמות לשרש ג' גנב השרש הערבי של ב' (ב) של במקום ג', שהיא משמש בערב' במשמ' של גנבה.

(2) מפני נסיגת הגניבה לעיל התו פתוחה.

(a) جنب (b) شلب

(סוכס כו.). לא העכבר הגנב (א) אלא החור הוא הגנב (ג'ט' מה.). הגנב (ב) על פי המחלוקת קורא להאלהים. כשיריבו הגנבים תגלה הגנבה (עמל', מתכ' יא.). אשר לא תמצא יד הגנב (ג) לגנוב יחזיק עצמו לאיש שלום (כ' יוסה, עפרי תכו'). הגנב בוער כובע שלו, במשל הדיוט (כ"י יפנן, מני' ספר). — יגנב כעורב: והוא (העורב) אמוץ לב להתיצב נם נכה הטורפים הגדולים ממנו ערום ואוהב לגנוב בשר ומאכל וכו' על כן יאמרו המושלים גנב כהעורב (תוכ"א לשינסק, עוף קכת). — (ב) יאחת האונות: ואנו קורין גנב גנב לאותה אונה התלויה בבית (ס') כתיים למכר"ל מפרג' א ד).

"חותך כיסים." — יק'ס. — חנן בישא, היה גנב מפורסם.

*משמוט, משמוטים, גונב מהכיסים.

*נרשאים, היו מפורסמים בגנבה. — ומשל: נרשאי (ד) נשקך מנה שניך.

*גנב, ש"י, ככל' גנבו, — כמו גנבה: גונב אדם אפשר שיחור גנב ו יתקן וכו' אבל חבא על אשת איש ואסרה לבעלה נטרד מן העולם (חני' ט:). גנב ו אלף ושה חמש מאות וכו' אם היה גנב ו כוננר מסכרו נמכר (קדוש' ית.).

*גנבה, ש"י, ככל' גנבתו, מ"ר גנבות, — (א) דבר שנגנב, d. Gestohlene; chose volée; theft

המצא תמצא בידו הגנבה משור עד חמור עד שה חיים שנים ישלם (שמות כג ג). לאחר זמן מצאו בעל גנב ה ואמר לו משביעני עליך אם לא ראית אדם שמעון כלים ויצא מתוך ביתי (תוספתא כ"ק ז יג). — (ב) עצם המעשה לגנב, d. Stehlen; le vol; stealing אם אין לו (להגנוב לשלם בעד מה שגנב) וגמכר בגנבתו (שמות כג כ). — *גנבת לב: וכן מצונו באבשלום שגנב שלש גנבות לב אביו ולב בית דין ולב בית ישראל (מכ' משפט, מס' דמיו' יג). — *גנבת הדעת: ואינם רואים (האנשים המתוחכלים) כי כל לבבות דורש השם ומעניש יותר על גנבות דעת מעל גנבות ממון שזה בגופו וזה בממונו (מסכ"מ מו א).

*גנבית, ש"י, מ"ר גנביות, — אשה גונבת: ד' מרות נאמרו בנשים גרגרניות צייטניות עצלניות קנאניות

- (1) בארמ': לאו עכברא גנב אלא חורא גנב. —
- (2) בארמ': גנבא אפום מחתרתא רהמנא קרי. —
- (3) בגמ' בארמ': חסרא לגנבא נפשיה לשלמנא נקיס.
- (4) בארמ' נרשאה נשקך מני בכיך (חול' קכו).

ויאמר אליו אבשלום ראה דברך טובים ונכחים ושמע אין לך מאת המלך ויאמר אבשלום מי ישמני שפט בארץ ועלי יבא כל איש אשר יהיה לו ריב ומשפט והצדקתיו והיה בקרב איש להשתחות לו ושלח את ידו והחזיק לו ונשק לו ויעש אבשלום בדבר הזה לכל ישראל אשר יבאו למשפט אל המלך ויגנב אבשלום את לב אנשי ישראל (ש"י יס כו). — *גנב את עצמו מן מלוני, השתמט ממנו באופן שלא הרגיש: הלכו עמחן הוקנים (עם משה ואהרן אל פרעה) והיו מגנבין את עצמן ונשמטין אחד אחד (מד"ר שמות ה).

— סע', גנב, — שגנבו אותו: כי גנב גנבתי מארץ העברים (כרש"י מ יס). כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמר ויגנב מבית האיש (שמות כו). — ובהשאלה, גנב דבר אליו, בא לו הדבר בסתר, בלחש: ואלו דבר יגנב ותקח אוני שמץ מנהו בשעפים מחוינות. לילה בנפל תרדמה על אנשים (איוני ד יכ"ג). — *גנב, שגנבוהו: לפי שרוב המגנבים כשהם קטנים והם גדלים בארץ נכריה אינם מכירים אבותיהם (חוקיני, משפט' כה יג).

— סתפ', הגנב, — נכנס או יצא בסתר, בשתיקה, כמו ברצון שלא יראהו אדם ולא ירגיש בו איש: ויתגנב העם ביום ההוא לבוא העיר כאשר יתגנב העם הנבלמים בנוסם במלחמה (ש"י יט ד). אבל המתגנב מאחר חבירו הולך ושונה פירקו וכו' (תוספתא כ"ק ז יג). והיו מתגנבים אלו בנשותיהם של אלו (פסיק' רכתי כה).

*גנב, ש"י, מ"ר גנבים, — (א) מי שדרכו לגנב, Dieb; voleur; thief: כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמר ויגנב מבית האיש אם ימצא הגנב ישלם שנים אם לא ימצא הגנב ונקרב בעל הבית אל האלהים אם לא שלח ידו במלאכת רעהו (שמות כו ז). — כבשת גנב כי ימצא כן הבישו בית ישראל (ירמ' כ כו). חולק עם גנב שונא נפשו (משלי כט כד). בעד החלונים יבאו בגנב (יול' כ ט). לא יבוזו לגנב כי יגנוב למלא נפשו כי ירעב (משלי ו ל). שריך סוררים ותכרי גנבים כלו אהב שחד ורדף שלמנים (ישע' א כג). אם בצרים באו לך לא ישארו עוללות אם גנבים בלילה השחיתו דים (ירמ' מט ט). שבעה גנבין הן הראשון שבבולן גונב דעת הבריות (תוספתא כ"ק ז ט). — ומשלים לגנב: אומרים אנשים, אחרי הגנב (ג) גונב ומעום המעם (כרכ' ה). פרצה קוראה לגנב (1) נוף המשל בארמית: דאמרי אינשי בתר גנבא גנוב ומעמא מעים.

של אליות וגבוג נ"ת (1) העני (כל"ס י"ז).

גנדר ממו הפעל **גנדר**, **גנדר**, **גנדר** (כל"ס י"ז).

— **הנפ**, **הנפ**, **הנפ**, **הנפ** (2) — מתנאה, משתדלת למצא חן בהתייפות והתקשמות וכיוצא בזה, — נהוג בדבור העברי בא"י, והשתמשו בו גם בהעתונים.

גנדרן, **ת"י**, **לנ** **גנדרנית**, — מי שמשתדלת למצוא חן בעיני הנברים בהתייפות והתקשמות ותנועות, וכיוצא בזה, **kokett; coquet; -te; coquettish** —

נהוג בדבור העברי בא"י, והשתמשו בו גם בהעתונים. **גנדרנות**, **ש"י**, — מרת הגנדרנית.

גנדה (3) **ש"י**, **מ"ר** **גנדה**, — כמו **גן** : כי תהיו כאלה נבלת עליה וכן **גנדה** אשר מים אין לה (ישע' א ל'). כי כארץ תוציא צמחה וכן **גנדה** ורועיה תצמיח כן אדני יי' יצמיח צדקה ותחלה נגד כל הגוים (שס סא יא). ורעוני נגדה שאינן נאכלין (כל"ס כ ב). — וכנ"ל : רטב הוא לפני שמש ועל גנתו יונקתו תצא (איזכ כ י). ושבתו את שבות עמי ישראל ובנו ערים גשמות וישבו ונמנו כרמים ושתו את יינם ועשו גנות ואכלו את פריהם (עמוס ט יד). בנו בתים ושבו ונמנו גנות ואכלו את פרוין (ירמ' כט ט). עשיתי לי גנות ופרדסים ונמנעתי בהם עץ כל פרי (קה"ל כ ט). כי יבשו מאילים אשר חמרתם ותחפרו מהגנות אשר בחרתם (ישע' א כט).

ומקור שם זה לא נתברר, ועי' הערה שלקמן. — (1) כך גרס' הערוך, ובנוסח' גנוגית, ובמשנ' עם גוף פרוש הערבי של הרמב"ם גנוגת, ועי' זה. — בפרוש רה"ג לא נזכרה מלה זו כלל, והערוך פרשה תרמילו של העני, וכן ר"ש. והרמב"ם פרש בענין אחר עי' גנוגה. ולא נתברר מקור שם זה גנוגת לפי פרושו של הערוך והר"ש. (2) בארמית : רבי מני הוה שכית קמיה דר' יצחק בן אילשיב וכו' אמר (רבי מני) לא מיקבלי עלי אינשי ביתי (רש"י : אין אשתי מקובלת עלי שאינה יפה) א"ל (ר' אלישיב) מה שמה חנה תתייפי חנה ונתייפת אמר ליה (רבי מני) קא מגדרא עלי (רש"י : מתגדלת עלי מתוך גבהות יופיה) א"ל אי הכי תחזור חנה לשחרוריתה וחזרה חנה לשחרוריתה (תע"ל כג). — וסוברים כי מגדרא הוא כמו מתגדר, במשנ' מתגדל. ובערבית ההמונית **תע'גדר** (a) התהדר והתייפה בכסות ובהליכה, והשם **ע'גדרה** (b), המדה הזאת, וע'גדר (c) מי שיש לו מדה זו, והוא **coquet** בלעז. ועפי"ז קבעתי צדק זה לחמושג הנזכר והחלו המדברים עברית בא"י להשתמש בפעל זה ובהשם שלאחריו במשמעה זו. (3) מן גנן, עי"ש.

(a) **تَغْدَر** (b) **تَغْدَرَة** (c) **عَدُوْر**

וכו' רבי לוי אמר אף גנביות שנאמר ותגנוב רחל את התרפים (מד"ר כנאש' מס). מדת הדלת שאם היא פתוחה היא גנבית שהיא מוכנת לגנוב מה שבבית ואם היא סגורה היא נאמנת שלא יגנבו מן הבית כלום (תולדות יצחק להר"ץ קאלו, משפט).

גנבני, **ת"י**, **לנ** **גנבנית**, — כמו **גנב** : בעל הבית אחר ששכר שפחה עברית לשמשו ואח"כ נודע לו שהיא מוחזקת לגנביות (ש"ס שנות יעקב א קעד).

גנבת, **ש"י**, — כמו **גנבה** : זה עשרים שנה אנכי עמך רחליך ועוין לא שכלו ואילי צאנך לא אכלתי טרפה לא הבאתי אליך אנכי אחטנה מידי תבקשנה **גנבתי** (1) יום וגנבתי לילה (כנאש' לא לח"לע).

גנבת, **ש"י**, **מ"ר** **גנבתות**, — כמו **גנבית** : כל הנשים גנבות הן רחל מעידה בהן שנאמר ותגנב רחל את התרפים (לקוטי פרדס מד"י, הל' נדס כמוף).

גנבתה, **ש"י**, — כמו **גנבת** : מעשה באדם אחר שהיו לו ג' בנות אחת עצלה ואחת גנבתה ואחת מספרת לשון הרע וכו' ולגנבתה הפקיד לה כל הממון וכו' (מעשיות י, כ"ט ילינק' ס).

גנבנות (2) **ש"י**, **מ"ר** **גנבנות**, — תרמיל של העני שהוא נתון לתוכו מה שהוא מקבץ : ורביעית

(1) כבר השיג דונש על מי שפרש גנבתי במשמ' עמלתי וסיים דבריו : שאני אמרתי בפירוני כי היוד יתירה היא באה כמו מלאתי משפט ויהיה פתרון גנבתי הגנובה מן היום ומן הלילה. ע"כ. ואמר ריב"ג וז"ל : אבל גנבתי יום וגנבתי לילה שעזרו אצלי גנובות יום וגנובות לילה והיוד נוספת וכו' לאמר הניע מהשתדלותי בשמירת צאנך עד שאני סובר כי המרפה מהם אני הפושע בה והחוטא וכן הגנובה ביום ובלילה. וכן הדין בבית גנבתי שתהיה בקמץ גדול והוקלה כאשר הוקלה שין שהוא עמל שהם בהמה המה אל גוי שליו וכאשר הקלו בית נחבאים במערה והעם אשר המה נבאים להם ומם הברדך אבתיכם אתם נשמאים וזולת זה. ע"כ. וראב"ע אמר וז"ל : גנבתי יום (כנאש' לא) הנכון מה שאמר' אדוניס רק לא פי' למה לא באה המלה מלעיל בעבור תוספת היוד כמו רבתי בגוים שרתי כי העברים שמו הפרש בין היוד הנוסף ובין היוד שהוא מדבר בעדו ובגנבתי יום עובו המלה מלדע בעבור השתנות כמו מלאתי משפט ואחר שהפרישו בינה לפעול אין צורך להגדלה אחרת (שפת יתר יב). וכן דעת החדשים, שהיוד במקו' כמו רבתי עם, והיא יוד היחס הקדומה לסמי' יחס שממנו, ואעפ"כ יותר נראה שהוא שם נקבה משקל פעלת, כמו קטרת קטרת, ורפיון ת גנבתי לא נתברר טעמו. (2) אין משקל פעלית במשקלי השמות שבמקרא.

שהיו מגנין את החמה ביופיו (סנ' לנ'). א"ר יצחק יוצק זהב רותח לתוך פיו של אותו רשע (נביכדנצר) שאילמלא לא בא מלאך וסמרו על פיו ציקש לגנוז (כל שירות ותושבחות שאמר דוד (סס). וכבר הפליגו לגנות הכעס ותרגומות והחזק שבדבריהם אמרם כל הכועס כאלו עובר ע"ז (כ"ט כ"ח, פי' סמנ"ס לאכ' כ י). וכבר זכר זה אירמטו וגנה אותם מאד על זאת האמונה (המעלות לרש"ט פקידה א). — ומק' ככנ' יגנותם, שהם מגנים: דבר רע ומר מאד עד שגרם להם רב גנותם החכמה ההיא לתעות ולקראו מעשי המרכבה להבלי שמות (פקד' מלמד התלמי').

— פט' גנה, — שנגזר איתו, מגנה, מ' גונה, — דבר שראוי לגנותו: וכל הפותח מאחד הרי זה מגונה (ככ' מט.). הקורא את שמע ובפלה הרי זה מגונה (סס לג.). אמר ריב"ל לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו שהרי עקם הכתוב שמונה אותיות ולא הוציא דבר מגונה מפיו (פסח' ג.). על כל המתים כולן מרחם מטתו ה"ז משובח על אביו ועל אמו ה"ז מגונה (מו"ק ככ.). כל ת"ח המולול בגטילת ידים הרי זה מגונה, מגונה ממנו האוכל לפני האורח מגונה ממנו אורח מבנים אורח (דף"ז ת.). — וענר לנק' יגנתה: ואם לא ידע לכלכל עמו והמנוג ולרעות את צאנו ונתרשל ואבר גבולי ממשלתו גונתה אחריתו ולקח השם ממנו נקמתו (מאזני זדק, אלגולי 87).

— נחם, *גנתנה, — שנגזרו אחרים: מאומה הערלה שנת גנו בה הרשעים (נל' ג יא). — וגרם לעצמו גנות: לא יניח תינוק בתוך חיקו מפני שמביאו לידי שחוק וגמצא מת גנה על הבריות (מו"ק כו.). אמרה לו (בת אלישע אחר לרבי) זכור לתורתו ואל תזכור מעשיו מיד ירדה אש וסמכה ספסלו של רבי בכה ואמר רבי ומה למת גנין בה כך למשתבחין בה על אחת כמה וכמה (תני' טו.). אמר רב ספרא אין בודקין את הנשואות שלא יתגנו על בעליהן (יבמ' מכ.). ושיהו רוכלין מחוירין בעיירות משום תכשיבי נשים כדי שלא יתגנו על בעליהם (ב"ק פכ.). ויגר יעקב לחלל כי אחי אביה הוא כדי שלא תתגנה על אשר נשקה (חזקוני כט יב). — ובמשמ' נעשה פחות חשוב ממה שהיה קודם: ועד העולם לא תשתנה, ומאלהותך לא תתגנה (שיר סימור ג.).

(1) ופרש רש"י: שהיה מסדר שבחות נאות יותר מדוד ואילו אמר הקב"ה היה נוטה אחריו יותר מאחרי השירות שעשה דוד.

כנחלים נטיו בגנות עלי נהר (גמד' כד ו). גנתיכם וברמיכם ותאניכם וזיתים יאכל הגזם (עמוס ד ט). גנות העיר שדרך הרבים מהלכת עליהן (תוספתא טה"ז יא). — ואמר המשורר: בואו ואל לחם עצבים תלחמו, סזרו לגנה מכבוד אל רותה (כ"י סלי, מי זאת).

גנה, ש"נ, ממי' גנת, מ"ר גנות, — כמו גן, גנה: אל גנת אגוז ירדתי לראות באבי הנחל (שס"ט ו יא). בחצי גנת ביתן המלך (אסת' א ב). בשדה בת תשעה קבין ובגינה בת חצי סב (כתוב' יא ז). ושאר ירקות וירקות הגינה (תוספתא כלא' א א). המוכר ורעוני גינה לחבירו (סס כ"ב ו א). גינה בזמן המשתמרת רשור היחיד (סס טה"ז יא). קרפף שהוא יותר מביה סאתים שהוקף לרירה נורע רובו הרי הוא כגינה (ערוכ' כג.). שומרי פירות וכו' לוקחין מהן מפתח הגינה (כ"ק קט.). עב"ם שיש לה מרחץ או גינה נהנין מהן שלא במטובה (ע"ז מד.). — וככנ': היתה חורבתו בצד גינתו של חבירו (תוספתא כ"מ יא ד). — ומ"ר: חמש גינות משתמשות באמה אחת (סס כא). — ומשל: לפי הגינה הגנן (מד"ר כראש' פ.). — ואמר הפיטן: פקוד גפן ובנתך, גורל חבל מנתך, כרם חמד גנתך (זולת שנת כ' אחר פסח). למה פיצת גדרת הגנה (סמא"ל, סליח' לר"ס, נלכס יונס).

גנה, ממנו גנה, *גנאי גני, *גנאי, *גננת, *התגננת.

גנה, ש"נ, — *גנה אותה, גנה את הדבר, אמר שזה לא טוב, לא נאה, לא יפה, *tadeln ; blâmer* ; *to blame*: פתח ר' יהודה ואמר כמה נאים מעשיהן של אומה זו (הרומאים) תקנו שווקים תקנו גשרים תקנו מרחצאות ד' יומי שתק נענה רשב"י ואמר כל מה שתקנו לא תקנו אלא לצורך עצמן תקנו שווקין להושיב בהן וזנות מרחצאות לעדן בהן עצמן גשרים ליטול מהן מכס הלך יהודה בן גרים וסיפר דבריהם ונשמעו למלכות אמרו (הרומאים) יתורה שעילה יתעלה יומי ששתק יגלה לציפורי שמעון שגינה יהרג (שנת לג.). מי שלקח מקח רע מן השוק ישבחנו בעיניו או יגנו בעיניו (כתוב' יו.). שגנה בו מה שלא מגנהו קודם (מו"ק א כ). וכך היו החכמים מגנים קניית העבדים (פי' סמנ"ס לאכות א ד). ותוקיה היו מגנים אותו כל העולם על שנמגר בירושלם ולא היה יוצא למלחמה (העקריס א א). — וגנה את פלוני במשמ' גרם שפלוני יהיה לא יפה, או יהיה גרמה כאלו הוא מבוזר: שהיו (בני ציון) מגנין את הפז ביופיו (נ"ט' קת.). היו בהן (בישראל) בחורים

גָנוּב, גְנוּבָה, ע"י גָנַב.
*גְנוּבָה, ע"י *גָנַבְתָּ.

*גְנוּבָה, ש"י, מ"ר גְנוּבָה, — דבר גנוב, וכפרם ספרים שלא נתקבלו בתוך ספרי הקדש המוסמכים, Apokryphen apocryphes: בראשונה היו אומרים משלי ושיר השירים וקהלת ג' וז' ה' היו שהם היו אומרים משלות ואינן מן הכתובים ועמדו וגנו עד שבאו אנשי כנסת הגדולה ופירשו אותם (אדר"כ א).
*גְנוּבָה, ש"י, מ"ר גְנוּבָה, — כמו גְנָאִי גָנִי: שלא להוכיר גְנוּבִיּוֹן של ישראל (יכ"ש) וימא' וז' מג' (ג). הדבור הרע והגְנוּבִי (חז"ק, כט"ט ו').

*גְנוּבָה, ש"י, מ"ר גְנוּבָה, — גְנָה של חתנים וכדומה: להוטים היו ישראל אחרי שכינה כמד"א יבא דודו לגנו לגנו לגנו (מד"ר ס"ט א ד). יבא דודי לגנו אל תהי' קורא אלא לגנובו וכו' כיום שנכנסה הכלה לחופתה (פסיק' רכתי ס).

*גְנוּבָה, גְנוּבָה, ע"י *גָנַבְתָּ.

*גְנוּבָה, ש"י, מ"ר גְנוּבָה, — אופן ודרך ומנהג ומדות, אמר רבי יוחנן בשעה שאמר לו פרעה ליוסף ובלעדך לא ירים איש את ידו וגומר אמרו איצטגניני פרעה עבד שלקחו רבו בעשרים כסף תמשילוהו עלינו אמר להן גְנוּבִי (ב) מלכות אני רואה בו אמרו ליה א"כ יהא יודע בשבעים לשון בא גבראל ולימדו שבעים לשון (סו"ט לו').

*גְנוּבָה, ש"י, — ס"ס מן גנן: תחוק מקום לגינונו בגנון (מוסף א י"ט).

*גְנוּבָה, ש"י, — בדקדוק בענין הכרת האותיות, הוצאת האותיות בדבור דרך האף: ומוצא הלמד והריש והגון קרובים קצתם מקצתם אלא שהגון הנעה משקה בגון והגון הנחה מהנחירים לבד (הקמס, שער ב).

(1) בארמ' גננא, גנונא, ועי' הגן, משמעה ב.

(2) לא נתברר מקורו, ועי' הערה שלקמן. — *גְנוּבָה בגוים ג' ו' ב' י' כ' כמו גְנוּבָה גְנוּבָה (כד' כד'), שפרש שם רב אדא כמו גְנוּבָה, עי' גנין, אך אין משמע' גוים מתישבת פה לפי הענין, והעקר בפרושו של הערוך תבסיס מלכות. ויפה תרגם יסמירוב באנגלית maunier.
(3) כערב' עֲנָה (א) מן עֲנָה (ב), דבר מתוך האף

(a) عَنَّة (b) عَن

*גְנוּבָה, ש"י, מ"ר גְנוּבָה, — כעין סכך ממחצלת שטוחה על יתדות וכיוצא בזה ישימה לו האומן כשהוא עושה מלאכה תחת כפת השמים להיות לו למחסה משמש: ורביעית של אליה ונז"ח) העני (כלים יו' ז). ורביעית המקוננת ונז"ח העני (רמב"ם, כלי' ד א).

*גְנוּבָה, ש"י, מ"ר גְנוּבָה, — מחלקה, כתה, למשל בבית ספר, Klasse; classe: כשהחברים יושבין גְנוּבִיּוֹת גְנוּבִיּוֹת ועוסקים בתורה אני יורד אצלם ואני מקשיב לקולם (פרוך כס' ילמד' עקב).

*גְנוּבָה, ש"י, מ"ר גְנוּבָה, — דבר לא נאה, מעשה או דבור שראוי לגנותו, Tadel; disgrâce; blâm: מתחיל בגנות ומסיים בשבח (פס' י ד). אפשר בגנות בהמה טמאה לא דבר הכתוב וכו' בגנות צדיקים דבר הכתוב (כ"כ קנ'). אדם אומר שכתו בקול נמוך וגנותו בקול רם (סו"ט לז'). לעולם אל יספר אדם בטובתו של חברו שמתוך טובתו בא לירי גנותו (פרכ' יו'). מעתה אסור לספר בגנותו של אלו (ימא' לת). אחרי מה שסיפרנו משבחין מדת הבושת ותועלותיה נדבר מעט בנגד גְנוּבָה מדת העוות (רש"י, תקון מדות סנ' א ד). וכבר נמלאו הספרים מגנות החומר ואינו נעלם מאנשי לבב ומה שנאמר עליו מן הגנות וראוי שיתרחק מעליו (ס"ס ג ד). והדעת הוה יש בגְנוּבָה גדולה לתת חסרון ביריעת השם יתברך (ש"ת ריב"ש קיח). כל שכן שיש לו לאדם להרחיק מלספר בגנותו של בני אדם (מנוס"מ מט). וכשישב (המלך או הגבור) במנוחות שאנגות למקצועות. הקשכן הוא גנאי גדול אליו עד שנבחר לו המות משיסבול הגנות ההוא וכן עשה שאול

(1) כך גרסת הרמב"ם בגוף פרוש הערבי, ואמר וז"ל: וגנונת העני וקא אלצאנע והוא משתק מן קולה גנון והציל ויריד בה אלמסולה אלתו יעמל אלצאנע עלי ראסה ענד מא יכ"ס פי אלשמש אכת'ר מא תעמל ענדנא מן עוף, ע"כ, ובעברית: וגנונת העני מחסה האומן והוא גנור מאמרו גנון והציל וירצה בו האהל אשר יעשה האומן על ראשו כשיעשה מלאכה בשמש ויעשה אצלינו על הרוב מנצרים. ע"כ, והנה אין לכבר אם כך היתה כאמת הגרסה בנוסחה שהיתה בידי הרמב"ם, או שזו היא הגהתו. עכ"פ, מלבד שכן גרס במשנה כבר השתמש במלה זו בצורה זו ובמשמעה זו בספר יד החוקה שלו, ולכן היא מלה עברית לפחות מיצירתו של הרמב"ם.
(2) לא נתברר מקור מלה זו, והגורה מן גנון גנונה, דחוקה. עכ"פ, משמעתה מובנה לפי הענין.

ישראל וכו' וחפר תחתיו ומצא שם גנו שלמה אבנים טובות ומרגליות (א"כ של בן סירא). ובשכיל שראיתך בצער גדול הראיתי לו הגנו (ס).

גִּנְיָן, ש"ז, מ"ד גִּנְיָנִים, סמ"י גִּנְיָן, — מין דבר ארוג, בגד, שמי: המה רכלך במכללים בגלומי תכלת ורקמה ובגנין (1) ברומים (יחזק' כו כד).

גִּנְיָן (2), ס"י, א—ה) הממין דבר כדי שלא יראוהו, הסתירו: קבעו באדמה, *verstecken; cacher; hide*: גנוו בני חשמונאי את אבני המוכת ששקצום מלכי יון (מלות א). מקם ספרים ומקם מספחותיהם כל שהן שמצניעין אותן לגנון (שנת טו). בראשונה היו אומרים משלי ושה"ש וקחלת גנוזים היו שהם היו אומרים משלות (אדל"כ א). גנו (יחזקיה) ספר רפואות (פסל' טו). בקשו חכמים לגנוו ספר קהלת מפני שדבריו סותרין וא"ו ומפני מה לא גנוזו הו מפני שתחילתו דברי תורה (שנת לו). זכור אני ברבן נמליאל אבי אביך שהיה עומד על גבי מעלה בהר הבית והביאו לפניו ספר איוב תרגום ואמר לבנאי שקעה תחת הנדבך אף הוא צוה עליו וגנוו (סס קטו). הגליונים וספרי הצדוקים אין מצילין אותם מפני הדליקה ר' יוסי אמר בחול קודר את האזכרות שבהן וגנוו והשאר שורפן (סס קיו). אמרו לפני חמורה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות (סס פח). אמר (משה) לפניו רבש"ע חמורה גנוזה יש לך שאתה משתעשע בה בכל יום (סס פט). נשמתן של צדיקים גנוזות תחת כסא הכבוד (סס קנב). — ב) עשה גנוים, צבר כסף וזהב ואבנים טובות, *Schatze sammeln; amasser*: *des trésors*: מעשה כמנובו המלך שעמד ובוכו כל אוצרותיו לעניים שהיו לו בשני בצרות שלחו לו אחיו ואמרו לו אבותיך גנוו אוצרות והוסיפו על של אבותם ואתה עמדתה ובזבזתה שלך ושל אבותיך אמר להם אבותי גנוו אוצרות למשה ואני גנוז אוצרות למעלה שנא' אמת מארץ תצבה וצדק משמים נשקף אבותי גנוו אוצרות במקום שהיר

שעם היותו יודע שימות במלחמה כמו שאמר לו שמואל וכו' לא נמנע מלצאת למלחמה כדי להנצל מן הגנות הזה (סעקיס א א). ועל מרומ הרים לצוות בגנותם (ר' זרחיה סלוי לר' סלל, חול"כ ב). — יומ"ר: ואמתת סברתם זה גנויות אשר יחייבו להם הם אלו (ר"מ נרנטי, מו"כ א נג). וזאת ההנחה ושיגור גנויות (סס). וכן לבישת הבושת אצל זכרון הגנויות תורה על המעלה (ספ' אופ', מסיר לילון כ ב). שיתחייב לזה האופן מהסכמת בטולים רבים וגנויות לא יסופקו (כטד אלסיס, יוסף ש"ט יט). ואתה תמלא סוף גנויות ודברים של דופי (שו"ת מהרש"ד, יו"ד קיא).

גִּנְיָן (1), ממנו גִּנְיָן, גִּנְיָן.

אֶגְנוֹן (2), ש"ז, מ"ד גִּנְיָנִים, סמ"י גִּנְיָן, — מקום שממנינים שם דברים יקרים, כסף וכדומה, כמו אוצר, *Schatz*; *trésor; treasure*: ועשרת אלפים כבר כסף אשקול על ידי עשי המלאכה להביא אל גִּנְיָן המלך (אסת' ג ט). ערבות שבו צדק ומשפט וצדקה גנוזים חיים וגנוזי שלום וגנוי ברכה (תני' יב). ויראהו הכהן את היכל ה' ואת חצרות המקדש ואת גנוזיו ואולמיו (יוסיפון, פרק ס). — ואמר המשורר: ולי גרות אחפש במ חדריו ואוציא סגנוןי הלשמים (ר"י סלוי, ידפנון גדול). וגנוזי סוחרים תערוך לפניו והמלך הביאהו גנוזיו (סוף, חלוס אסף). — ועצם הדבר הגנוז: מצאתי אדם אחד ובידו מגילה אחת וכו' אמרתי לו זו מגילתך אמר לי לחילול של פרס נשכרתי ובין גנוזי פרס מצאתיה (סנה' לו). — והמקום ששם טמונים בית גנוים: אין לו להקב"ה בבית גנוזיו אלא אוצר של יראת שמים (כרל' לג). כל המוריד דמעות על אדם כשר הקב"ה מופרין ומניחין בבית גנוזיו (שנת קה). מתנה טובה יש לי בבית גנוזי ושבת שמה ואני מבקש ליתנה לישראל (כ"ס עו). זה שהיה לו כשהוא הדיוט מניחו בבית גנוזיו (רמב"ם ס"ת זכ). — והדבר במ"י: קום וחפור תחתיו ותמצא שם גנוז שלמה מלך

(1) יש כופרים בשמיות השרש הזה וסוברים שהוא שואל מפרסית כנג', במשמ' אוצר. ואעפ"י שבלשון ערב' לא עשה שרש זה פרי הרבה, ונשאר רק במשמ' סתר וקבר, מה שנותן מקום לחשדו שאינו ערבי אמת, ואעפ"י שהמלה גנוז בודאי נכריה, מ"מ יש מעקפים להחליטו לנכרי נמור במשפחה השמית, מפני שהפעל גנו חי בלשון יותר מהרגיל בשרש נכרי כך גם דעת קניג (Kö. 2, 38). (2) ע"י הערה להשרש.

(1) הקדמונים פירשו גם גנוי זה במשמ' גנו הקודם. אבל, לפי הכתוב קודם לו גלומי תכלת ולפי דוח כל הפסוק נראה יותר כדעת רבים מהחדשים שהכונה בו היא למין דבר ארוג, וע' ברומים. אך לא נתברר מה מקורה של מלה זו במשמ' זו, וברש"י המנחות של אורחיהן נזכרה מלה דומה לזו: אלף גנו רקת, אך עוד לא נתברר מהו. (2) ע"י הערה להשרש.

גִּנְזָן (1), ש"י, מ"ר גִּנְזָנִים, — ארון וכדומה לגנו בו גִּנְזָנִים (2) מבושמים ברכוש רב ידיה תמלאנה, כבשור חרוצות כפיה בפלך תתמכנה (ש"ר, הללח הכית, תרג' שיר שלר, כה"פ תקפ"ח).

גִּנְחָה (3), ממנו גִּנְחָה * גִּנְחָה.

גִּנְחָה (4), ש"י, עת' גִּנְחָה, (א) שעל בקושי והוציא לחה מתוך הריאה, expectorare; expectorate : לקח לו (ריב"ב) עז וקשרה בכרעי המטה והיה יונק ממנו חלב רותח שהיה גִּנְחָה (תוספתא כ"ק ח"ג). מעשה בחסיד אחד שהיה גִּנְחָה מלבו ושאלו לרופאים ואמרו אין לו תקנה וכו' (גמ' ס"פ). גִּנְחָה יונק חלב בשבת (כתוב' ס.). יצא נח מן התבה גִּנְחָה מלבו (תנחומא נח יד.). — (ב) יחוציא (5) קולות של אנחה בהפסק זה מזה : דמעות מפה ומפה גובעים ומקלחים, שותשים ונשחשים אלו על אלו גִּנְחָה ים (פליח' מוסף יו"כ, אלסיס אל דמי). כל הוי שבמקרא לשון קיבל וקינה כאדם הגִּנְחָה מלבו וצועק אהה (רש"י ישע' כח ג.). שגנחח (אם סיסרא) כאדם שגִּנְחָה מלבו בדרך החולים שמאריכים בגניחותיהם (סמ"ג מ"ט מז). שאין דרך האדם לגִּנְחָה ולילול בנשימה אחת (שלטי הגנוזים על הכ"ף, תקנ"ז). כאדם הגִּנְחָה ומקונן בקולות קצרים (ריב"ב, סס.). — ופעו' במקום פוע' : שהיה (נח) גִּנְחָה ממה שהבישו הארי כך כאן וכו' שאתה גִּנְחָה ומצטער בדבר שקשה עליך לצאת מהבית לסוכה בזמן גשמים (פענת רוא, חמור).

גִּנְזָן (6), גנאי, ש"י, — כמו גננת : נקנור נעשו נסים לדלתותיו והיו מזכירין אותו לשבח ואלו לגנאי של בית גרמו וכו' (יומא ג י"א). אף על פי שחזר וקרא אברהם אברם אינו לגנאי אלא לשבח ליהושע הושע אינו לגנאי אלא לשבח הוא אברם עד שלא

יכולה לשלוט בה ואני גנזתי אוצרות במקום שאין היר יכולה לשלוט בה שנא' צדק ומשפט מכון כסאך וגו' אבותיי גנזו אוצרות שאין עושין פירות ואני גנזתי אוצרות שעושין פירות שנא' אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו אבותיי גנזו אוצרות של ממון ואני גנזתי אוצרות של נפשות שנא' פרי צדיק עץ חיים ולוקח נפשות חכם אבותיי גנזו לאחרים ואני גנזתי לעצמי שנא' ולך תהיה צדקה אבותיי גנזו אוצרות בעולם הזה ואני גנזתי אוצרות לעוה"ב שנא' והלך לפניך צדקך (תוספתא פסא ד יח).

— נפע', *גננן, — שגנו אותו : ובשנה השניה לאחזיה גננו אליהו ולא נראה עד שיבא מלך המשיח (סע"ר יו). עד שלא נמחקה המגילה אמרה איני שותה מגילתה גננות ומנחתה מתפזרת על הדשן (סו"ט ג ג). והנביא בן הזקיה שמו אלמלא הוא גננו ספר ויחזקאל שהיו דבריו סותרין דברי תורה (תני' יג). ספר תורה שכתבו מין ישרף כתבו נכרי יגננו (גיט' מה:). מעשה בתורתו של אלכסנדרוס שהיו כל אוכרותיה כתובות בזהב ובא מעשה לפני חכמים ואמרו תגננו (ספ"ר א ט). הבהיקה כל לוד מאורן (של אבני כדכוד) והשליכן לארץ ונגננו (פסיק' דר"ב, פנים סע"ה). לפי שעה נבראתה ונגננה (פסיק' רנתי, חכ"י חכ"י). שכתבה (את המגילה) שלא בדיו או שכתב את האוכרות בזהב הרי אילו יגננו (כ"י כנלונז, הל' ס"ח לב). — ואמר המשורר : במקום ארוגך אשר גננו ובמקום כרוביך אשר שכנו חדרי תדרוך (כ"י הלוי, זיון הלא).

— תפס', *גנננו, — כמו גננו : שאני מניד וקורא שיתנו לי גשמות. להתגננו בי (עמס"מ, עולם התוס' עכ).

גִּנְזָן (1), ש"י, מ"ר גִּנְזָנִים, ככל גִּנְזָנִים, — בית הגנוזים : ויתן דויד לשלמה בנו את תבנית האולם ואת בתי וגנזיו ועליתיו וחדריו (דס"ח כח יא). — ואמר המשורר : מלאכיו הפגיעוני, ומנעמיו השביעוני, וגנזי וזכירי הגיעוני, ומרעיו חודיעוני (כ"י הלוי, מכת' לר"א אלעמ"י). תבל גנת ילדי רשע, על כן שאפה אל נן זכיו, ודבק בירוא האל אולי תהיה נפשך תוך גנזי וזכירי (רמב"ם, תרשי"ח). אם תאצור חכמה בגנזי לך טוב מלשמיך, כי בה תאחז את קצת ההוד עד יעלה שיאך לשמיך (סס"י).

(1) מן גנו עם סוף פרסי. ואעפ"י שאין זו צורת מלה עברית כלל, מ"מ כבר השתמשו בה גם המשוררים.

סלון הלשון הקברית (80).

(a) נִחַם

(1) משקל בִּבְשָׁן. — (2) מלה חדשה המשורר הוה להמושג הרשום בפנים.

(3) ארמ' ועבר'. בערב' משמש שרש זה במשמעות אחרות רחוקות ממשמ' שהוא משמש בעברית.

(4) בערב' קצת דומה לזה נחם (א). — (5) בארמ' : גנזי גנזי אי ילולי ילילי (כ"ס לר). ההוא תורא דנפל ואישתמע קול גניחותיה (תול' נא:).

(6) מן גנח, משק' פָּעִי, שאינו בין משקלי השמות שבאו במקרא אבל מצוי במשקלי השמות של זמן התלמוד.

גידבר עמו הוא אברם משגידבר עמו (תוספתא כרכ' א' י').
ושם אמו (של המקושש) שלומית בת דברי למטה דן
גנאי לו וגנאי לאמו וגנאי למשפחתו וגנאי
לשבתו שיצא ממנו (ספרא, אמור רלו), למלך בשר
ודם שהיו לו אלף אלפים דיגרי זהב והיו מקלסין
אותו בשל כסף והלא גנאי הוא לו (כרכ' לג:).
ששה דברים גנאי לו לת"ח וכו' (שם מג:). מפני
שגנאי לת"ח לצאת לשוק כשהוא מבושם (שם).
גנאי הוא לת"ח שיצא במנעלים המטולאים לשוק
(שם קיד). ועיני לאה רכות וכו' רכות ממשולא גנאי
הוא לה אלא שבת הוא לה (כ"כ קנג:). גנאי הוא
לחוקה ופיעתו שלא אמרו שירה עד שפתחה הארץ
ואמרה שירה (סנ' נד:). כל המקראות הכתובין
בתורה לגנאי קוראין אותן לשבת (מג' כס:). לכנות
לה (לע"ז) שם וכו' לא לשבת ולא לגנאי (פ"ז
מו:). רצועות שחורות הלכה למשה מסיני וכו' אדומות
לא יעשה מפני גנאי ודבר אחר (מנח' לט:).
מלך שבורר לעצמו מנה ועמד אחד ואמר גנאי
עליה כלום יש לו חיים (מד"ר כמדכ' כ). אפילו
הדיוט מקלס בלשון זה גנאי הוא לו (שם שס"ט,
מס יפו). — ואמר המשורר: אתהננה לך ולא תענני
איך תחשה עדן ותענני, לא אנועה ופיך תפתח,
בגנאי או שבת (רש"י, שם כיוס). והלא גנאי
הוא לאומן מהאומנים באבוד מלאכתו ובהפסדתה
(מלמד התלמידים, נח). וכשישב (המלך או הגבור)
במנוחות שאננות למקצועות המשכן הוא גנאי גדול
אליו (סעקריס א' א'). — יונני, גנאי: כל המקראות
שכתובים לגנאי בגין ישגלנה וכו' בלשון הקודש הן
גנאי גדול בלשון הזה לפיכך משנים אותם שלא
להוציא דבר מגונה מפיו (ר"ח מג' כס:). — יזכנל:
הוספתי על אמונתי חווק ותכנתי מחשבותי בעוצם אמוני
והאמנתי בשכל מאיל כיעורי הנפש וגנאי זה וכו'
(כרכ' סקדון, סוף דר' גלנץ לא).

גנאי, ת"י, נק' גנאי, מ"ר גנאים, גנאות, מן הגן, של הגן;
התמא הגנאי והתמא ההררית וכו' הכרתי
הגנאי (רמב"ם כלא' א' ב). והמדבריים (הפירות) הם
כלם יותר חוקים מהגנאים (קאנון כ' א). (הצמח)
הגנאי הידוע הפראי והארסי (תוס"א לשינא, הממחיס יח).
גנאיבה, ע' גנבה.

גנאי, ש"י, — סס"פ מן גנז: ואף על פי שכתובים
(כתבי הקדש) בכל לשון טעונים גניזה

(שנת י' א'). אבני היכל שנפגמו אין להן פדיון
וטעונין גניזה (תוספתא מג' ג' ס). לא יאצר זה
בית אוצר ולא יחמן זה בית גניזה (פסח' קית:).
ס"ת שכלה והיה מונח בחלון אם גמר שתהיה שם
גניזתו ה"ו ממעט בחלון (רמב"ם טומא' מת יס
ב). וזה היה סיבה למנוע גניזת הספר ההוא (ספר
קהלת) וכו' שגילוי אמונת הגמול היתה סיבה למנוע
גניזתו (הקד' מלמד סתלמ'). גניזת האור הראשון
כי נתמעט אורה של אותה נקודה (עמס"מ, טולס סתוה ג).

גניחה, ש"י, מ"ר גניחות, — סס"פ מן גנח: גנח
גניחות ארוכות (רש"י ר"ס נד:). כאדם הגונח
מלבו בדרך התולים שמאריכין בגניחותיהן
(שם לג:). גניחה ויללה (סמ"ג מ"ע מנ). וכן דרכם
(של המקוננים) להתאנח ולקונן. בעין גניחות הן
קולות קצרים (שכלי סקט, ר"ס נח). שיש בתרועה
שני קולות של גניחה (סס). ושמנן (של הבטנים)
מועיל מן הגניחות וכאב הכליות והחזה והריאה
ולנשיכת עקרב (מ' אלדכי ש"א ה, חות כ).

גנין, גנן, ש"י, מ"ר גנינים, גנונים, — חתיכות
בשר בלי צורה נופלות לפעמים מרחמה של אשה
מעוברת: המפלת שפיר מלא מים מלא דם מלא
גנינים (כרכ' ח' ב).

גנין, ת"י, מ"ר גנינים, — סבים שיוצאים מן הקמה,
Kleie; son; bran: בזמן שהיו הקרבנות
היתה סאה ארבלית עושה סאה סולת סאה קמה
סאה מורסן סאה סוכין סאה קיבר סאה גנין (ג'
ירוש' פאה ז' כ. ותנחומא תלוס יג).

(¹) עי' הערה שלקמן. — (²) כך (גנינים, ביוד
אחרי הנון הראשונה) הגרסה כאן, וכן בפרוש רש"י
לסם' נדה, וכן הערוך. אך במשנ' נדה ג' בכל הספרים
גנונים, אחרי הנון הראשונה וזו, וכן בגוף המשנה עם
גוף פרוש של הרמב"ם בערבית. אבל בהפרוש הערבי
כתובה מלה זו גנינים ולא גנונים, בעוד שביד החזקה
(איסורי ביאה י' ד): גנונים. — ופרש רש"י חתיכות בשר
וכן הערוך. והרמב"ם בפרוש המשנ' לנדה פרש מין
תולעת, ולא נתברר מקור המלה באחת המשמעות
האלה, רק מה שיש לדמות לזה, המלה הערבית גנין (ג').
שפרושה הוא הולד בתחלת יצירתו, כמו שכבר העיר על
זה Fleischer בהערותיו ללוי.

(³) כך גרסת הערוך גם בירוש', ובנוסף גנינן.
ולא נתברר מקור מלה זו, ופרושו נראה מהענין שהוא

(^a) גנין

בניד הגן אספני (סליח' מנס' אוניונו, אין מלס כלסני).
— (ב) הגן תחת דבר, בקש לו שם מחסה מפני חמה,
מפני גשמים וכדומה, שכב שבמנוחה⁽¹⁾: מפני שמצורעין
מגיבין תחתיהן (תחת כפות שערי העיר) בחמה
מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים (פסח' פס:).

— הפס', 'הגנן'—בקש לו מגן ומחסה: ולהסתוכך בעור
עקלתון אשר קשקשיו מפנינים ולתגונן בחופותיו
שהוקשרו ליציר בעדן גנים (תש' כן מאיר על רס"ג, כסריד
וספליט מספר סגלי, סרכני). ובהן גדול בקיחת בתולה
יתכונן, צרופהר הבא על כל המצות בהעלם דבר מעיני עמי
בו ההגנן, ישראל לא ידע עמי לא. התכונן (אזכר'
ר"י כרלני יכ:). ובצלך מתלוננים, ובאברתך מתלוננים,
ובסתרך נצפנים, וכך נשענים (שמר' יוס"כ, מי יתנס).
בצלם היות גנונים, ובאברתם מתלוננים, ועל חומותם
מתמנים, לשוערים ולשומרים ממונים (סלוק לפ' זכור).
חוס על כבוד קונך והתחנן להמציא לך אורים ויעמדו
נגד ההכנה במתגונן (משכ' ריטני, מקדש מעט נ).

גִּנְיָן, גִּנְיָנִים, מ"ר גִּנְיָנִים, מי שיש לו גן, מי שעוסק בגן,
ששומר הגן ומטפל בו, Gärtner; jardiner; gardner
ויוצאין (שירי הרם) לנחל קדרון ונמכרין לגננין לזבל
(יומא סו). קופות הגננים שיעורן באגודות של ירק
(כלים יו א). כשהיה א' מהן הולך אצל הגנן ונתן
לו ירק באיסר היה מוצא בעפרו והב (מד' יוקר' ס).

גִּנְיָנָה, גִּנְיָנָה, ש"ג, — נהוג כדבור העברי בא"י,
למי שיודעת לעסוק עם הילדים בגני ילדים.

גִּנְיָן, ת"ז, לנק' גִּנְיָן, מ"ר גִּנְיָן, גִּנְיָן, גדול, עבה,
ההפך מן קטן, דק, gross; grös; large: בראשונה
היו אומרים מלקט אדם עצים ואבנים ועשבים בתוך
שלו בדרך שהוא מלקט מתוך של חברו את הגס הגס
(שני' ד א). חול הגס כדי ליתן על מלא כף סיר
(שנת ח ס). גראין דברי ר' יהודה בחול הדק ודברי
חכמים בחול הגס (תוספתא ס"ט כ). — ולנק': היו לפניו
תאינים ורימונים אין מחייבין אותו להיות יושב ומשער
בין דקה ובין גס הלא תורם כדרכו בבינונית (גס
תרומ' ג ס). גומת הלוק בורר גס ה גס ומניח דקה
דקה בתוך ידו (גס מעש' ג י). — ומ"ר: מעשה בעוים בית
אנטוכיא שהיו דדיהן גסין ועשו להן כיסין כדי שלא
יסרטו דדיהן (שנת נג). נאמנין על כלי חרס גסין

גִּנְיָן, ממוני, גן, גִּנְיָן, גִּנְיָן, גִּנְיָן, גִּנְיָן, וי"א מגנה.

גִּנְיָן, פ"י, ע"י גִּנְיָן, עת' יגן, מקור גִּנְיָן, — גִּנְיָן או גִּנְיָן
על פלוני, ובעז פלוני, היה עליו למחסה ומנע שלא
יגע בו דבר רע, schützen; protéger; protect:
לכן כה אמר יי' אל מלך אשור לא יבוא אל העיר
הזאת (ירושלם) ולא יורה שם חץ ולא יקדמה מן
ולא ישפך עליה סללה בדרך אשר בא בה ישוב ואל
העיר הזאת לא יבוא נאם יי' וגנתי על העיר הזאת
להושיעה למעני ולמען דוד עבדי (ישע' לו לג-לה).
בצפרים עפות כן יגן יי' צבאות על ירושלם גִּנְיָן
והציל פסות והמליט (שס לא ס). ויי' עליהם יראה
ויצא כבדק חצו ואדני יי' בשופר יתקע והלך בסערות
תימן יי' צבאות יגן עליהם (זכר' ט יד-ס). ביום ההוא
יגן יי' בעד יושב ירושלם (שס יב ח). — ואמר
הפיטן: מים אבים במ גיא לעטר, לבל יעצרו בנשיון
שטר, אמוצים גִּנְיָן במ שואלי מטר (ר"א קיר, נשס,
אף כרי). הצלתו (את אברהם) מאור כשרים, גִּנְיָן
בעמק השדים (סליח' ד ע"ת, חיתן). המון אשר צמאה
לך נפש ובו ישפוך לך שיה גִּנְיָן לחשו (סמ"א, סליח' לשכ'
שוכס). בצדק נעקד ונשחט תמורו איל, גִּנְיָן נא גועו בועקם
בעוד ליל (סליח' יוס א, כמולא מוחס). — ופעול:
בנאות אפיקי מגנים, בצלם היות גִּנְיָנים (סלוק לפ' זכור,
אלהים). גאולי אנהל ואנהג על מבועי עיני, גִּנְיָנים
ענונים ביום עלותם מפרך מעני (אל אל, יזר שנת נחמו).
— גִּנְיָן, כמו הגן: ויחסה בצלה (של החכמה) משרב
ומגורה תגִּנְיָן עליו (ב"ס, תרג' כ"ז יד כח). — ובמשמ'
קבלת הפעולה: איש חסיד היה, בלי מוון ומחיה, וכו'
גִּנְיָן בחשובה אשה וגם בכנים חמשה (זמ' למו"ש, ח"ש).
— ספס', "הגן, הגנתי, — א) מִגֵּן על, מגנה, מגנות על,
יוצא, כמו קל, גִּנְיָן עליו, היה עליו למחסה, מה יונה זו
בנפיה מגינת עליה אף ישראל מצות מגינת
עליהן (שנת קל). כל אותם האלפים והרבבות שעמדו
לפני על הר סיני וגִּנְיָן עליהם (מד"ר ס"ס,
כמגדל דוד). לא הגנתי עליכם אלא בזכות אותו
שבא לאלף דור (שס). — ואמר הפיטן: אבי אל תהרפני,

החלק היותר גס מהקמת, לפי סדר הקמתים המנויים כאן
מן סליח ועד גִּנְיָן. ופרש הערוך מורסן עבה.

⁽¹⁾ בערב' גִּנְיָן (א), במשמ' כפה, הסתיר דבר.

⁽²⁾ ע"י הערה להשרש.

⁽¹⁾ כארמ' במשמ' זו גני, גנא, — במשמ' שכב
וישן: גני אפוריא (סנה' קט): דגני בשימשא (שס
קט). ותרגום תחת צאליק ישכב: תחת טלליא יגני.

(א) جنن

לקודש (תני' כו.). — בהמה נפה, פרה, שור, סוס וכיוצא בהם: אין מרסקין לא את השתת ולא את התרובין לפני בהמה בין דקה ובין גסה (שנת כד נ). שאין בהמה טהורה יולדת מן הטמאה ולא בהמה טמאה יולדת מן הטהורה ולא גסה מן הדקה ולא הדקה מן הגסה (תוספתא כלל' ס ת). שמביאין בהמה דקה מחו"ל לארץ ואין מביאין בהמה גסה מחו"ל לארץ (שם כ"ק ח יא). השם בהמה מחבירו עד מתי חייב ליטפל בה בבהמה דקה שלשים יום ובגסה חמשים יום (שם כ"מ ס ז). מימן ולד בבהמה דקה טינוף בגסה שליא (נדפ' כט.). — עוף הגם, כנן, נשרים, אווים וכיוצא בזה: דרוסת הואב בדקה ודרוסת הארי בגסה דרוסת הנץ בעוף הדק ודרוסת הגם בעוף הגס (תול' ג א). — חיה גסה: בשם שאין מוכרין להן בהמה גסה כך אין מוכרין להן חיה גסה (ע"ז יו.). — מדה גסה, במדה גדולה, בכמות רבה: כל המשפיעין במדה גסה רשאין למכור את הדמאי אלו הן המשפיעין במדה גסה כגון המיטונות ומוכרי תבואה (דמאי נ ד). מקום שנהגו למוד בדקה לא ימוד בגסה (כ"ז ס יא). ובלח הין מידה גסה מהין ולמטה מידה דקה (תוספתא דמאי ג יב). את שדרכו למוד בדקה מודדו בין בגסה בין בדקה מפילה גסה לדקה (שם י). מידה גסה שאין אדם רשאי למוכרה דמאי (יב' ס נ). — חריש הגס, חריש של תלמים רחביב: אין מחייבין אותו להיות חורש חריש דק אלא גס כתלמי הרביעה (תוספתא כלל' א יו). — כתיבה גסה: שאם היה חותם ידי העדים דק והכתב גס הולכין אחר הגס חותם ידי העדים גס והכתב דק הולכין אחר הדק (ירוש' כ"ז י יג). — אכילה גסה, אכילה מרובה: משל לשני בני אדם שצלו פמחיהם אחד אכלו לשום מצוה ואחד אכלו לשום אכילה גסה (סו"א יו.). רצה לתאבון אוכלה רצה אכילה גסה אוכלה אכילה גסה מי שמה אכילה והאמר ריש לקיש האוכל אכילה גסה ביוה"כ פסור מלא תעונה (יבמ' מ.). — פסיעה גסה, במרחק בין שתי הרגלים: אל תפסיעו פסיעה גסה והכנסו המה לעיר (תע"ז יו.). ששה דברים נגמלי לית' וכו' אף לא יפסיע פסיעה גסה (ברכ' מג.). פסיעה גסה נוטלת אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם (שבת קיג.). — נקבים גסים, הרקת הגוף: בדיקם אבל בגסים אם יכול לסבול יסבול (ירוש' נרכ' נ ג). — גם דרה, נא, יהיר, בלי דרך ארץ: שוטח רשע וגם דרוח (אבות ד ו). ואין הצרעת

בא אלא על גסי הרוח (תוספתא ננע' וי). השותה כוסו בכת אחת ה"ז נגרנן שנים דרך ארץ שלשה מגסי הרוח (פסח' פו.). אין בן דור בא עד שיכלו גסי הרוח מישראל (סנ' לת.). גסי הרוח ומספרי לשון הרע ומדברי גבלה וחכמים בעיניהם (דא"ר נ). התיר מנעליו ויצא לשוק ה"ז מגסי הרוח (שם יא). — רוחו גסה עליו, הוא מתהיר: ששה דברים נאמרים בסוס אוהב את הונות ואוהב את המלחמה ורוחו גסה ומואס את השניה ואוכל הרבה ומוציא קמעה (פסח' קיג.). עשרה דברים נאמרו בגרע מהלך על צירו ורוחו גסה ונתלה ויושב (קדוש' סכ.). — וכמו"ב דעתו גסה עליו: שדעתו של תינוק גסה עליו (פוכ' כא.). ר"ל אינו מתירא לנפול. מעשה שכא ר' אלעזר ברבי שמעון ממגדל גידור מבית רבו והיה רכוב על החמור ומטייל על שפת נהר ושמת שמתה גדולה והיתה דעתו גסה עליו מפני שלמד תורה הרבה (תע"ז כ.). אהרן אמר אלי היה דבור ולא פירשתי מאצל אשתי וכו' אבל הוא (משה) מפני שדעתו גסה עליו פירש הוא מאצל אשתו (אדר"כ ט). — לבו גס בפלוגי, אינו מתביש ממנו: והארוסות יגשאו חוץ מן הארוסות שביהודה מפני שלבו גס בה (יבמ' ד יו.). לא תתיחד עמו אלא בפני עדים וכו' חוץ משפתתה מפני שלבה גס בה (גיט' ז ד). מביא חבל מצרי וקושרו למעלה מדריה (של הסוטה) וכל הרוצה לראות בא לראות חוץ מעבדיה ושפחותיה מפני שלבה גס בהן (סו"א ו). היו מייחרין את החתן ואת הכלה שעה אחת כדי שיהא לבו גס בה (תוספתא כתוב' א ד). אין משקין שתי סוסות כאחת שלא יהא לבה גס על חברתה (שם סוטה א ו). אדם רשע שרואה את אשתו יוצאה וראשה פרוץ ולבה גס בעבדיה לבה גס בשבניה וטווה בשוק ורוחצת עם בני אדם (שם ס ט). — ובמש' מקורב מאד אליו: ההולך לבית האבל אם היה לבו גס בו יברחו על ממות כפויות (מו"ק כו.). — יובלי המלה לב: ישראל במדבר עדיין לא היו גסין בשכינה (רש"י יומא נד.). שאין גסין זה בזה (שם).

ב. י. ג. ד. — מ"ר גסים, — מטבע, כמו גדול: שאני חייב אל האדון מאי' וואן דוראנטאן שבעה ועשרים גסים וגדתי לפרוע אל מאי' וואן הנזכר או לבא מכחו אלו השבעה ועשרים גסים הנזכרים (תשכ"ו) משנת ח' תכ"ג לתשנ"ב, 1882, 282. נתחייב לפרע מכל ב' גסין ג' גסין וחצי (שו"ת מסכ"י קולון ו). אתחייב לפרוע מכל ב' גסין ב' גסין

באצבעותיו ולא יגסה¹ מפני חבירו (דא"י ס).
— נתפ' יִגְסֶהָ, — כמו גסה, הרבה פעמים: ויתגסה
(החולה) מבלי שובע (אסף הרופא, כ"י מינכן 18).
יִגְסֶהָ², — לא נהוג.

— נתפ' יִגְסֶהָ, — נעשה גם, עבה? ובלל פי המראה
כי הדבר שאינו נוף כשיהיה בו ההויה במחשבה הדקה
הפשוטה תתעבה ותתגסה ותתרעד שתהיה נופנית
ממש (אנרות הכמנ"ס ס). ואם ישלשל הרבה מאד
בחליו זה רע ואם אח"כ מתגסה בטנו עוד יותר
רע (כ"י זלטון, אולס"ת ס ו).

* גִּסְמָה, ש"ג, — מגולת מה שהוא גם, בפרט בהשאלה
גִּסְמָה הרוח, גאיה, יוהרה, העדר דרך ארץ: ד' סימנין
הן סימן לעבירה הדדוקן סימן לשנאת חנם ירקון סימן
לגסות הרוח עניות (שנת לנ), בשביל ארבעה
דברים נכסי בעלי בתים יוצאין לטמיון וכו' ועל
גסות הרוח וגסות הרוח כנגד כולן (פוסק כט:).
חנופה וגסות הרוח שירדו לבלל (קדוש' מט:). כל
אדם שיש בו גסות הרוח לבסוף נכשל באשת איש
(פוסק ד:). כל אדם שיש בו גסות הרוח אמר
הקב"ה אין אני והוא יכולין לדור בעולם (שס ס).
כל אדם שיש בו גסות הרוח נופל בגיהנום (כ"כ
עמ:). גסות הרוח שהיה בו בירבעם מרדו מן
העולם (סנ' קא:). ומנין לגסות הרוח שהוא
כעובד עב"ם (דא"ר יא). תחילת עבירה תהיה הלב
שניה לה ליצנות שלישית לה גסות הרוח (דא"י ג).
להרחיק מלבו מדת גסות הרוח שהיא נקראת כלשון
עברי בכמה שמות גבה לב ועינים רמות גאווה ורום
(מוס"מ שית). — ובלי השם רוח: עשרה קבים גסות
ירדו לעולם תשעה נטלה עולם ואחר כל העולם כלו
(קדוש' מט:). ואין לך גסות כגסות של עולם
(אד"ר כח). התחיל (הקרחני) מדבר בגסות כנגדו
(של המלך) (מד"ר שמות ו). — ובמשמעה העצמית, יעובי
וחומריות: כי אפשר לנפש שתעמוד בגוף לרוב דקותה
וגסותו מבלי מחבר אמצעי (ראב"ע, ערוג' הכנס,
יו"ט כ, 120).

* גִּסְמָה, ש"ז, — שפ"פ מן גָּסָה, עליית האדים מן הקיבה,
Rülpes; rôt; belching: אוכל ולא גוסים
(ספרא נכר ג ד).

בסור' גסא, וא תגסי, במשמ' זו ממש. — ואולי זה
עתידי מִעַל יִגְסֶהָ.

(²) מן שה"ת ג פ בהוספת ה בסוף.

של הוצאה (שס). ונתחייב ראובן שאם לא יתן את
בתו לאשה לשמעון שיענש במאה גסים (ש"ת לחס
רב נט). ולקח קרוב מאלף גסים (מרכות ירמלא, דכרי
יכ"ר זכני). ובתבו אותו סך בכחובה שהכניסה לבעלה
מאה גסים (ש"ת פרט מטס אסרן י). אני נותן לו
בפתגה גמורה סעתי ומעשיו סך שלשים גסים מסכים
שטר כתובתי (שס מו). גם אני מנחת לכן אחי חמשה
גסים מנכסי (שס נ). וממילין על ראובן ערך אלף
גסים ועל שמעון ג' אלפים (שס נה). ויהי היום
שלחו יששכר וזולון לראובן וחביריו אלף גסים
שביליא בכים א' (שס סד). ולזה משכנס בידו בעד
הגסים שנתן בידו (שס קג). ועשה שט"ח עליו
שהוא חייב למלוה מאה גסים (שס קח). והיה כתוב
בשטר התנאים שבניהם שאם א' מהם לא יקיים
התנאים יתחייב אותו הפער ברית התנאים מאה
גסים לתת לכשנגדו (ש"ת תורת חסד כג). וצוה
לפניהם ששמיטב נכסיו יקח אלף גסים להקדש
ישיבה אחת שילמדו וכו' ומריות הגסים יתנו הספקה
לת"ח (שס לו). ראובן נדר להשיא יתומה עניה א' ולתת
לה בתורת גרוניא מאתים גסים (שס לו). ראובן
פסק גרוניא עם בתו לשמעון מאה וחמשים גסים
(שס עב). והכניסה לו בגרוניא אלף גסים שלא
השאירה לעצמה מהסך שהכניסה ליעקב בתורת גרוניא
אלא חמש מאות גסים (שס פא). ראובן שרך בתו עם
שמעון ופסק לתת לו בגרוניא חמש מאות גסים (שס רג).

גִּסְמָה, גִּסְמָה, עי' גִּסְמָה.

* גִּסְמָה, ש"פ, עכ' גִּסְמָה, גִּסְמָה, עת' אִגְסָה, תגמ' לווי
גִּסְמָה, גִּסְמָה, — כמו גִּסְמָה, והוא שעלו פתאם אדים
מהקיבה אל תוך הפה והוציא אותם החוצה בקול
עב, מפני מאכלים כבדים וכיוצא בזה, rölpsen
rôter; to belch: אשה שראשה כבד עליה ואבריה
כבדים עליה ורותתת וגו' (י"ד פג:). אני אמרתי
לתת להם לחם קל בדרך שהמלכים אוכלים שלא יהיה
אחד מהם גוסס (ספרי, ראש דכ"ר ופס' רכ"ב, ותאמ'
יו"ט). מי שהוא ת"ח לא יאכל סעומד ולא ילקלק

(¹) בערב' גִּסְמָה (a), וכבר העיר על זה ר"ב בעל
הערות ואמר פי' גוסה לשון ישמעאל כגון קול היוצא מן
הגרונ מתחת מאכל כבד. ע"כ, ובעה"ק משנת שנה: מחמת
מאכל כבד ומעלה לאדם קיטור בלא"ש גרעפצין, וכן

(a) جَسَا

א. **נַסְמָה** (נַסְמָה), ממנו נַסְמָה, א. **נַסְמָה** נַסְמָה.

נַסְמָה, נַסְמָה, מקור נַסְמָה, לַנַסְמָה, — עֲשֵׂה נַסְמָה לְבֹ, עֲשֵׂה לְבֹנֶם, שְׁאִינוּ מִפְקֶק: וְהַנֶּם כְּבוֹ בְּהוֹרָאָה שׁוֹמֵה רִשְׁעִי וְנֶם רוּחַ (אֶכְ' ד' ז). — וְהִיָּה נַסְמָה: אֲרִי הוֹשֵׁעַ מִיָּמִי לֹא נַסְמָה לְבִי לִפְנֵי לֹמֶר לְאֶדֶם צֹא וְלִקְטָה לְךָ תְּמָרוֹת שֶׁל חֶרְדֵּל (תּוֹסֶפֶת מַעֲרָג ז). — לְגַם דַּעְתּוֹ, לַעֲשׂוֹת שֶׁתְּהִיָּה דַּעְתּוֹ נֶסֶה עָלָיו, שֶׁלֹּא יִתְכַּיֵּשׁ: הָאֹמֶר אֵינִי מִתְּפָרֵס מִשֶּׁל אַחֲרָיִם וְכוּ' אֹמֶרִין לוֹ הֵבֵא מִשְׁכּוֹן כְּרִי לְגֹם דַּעְתּוֹ (תּוֹסֶפֶת פֶּלֶס ד' יב).

— הַפֶּעַ, **נַסְמָה**, הַנֶּם, — עֲשֵׂה נַסְמָה, כִּמּוֹן הַקֵּל, בִּפְרִט עִם דַּעְתּוֹ, לֵב, הַנֶּם דַּעְתּוֹ, הַנֶּם לְבֹ, עֲשֵׂה, הַתְּנַחֵה בְּנִסְמוֹת הַדַּעַת: מִתְּרַחֵק מִן הַכְּבוֹד וְלֹא מִגִּים לְבֹ בְּתַלְמוּדוֹ (אֲבוֹת ו' ו'). לְמַלְךְ בִּי שֶׁנֶּשֶׂא אִשָּׁה וְהִיָּה מִתְכַּיֵּשׁ מִלִּפְנֵי וְנִכְנַסָּה. אַחֲתָהּ אִמְרָה לֵה עַל מַה נִּכְנַסְתָּ לְדַבֵּר זֶה אֵלֹא שֶׁתִּשְׁמָשִׁי אֶת הַמֶּלֶךְ הַגִּים י דַּעְתְּךָ וְבוֹאִי וְשִׁמְשִׁי אֶת הַמֶּלֶךְ (סְפָרָא, תַּחֲלַת שְׁמִינִי). הִיָּה אַהֲרֹן רֹאשָׁה אֶת הַמּוֹכַח בְּתַכְנִית שׁוֹר וְהִיָּה מִתִּירָא מִמֶּנּוּ וְכוּ' אֵל מִשָּׁה מִמֶּנּוּ אֶתָּה מִתִּירָא הַגִּם דַּעְתְּךָ וְקָרַב אֵלָיו (ס). וְהַגִּים דַּעְתּוֹ כְּלָפִי מַעֲלָה (כִּכְ' יט). וְאֵל תִּגִּים דַּעְתְּךָ בְּהוֹרָאָה (דִּלְז' ג). לְמַלְךְ בִּי שֶׁהִיָּה מִשִּׂיא בְּתוֹ קָרָא לְקֶרְתָּנִי אַחֵד לְהִיָּה סְרִסוֹר בִּיגִיָּהן הַתְּחִיל מְדַבֵּר בְּנִסְמוֹת כִּנְגֵדוֹ אִמֶּר הַמֶּלֶךְ מִי הַגִּים אֶת לִבְךָ לֹא אֵנִי הוּא שְׁעִשִׁיתִיךָ סְרִסוֹר (מִדְ' שְׁמוֹת ו'). הוֹאִיל שֶׁהַנֶּם אֶת לְבִי וְאִמְרָתִי לִי שֶׁאֶשְׁאֵל לִפְנֵיךָ שׁוֹאֵל אֵנִי לְךָ שֶׁתִּשְׁאִיָּנִי בְּתַךְ וְשֶׁאֶעֱשֶׂה חֶתְנֶךָ אִמֶּר לוֹ חִיִּיךָ כִּי אֵנִי עוֹשֶׂה (פִּסְק' רַכְתִּי, פֶּרֶס יד). וְיִכְיָר בּוֹרָאוֹ כִּבֵּל לְכַבֵּד וְהוֹלֵךְ בְּתוֹמּוֹ וְבַעֲנוּהָ וְלֹא מִגִּים דַּעְתּוֹ עַל חֲבִירוֹ (אֶכְ' דְ' ע). — וְהַנֶּם לְבֹד: מִשֶּׁל לְמַלְךְ שֶׁהִיָּה לוֹ אוֹהֵב וְהִיָּה מִגִּים בִּיגִי לְבִין הַמֶּלֶךְ בְּדַבְרִים קָשִׁים וְלֹא הַקְפִּיד עָלָיו הַמֶּלֶךְ לִיָּמִים עַמְד וְהַגִּים לִפְנֵי הַלְגִּיּוֹנוֹת גֹּזֵר עָלָיו מִיתָה (תַּחֲמוֹת כּוֹכֵב, חֻקַּת לֵא).

נַסְמָה (נַסְמָה), שִׁי, מִיָּה נַסְמָה, מִיָּה נַסְמָה, כִּכְ' נַסְמָה, — צֶדֶד הַנּוֹף בְּאֶדֶם מִלִּפְנֵי מִן הַצּוֹאֵר וְעַד הַמִּתְנִים:

רִשְׁשֵׁן אֶלְעֹזֹר אֹמֶר בְּנוֹת עֲשִׂירִים צֶדֶד יָמִין מִמַּחֵר לְבֹא (לְהַתְּחַק וְלֵה שֶׁתִּדּוֹת הַשָּׂדִים וְלִהְיוֹת גְּדוּלוֹת. כֹּל צֶרֶכְךָ) שֶׁנִּשְׁוֹף בְּאֶפְקִיָּסוֹתָן בְּנוֹת עֲנִיִּים צֶדֶד שְׂמָאל. מִמַּחֵר לְבֹא מִפְּנֵי שֶׁשׁוֹאֵבֹת כְּרִי לִיָּם עָלֵיהֶן (וְאֵם רִצּוֹן אִמֶּר)

(1) רַק בְּעֶבֶר וְבִאֲרָם.

(2) בִּאֲרָם: עַל גִּם סִיָּהן תִּתְנַמְלֹן (תִּי יִשַׁ' סו). בְּסוֹר' נִסָּא, וְכִכֵּר דַּחָה עֲמִי לֹ (הַשְּׁעִרֹת קְרוִיִם Lehn) עֶרֶךְ נִסְמָא שֶׁאִמֶּר בִּי זֶה מִלָּה שֶׁאֹחֵל מִלִּשׁוֹן יוֹנִית.

מִפְּנֵי שֶׁנִּשְׁאִין אֶחֱיָהֶן עַל גִּם סִיָּהן (יִד' מַח).

ב. **נַסְמָה**, מִמֶּנּוּ נַסְמָה, א. **נַסְמָה**.

ב. **נַסְמָה**, פֶּעַ, — הִיָּה נַסְמָה: בְּנִכְסִים עֲנַפְלוֹ לֹכְשֶׁהוּא גֹם־סִם (כִּכְ' קִנּוֹ). הַכֵּל מוֹרִים בְּהוֹרָא אֶת הַמִּרְיָפָה שֶׁהוּא מִסּוֹר בְּגֹם־סִם בִּידֵי שְׁמִים שֶׁהוּא חַיִּיב לֹא נִחְלַקוּ אֵלֹא בְּגֹם־סִם בִּידֵי אָדָם (סִנִּי עַת). וְכִשְׁהִיָּה רִשְׁשֵׁן בְּנוֹ שֶׁל ר' עֲקִיבָא חוֹלָה וְכוּ' בֹא הַשְּׁלִישִׁי וְאִמֶּר לוֹ גֹּם־סִם (שְׁמַח' א ת). — וְאִמֶּר הַפִּיָּס: מִהוֹרִים וְזִכִּים בְּגִלְלוֹ גֹּם־סִם (סִיָּה סִיָּה) שֶׁתִּי יוֹכֵה, ה' אֶלֶסִּי הַלְכָּאֹת). וְעִי עֶרֶךְ גֹּם־סִם.

— הַתֶּפֶס, יִתְנַסֵּם, נִדְרָעוּ וְרַעַד כִּמּוֹ גֹּם־סִם: בְּתַלְאֵת קִיָּאוֹ (הַשְּׁכוֹר) יִתְבּוֹסֵם, וְמִרְבֹּב שְׁכָרוֹתָיו יִתְנַסֵּם (תּוֹכַח' מוֹכַח, עוֹרָא כִּכְלִי מו). צְרוּרוֹת שְׁקִיךְ מִשְׁפִּיעִים בְּמַדּוֹת הַנֶּסֶם, וּמִתַּלְאֵת מִאֲכַלְךָ כֹּל אֵיבִירֶךָ מִתְנַסֵּם־סִם (סִס נֶע).

נַסְמָה (נַסְמָה), — מִלַּת קְרִיָּאָה שֶׁל מֵאוֹם וּלְזוּל, **נַסְמָה**; **נַסְמָה**: עֲשִׂיר מְדַבֵּר וְעוֹרִיו רַבִּים וְדַבְּרִיו מְכַוְּעִים מִהוֹפִים דִּל מְדַבֵּר נֶע נֶע וְשֶׁא וְדַבֵּר מִשְׁכִּיל וְאֵין לוֹ מְקוֹם (2) (כִּסְסִי גִי' יג כֹּל-כִּכְ).

(1) בְּסוֹר' גֹּזֵעַ, וּפְרִשׁ בִּיָּע בְּעֶבֶר: אִזּוֹ אִם לֵב אִזּוֹ אִם מִכְּ, עִיָּה, וְהוּא אִם א (א) בְּעֶבֶר' שֶׁהוּא קְרִיָּאָה שֶׁל מֵאוֹם וְעַל נֶפֶשׁ וְכַעֲס. — (2) כִּי הִיא הַנּוֹסַחָה בְּנוֹף הַכִּי, בְּמַהְדּוֹרֹת שְׁכָמֹר וּמִלִּדּוֹ, וְהִנֵּה בְּתַרְגּוֹם הַסּוֹרִי צוּרַת פִּסּוֹק זֶה הִיא כִּי: מִסְכָּנָא מִמְּלָל וְאִמֶּרִין לֵה נֹעַ וְאֵין אִמֶּר דְּשִׁפְרִי לֹא יִהְיִין לֵה אַתְרָא. וְעַפִּיָּץ הִנֵּה שְׁכָמֹר: דִּל מְדַבֵּר בְּמִקּוֹם דִּל נִמּוֹם, וּבְמִקּוֹם וְשֶׁא הִנֵּה יִשָּׂא, וְכִי אַחֲרָיו פִּסְרִס וְשִׁמְנֵד. אֲבָל בְּתַרְגּוֹם הַיּוֹנִי כְּתִיב בְּמִקּוֹם דִּל מְדַבֵּר דִּל שְׁנִכְשֵׁל וְנִפְלֵי, וְלִפִּי זֶה נִרְאֶה כִּי הַנּוֹסַח דִּל גִּמּוֹם שְׁבִנְיָה הַכִּי הוּא יוֹתֵר נִבּוֹן, וְמִיָּם לִפִּי הַנּוֹסַח דִּל גִּמּוֹם שְׁבִנְיָה הַכִּי הוּא יוֹתֵר נִבּוֹן, וְמִיָּם לִפִּי הַפִּסּוֹק הַמִּקְבִּיל לוֹ עֲשִׂיר מְדַבֵּר, בּוֹדֵאִי הַנּוֹסַחָה שֶׁל הַסּוֹרִי יוֹתֵר נִכּוֹנָה. וְצִרִיךְ לְהַנִּיחַ, כִּי הַמֶּלֶךְ גִּמּוֹם שְׁכָכִי הִיא טַעֲמוֹת הַסּוֹרִי הַמַּעֲתִיק מִהַפִּסּוֹק הַקּוֹדֵם עֲשִׂיר גִּמּוֹם, וְלִפִּי נִסְחָה מוֹטָעָה זֶה תִּרְגֵּם הַיּוֹנִי, וְהַסּוֹרִי תִּרְגֵּם לִפִּי נִסְחָה יוֹתֵר מְדוּקָה, וְאִפְשָׁר שְׁכָמֹם מְדַבֵּר הִיָּה בְּתוֹכָהּ צוּרָה מִהַצּוּרוֹת שֶׁל הַפֶּעַל גֹּם־סִם שֶׁהִיָּה נְהוּג בּוֹמֵן הֵהוּא וּמִצּוֹי בְּתַלְמוּד (גִּמְטְרִיָּה לו), וְטַעַם הַמַּעֲתִיק וְחֶשֶׁב שֶׁהִיא הִיא הַמֶּלֶךְ נִמּוֹם שְׁכָפּוֹס שֶׁלִּפְנֵי זֶה, וְכִדְבַר שְׁתֵּי הַמִּלִּים נֶע נֶע אִמֶּר שְׁכָמֹר בִּי זֶה קְרִיָּאָה שֶׁל חֲקוֹי הַקֵּל כִּמּוֹ וְקַעֲקַק שֶׁבְּתַלְמוּד, וְתִרְגֵּם hoot בְּאִנְגְּלִית. פִּסְרִס: **Hohngelächter**. שְׁמֵנֵד: **pfui!** וְהִנֵּה בְּנוֹף הַמִּלִּים נֶע נֶע אֵין שׁוֹם סִפֵּק בִּי בְּמִקּוֹם הוּא כִּכְ' אֵין שׁוֹם פְּנִימָה, וְהַמֶּלֶךְ נֹעַ בְּסוֹר' שְׁכָכֵר הַחִכְרִיָּה עָלָי וְכִי בְּהַלּוֹל, וּפְרִשָּׁה בְּמִשְׁמַעַת קְרִיָּאָה שֶׁל וְזוּל וּמֵאוֹם, הִיא עַד כִּשֵּׁר בִּי זֶה הִיא בְּאִמְתָּ בְּנוֹת הַמֶּלֶךְ נֶע נֶע שְׁבִנְיָה בִּן מִירָא הַעֲבָרִי, וְזֶה מִלָּה עֲבָרִית שֶׁהִיָּה עַל כֹּל פְּנִימָה נְהוּגָה בְּתוֹךְ הָעָם בִּימֵי בִּן מִירָא, וְאִזּוֹל גִּם קוֹדֵם.

(a) אִי

ג"ע, ר"ת: גן עדן.

יכול להאריך וחלקו לשנים (רש"י דה"א טו לד).

גִּעְגּוּעַ, ש"י, מ"ר געגעעס, — קרוב דעת גדול, Intimität; intimité; intimacy: משל למלך שאכל ובאו שני ב"א לפניו האחד אמר לו אדוני המלך תן לי ממאכלך שלא ידו בקערה ונתן לו ובא השני שיש לו געגעעין על המלך ואמר לו אדוני המלך תן לי ממה שבפך הוציא מפיו ונתן לו (ר"י גרלונד, פי' יזכר 2).

גִּעְגּוּעַ, פ"ט, כי' מגעגע, מגעגעס, — מניע בידיו, בגללו, חופר חפירה קלה באדמה, לשחוק ולשעשוע: אפרוחין מגעגע עין באדמה (פסיקתא דר"כ, אחרי מות). וירא העיר את זקנו, עומד על מכונן, ויחל לשחק ולגעגע, לרלג ולהשתעשע (משל הקדמוני ה). — (ב) מלל דבר בין אצבעותיו, למשל עשב כדי שינדף ריחו: ולא היו מסריחין מריח הוועה שלא היו מחליפים את בגדיהם אמר לו הבאר היה מעלה להם מיני דשאים והיו מגעגעים בהם והיה ריחם נודף מסוף העולם ועד סופו (מד"ר תס"ל כג). — (ג) געגעע לדבר, היו לו געגעעס להדבר, השתוקק לו: הרי נתן נכנס לחופה לבו מגעגע עת לחופה ולחיבת חתונו (רש"י ט"ז ע"א).

— (הפסע', א) *הגעגעע ב, הגעגעע בעשב⁽²⁾, וביוצא בזה, התגלגל ושחק והשתעשע: מתגעגעין היו בעשב הבאר (מד"ר ט"ז, עפת תוספסה). — ובכלל *השתעשע והתפנק: שאין ראוי לאדם שיתגעגע בגערותו יותר מדאי (מלמד התלמוד, תולדות). — (ב) *הגעגעע עם פלוני, שחק אתו בקלות והשתעשע אתו, sich amüsieren; s'amuser; to amuse o. s. ואמרו אחרים שהוא (הפעל מתרפקת על דודה) כמו מתגעגע עת (ר"י חזן, תנון, הסדקס לריכ"ג, רפס). כשתתחבר לחכמים ואל אנשי המעלות אל תגעגע עמהם ואל תתנאה עליהם אבל תהיה חברתם להודיע להם שתתקרב בעת שיקרבוך ואל תוסיף להתקרב אליהם (ר"ש ח"ת, פי' הרמב"ם לחזקת כ"י). כשתעמוד לפני אדם גדול המעלה שים עצמך לגדו קל ושמש אותו ועמוד לפניו כאשר ירצה ואל תוקיר נפשך לו וכשתהיה עם שחור השער רוצה לומר עם צעיר השנים לא תעשה כן אבל תוקיר בפשך עמו זאל תשחק זאל תגעגע עמו אחר כן אמר לא תחשוב שמה שהוהתיך מה תגעגע עם צעיר השנים ויתחייב

***גִּעְגּוּעַ**, ש"י, מ"ר געגעעס, — ספ"ס מן געגעע, — (א) תשוקה וכלות הנפש, למשל מילדים לאבותיהם ולהפך, לראותם, להיות יחד, להשתעשע אתם, Sehnsucht; langueur; longing: כן שיש לו געגעעין על אביו (שנת 10). בתינוק שיש לו געגעעין על אביו (ספ קמא:). — (באנח רבן גמליאל א"ל הכופר מה זאת) א"ל בן אחר יש לי בכרכי הים ויש לי געגעעין עליו (פסד' לט). — ואמר הפוסק: גשתי לרגליו, גרתי בצליו, געגעעין עליו, קדם מפעליו (יולר א שבע, ארון אמני). אבל כשהוא נשוי מתחלה יש לו געגעעין על אשתו היהודית (חזקוני, מפסע' כא ג). והבכור הג'ל' וכו' היה היותר חריף וכו' מכל בני גילו וכו' כי זולת זה לא ישלחו אביו הנאון ג"י ללמוד בישיבה כי גדלו געגעעין אליו (שו"ת חתם סופר, חו"מ ת). בן שנתרחק מאביו והבן יש לו געגעעין גדולים לאביו (מניד סימון נכ). — (ב) *מעשה חבה בלי גבול למשל מאבות לילדים בדבור ובמשחק ובעשיית כל רצונם וכל מבקשם: בני עבדיך. כדרך אדונים הנחית, געגעעין כאל לבנים למו עשית, דבש מסלע אותם הנקט (אחרון כל פסח, ארז עולם). והיה מלבישו (את הילד שגולד ממשרתת) ועושה לו געגעעין כבן (שו"ת רמב"א תר"י). והגעגעו לפי מה שאמר אריסטו אשר יכוון להטיב נפש אשר עליו הגעגעע מוולת שיגיע מאותו הגעגעע תענוג (פסח אופ), מסיק לילון ג). שלא ליסר בנו ולהרבות לו געגעעין (פלא יועץ ב). שמראים געגעעין לילדים (סס יב). והוא (האורח) מרבה בכבוד בעה"ב ובכבוד כל בני הבית ויראה געגעעין וחיבה יתירה להילדים (סס, אורחיס). — ובמשמע' יפנוקים: ובית אביך בא להורות שתעווב (אסתר) חגעגעעין שגדלה עליהם (מלמד התלמי, חיי שרס). — (ג) *דברי תרעומות: ואין עליה לאדם בעולם מחמתי לא דין ולא דברים לא תרעומת לא תלונה לא געגעע לא לזות לא שום מידו מכל אנפא בעולם (תש' הגא' הרכני טע). ובעבור שדברה (רחל) דרך געגעעין הנשים האהובות להפחיתו במיתתה חרה אפו (רמב"ן כראש' ל א). — ובמשמ' יפספסו דברים: וכלם (כל הדברים שרבה היתה בת שלש כהנשאה הם) געגעעין בנות וחמוקיהם (REJ 1890, Oct. 257). — ובמשמ' החרגשות והתפעלות: כי בשירה מחמת געגעעין שמחתו לא

(1) בארמ': אדוני כל יומין דהדא תרגמלא
מתגעגע בקיטמא (מד"ר חכס' כ' ב).
(2) עי' הקרה להתפעל.

נעדה

שתקבל אותו בועם ובפנים וועפים לא כן הכוונה (שם ג' יב). — ג) התנענע לפלוני, היה לו גענועים ובלות הנפש אליו: שהתגעגע יעקב להר המוריה (ר' כחיי, וילא). וירגיל עצמו לבסוף ולהתגעגע ולהשתוקק תמיד (מגיד שמות נד).

נעדה¹⁾, ש"נ, צמת טוב הרית: געדה הוא פוליון מהותו הוא ממין השיח ויש בו חום וחרות מעט וכו' ופרחו הוא שערי לבן נוטה לברכות וכו' וראשו ככזברה ויש בו בשער לבן מקבל הרית עם הפחות שבבשמים (קאטון כ, לוח ספמים). עלי דלב או געדה וקלפתו בחמץ או מים (שם ג' ז ד).

נעה, ממנו נעה, נעי, נעייה, נעייה.

נעה, נעו, ש"ס, — נעה השור, נעת הפרה, הוציאה קול ועקה המיוחד להשור, להפרה, brüllen; mugir to low : וישנה הפרות בדרך על דרך בית שמש במסלה אחת הלכו הלך ונעו ולא סרו ימין ושמאל (ש"א ו' יב). הינהק פרא עלי דשא אם ינעה שור על בלילו (חזקוני ס). כיצד מעשרין (את הצאן) מעמיד אימהות מבחין והן גזות והבנים יוצאין לקראתן (תוספתא כז' ז י). ולמה תוקעין בקרנות לומר חשבינו כאילו גזעים כבהמה לפניך (ירוש' תע"כ סס). גזעה בשעת שחיטה אין זה מירכוס (חול' נח). — וקול חיה אחרת דומה לקול הפר: עלה גור אחד לארץ ישראל ולא הגיח אילן עד שעקרו ועשו תענית והתפלל ר' חייא וגעת אמו מן המדבר וירד לקולה (מד' כ' כ"א' לא). — ובחרבה, "קול יללה של בבי: מעשה בשני בהנים שהיו שניהן שוין ועולין בכבש קדם אחד מהן לתוך ד' אמות של חברו ונמל סכין ותקע לו בלבו עמד רבי צדוק על מעלות האולם ואמר אחינו בית ישראל שמעו הרי הוא אומר כי ימצא חלל באדמה ויצאו וקנו ושופטין אנו על מי להביא עגלה ערופה על העיר או על העורות געו כל העם בבכיה (יומא כג). כיון שעלה עמוד השחר הכירו (האח והאחות שנשבו) זה את זה ונפלו זה על זה וגעו בבכיה עד שיצאה נשמתן (גיט' נח). הגיח (ר"א בן דורדיא) ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה עד שיצתה נשמתו (ע"ז יו). — ואמר הפיטן: בת

¹⁾ בערב' געדה א.

נעיה

ברדת לבית חמדתך, בעלזה אדונים ואין לצמדתך, גועה לדודי אני מאורסת, גועל דודי איך נדרסת (סליח' יוס' ג, חין כמדת). בי אין מעש ובידי וכות, אין, געית' הייתי כשבור וכנבר עברו יין (סליח' ער"ס, איכנס אפס). בשנו גדולים וקטנים בהשכמה, גועים ותוהים על הרעה ושוב לנחמה (סליח' שחר' יוס"כ, אנה אלסי).

א. *נעור, ש"ז, מ"ר געוילם, סמ' געויל, — א) געוילי ביצים, שנפלו מהתרנגולת בסבת מכה שהכו אותה: געוילי (ביצים מותרות ביצים מזורות נפש יפה תאכלם (חול' סד). — ב) הפעולה לגעל, להגעיל כלים ברותחים: כל יום ויום געשה געויל לחברו (ע"ז עו). געוילי נכרים (שם). ואסרו לאכול פיתן או בישוליהן ואפילו במקום שאין לחוש לגעויליהן (רמב"ם מאכ' חמ' יז ט). אע"פ שהיורה אסורה מותר להגעיל לתוכה כלים אך אם ינקה אותה יפה שלא תהא מלאה וזהמא ואותו הגעול שהיא פולשת הוא מתבטל במים עד שהמים מותרין בשתייה וכיון שבטל הגעול במים אין בו כח לאסור את הכלים וכו' שהגעול מעורב בהן והרי אותן המים מותרין בשתייה וכן נמי הגעול שיצא מן הכלים נתבטל מן המים (שג"ל הלקט, פסח' רז). ובפית של נכרים שהן מכסף שנשתמשו בהן חמין צריכין געול ברותחין (שם).

ב. *נעול, ש"ז, — שס"פ מן אגעל, במשמ' מאוס וכדומה: בכרעי עדיך נחוי ומחוללי, כל תפן בעקשו געוילי, בדר לבן אודם מעלי (סליח' שחר' יוס"כ, אנה אלסי). אהבה ושנאה חמדה וגעול הנאה ועצב (קול יסודס. כוזרי א' ל).

נעי, ש"ז, — קול מי שגועה, וביותר ועקת בכיה ותחנונים: אל נא דורשיך בענפי ערבות, גענים שעה מערבות (סופס' להושע"ר, אל נא תעינו).

נעייה, ש"ז, מ"ר געיות, — א) כמו געי, ועקה, בבי ויללה: גליתני נשא געיה, עולה לי מגשיה (ר"א קליר, לו כסלך). געית נאנחים ענותם חזה, גחית קומתם נא אל תבוה (סליח' יוס' כ, און תחן). אמן ומינקת כך מתעסקים, בשלך תחלה באזור דבקם, געית שוע ותחן מפיקים (יומא כ' כטו', אמן). בצאת נפשה החזירו את נפשה בצעקה וגעית קול בכיה (פסח' רזא, וילא). בטובך הוציאנו לחופש, כי באו

¹⁾ כך פרש הערוך.

to loathe : והשמדתי את במתיכם והכרתי את חמניכם ונתתי את פגריכם על פגרי נלוליכם ונעלה נפשי אתכם (ויקר' כו ל). והם ירצו את עונם יען וביען במשפטי מאסו ואת חקתי נעלה נפשם ואף גם זאת בהיותם בארץ איביהם לא מאסתי ולא נעלתי לכלתם להפרי כריתי אתם (סס מנ-מד). המאס מאסת את יהודה אם בציון נעלה נפשך מדוע הביתנו ואין לנו מרפא קוה לשלום ואין טוב ולעת מרפא והנה בעתה (ירמ' יד ט). בת אסך את געלת אישה ובניה ואחות אחותך את אשר געלו אנשיהן ובניהן (יחזק' יו מה). ונתתי משכני בתוכם ולא תגעל נפשי אתכם (ויקר' כו יא). ואם בחקתי תמאסו ואם את משפטי תגעל נפשכם לבלתי עשות את כל מצותי להפריכם את כריתי אף אני אעשה זאת לכם והפקדתי עליכם בהלה (סס יב-יג). — ואמר הפימן : געלנו נתיבותיך הישרים והנכוחים דבקנו בתועבות ובמעשים ונזוחים (סליח' יוס א, ח' נפתח). גונו חטא געל רשע, דן לזכות' מחפש צדק (סליח' שחר' יוס"כ, ח' נ' לדל). זה שורף וזה חורף וזה מואם וזה געל (ישראל כחיר, יולר לשמע"ס). הנבי עוובה ונמושה געולה ושנואה (סליח' מוסף יוס"כ, ח' נ). אילו היה מכיר זה ממני היה מואם וגועל אותי (חז"ס, יתוד הסעסס ס). ולבוות בני אדם ולג עול אותם ולספר בנגותם (סס, סכניסס ט). — וככל יגעלי, מי שגעל אותי : שובה חלצני מיד געלי, צורי גואלי (ר"י נאחאסר זמ', עולת תמיד). — נפש, געל, — נעשה מאוס ומשקץ : הרי בגלבע אל מל ואל מטר עליכם ושדי תרומות כי שם געל מן נבזרים מן שאול (ס"כ א חא). — ואמר בן סירא : אכול כאיש דבר ששם לפיך ואל תעט מן תגעל (כ"ס נני' לד יו). — ואמר החבר : וכן ראשי המטות ושבעים חוקנים אשר היו ראויים לנבואה מתמדת וכו' ואם היו ביניהם ממרים היו געלים (כוני' א ס).

געל ש"ו, — רגש של מאוס ותעוב ושקץ לדבר, Verabscheunung ; abjection ; loathing : לא חסה עליך עין לעשות לך אתה מאלה לחמלה עליך ותשלכי אל פני חשדה בגעל נפשך ביום הולדת אתך (יחזק' יו ס).

געל ש"ו, — כמו געל : העל המירו כבוד רע בבעל, וזה ללא זה פצחו במעל, וזהו בחרון אף לנגח וגעל, חל בעדם חבר והצרי תעל (קרוי' ס' שקל, מסוד תכמים)

(י ועל הגליון פן תגלו, והנהה פן תגלע.

מים עד נפש, געתינו יהו נקשבים, נלוחינו השב לשובים (סליח' לנ"ג, אורח ואמתח). — ובמשמעה הראשנה, קול השור הנזעה : ויהי היום ויאבד לצפו מר בן בקר וילך לבקש את הפר וישמע געית הפר סביבות ההר (יוסיפון א ב). והגעיה לשור כמו הנחיקה לחמור (אובס משפט, בלור' לאיכ ו ס). — ב) בדקדוק, מתג שלפני השוא : ולגעיה בשמות הנודעות (תשו' דונש על ספ"ג ל). ועתה אחל לבאר עניני הגעיה והוא על חמשת דרכים (דקדוק ר"י חיון 196). וכן הגעיה והוא כמו הטפחה תחת התיבה אינן לא טעם ולא משרת אלא לפשט את המלה (סור' סקורא 90). והגעיה אינה טעם אלא סימן לפתיחת השוא בלבד (סס 64). הגעיה והוא צורת מקל נמויה לאחור שחמצא תחת התיבות במקצת מקומות אינה לא שר ולא משרת אלא לרמוז בה שצריך למשוך באותו האות מעט (סס 77). אמר מנחם קצתי בחיי מפני רוב הגעיות היתרות כנפולות דמי ששמו האשכנזים בספריהם וקוראים מתג (ר"מ מלומד, אור תורה, כראש' ס ז).

געיה ש"י, — טע"ס מן געה, כמו געיה : בכו וגעו געיה אתה (תד"א ג).

געילה ש"י, — טע"ס מן אגעל : בקרבן כליל ועולה, רם אותה עלה, בחמץ ולא בגעילה (יולר שנת פרס, ח'ס אסר).

געירות ש"י, — טע"ס מן גער : איבה ושנאה בושח וקלון געירות גרועות דחקות וקושי (ר"י כרלונס, יורה 158).

געישתה ש"י, — טע"ס מן געש : על הר סיני דבר עמם ברעש באימה וברעדה ובגעישתה בקולות וברקים (לקוטי קדמ', נספח ב). — ואמר הפימן : ברעישתה ובגעישתה כבוד וברו יפארו, ועכריו בני ידידיו למטה הם יספרו (שנת ד אח"ס, יודון).

געל ממנו, אגעל, געל, געל, געלה, געילה.

געל ש"י, עתיד יגעל, — היה לו רגש של תעוב ומאוס להדבר, והרחיק והשליך את הדבר בשביל רגש מאוס זה, verabscheunen ; abhorrer

(1) בצורה ארמ' געיא : ואלשבא עלי קדרהא דון געיא ואלוצע אלחאני ינמר פי חמן (ר"י סלוי, כוני כס, בנף הערני). ואם געיא תחתיו וזכור תוכור (כסס קדמון י). געיא הוא שם מיוחד למתגים הבאים עם שוא (ר"א כחור, סוב טעס ז).

ג. געל, ממנו ב. געל, הגעיל, הגעלה.
ב. געל¹, קל אינו נהוג.

— הפע', הגעיל, יגעיל, — (א) השחית הורע בהרחם: שורו עבר ולא יגעיל² תפלט פרתו ולא תשכל (איוכ כא י'). — (ב) *הגעיל הכלי ברותחים, מבל אותו במים רותחים כדי לנקותו משומן וכיוצא בזה, ausbrühen échander; to scald: הלוקח בלי תשמיש מן הנכרי את שדרבו להטביל יטביל. ל הגעיל יגעיל אחד שבישל ללבן באור ילבן באור (ע"ז ס יב). אחד שבישל בו ואחר שעירה לתוכו רותח וכו' מעונין מריקה ושמיפה וכו' והשפוד והאסכלה מגעילן בהמין (זכח יא ז). וכולם שנשתמשו בהן עד שלא שף יגעיל הטביל וליבן הרי זה מותר (תוספתא ע"ז ח כ). קדירה שבשל בה תרומה מגעילה בהמין שלשה פעמים ודיו (ירוש' תרומ' יא מת). כיצד מגעילין גותן יורה קטנה לתוך יורה גדולה וממלא עליה מים עד שיצופו על הקטנים ומרתיחה יפה יפה (מכ"ס מאכ' אסור' יז ד). — נפע', גגעל, — שרחצוהו במים רותחים: על ידי האור נגעל ויוצא (ירוש' תרומ' יא מת). כל בלי שנגעל צריך שמיפה בצונן לאחר הגעלה בדרך שאדם שומץ את הכוס (רש"א, תורת הכית ד ד). מחמת

¹ עברית. בלבד. בלשונות האחרות אין דומה לו במשמעה שהוא משמש בעברית.

² כך, חסר, בכל הספרים, ואפשר שהוא קל בעתיד יפעל, אך הסמיכו כל המדקדקים כי הוא הפעיל. ואמר מנחם כי גם זה משמעותו מאוס. אך אין למושג זה מקום כאן. ויריב"ג אמר וז"ל: אבל שורו עבר ולא יגעל הוא אצלי נגזר מדברי ר"ל עץ פאדור מגעיל ברותחין ובבלי ראשון ופרוש מגעילו יתיכנו והוא שהגעלה אצלם הוא ההתכה ר"ל שמתוך במים הרותחין מה שקפא עליו מן השומן ופרוש שורו עבר ולא יגעיל על הדרך הזה יעבר ולא יתך וזעזע ר"ל טפתו כי השלמת העבור לא יהיה כי אם בקפיאת המיפה כמו שנאמר הלא כחלב תתיכני ובגבנה תקפיאני וכאשר תזוב המיפה ותתך לא ישלם העבור ואין אמרו יגעיל פועל לשור' בוולתו אבל ר"ל שטפתו לא תהיה על התכונה הזאת ר"ל שלא תתך אעפ"י שלא זכר הורע והטפה. ע"כ. וגם דש"י פרש יגעל זה במשם הגעיל שבתלמוד, אלא שהוא פרש שהכונה בהגעלת הכלים היא לגרם שהכלי יפליט מתוך דפנותיו מה שבלע, ובכונה זו פרש גם ולא יגעל שבמקרא, ר"ל שלא יפלט הורע לחוץ. וקצת מהחדשים פרשו ולא יגעל במשמע געל גפש, ר"ל שאין לו געל גפש. אך כל זה בלי יסוד ודחוק, והמשמעה העקרית האמתית של הפעל במקרא ובתלמוד לא נתבררה, אך אין ספק בכונתו.

פליטת הכלי הגעל וכו' בשמירין הכלי הגעל מיד שופכין מים צוננין (התרומה, הלכ' א"ר נה). — הפע', יגעל, — כמו נגעל: אם הוגעלה היורה תחילה אינה צריכה הגעלה פעם שנייה (שכלי חלקט, פסח' רז). **יגעלה**, ש"ג, — כמו געל: והגעלה לנפש חילוף התאוה (ספ' המליצה, ר"ט כ"ט, ככר, 11).

גער¹, ממנו גער, גער, גערה.

גער, פ"ע, פת' יגער, — דבר לאדם כבעס, בתרעומות, בנויפה, anschreien; gronder; reprove: ויספר (יוסף) אל אביו ואל אחיו (את) התלומות אשר חלם כי השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחווים לו) ויגער בו אביו ויאמר לו מה החלום הזה אשר חלמת הבוא נבוא אני ואמך ואחריך להשתחות לך ארצה (בראש' לו י). ועתה למה לא גערת בירמיהו הענתתי המתנבא לכם כי על כן שלח אלינו בבל לאמר ארכה היא בנו בתים וישבו וגטעו גנות ואכלו את פריהן (ירמ' כט כו-כח). ויצו בעז את געריהו לאמר גם בין העמרים תלקט (רות) ולא תבלימוה וכו' ולקטה ולא תגערפ בה (רות כ יח-יט). נשבעתי מקצף עליך וגמגער² בך (ישע' נד ט). יגער יי' בך השמן (זכר' ג כ). מעשה בעכו"ם אחד שבא לפני שמאי אמר לו וכו' גיירני על מנת שתלמדני. תורה שבכתב גער בו והוציאנו בנויפה (שנת לא). ונכנס הורקנוס בנו (של ר"א) לתלורן תפילו גער בו ויצא בנויפה (סנה' סח). ופעם אחד גער בו (אברהם באליעזר) ומיראתו נפל ממנו שיבו (סופרים כא ט). — ובפעול, גער את פלוני, כמו בפלוני: גערת גוים אבדת רשע שםס מחית לעולם ועד (תהי' ט ו). גערת ודים ארורים השנים ממעותך (שס קים כא). גער חית קנה עדת אבירים (שס סח לא). — ובהשארה: וגערתי לכם באכל ולא ישתת לכם את פרי האדמה (מלא' ג יא). גער בים ויבשהו וכל הנהרות החריב (יחזק' ד). הנגי גער לכם את הורע (מלא' כ ג). בשעה שברא הקב"ה את הים היה מרחיב והולך עד שגער בו הקב"ה ויבשו (תנ"י יב). והיו

¹ בערב' ההמונ' גער א, הוציא קול נהימה,

כמו געה.

² קריאת הנימל נוטה לקמץ חטף מפני העין שהיא נקראת בקמץ חטף ויש ספרים שהנימל נקודה בקמץ חטף (כד"ק, עט סופר, שער סוף).

הסיר). — והסוס, יהתנעש, התחיל לרקד ולקפץ כמו בשגעון: כדמות פרש רוכב על סוסו בחר נבזה קצר הדרך ויצהל הסוס ויתגש ויחויק המרש רסנו וישקטתו (ידע' בדרכי, פרדס ת, אולס"ס ג). — ובמשמ' נתמוטט ונרתע לאחוריו: שנתגשו ישראל מעשות נמילות חסר ליהושע (מד"ר רות, פתי' ב).

— הפע', *הנעיש, — הנעיש את פלוני, עשה שיגעוש, רצה הקב"ה להרעיש וגם להגעי'ש עליהן ההר (מד"ר קטל', טוג סס טוב). — ואמר הפיטן: ואילים רועשים, ודוק מרעישים, באברה עשים, וגיא מגעישים (מוסף יוס"כ, מחו' רומני). הצבת הכליעל, החזקת הסותר, הקימות המגעיש, העלית הועף, הרימות הועם, הוצאת הקצף, (כנף רעננ', וידוי). ובקול ענות חלושה מגעישים האשישים (ר"מ אלסער, סי' לא). הוד האיש ההוא והדרו נכח גבורת לבו מרעיש כל הארץ ומגעיש לבות אנשי חיל (ר"א אלולטפיא, ספר האות, פטר' לבי לבי' גנץ). והנה האיש הנעיש והרעיש ממש את פני העיר במענתו (שו"ת נכעת שאל מנ). — יתנועה מגעשת: כשהקור יגיע שמה הגוף החיצון תנועה מגעשת ויועזעהו בעת הכנסת העונה (פרקי משכ' ז).

נַעֲשֶׂה (ש"ה). — פעולת דבר געש: בחזיון לילה בחמה וסער, יסוער כמין כסופת יער, יגועש בגעש כישיש כנער, יחד כמיל ובער, יוקשים בני אדם (רש"י ג, מנח' יוס"כ, סי' מס אדם). ומיכאל וגבריאל מימינו ומשמאלו, ברככי אש וסוסי אש נצבים להגדלו. ובגעש וקול רעש נותנים קול בהיכלו, וזה מזה וזה אל זה שואלים איה מקומו (ר"י הלוי, יקיריס). — וקצת הסופרים התרשים השתמשו בהשם נעש בצרף להר, הר-געש, כנוי להרי האש.

נַעֲשֶׂה (ש"ה, סמ' געשת, כמו געש: ומלא (הרקיע החמשי) מלאכי גאווה ובתוכו ישתוקקון בפחד ומעמדם חיילות חיילות ספארים לחצבם מלהב וקול מרוצתם בגעשת הים ומהלכים בגלגלי רעש (ריואל המלאך לז:).

נַעֲשֶׂה (ש"ה, כ"י גפה, מ"ז גפים, א) חלק העצמי והבשרי של הכנפים, שהנוצות תחובות בו, כמו אגף: שיבש גפה (של היונה) ושנממית עינה ושנקמעה רגלה (זכח' ז ס). נשתברו גפיה נשתברו רגליה גמרמו כנפיה

(¹) במקרא (יוסעפ כד ל) הוא שע"פ לאחר ההרים בהרי אפרים. וגם: נחלי געש (ש"כ כג ל).
(²) באשור' נפ, בארמ' גרנפא.

(חול' ג ד). בעוף אמילו לא כישכשה אלא בראש נס ה ובראש זנבה (תוספתא סס כ"ב). שמוטת גף בעוף (גמ' סס נ). ועוף אמילו לא דפרף אלא גפוי (¹) ולא כשכש אלא זנבו ה"ו פירכוס (סס לח). כיצד מולקין חמטת העוף אזחו גפיו בשתי אצבעות ושתי רגלים בשתי אצבעות ומוחת צוארה על רוחב גודלו ומולקה (זכח' סד). — ובהשאלה, החלק העליון של הורוע, המחבר לבית השתי: האשה שהיא מקשה לילד והוציאה מבית לבית זכר' בזמן שהיא נימלת בגפיים (אלב' ז ד). — בבלי, בעין און מחברת לכלי ונעה, bewegl. Henkel; anse mobile; mov. handle: סרידה שהיא נתונה עפ"י התנור ושוקעת לתוכו ואין לה גפיים (²) (כלים ח ג). עשה לה גפיים כל שהן טמאה רבי שמעון אומר אם אינה יכולה להנמל בגפיים מהורה (סס יז ג). סרוד של חייטין יש לו גפיים טמא אין לו גפיים טהור (סס יז ס). — גף הנהר, החוף, השפה שלו, Ufer; bord: bank: המעלה שק מלא פירות ונתנו על גף (³) הנהר (מכש' א ד). כשהיו (ישראל) חונני היתה הבאר מעלה על גפה מיני בשמים (ילמדנו, הוכח כפרוך).

נִפְּתָה, כ"י נפא, — נפא, לבדו, בלי אשה ובנים. allein; seul; alone: אם נפא יבא (העבד העברי) נפא יצא אם בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו אם אדניו יתן לו אשה וילדה לו בנים או בנות האשה וילדיה תהיה לאדניה והוא יצא נפא (שמות כג ג-ד). **נִפְּתָה**, ש"ו, מ"ר גפים, סמ' גפי, — כמו נב, על גפי על גבי: שלחה (התכמה) גערתיה תקרא על גפי מרמי קרת (משלי ט ג).

נִפְּתָה (ש"ה, מ"ר גפים, סמ' גפי, — גפי ירק, מלא החפץ של ירקות שתולשים מן הקרקע מרם שיעשו

(¹) בס"א עיגו, וכן בערוך. — פרש הערוך: אוגים של כלי וי"א לולאות. ע"ב. והרמב"ם פרש: ור שאין לה בית קבול. אבל כבר העיר הר"ש, כי מהתוספתא נראה בפרוש כי גפיים הם אוני הכלי, ואעפ"י שלא מצאתי מקום זה בתוספתא, ובדברי קוה' שכתב כי כונתו של הר"ש היא לשני המקומות בתוספתא שמוכאים בגפיים, אין ממשפני שבאלה המקומות אין שום דבר מבריות משמעת און לגפיים, וכן אין להכריח זאת מהתוספתא שם ו, מ"מ יש לסמוך על פרושו של הערוך בפרט במשמעה מיוחדת לאון מחוברת ונעה, דומה לנף העוף. — (²) כך גרסת רה"ג והערוך גיף, ובנוסח' נב. (³) לא נתברר מקורו, ועי' הערה שלקמן.

***גִּפְתָּה**, ש"י, — כמו א.גָּפָה, משמע' ג, והוא שפת הנחר: נצר' חמס לא יגקה בו ושרש חנף על שן סלע, כקדמות (1) על גפ'ת (2) נחל לפני כל מטר נדעכו (כ"ס גנ' מ יס=יו).

***גִּפְוָה**, ש"י, — סכ"ס מן גָּפָה, — א) סגירה: אמר רבי יוסי בשבת אתה הולך אחר הסיקו (של התנור) ובטומאה את מהלך אחר גיפ'ו (י'וש' שנת דס ד). — ב) יכמו חבוק: העובד כל עבודה אף גפ'ו (2) ונשוק אף דרך ביוון בכדרכה וחייב מיתה (רש"י סס' ס:). — ואמר הפיטן: הוכשל בגפ'ו, בורת גפ'ו, הצג בריב צפ'ו (מוסף א' ר"ס, אשא דע').

***גִּפְוָה**, ש"י, מ"ר גפ'והים, — שארית כותל שנשבר: השוה את גפ'וה (פרוכ'כ:). ועל אלו גפ'וה (4) א' ת"ק פחות מג' (ר"ח סס' פו:). מבי שנפרץ במלואו לחצר ונפרצה חצר כנגדו וכו' ונשתירוה גיפ'והים סכאן ומכאן (רש"י סס' זו:). שבנה מחיצות בתוך (החצר) הגדולה מכאן ומכאן עד שיקצרנה כמדת הקטנה וסילק את הגיפ'והין ע"י מחיצות הללו (סס'כ:).

***גִּפְוָה**, ש"י, — סכ"ס מן גָּפָה, זריית גפ'ית על הגפן לרפואה, נהוג בדבור העברי בין הכורמים בא"י.

גפן, ממנו גפן, יגפ'והית.

גִּפְוָה (5), ש"י, כהס' גפן, כנ' גפ'וה, מ"ר גפ'והים, — מילן דק מתפשט, ובפרט עץ פרי נותנת הענבים שעושים מהם יין, Weinstock; vigne; vine: בחלומי והנה גפן לפני זכנ'ן שלשה שריגם והיא כפרת עלתה נצה הבשילו אשכלתיה ענבים (נראש' מ ט=י). ארץ חטה ושערה וגפן ותאנה ורמון (דכ"ר ח ת). ותאמר להם הגפן (להעצים אשר בקשו מטנה כי תמלך עליהם) החדלתי את תירושי המשמה אלהים ואנשים והלכתי לנוע על העצים (שופט' ע יג). והיה ביום ההוא יהיה כל מקום אשר יהיה שם אלף גפן

(1) סוברים כי צ"ל בקרומות או קרמים. ע"י זה. — (2) בתרגום הארמי: על גדנפא דנחלא.

(3) בסגנון ארמי: למעוטי גיפ'וה ונישוק (סס'כ: זו:). (4) בסגנון ארמי: דאית ליה גיפ'וה ופרש ר"ח גיפ'והי: כמו כתלים קטנים שנשארו מכותלי הגדולה (סס' פט:).

(5) באשור' גפן, בערב' ג'פן א, בארמ' גופנא.

جفن

אנורות: היה מלקט גפ'י (1) ירק ומניח בגנה תורם מאחת על הכל (תוספתא תרומ' ג ת).

***גִּפְוָה** (2), ש"י, כנ' גפ'ה, — שבועה, גפ'ה (2) של רומי שאעשה כך וכך: אמרה לו (הזונה להארם שנשמת ממסתה) גפ'ה של רומי שאינו מניחתך עד שתאמר לי מה מום ראית בי אמר לה העבודה שלא ראיתי אשה יפה כמותך (מנח' מד. וכן ספרי סוף שלח). ג"פ, ר"ת: ג' פעמים.

***גִּפְוָה** (3), ש"י, מ"ר גפ'וה, — סיג של קנים. וכדומה לשדה, Hecke; haie; hedge: העומר שהוא סמוך לגפ'ה (4) ולגדיש לבקר ולכלים (פאס' ו כ). וסומך (תרגל וחריע) לבור ולגיר'ו לגפ'ה ולדרך ולגדר (כלל' כ ת). מצא אחר הגפ'ה או אחר הגדר גוולות מקושרין או בשבילין שבשדות הרי זה לא יגע בהן (כ"מ ג ג). העומר שהחזיקו בו להוליכו לעיר ונתנו בצד הגפ'ה ובצד גדר (תוספתא פאס' ג כ).

(1) כך הנרסה בתוספתא מהד' צוק"מ, וכן הרמב"ם (תרומ' ג יט) ברוב הספרים. ובנוסח' הדפוס' של התוספתא כ"ס ו במקום גפ'י, ובקצת נוסח' של הרמב"ם גפ'ו. בערוך לא נזכרה מלה זו לא בערך גפ' ולא בערך כף ואין לנו באור מקובל, אך לפי הענין נראה שהכוונה היתה כמבואר בפנים, וכן בעל הגיון אחר.

(2) ע"י הערה שלקטן. — (3) בסגנון ארמי גפ'ה דרומאי (או דרומי, ד"ס), שבועה שנשבע ההואם יג'אה בדבריו עם ר' אושעיה. ופרש הערוך: שם ע"י שנשבעין בשמה. וכן רש"י. אך מקור מלה זו לא נתברר היטב. בנימין מוספא אמר: אליל האלילים שברומי היו מכנים אותו הרומים במכטה שם ההויה (כונתו להשם Jovis) וחז"ל החליפו אות יוד לאות ג ואות וי לאות פא כי הם ממוצא אחד והכן זה. ע"כ. ולא יותר מהכמה מוז השערתו של וקש, שקבלה גם קרוים, כי פרוש גפ'ה הוא אהבה, או השערתו של קוה' כי גפ'ה הוא אלהי האהבה Cupido. והנה, היותר מתקבל על הדעת, לפי הענין, היא השערתו של שד"ל כי הכוונה בגפ'ה של רומי היא להקפישול הרומי, אבל עוד לא נתבאר באיזה דרך נעשה הקפישול לגפ'ה, גפ'ה. וכבר נזר עמ'נו לו. (בהערותיו לקרוים) כי דבור זה, גפ'ה של רומי, גשאר גם עתה, כמו קודם לכן, חידה שלא נפתרה.

(4) כך הנקוד לפי הקריאה המסורה של האשכנזים, ג קמוצה ופא רפה, ויש מי שנקד גפ'א. אך אם נאמר כי מלה זו נגזרה באמת מן גוף גפ'ה, הדין נותן שנקרא גפ'ה ולא גפ'א. — (5) לפי דעת החכמים מן גוף הגפ'ה במשמ' סגירה. ואמר ר"ח בפרוש משנת כ"מ הנוכ': הגפ'ה סגירה מלשון יגפ'וה הדלתות, אך אין זו נזרה טבעית. ורש"י פרש: גפ'ה סתימת כותל של עץ או של קנים.

רעים: כי גפן סדם גפס ומשמרת עמרה ענכמו
ענכי רוש אשכלת מדרת למו (דנר' לז לב). — צמר
גפן, עי' צמר.

אֲדָרְתָּ, גפן אדרת. — אֲרָפּוֹקָה, בהגפן. — אֲשָׁפּוּלִי.
באוש, באושים. — קָלֵשׁ תחת הגפן. — בִּסְרֵי.
— בצירה, — בצר, כוצרים. — ברך, הכריך את הגפן.
גִּפְרֵי בגפרית מפני התולעים. — גִּפְרֵי, כל
ענב וענב. — גִּפְרֵי את האשכול.

יִדְלָה, הדלה את הגפן. — דָּלִית, דליות.

יָהֵם את הגפן. — יָמִיר, העת שזוסיים
את הגפנים במזמרה.

חֶמֶס, חֶמֶס בִּסְרֵי.

יוֹנְקוֹת הגפן. — יִין.

כָּרֶם. — כְּתֵף.

לֹלֵב הגפן.

נְמִישָׁה, נמישות הגפן. — נִטְף.

סוֹר, סוֹרִים, סורי הגפן. — סָקָר.

עָרֵד במעדר, לפתח האדמה. — עוֹלָלוֹת. — עֵלָל,

לקט את העוללות. — עָנָב, עֲנָבִים, פרי הגפן, הנרגים
שנותנים היין. — עֲקָץ את האשכול. — עָרִים.

פֶּסֶל, מפסגי גפנים. — פִּסְיָה, — פֶּסֶק, פִּסְקִי
ערים. — פָּרַם, הנושר בשעת הבצירה.

קָרַץ עם האשכול.

שׁוֹרֵק. — שָׁרִיב.

תוֹלַעַת, האוכלת בגפנים.

יִפְגִּיִּיתָ, ת"ג, — מטבע הגפן, והוא בנוי לעור

השלישי שבעין: העור השלישית (שבעין) היא

הנקראת גפניית וכו' והיא מלוכשת בנוונים וכו'

ויש באמצעה נקב עיגולי הנקרא אצלינו כוכב העין

או אישון וכו' וזה הנקב של העור. הגפניית הנ"ל

נכסה ע"י עור שחורה הפרוסה עליו וכו' ומדובקת

בסביב אל העור הנ"ל הנק' גפניית ותוסכת

עצמה על חלקי המקשים של העור הגפניית (עמודי

השמים, תפא' אדם ו).

* גַּפְסִי, ממנו * גַּפְסִי, גַּפְסִי.

* גַּפְסִי¹, פ"י, — דבק ומתק. בגפסית: חבית
שנתקלפה והופת, שלה. עומדת וכן קבותים של

¹ פעל גזור מן השם גפס, שהיא מלה זרה,
φύσος ביוונית, בהשמטת הסוף כדי לעשות פעל שלשי

באלף בסף לשמיר ולשית יהיה (ישע' ז כג). אבל
תירוש אמללה גפן נאנחו כל שמתי לב (שם כד ו).
על שדים ספרים על שרי חמד על גפן פריה (שם לב יב).
גפן בוקק ישראל פרי יושה לו (הושע י א). נשכימה
לברמים נראה אם פתחה הגפן פתח הסמדר הנצו
הרמונים (שם"ט ז יג). כי עץ נשא פריה תאנה וגפן
נתנו חילם (יואל ז כג). הגפן הובישה והתאנה אמללה
(שם א יב). ואנכי נטעתיך שורק כלה זרע אמת ואיך
נהפכת לי סורי הגפן נבריה (ירמ' כ כא). ויצמח ויהי
לגפן סרחת שפלת קומה לפנות דליותיו אליו ושרשיו
תחתיו יהיו ותהי לגפן ותעש בדים ותשלח פאת
וכו' והנה הגפן הוואת כפנה שרשיה עליו ודליותיו
שלחה לו להשקות אותה מערגות מטעה וכו' לעשות
ענף ולשאת פרי להיות לגפן אדרת (יחזק' יו-יח). ולא
תשכל לכם הגפן בשדה (מלא' ג יא). הגפן הווא אין
נוטעין אותה במקום טרשים גדולים וכו' הגפן הווא כל
שאתה מפנה תחתיה הרי היא משוכחת (מד"ר ויקר' לו).
— וככך: עשו אתי ברכה וצאו אלי ואכלו איש גפנו ואיש
תאנתו (ישע' לו י). יאכל גפנך ותאנתך (ירמ' ס יו).
שם גפני לשמה (יואל א ו). והשמתי גפנה ותאנתה
(הושע ז יד). יהרג בכרד גפנם ושקמותם בחנמל (תהי'
עמ' מז). — ומ"ר: התאנה חנמה פגיה והגפנים סמדר
נתנו ריח (שם"ט ז יג). כי תאנה לא תפרח ואין יכול
בגפנים כחש מעשה וית ושרמות לא עשה אבל (חנך'
ג יו). ערים שחרב מאמצעו ונשתתירו בו חמש גפנים
מכאן וחמש גפנים מכאן (כלא' ו ו). עשר גפנים
טעונות מסרתי לך (כ"מ ק:). קנים המוחלקין שבהן מעמידין
את הגפנים (שם קג). שאכלה לולבי גפנים ויהורי
תאנים (כ"ק נט). בקנים ובגפנים מן הפקק ולמעלה
(שם פא). — ואמר המסור: מים שתה מתוך בארך ובהר
לך אשכול גפניך (ר"י הלוי, חס נפנך). — ישוב תחת גפנו
ותחת תאנתו, משל לשלום ושלוח בארץ: וישב יהודה
וישראל לבטח איש תחת גפנו ותחת תאנתו מדן ועד באר
שבע כל ימי שלמה (מ"א ס ה). לא ישאו גוי אל גוי
חרב ולא ילמדון עוד מלחמה וישבו איש תחת גפנו
ותחת תאנתו ואין מחוריד (מ"כס ד גד). — גפן
היין, ליותר באור: מכל אשר יעשה גפן היין מתרצנים
ועד וג לא יאכל (כמ"ד ו ד). מכל אשר יצא גפן
היין לא תאכל (שופט' יג יד). — גפן שדה, צמח
נותן פקעות, עי' זה: ויצא אחד אל השדה ללקט
ארת ויצא גפן שדה וילקט ממנו פקעת שדה (מ"כ
ד לט). — גפן סדום, מין גפן רעה שנותנת ענבים

— ספ', גפף, מגפף, — א) שגפפו אותך, שהקיפוהו: פִּיאה אינה מצלת מרות אחת עד שתהא מנוספת מארבע רוחותיה (ירוש' כלל' ד' כט). ובמבוי עד שיהיה מנוסף מד' רוחותיו (סס סוכס א' נל ד). ג' קרפפות זה בצד זה ושנים החיצונים מנוספים והאמצעי אינו מנוסף (ערוג' זג). — ב) אוניו מנפפות¹, סתומות: פיו בלום ורגליו מוהלמות וכו' אוניו מנוספות בחסוסה אחת לא ישחט (תוספתא כוכ' ד' יג). איזה הוא נמוס כל שאין לו קרניים וכו' צומת. שאוניו מנוספות (סס יו).

גפר, ממנו גפרית, ואולי גם גפר.

גפר², ט"ז, — מין אילן סרק, ישמש לכנין אניות וכיוצא בזה, מין אשכורע, buis; Buchsbaum; box (tree): עשה לך תבת עצי גפר (כרש' ו' יד). — ומ"ד גפרים: וינצל אנוש ממי ודונים, בתיבה יעשה מעצי גפרים (כת' הנפש והלחשים, כ"י פריז).

גפר, פ"י, — קמר. או בשל בגפרית: לגפר את הכלים בגפרית (תש' ר' קלוני', תש' גל' קדמ' קמד). — ונהוג בזמן החדש בין הכורמים בא"י לפעולת פוור אבק גפרית על הנפן לשמירה שלא תלקה.

— ספ', גפר, מגפר, — שבעלוהו בגפרית: עשר פוטסות נאות מנוספות (תוספתא כ"ו ג). — ובמשמ' שפזרו עליו גפרית, נהוג בין הכורמים בא"י.

— תת', גתגפר, — נתקמר בגפרית: גותנין גפרית תחת הכלים ע"ש עם חשיכה ומתגפרין והולכין (תוספתא שנת א' כג). וכשמתגפרין הכלים כוסין אותו ופורסין על אותו אוכלא הכגדים ומתגפרים ומתלבנים (ערוך, ערך אכל). אע"ג שהכלים העליונים מתגפרים ונצבעים לא שייך שביחת כלים (תוספ' שנת יח).

— ¹ בצורת הכפולים במקום הפעלע"ז גוף, ור"ל סגור וסתום. ² לא נתברר הדבר איזה אילן הוא זה. אונק' תרגם אע"ד קדרוס, והוא אחד ממיני הארז. וכבר נתלקו בעלי התלמוד (סנה' קח): בדבר: רב אמר אדרא, דבי ר' שילא אמרו זו מבלוגא (או ובלוגא, או בליגה) ואמרו לה גולמיש. אך כל אלו השמות בעצמם מוטלים בספק. רסע"ג תרגם שמשאר, ואמר ריב"ג: וסובר אני שהוא הנקרא בקם בסמך. ואעפ"י שאינו ידוע, אם תרגומו זה של רסע"ג היה לו כקבלה או סברה שלו היא, מ"ם נוכל לסמוך עליו ולהחליט שם זה במשמעה זו, והיא הרשומה בפנים. ויש מי שכפרו בכל מציאות שם זה בלשון ואמרו כי זו מעות שטמה המתרגם העברי את ספור המבול של הכבלים, שהיה כתוב שם

מוריים שגפסין¹ עם השפה (כלים י' ס). — ובכלל סתם בדבר מדבק: כמותין של מוריים שגפסין עם השפה ושפתותיהן נראין אעפ"י שהמיט שוקע לתוכן מלא זרת (תוספתא כל' כ"ק יז).

— נפע', גנפס, — שדבקוהו בגפסית או בדבר אחר מדבק ומתיבש: ירד לתוכו עפר ונפס² (מקוה' ד' ג).

גפסית³, ט"ג, — חמר לבן כעין שיד, Gyps; gypse: הבית שניקבה ועשאה בכעץ ובקנטרין ובגפרית ובזפת ובסיד ובגפסית (תוספתא כלים כ"ק ג ד). נכוה בנחלת ברמץ בסיד רותח בגפסית רותח ובכל דבר הבא מחמת האור (חול' ת). כמה מכסין בסיד ובגפסית בובל דק ובחול דק (רמב"ם, שחי' יד ב).

גפה, ממנו גפוף* גפף*.

גפת, קל לא נהוג.

— ספ', גפף, — א) גפף את פלוני בזרועותיו, חבקו, umarmen; embrasser; embrace: המנוסף ומנשק ומכבד (סנה' יז). ספני שהנשים נדות מנוספות אותו (את הילד) ומנשקות אותו (תוספתא טכר' ג ת). למלך שהיה יוצא מפלשין שלו והיה מנשק בכתלים ומנוסף⁴ בעמודים ואומר הוי שלום ביתי הוי שלום פלשין שלי (פסיק' דר"ב, דכ"י ירמיהו יג). כיון שמתו התחילו המלאכים מנוספין ומנשקין אותם (מד"ר ספ"ט, חכו ממתקים). והיו בנות ציון וכו' אוחותיו בזו וחזרות מבקשות (לחם) בתוך העיר זלא היו מוצאות והיו מנוספות את העמודים ומתות עליהם בראש כל פינה (פסיק' רנתי כו). — ואמר הפיטן: הושטת ימינך באהב לגפפי, ועתה מושיעי לא תרפי, תהלת יי' ידבר פי' (יוזר יוס"כ, אלכננס תמונים). — ב) כהשאלה, הקיף דבר כמו בסג' וכדומה, umkreisen; entourer; surround: גיפפו (את הסרוד) מארבע רוחותיו (כלים י' ב).

עפ"י הקש הלשון העברית. — ¹ כך נקוד במשג' מנך כ"י פרמה, ופרנקל (Fränkel 9) קורא שגפסין, כפיעל.

— ² כך גרסת הערוך, ובנוסח' נכבש.

— ³ משקל גפרית, חרסית (Fränkel, 9). והוא משק' עברי מן גפסי'ם, ע"י הערה לערך גפס. בערב' ג' בשין (a), מלה מעורבת מן השם היווני (Fränkel, 9, שדחה דעת לוי ששער כי הוא שרש שמי).

— ⁴ בגוף הנוסחה מנפפת, והוא שבוש.

(a) جَسِين

גִּפְרִית (ש"י) — גוף פשוט, חלמוני הנון, מתלהב על נקלה מאד וכשהוא דולק מוציא ריח שהנפש סולדת ממנו, Schwefel; soufre; sulphur: וי"י המטיר על סדם ועל עמרה גִּפְרִית ואש (נראש' יע כד). נשמת וי' בנחל גִּפְרִית בערה בה (ישע' ל לג). ונהפכו נחליה לזפת ועפרה לגִּפְרִית (סס לד ט). אש וגִּפְרִית אמטיר עליו ועל אנפיו (יתזק' לח ככ). ימטר על רשעים פחים אש וגִּפְרִית (תהי' יא ו). זפת וגִּפְרִית כדי לעשות נבק (שנת כד). פיר של גִּפְרִית מחפורת של צירף (כתוב' עט). למח אדם מריח גִּפְרִית ונפשו סולדת לאחוריה שהנפש יודעת שהיא גירוגית בה (פסיק' דר"ב, כחדש הסליח).

גִּפְרִיתִי, ת"ז, לנ"ק גִּפְרִיתִית, מ"ר גִּפְרִיתִים, — מטבע הגפרית: מימותיהם (של מקומות הדרומיים) יהיה מלווים גִּפְרִיתִים (קאטון א כ יא). והמים הגִּפְרִיתִים והמים המלווים (סס ד ז ג ד). הצמחים יש להם חוש טבעי והאות כי יקבלו המים המתוקים והארץ הטובה והמעובדת ויקוצו מפני המים המלווים והארץ הגִּפְרִיתִית והנמרזיית (כן סמך וסגור לג). ויברחו (הצמחים) וירחקו מן המים המלווים והגִּפְרִיתִים והארץ המלחה (שער השמ' ג א).

גִּפְת (ש"י) — הפסלת מה שנשארו מהותים אחרי שנמחט מהם השמן, Oliven-Treber; mare (d'olives) husks (of olives): אין מומנין לא בגפת ולא בזבל ולא במלח ולא בסיד ולא בחול (שנת ד ח). מרחיקין את הגפת ואת הזבל ואת המלח ואת הסיד ואת הסלעים מכותלו של חבריו שלשה טפחים (נ"ב ב א). חרסין שנשתמש בהן משקין טמאין ונפלו לאויר

גִּשְׁרֵי אֲרֵץ, ור"ל קורות ארץ, והפתרנם העברי חשב כי גִּשְׁרֵי הוא שם העץ וכתב עצי גִּשְׁרֵי ואחרי כן כתבו גִּשְׁרֵי (T. K. Cheyne, ZAW XVIII, 163).

(¹) בארמ' וסור' כבדיתא, בתרגום גם גפריתא, בערב' כְּבִרִית א, שאול מארמית (Fränkel, 153), ולא נתברר מקורה האמתי של מלה זו. ויש כופרים בשמיותה ונוזרים שהיא מלה שאולה מלשון זרה.

(²) כך הנקוד במשנ' מנקד, כ"י פרמה, וכן הקריאה המסורה. בערב' המדברת בא"י גִּפְת (b). ולא נזכרה מלה זו בהמלונים הערבים אף באותם שמכניאים גם מלים המוניות. ואפשר שזו באמת מלה עברית שנשארה עוד בפי האכרים בא"י כמו שהיתה נהוגה

התנור והוסק התנור וכו' וכן בגפת (¹) חדשה אבל בישנה מהורה (כלים ט ט). התורם את הגת צריך שיכון את לבו על מה שבגפת (תוספתא תרומ' ג ו). מסיקין בגפת ובזנין של שביעית (סס שביע' ו יו). (בירה שהסיקה) בגפת ובעצים (שנת לו). קופה שממן בה אסור להניחה על גפת של זיתים (סס מז:). — ונכל': ולא ימכור אדם את חבנו ואת גִּפְתו (²) ואת זניו למי שאינו נאמן על המעשרות להוציא מהן משקין (מעשר' ד ט).

גִּפְתָן (ש"י) — מ"ר גִּפְתָּנִים, — אדם קשה, גם הרוח: האמתנין זה גפתנין (⁴) והזוחתנין והזדונין ועזי פנים ובעלי זרועות (מס' דר"ב כ).

גִּפְתָּנוּת, ש"י, — מדת הגפתן, נהוג בדבור העברי בא"י, והשתמשו בו גם בהעתונים.

גִּיָּץ (ש"י), מ"ר גִּיָּצִים, — רסים ברזל מלכן באש שפוק מן הברזל בשהחוש מכה עליו בפטיש, Funke; étincelle; spark: גץ שיצא מתחת הפטיש והויק (נ"ק ו ו). לגפת שהיה פתוח באמצע פלמים ופתח בנו והבי פתוח כנגדו וראה חכילות חכילות של קוצים נכנסו למדינה אמר אנה יכנסו כל החכילות הללו והיה שם פקח אחד א"ל מאלו אתה מתירא גץ אחד יוצא משלך וגץ אחד משל בנך ואתה שורפן (מד"ר נראש' פד). לוחבי שהיה יושב ועוסק במלאכתו תלה תלמידו עיניו וראה גמלים הרבה שמעוניין תבן התחיל לומר מי יוכל לעמוד כנגד אלו א"ל רבו אם גץ יוצא מן הכור הוה יהא שורף את

קודם, ולקחנה הערבים כשכאו לא"י. והנה הברה זו של הערבים מעירה שאמרו לפנים היהודים גִּפְת, וצריך לאמר א"ב גִּפְתו. — (¹) במשנ' מנק' כ"י פרמה: בגפת. — (²) כך מנקד במשנ' כ"י פרמה.

(³) בערב' גִּפְתָּ (a) אדם קשה, גם הרוח. — (⁴) כך בש"ס וילנה וזרשה, ובספרים אחרים גִּפְתָּנִים, יוד אחרי הגימל. והנה יש סוברים כי זו היא המלה גִּיּוּתָן, שהוא נאותן. אבל, השרש הערבי גִּפִּי (b) שבלשון ההמונית שהוא משמש ביהוד במשנ' קושי וגסות, והשם גִּפְת, הם שנותנים זכות גם להמלה גִּפְתָן במשמעה מיוחדת זו. — ועי' גִּיּוּתָן.

(⁵) בתרגום איוב בני רשף, גִּיּוּתָן דתדין מן גומריא. וכן כידורי אש, גִּיּוּתָן דגור. בערבית אין לו חבר.

(a) جاف (b) جفي

(a) كِبَرِيَّت (b) جِفْت

ובי יגור אתך גר בארצכם לא תונו אותו (ויקרא יט לג). עשה (אלהי ישראל) משפט יתום ואלמנה ואהב גר לתת לו לחם ושמלה (דבר' יח). בן איש גר עמלקי אנכי (ש"כ א יג). גר יתום ואלמנה לא תעשקו (ירמ' יו). — ולעומת הגר — האורח : משפט אחר יהיה לכם בגר באורח יהיה (ויקרא כד כג). והנפש אשר תעשה ביד רמה מן האורח ומן הגר את יי' הוא מנדף (במד' יו ל). — וכנ"ל : אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך ובהמתך וגרדך אשר בשעריך (שמות כ י). טפכם נשיכם וגרדך אשר בקרב מחניך (דבר' כט י). ושפשתם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו (שס א יו). — ולצבור במ"י : כי גר יהיה ורעך בארץ לא להם (כרלש' יו יג). — ומ"כ גרים : ואתם ידעתם את נפש הגר כי גרים הייתם בארץ מצרים (שמות כג ט). יי' שמר את גרים (תכל' קמו ט). ויאמר דויד לכנוס את הגרים אשר בארץ ישראל (דכ"א ככ ב). ויספר שלמה כל האנשים הגרים אשר בארץ ישראל (שס ב יו). תפלו אותה בנחלה לכם ולהגרים הגרים בתוכם אשר הולדו בנים בתוכם והיו לכם כאורח בבני ישראל (יתחק' מז כג). — ובחבור עם תושב : גר ותושב אנכי עמכם (כרלש' כג ד). עי' תושב. וכי תשיג יד גר ותושב עמך וסך אחיך עמו וגמור לגר תושב עמך (ויקרא' כה מז). — ומשל : כלב י לא במקומו שבע שנים לא יבנה (ערוכ' סא). — ואמר החכם : החכמים גרים לרוב הכסילים בעיניהם (סמעות לרש"ט פלקייל כ). — ובהשאלה, במליצה : כי גרים ותושבים אתם עמרי (ויקרא' כה כג). כי גרים אנחנו לפניך ותושבים ככל אבותינו בצל ימינו על הארץ (דכ"א כט יס). — ב) ביחוד אדם לא מישראל שג' תי' ה, jüd. Proselyt, prosélyte juif ; jew. proselyte : גר ובושי שירשו את אביהם (דמאי יו). לעולם אינו גר עד שימול ויטבול (כרל' מז). גר שבא להתגייר בזמן הזה אומרים לו מה ראית שבאת להתגייר אי אתה יודע שישראל בזמן הזה דווים דחופים וכו' (יבמ' מז). קשים גרים לישראל (שס). כספחת אין מקבלין גרים לימות המשיח כיוצא בו לא קבלו גרים לא בימי דוד ולא בימי שלמה אלא שנעשו גרים נגורים (פ"ג ג). — גרי אריות, גרים שנתגירו מפני פחד מהאריות שעלו עליהם ולא מפני שרצו להכנס לתוך בנסת ישראל : בותים גרי אריות הם (קדוש' עט). ר' נחמיה אומר

(¹) גוף המשל בארמ' : כלבא כלא מתיא שב שנין לא נבנה.

כולם (תנחומא ויט ד). — ומ"כ : אותן השברים שיוצאין מתחת הפטיש כשמכה על הברזל שבסדן נקראין גיצין (פרק, ערך זס).
 גיצין (¹), ש"ז, — מיט קצת קשה אך לא יבש עדין שבדרכים, בולט מהארמה, קצת בצורת יתר : ומיט היון ומיט היוצרים וג' (²) ווני איוהו מיט היון זה מיט הבורות וכו' וג' ווני אלו יתדות הדרכים (מקול' ט כ).
 גיצין (³), ש"ז, — כמו גפסית : ולפעמים יצטרך שיומח ראשו בג' מרוכך או בג' מותך בחומץ (קלטון ג ס ד).
 גר, ש"ז, מ"כ גרים, — א) אדם נכרי שבא לגור בארץ נכריה וכתוד עם נכרי לו, הוא גר בארץ זו ובתוך העם הזה, in fremdem Lande wohnende Person ;
 personne demeurant dans un pays étranger ;
 ב) person living out of his own country
 אמר (משה) גר הייתי בארץ נכריה (שמות כ כג).

(¹) לא נתברר מקורו, ועי' הערה שלקמן. — (²) המשנה בעצמה מפרשת ג' ווני ביתדות דרכים, והתוספתא (שס ז) מפרשת יתדות דרכים : אלו הן יתדות דרכים אלו שמהלכין עליהן בימות הגשמים והן מתמקבין. ע"כ. והביא רה"ג תוספתא זו, אלא שבמקום בימות הגשמים כתוב אצלו בימות החמה. וזה בודאי שבוש, וכן הערוך והר"ש בגרסת בימות הגשמים. והוסיף הערוך על זה וז"ל והן כגון גומות מלאות מים ושפתי הגומות נקראו יתדות וכו' פ"א תפירות שעושים הבהמות ויתמלאו מים בחורף ובקיץ ומזיקין רגלי ההולך עליהן וכשהן לחים נקראין ג' ווני וכשייבשו נקראו יתדות דרכים שהן משופין כיתדות כשייבשו. ע"כ. והביא רש"א בחדושו (ג"כ פא). דברי הערוך אלו בשם ר"ח. ופרש בנימין מוספא את השם ג' והתאר יוני וז"ל : פ"י שם אות יונת וצורתו קו ישר אשר תחתיו קו אחר קצר מן הראשון משני צדדיו ותחת השני קו שלישי שזה לראשון ובני הכפרים עושים כמו יתדות בצורת אות זה מן מיט יבש לרלג מן יתד ליתד ולא יטבעו כבוק וגליהם. ע"כ. והלך אחריו גם י' לוי, וכמו"כ ש' קרוים. וכבר דחה סברה זו קוהוט, ואמר כי התאר יוני הוא מן מיט היון, והסכים לזה גם עמ"י לו' בהנהותיו לקרוים, ואמר שבודאי אין ג' מלה יונת, וצריך לקרא לא ג' יוני אלא ג' יוני. אבל זה דחוק מאד, וכמעט אין זה מסגנון הטבעי של לשון המשנה. ועי' עוד ערך מיט, יון, יתד.

(³) בערב' גא a) וגם קא b). וכבר פסקם ביחוסה השמי של מלה זו פרנקל (Fränkel, 9) ואמר כי מקורה בהמלה gyps.

(a) جَصْ (b) قَصْ

*גַּרְבֵּתָא⁽¹⁾, ט"ז, חליל, שהגיד ארוך ביותר: גרבת⁽²⁾ בגיד (כסר' מד:).

*גַּרְבֵּתָא⁽³⁾, ט"ז, —מי שיש לו מום הגרבת, מי שגידו ארוך ביותר: גרבת⁽⁴⁾ זה בעל קיק (כסר' מד:).

איגַרְגָר, ט"ז, — ט"ס מן גַּרְגַּר: לשון גרבזר שיין בויתים (כ"ט טסר' ט ו).

ביגַרְגָר, ט"ז, — קול צרוד בהנשימה: ואם יגיע דעת הנשימה עד שיהיה גרבזר וקרקור הנקרא רומילאר תקח נטרי צלוי וכו' (קאנון ג י ס ג). ואם יהיה הצרות מלחית בקנה ומה שנלוה אליו יהיה עם האותות בנשימה גרבזר ויצטק אל אנקה הנקרא רומילאר (טס טס ז ו).

*גַּרְגֵּרִי⁽⁵⁾, ט"ז, — שם צמח, מין ירק שעליו נאכלים חיים ומבושלים, Ranke; roquette; garden; roquet, (Bruea sat.) אינו מתקשר ורק יורק אלא השחלים זה גרבזר בלבד (טעס' ד ס). והגרבזר⁽⁶⁾ של אמר⁽⁷⁾ (שניט' ט א), השחללים והגרבזר שורען לזרע (טוספתא סס כ ט). המוצא גרבזר אם יכול לאכלו אוכלו ואם לאו מעבירו על גבי עיניו (יומא יח:). קח זרע גרבזר הוא איגוימון זרע שחלים לבנים הוא קרדמון (אסף הכופא, כ"י מיכנ' כז:). גרבזר הוא אורוגא מהותו ממנו מדברי וממנו גנוי (קאנון ב, לוח הסמים).

⁽¹⁾ אולי מסורס מן גַּבַּר. — ⁽²⁾ בנוסח: גרבתא, והגיה בעל שיטה מקובצת עפ"י הנוסחאות שהיו בידו ומחק אות א שאחרי חתו. ובהערות הגרסה היא גרבתן בגיד, ועי' הערה לערך גרבתן. ⁽³⁾ עי' הערה לגרבת, ועי' הערה שלקמן. — ⁽⁴⁾ מוסב על בעל גבר שבמשנה. ובערוך הגרסה: בעל קיק בביצים גרבתן בגיד, ופרש: גיד שלו ארוך עד הארכובה. ע"כ. והם דברי רגמ"ה. — ועי' קיק.

⁽⁵⁾ בערב' גַּרְגֵּרִי (א), בארמ' וסורית' גרגירא. במשנ' מנק' כ"י פרמה נקוד גַּרְגֵּר, ולא נתברר מקור השם. ו"א על שם הזרע. העגול, אך אין זה מיוחד לירק זה בלבד. אחרים אומרים מפני שהיו כובשים אותו בחמץ וכדומה והיו עושים מהעלים כעין גרגירים, וגם זה דחוק. — ⁽⁶⁾ כך הגיה לו (Pfla. § 66) כמו סוב' לט: במקום גרגר שבנוסח' — ⁽⁷⁾ בערב' גַּרְגֵּרִי (כריב), וכמו שהוכיח אסף במקום שמוצא בפנים: שטמנו מדברי וממנו גנוי.

(a) جَرَجِير (b) جَرَجِيرِي

ביגַרְגָר, ט"ז, — א) כמו גַּרְגַּר: פסיגה של אשכול שריקנה מהורה שייר בה גרבזר אחד טמאה (עוק' א ס). ולוקט גרבזר מכאן וגרבזר מכאן (כ"י מנח' פא. כ"ט וילנס). מלמולין פירוש טיט שעל היד שנמלל בידיו עד שנעשה כעין גרבזרין ומדובקין בידיו (כעלי הנפס להראכ"ד, שער הטכילס). ודרך בני אדם כשיאספו הצימוקים שיפלו מהם גרבזרים מן התאנים ומן הענבים (כ"ט אכן תכונ, פרוט רמכ"ס לאבות ד ס). שהשית' לא נעלם ממנו ואפילו גרבזר דוחן (כ"ט נכוני, המאמר כנחירס). ויש שצובקין אותו בתולעת והתולעת היא גרבזרים אדומים ביותר דומים לגרעיני החרובים והם כמו האוג והתולעת כמו יתוש יש בכל גרבזר מהן (סמ"ג, עשין, רלג). — ב) גרבזרי הקרא, תולעת במעים: וזהם (מהתולעים) מה שיחילדו במעים העבים אשר למטה מן הטבור והם קטנים ונקראים גרבזרי הקרא לפי שהם דומין לגרבזרי דלועים (מ' אלדני, ט"ז ד, מעיס). — גרבזרי קוצים⁽¹⁾: גרבזרי קוצים גדל גם הוא בכל הארצות שוכו מלא קוצים קטנים פירותיו חמה עגולים לבנים וירקקים או אדמדמים טובים חמה למאכל גם יעשו ממנו מרקחת (לינדא, ראשית למודים א ז). — גרבזרים אדומים⁽²⁾: גרבזרים אדומים יגדלו ביערות, ובגמות על עשב נמוך סמוך לארץ (טס).

יגַרְגָרִי, ט"ז, — מטבע הגרגיר וצורתו: ופרוי הגרבזרי יפה בטעמו כגרגיר האדמה (תוס' א לשינסק, הלמחיס מת). (הנחש) הגרבזרי משכנו על אי יאווט במעמקי הנהרות ארסו חזק וממית (סוף, סטלס רח).

גַּרְבָּר, ט"ז, מ"ר גַּרְגֵּרִים, — א) פרי קטן בשרי פחות או יותר עגול שבקצת אילנות כמו זיתים, ענבים, וכיוצא בהם, Beere; baie; berry: ונשאר בו עללת כנקף זית שנים שלשה גַּרְגֵּרִים בראש אמיר (ישע' יו ו). — ואמר בן סירא: כוית רענן מלא גרבזר וכעץ שמן כרוה ענף (כ"ס נני' כ י). אוהו עוללות כל שאין לה לא בתף ולא נטף וכו' גרבזר יחידי ר' יהודה אומר אשכול וחב"א עוללות (פאה ז ד). טמא מת שסחט זיתים וענבים וכו' אפילו גרבזר יחידי (טסר' ג ג). האוכל (זיתים) מן הסלים וכו' מן העכט ומן המשטיח של עלים ונפל ממנו גרבזר יחידי (טס י ס). אפילו לא הבאיש אלא גרבזר אחד באשכול (טוספתא

⁽¹⁾ בלעז: שטאבעל בעערן. — ⁽²⁾ בלעז: ראטהע בעערען, ערד בבערן.

מעש'ר א' (ח) — ואמר המשוור: על הערונות חן לך מושב, והיה בצלי ההדסים דר, וראה רמים לילה עלי עליו, נמפי בדולחיים וגרגר דר (כמכ"ט, תרשים ג.) — ומ"ר *גרגרים: ב' גרגרים פרט וג' אינן פרט (פאס וס). אינן מביאין מן גרגרים שגשגובמים (מנח' ח ג.) — (ב) *בכלל כל חתיכה קטנה פחות או יותר עגולה, כמו של מלח וכדומה: בפילפל וגרגר (ר') מלח (שנת וס). וקמץ ועלה בידו צרור גרגר מלח או קורט של לבונה (תוספתא מנח' ס ב' א). — (ג) *גל של צרורות: גרגר של צרורות או גל של אבנים (שמי' ג ו). וכן אם היה לו כשרה גרגר של צרורות (רמב"ם שמי' ג א). — (ד) *בפרט כעין גרגרים קטנים עשויים ממיני סמי מדמא כדי שיקל על החולה לבלע את הרפואה, כמין גלולה, Pille; pilule; pil: יעשה ממנו גרגרים גדולים ישתה אחר הנקוי הכללי (קאטן ג א ד ח). ומה שיועיל ממנו גרגרים בתאר זה אפיתמי פוליפודי אבן ארמיני וזו וכו' (שס). וזה מעשה גרגרים שעשה גליונים ויועילו מכל הרפשים הרעים הגולדים מתחת ליחה (זידס לאורמים, כ"י פלורנלס). — ובמליצה: הרפואה שאין עמה כל תחלואים הם גרגרי הצלחה (ס' טעשופים לר' זנדא 28). — (ה) *גרגרי דלעת, מין תולעת במעים: התולעים הנקראים גרגרי דלעת והם נקראים דלועים אוכלים כל מה שיוון האדם לכן מרזין הנוף (פרקי משס ו). דומים לתולעים שבחומץ וילדו כפי חטבת והדומים לגרגרי הדלעת במעים הגסים (שס ט). — (ו) *גרגרי אדמה, גרגרים אדומים וגדלו על שיחים קטנים על האדמה, קצת דומים לחות, Erdbeer; fraise; berry: בארוחה הוות ניתן לפניו בתדוש טבת מל גרגרי אדמה עורם כאבם (נוטלגר ממאכיס, קאירס).

*גרגר, ש"מ, מ"ר גרגרים, — כמו גרגר: טחנן (את הויתים) ונשתתירו מהן גרגרין שלמין (תוספתא ספר' יא ד).

*גרגר, ש"מ, — א) קמץ גרגר גרגר מהאילן: האומר לתבירו הילך איסר זה וכו' באשכול שאכור לי מ גרגר ואוכל (מעש' כ ו). מ גרגר באשכול ופרט ברימון ופופה באבמיה (שס ט). — (ב) גרגר את הויתים, הניחן בשמש למען יתבשלו ומה יפה: הוית הראשון מ גרגר (2) בראש הוית וכותש

(1) בקצת ספרים: גרגיר, גלגל.

(2) ושאלו בגמרה שם: מרגרין תנן או מגלגל, והכריעו שהוא כמו מגלגל. ופרש רש"י מרגרין לוקט גרגר גרגר, וזה דחוק, ורמב"ם בפרוש תמש' לשהרות פרש

ונותן לתוך הסל המל וכו' הוית השני מרגרין בראש הגב וכותש ונותן לתוך הסל (מנח' ח ד). הוית הראשון מרגרין בראש הוית וכונסו לתוך הכר (פסחא אמור רי). המניה ויתיו כנג לגרגרם (ספר' טו).

— פט', *גרגר, — שגר גר ו אתהויתים בשמש: צפיתי אם אינו שמן וית וך מ גרגר, הלא משלשה ויתים שמן המאור ניגר (הקד' שמן סמאור, כסוף טו"ח מות יאיר).

ב. *גרגר, ש"מ, — שפך משקה לתוך הגרגרת: החושב על מי חמאת לשתות וכו' רבי יהושע אומר כשישתה (פסול) ואם גרגר כשר (פרס ט ד). כשישתה (פסול) מפני שהוא משקה פיו ואם גרגר כשר (תוספתא סס טו). אכלה (אשתו) בשוק גרגרה בשוק הניקה בשוק בכולן ר"מ אומר תצא (גיט' טע). — ובפרט יהיית את הגרגרת במים, וכיוצא בזה, gargeln; gargariser; to gargle: וזה לך תרופתו לגרגרנו בורוע חרדל ועקר קרחה הנקרא מירתרין (הפס הכרופא, כ"י מיכנ 20).

— הספס', *הגרגר, — גרגר את גרגו: ובכל פעם ית גרגר בו ויעצירונו בפיו ובגרגו (הפס הכרופא, כ"י מיכנ 20). כל זה יבושל עד החצות או ימלא פיו זית גרגר עד שבע פעמים (שס 22).

ג. *גרגר, קל לא נמצא.

— הספס', *הגרגר, — כמו נתגלגל: הנכנס למרחץ אינו מתעמל ואינו מת גרגר ואינו משתכר על השיש (דא"ר י).

גרגר, ש"מ, מ"ר גרגרות, — כמו גרגר: ואלה הגרות גרגרות חרוב הם (ראש"ע שמות ליג).

גרגר, ש"מ, — כמו גרגרת: ויהיה ערוך במפה נקיה ויאכל וישתה בנחת ולא בגרגרות (דרכ ישרה ד"א).

*גרגרין, ש"מ, לנק' גרגרית, מ"ר גרגרית, רגנית, מי שהוא להוט אחרי אכילה ושתייה בפרט של מטעמים מתוקים וכדומה, Leckermaul; friand

עושה גרעינין, וגם זה אינו בריוק, והעקר כמו הערוך: עוובו עד שיתבשל יפה. וממך לוח מערב' ההמונית גרגר (א), ויתים גמולים ומבושלים הרבה.

(1) אולי מן גרגרת. והנה פרשו רוב המפרשים גרגן מי שאוכל הרבה, אבל למושג זה יש המלה

(a) جر جر

מה היא מבשלת (סכר' ז ט). ארבע מדות נאמרו
בנשים גרנריות צייתניות עצלניות קנאניות (מד"ר
כראש' מס). עד שלא ילדה האשה. בעלה עומד עליה
אם סבלנית היא זו אם לאו אם גרנרית היא אם
לאו (מס"ג, כ"י תימל, וישנ). לא תהא גרנרית
ולא תאכל יתר מדי (ראש' חכמס, ד"ה).—ובהשאלה,
מי שאין לבעול אשה קודם-הזמן: סבלה ביום של
אחריו ושמשה את ביתה וכו' הרי זה גרנרן (נדס
י ת). לאותו שהיה בית הלל קורין אותו גרנרן רבי
יהודה היה קורא אותו בועל גדה (תוספתא סס ט יט).

***גרנרנות**, ש"ג, —מדת הגרנרן: זה עשה בגרנרנותו
אתה למה לגלגתה (ירוש' ככ' ו' ג). שהוא שותה
הרבה בזה גראה גרנרנותו (פלוסוף אומ"ק קט יא).

***גרנרנית**⁽¹⁾, ש"ג, — צמח, עשב, כמו גרנרנית
משמעה א', עי"ש.

***גרנרת**⁽²⁾, ש"ג, מ"ר גרנרות, — א כמו גרון: חסד
ואמת אל יעובד קשרם על גרנרותיך כתבם
על לוח לכך (משלי ג ג). — (ב) ביהודי* הקנה שכתוך
הגרון שהקול יוצא ממנו, Gurgel; gosier; trachea;
שחט את הוושט ופסק את הגרנרת או שחט את
הגרנרת ופסק את הוושט (תול' כ ד). אלו טריות
בבהמה נקובת הוושט ופסקת הגרנרת (סס ג א).
נשמטה הגרנרת ואח"כ שחט את הוושט שחיטתו
פסולה שחט את הוושט וגמצאת הגרנרת שמוטה
(תוספתא סס כ ד). — וכנל: כרא הקב"ה מעין בתוך
גרנרתו. (של האדם) שהוא מוריד את הפת בשלום
(מד"ר שמות כד).

***גרנרת**⁽³⁾, ש"ג, מ"ר גרנרות, — תאנה יבשה,
getrokn. Feige; figue sèche; dry fig

פועל שאינו מאמין לבעל הבית נוטל גרנרת
אחת ואומר זו ותשע הבאות אחריה עשויות מעשר על
תשעים שאני אוכל (דמאי ג ג). בגרנרת שאמרו
לא גדולה ולא קטנה אלא בינונית (כלים יו ז). נקר
בתאניה ונעשית גרנרת בתמרה ונעשית יבישה
(תוספתא תרומ' יו). עלה והיסב עמהן אפילו לא
טבל עמהם אלא בציר ולא אכל עמהם אלא גרנרת
אחת מצטרף (ככ' מת). כל שאילו מחלקו לזמן שתי

⁽¹⁾ כך בסור', והגיה עמ' לו (Pfln. § 67) כך

בכ"ם בתלמוד שבאה שם המלה גרנרנית.

⁽²⁾ אולי שם חקוי הקול.

⁽³⁾ לא נתברר מסוד מלה זו.

dainty (person): לא לזה גרנרן אלא לך לגלגן
(ירוש' ככ' ו' ג). השותה כוסו בבת אחת הרי זה
גרנרן (פסח' טו: וכי' כס). ולא יאחו אדם
כביצה פרוסה בידיו ואם עושה כן הרי זה רעבתן
וגרנרן ולא ישתה אדם כוסו בבת אחת ואם
שתה ה"ז גרנרן ורעבתן (דף"ר ו). ולא יאכל שום
ובצל מראשו אלא מעליו ואם. אכל הרי זה רעבתן
וגרנרן ולא ישתה שתי כוסות ויברך ברכת
הזמן מפני שנראה כגרנרן (סס). הגדול שבהן
שולח יד (לאכול) תחלה ואח"כ הקטן ואם שלח ה"ז
גרנרן (סס ז). ולא יהא אדם לא נוקדן ולא עומקן
ולא גרנרן ומוותר על קלקלותו ואינו מתכבד
מקלון חבירו (דף"ר ו). לא יאכל אדם בכל אצבעותיו
מפני שנראה כגרנרן (מס' כלס רכתי י). תלמיד חכם
לא יהיה גרנרן אלא אוכל מאכל הראוי להברות
נופו (רמב"ם דעות ט). בני התכורה שהיה אחד מהן
גרנרן ראשים להוציאיו מהן (סוף פסח' ב). שלא
ילך בדרך הגרנרן חקרוא לסעודה כי כשיחתכו
לפניו מצד א' התיכה אחת יאמר חתוך מצד אחר (מלמד
התלמידים, וז"ל). אם ישבור בו עצם גראה כרעבתן
וגרנרן (תקוני, כוף יכ מו). לאכול בנחת ובמסור
כי השלחן לפני המלך הוא ואין לא יתבייש מהמלך
להיות גרנרן (הקנא, סדר סעולתן). שלא יהא
גרנרן ובלען בסעודתו (תמדת סימס א יד). יהיה
בכבוד על שלחנו וכו' ויאכל בכבוד לא כרעבתן ולא
יהיה גרנרן (לפון שמיר סס). גנאי גדול הוא לאדם
להיות זולל וסובא גרנרן ורעבתן (בית מדות,
הנדיבות). — ומ"ר: הצנועין מושכין את ידיהם
וגרנרנים חולקין ואין מגיע לכל אחד מהם
אלא כפול (תוספתא פס' יג ו). אינו חייב סקילה עד
שיגוב משל אביו וכו' וישתה היין מווג בדרך
שהגרנרנים שותים (רמב"ם, ממרים ז ב). על החנות
החדשה לגרנרנים מדוע העם האוהב נעימים את רבן
דחפו וכו' ולפתח הואת משכימים (יל"ג, פל סתנות).—ולנכ'
גרנרנית, מ"ר גרנרניות: מפני שהנשים גרנרניות
הן שהיא חשודה לגלות את הקדרה של חברתה לירע

רעבתן, ומרוב המקומות שבאה מלה זו גראה כי הבונה
היא מי שלהוט אחרי אכילה וכמו"כ מי שאוהב מערנים
מתוקים, ובפרט מהרמב"ם (דעות ט). וכן משמע מהמאמר
על הפסוק ויקחו האנשים מצינים: גרנרני בני דגרנרני
דרחמי מירי דגרנרנותא אהבתיכו גמי הכי הוו זכרנו את
הדנה (כלס רכתי ד). ומהלשון דרחמי מירי דגרנרנותא
משמע בבריו שהבונה למערנים טובים.

מכין או זוכית על שטח נוח מהנפים, כדי לקלוח מעליו חלקים דקים מן הדקים כמו אבק, schaben gratter; to shave זוכית כדי לגרוד בו ראש הכרכר (שנת חו). גרדו (את השופר) מבפנים ומבחוץ (תוספתא ר"ע נ ד). גרדו (את השופר) והעמידו על גלדו (גמ' סס נז) — ב) חבך בהצפרנים או בכלי בעור הנוף: אין גורדין (במדרת בשבת רשב"ג אומר אם היו גלדו מלובלכות בשים ובצואה גורד כדרכו ואינו חושש (שבת קמז). סבו (את העבד) גרדו והלבישו והנעילו (כ"כ נג). — ובפרט הכתב מעל הנור: המועה בשם גורד את מה שכתב ותולה את מה שגרד (מנח' ל: וסופר' ס ד). העומדין לשרת את בני אדם (במרחק) וגורדין בהן גליות (רס"ג, כל' יד ד). כך אנו גלילים לגרוד כל הדבוק ולחזור ולכתוב (רמב"ן, ט"ח רל"ח א ג ד).

— פער, גרד, עי' זה הערך.
— פער, גרד, — כמו קל בנחץ הפעולה: אין מגרדין לא מנעלים חדשים ולא מנעלים ישנים (תוספתא שבת ד יס). לצוות על המניהים שלא יגרדו מבל מה שימצאו בספרים אפילו אות אחת (אג"ר ר"ש אכן תנן).
— פער, גרד, העושה עבודה וזה המתחך והעמיד הסח והמקניח והמגרד (עובר בלא תעשה (תוספתא ספ"ג יג).

ב*גרד, פ"י, גרד את הבגד, הניח לו גרדים, עשה לו גרדים: בגדים שגרדין (א) אותן כבדיות מכליהן ומשרדין מהן כלום (יומא עב).

א*גרד, פ"י, מ"ר גרדים, — מקום שגרדו ממנו הכתב וכדומה, radierte Stelle; gratture; erasure: המועה בשם גורד את מה שכתב ותולה את מה שגרד וכותב את השם במקום הגרד (מנח' ל: ואין כותבין האוכרות על מקום הגרד (סופר' ס ד). לצוות על המניהים שלא יגרדו וכו' רק יניחו מבחוץ לא על ידי גרד (אג"ר ר"ש אכן תנן).

(1) כך בכ"י, וכן באלפסי. בנוסחא' בריש במקום דלת.
(2) כך בתוספ' שבש"ס וילגה. ובמהד' צוק"מ המגרר.
(3) ופרש רש"י: כשהיו מוחבין בגרדין שלהן מתוך כלי אריגתן. ונראה שכן גם פרושו של ר"ג בעל הערוך שהביא מאמר זה בערך גרד גרדים. ואפשר שכונתו היא במש"א אריגה. ובר"ח הגרסה היא קצת אחרת: המשרדים אותם. אך עכ"פ רש"י בודאי השתמש בפעל זה במשמעה זו.
(4) כך גרסת הערוך. בספרים גרד.

סעודות ביניהן ואין מניעות גרדת לכל אחד ואחד (פרק' פ:). הוציא חצי גרדת לרה"ר והניחה וחזר והוציא חצי גרדת אחרת (כ"כ נס). — ומ"ר: אין מוחבין לעניים בגוץ מחצי קב חטים וכו' וקב גרורות או מנה דבלה (פאה ח ס). הקרובים מביאים התאנים והענבים והרחוקים מביאין גרורות וצמוקים (בכורים ג ג). מגריפה לגרוף בה את הגרורות (שבת י"ז). שובר אדם את החבית לאכול הימנה גרורות (סס ככ נ). הריני גורד מן הגרורות ומן הדבילה (מיר כ א). הפועלים לא יאכלו מגרורות של הקדש (מס' ג ו). התורם ענבים לשוק עתיד לעשותן צמוקין תאנים עתיד לעשותן גרורות (תוספתא: תרומות ג ח). התולעין שגרגרות ושבתמרים (סס ז יא). התורם גרורות ועתיד לדורסן תמרים ועתיד לדובשן (סס מע"כ ג). חותלות של גרורות ושל תמרים מתיר ומפקיע וחותר (שבת קמו). בביתוס בן חזן שהיה מביא גרורות בספינה וכו' (פ"ו סס). חולה שאמדהו לגרורת אחת ורצו עשרה בני אדם והביאו עשרה גרורות (מנח' סד). — וגם ילתמרים: בדרך שמיבשין התמרים כשרוצין לעשותן גרורות (רמב"ם מנח' פו).

ב*גרגרת, ט"ז, — כמו גרגרת: שחט חצי גרורת בעוף ושהה כדי שחיטתו ואח"כ שחט את כולה שחיטתו כשרה (תוספתא חול' כ ב). שחט את הוושט ואח"כ נשמתה הגרורת שחיטתו כשרה (סס ד).

גרד, ממנו גרד, גרד, יגרדן, גרידה, מגרד, מגרדת. א*גרד, פ"י, — חבך בצפרניו וכדומה על העור במקום שמרניש אכול, kratzen; gratter; to scratch: וממנו התפעל, התגרד.

— ספס', התגרד, — גרד את עצמו, sich kratzen
so gratter; to scratch o. s. ויך (השטן) את איוב בשחין יע מכף רגלו עד קרקדו ויקח לו חרש להתגרד בו (איוב כ זח). מכין ומשמששין בבני מעים אבל לא מתעמלים ולא מתגרדין (שבת ככ ו). אין חפין ואין מתגרדין. ביום טוב (תוספתא י"ט ד י). הפות של מתכות של בעלי חתמים העשויה ככיפה וכו' שעבדים מתגרדים בה (סס כל"ס כ"ב יב). — קל, גרד, — א) הולך והביא חרו של דבר חד, כמו (1) משתף בערב ובארמ'.

מכמה גדילים אתה עושה (את הציצית) אין פחות משלשה זכר אבל שיריה וגדרומיה כל שהוא (ספרי שלח קטן). גדרומי רצועות בשירות (מנח' לה:).

ב. *גדרום¹, — תה"פ, מבלי לפרוט הפרטים: בוא וראה כמה חבב הקב"ה ביאתה של ארץ ישראל מיציאתה להלן כתיב מוסייהם פריהם נמליהם בהם הבא כתיב וילך איש גדרום אלא ע"י שהיו יוצאין מהארץ לחו"ל לא יחס את ממונם (מקד' רות ה).

*גדרם, אינו נהוג.

— פס', גדרם, מגדרם, מ"ר מגדרמים, — שנפסק קצתו ונשאר החלק התחתון: שהחוטם המגדרומים יכולים ליענב יחד (מעדני יו"ט, הל' זילית ז).

ג. *גדרן², ש"י, לנק' גדרנית, — מי שרגיל להתגדר: שמא יאמרו גדרן הוא ומדם חטטיו נצבעו והאדמו הרצועות (רש"י מנח' לה:). חטטין של גדרנית (כ"א מלויל, ארמ' תיס, טסר' כגדס).

גרה², ממנו גרה, גריי, תגרה.

מהשלשה, וגדרום הוא מה שנשאר מכל אחד אחרי שנפסק ממנו החלק העליון. וכבר העיר ר"ש על הבהל זה, ואמר שזה לא כמו גבי ציצית (מנח' לע). ובאמת יש שם מקום למעות במשמ' גדרום, ששאלו שם: מאי שיריו ומאי גדרומיו (בענין ציצית) מאי לאו שיריו דאיפסק מינייהו ואישתייר מינייהו גדרומיו דאיגדרום איגדרומי, ע"כ. ופרש רש"י: מאי לאו שיריו דאיפסק מינייהו קצת מתומו ונשאר קצת גדרומין דאיגדרום איגדרומי ולגמרי נפסק צד העיקר. ע"כ, וגראה מזה בי שיריו הוא שנפסק קצת מהחוט ונשאר קצתו וגדרום שנפסק כלו מעקרו, אך כבר דחו שם התוספות פרושו זה של רש"י, ובארו הכונה האמתית של דאיפסק מינייהו ואישתייר מינייהו, שר"ל שמהם נפסק ומהם נשארו, ר"ל שקצת החוטם נפסקו וקצתם נשארו, וכן גראה ברור פרושו של גדרום מזה שאמרו גבי מומי העין (ככור' מד:). והתנן שנשרו ריסי עיניו פסול מפני מראית העין לא קשיא הא דאשתייר גדרומי הא דלא אשתייר גדרומי, ע"כ, ופרש רש"י שם: אשתייר גדרומי שישין לא הוי מום.

¹ יש סוברים כי זו היא המלה הקודמת, אבל אין לראות איך נסתעף מן המושג שארית דבר שנקטע קצתו המושג בלי כל פרטים.

² עבר' בלבד, בארמ' גרא במשמ' שסה למלחמה, בערב' במשמ' זו עירי, אעירי א.

א. غری اغرى

ב. *גדר, ש"י, מ"ר גדרים, — פתילים בולמים מדלדלים מקצה בגד וכיוצא בזה, לנוי, Frange; frange; frange עושן (אתה ציציות) מן הקוצים ומן הנימין ומן הגדרין ¹ (מנח' מנ:). אמרה שבשפת החלוק יהפך ויקפל מלמעלה שלא תהא סמוכה לבשרו מפני שראש מקום חתך הבגד שם הוא ויוצאין גדרים (ר"נ על ספי"ף, שנת נג).

ג. *גדר², ש"י, מ"ר גדרים, — בגוף בע"ח, גרם בשרי או חלבי שאינו עצם ולא עצל ולא שחום: העצב לא יתחבר דבר ממנו בשחום ולא בקשור ולא בחלב ולא בעצם אלא בשיניים לברם מכל העצמות כי מתחבר בשריהם עצב רך וכן לא יתחבר העצב בדבר מן הגדרים ³ (הם גראנדולשים) שעומדים במקום מלואי ספנאי ומשעות ⁴ אמנם הגדרים הצריכים להם להולדת הליחות הצריך אליו הנה מתחבר בהם בפליאה מעט עצבים כמו שימצא בהם גם כן עורקים דופקים ובלתי דופקים (פרקי משא ה). כבר ראו רבים שנולדו בהם עורקים נכונים בעצם ובגדרים ⁵ (פס ג, העורקים).

א. *גדרום⁶, ש"י, מ"ר גדרומים, סמ' גדרומין, — השארית מדבר שנקטע ממנו קצתו: מצות אוזב שלשה קלחים ובהם שלשה נבעולים ושיריו שנים וגדרומיו ⁷ כל שהוא (פרקי יו"ט). גדרומי אוזב בשרין וגדרומי ציצית בשרין (תוספתא פס יב).

¹ פרושו רגמ"ה ורש"י פרינ"ש בלעז. והביא פרוש זה גם הערוך, כנראה מרגמ"ה, וי"ל: מן הגדרין שמשתיירין בסוף בגד לאחז אריגתו.

² לא נתברר מקורו, ועי' הערה ⁴ שלקמן. — ³ כך נקוד ולעזו במהד' דפוס וילנה תרמ"ח. — ⁴ כך במהד' הנוכרת. אך אין ספק שזה שכוש וצ"ל הפנאי ומשענות, כמו בהקאנון א א ה וז"ל: ואחריו (אחרי העצלים והעצבים והמיתרים וכו') הבשר והוא מלוי פנאי הנחת אלו האיברים בגוף ובחם אשר יש ענין עליו. ע"כ, וכן הוא קורא שם למעלה את האיברים הקשים משעני הנגף, ומלואי הפנאי ר"ל המקום הפנוי שבין העצמות והעצלים והעצבים, שבמקומות הפנאי האלה עומדים הגדרים, והנה סובר דר' מו"א שהם הנקראים Glandulae lymphaticae; Fettklumpen; coussins adiposae. אלא שכללו בשם זה גם חלקים חלביים שבמקומות הפנאי. — ⁵ בגוף הנדפס גדרים, בשתי ריש, והוא שבוש.

⁶ לא נתברר מקורו. יש אומרים שעקרו נדם ונוספה ר. — ⁷ בקצת ספר' וקדרומי בקוף, וכתב ר"ש כאן: וקדרומי כמו גדרומי. והנה מכאן נראה ברור ההבדל בין שארית נשירים ובין גדרומים, ששיריו הם מה שנשאר

מריבה בין שני אנשים, *erregen; exciter; to excite*: איש חמה יגרה מדון וארך אפים ישקוט ריב (מסלי יס יח). איש אף יגרה מדון ובעל חמה רב פשע (סס כס ככ). — וגרה את פלוני בפלוני, *העיר בו רגשי איבה על פלוני, שמה אותו להרע לפלוני, *reizen; exciter; incite*: שלשה חלאין חלה אלישע אחד שדחפו לנחוי בשתי ידיו ואחד שגירה דובין בתינוקות ואחד שמת בו (כ"מ פו). היה מתאוה שתדבר עמו ולא היתה רוצה מה עשה המלך גירה בה הליסטים כדי שתצטעק וישמע המלך (מד"ר סמות כח). והיה הקב"ה מבקש לשמוע את קולם מעם אחרת ולא היו רוצין מה עשה גירה לפרעה לרדוף אחריהם (סס). ממה שגירות כי שבני הרעים (סס סס"ב, מסכני). חייך שאני מגרה כך את הדוב (סס כרא"ב פו). רבש"ע גלוי וידוע לפניך כי יצר הרע מגרה אותנו ברחמיך הרבים קבל אותנו בתשובה שלימה (תד"א יג א). גירותם בנו פרעה ועבדיו (תוספי, סמות כח). — וזה שאלה, ידבר מגרה, מה שנורם התרגשות העצבים: והמחול יקר את חום ריתוח הקרבים ומגרה את השחוק לשמה את הנוף (שכתי דונולו, סוף תמכמוני). כי הם (הכליות) החושבים זמגרים השיחה עם הקול זמגרים המשגל כי בתוכם יתלבן הזרע (סס פקס ס). וזמן המנהג הטוב בחוש הזה (השמע) להפנותו מהדברים המגרים (כשכ"ג, תקון מדות סנפס). — סתפ' התגרה, פת' התגרה, ומקצת התגר, לוי התגר, — התגרה בפלוני, עשה דבר שעי"ז פלוני מתבעס ומתקצף ורוצה לשלם להתגרה כמפעלו: נמצאת וגם נתמשת כי ביי' התגרות (ינע' נ כד). — ובפרט למלחמה, התגרה מלחמה בפלוני, עשה דבר שהכריח את פלוני לצאת נגדו למלחמה, *provozieren; provoquer; to provoquer*: אל תצר את מואב ואל תתגר בה מלחמה כי לא אהין לך מארצו ירשה (דכ" נ ט). ראה נתתי בידך את סיחן מלך חשבון האמרי ואת ארצו החל רש והתגגר בו מלחמה (סס כד). כיון ששמע (עמלק) שמת אהרן וגסתלקו ענגי כבוד מיד נתגרה בהן (תנחומא חקת מנ). — ומקור: אמר לו הקב"ה (לדוד) אני אמרתי לך אל תתגר בה וביקשת להתגרות בה חייך שאינך נמנעין לך (ירמ' ר"ס א נז). — *ובין איש לאיש: שהרי גוללירין יורדין ומתגריין במלחמה וגבורים יורדין ומנצחין (נר"ל נג). — *ובין איש לבחמה: וגם בני אדם התגרו עם החיות פעם בפעם ופעם יגבר האדם ופעם תגבר הבחמה (יוסיפון נס). — ובכלל התגרה בפלוני, רב

איגרה¹, ט"ה, מ"ר גרות, — א) שם ממכעת נחשת קטנה, חלק העשירים מן השקל: עשרים גרה² השקל (שמות ל יג). חמשת שקלים בשקל הקדש עשרים גרה הוא (כמדכ' יח יו). והשקל עשרים גרה (יחזק' מס יב). — ואמר המליון: וכבר בארו אנשי המנוחה, כי הפרומה איננה תהלה, וגרה איננה מעלה (פמנו). מתכנת א). — ב) *גרעין החרוב: שבעה גנבים הם וכו' המעוול במידות והמשקר במשקלות והמערב את הגירה בתלתן (תוספתא כ"ק ז ט). והמערב את הגירה³ והחול בפול והחומץ בשמן (מכ' משפט', מיק' יג). — ובמלאכת הרפואה, משקל גרה, משקל גרעין אחד מגרעיני החרובים: כרופא הבקי אשר הוא חושב על הנוסחא ומשים מכל סם שיעור ידוע ויהיו הסממנים חלוקים בשקליהם כמו שישים לזה במשקל הגרה (כשכ"ג, תקון מדות סנפס).

גרה⁴, ט"ה, — חזרת המאכל הלעוס, החזור מהקיבה אל הפה אצל קצת בעלי חיים כדי ללעם אותו שנית, *d. Wiederkäute; rumination*: ואת התור כי מפרים פרסה הוא ושמע שסע פרסה והוא גרה לא יגר (ויק' יא ז). — ובפרט יאמרו העלה גרה: כל מפרסת פרסה ושסעת שסע פרסת מעלת גרה בבהמה אתה תאכלו (סס ג). אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפרים הפרסה (דכ" יד ז).

גרה⁵, ט"ה, מ"ר גרות, — כמו גרון: העוקץ והרגל החזה והגרה ושתי הרפנות (יומא כ ג). החזה יגרה החזה באתר והגרה בשלשה (סס ז). בא לוגרה והינה בה שתי צלעות מכאן ושתי צלעות מכאן חתכה ונתנה למי שוכה בה והקנה והלב והריאה תלויים בה (תמיד ד ג). נמצאו כולן עומדין בשורה והאברים בידם הראשון בראש וברגל וכו' הרביעי בחזה ובגרה החזה בימינו והגרה בשמאלו וצלעותיה בין אצבעותיו (סס).

גרה⁶, פ"ה, — גרה מדון, העיר בדברים או במעשים¹ מוכרים החכמים כי נגורה מלה א מן השרש גר כמו גרגר במשמ' דבר עגול. — *ת"א מעין. וכן שאר הקדמונים, ואמר ראב"ע כי הכונה בה לגרעיני החרוב. — *גרסת הילקוט, ותוספתא הנור' ובקצת נוסח' המכ': הגררא, הגרדן.

*מן גרה. בערב' אנגרא a.

*בארמ' גרא, בערב' אגרי b.

(a) اَجْرَر (b) اَغْرَى

מועד מיד התחילו שונאי משה להגרות⁽¹⁾ בו את ישראל ואמרו משה מלך ואהרן אחיו כהן גדול ובניו מבני כהונה (תנחומא קרח ו).

* **גִּרְדָּה**, ת"י, לנק' גרודה, גרודות, — פעול' מן גרד: גודות הגנים גרודות הרי אילו מותרות ופותות הרי אילו אסורות (ירוש' פ"ז ב מא:), ועי' גרד.

* **גִּרְדָּה**, ש"י, — שפ"ס מן גרד: גירוד זה הוא חיובך בכלי (כ"ח שבת קמז:).

* **גִּרְדָּה**, ש"י, מ"ר גרודות, — מה שנגרד מדבר כשגורדים אותו בדבר חד: העושה כלים מן העצת וכו' מן השחולות ומן הגרודות מהורין (כלים יא ג). העושה כלים מן הגרודות ממאין (תוספתא כלים כ"א א). גרודה שגורדת מעשב ששמו חצב במשנה (תש"י הגא' סרכיני מו:).

* **גִּרְדָּה**, ש"י, — שפ"ס מן גרה: ואל תתגר במ כל מיני גירוי (תנחומא כלק ג). וגראה לעינים שאין לך מחלוקת וגירוי איש באחיו גדולה מזו (תש"י מהר" קולון ט). שנותן להיצה"ר בה וגבורה ומשמה אותו בו בגירוי עצום וחזק (עמ"מ, קריאת ארבע נס). כל העובר עבירה ישנה באילו הותרה לו שאין לו מנוחה מגירוי היצה"ר (שם). אין לך גירוי היצה"ר כל כך כמו הבעלי תשובה (פלא יועץ, כוסה).

* **גִּרְדָּה**⁽²⁾, ש"י, מ"ר גרודים — חוספה ועדף על המדה שרגיל המוכר ליתן להקונה: היה שוקל עין בעין נותן לו גירומין⁽³⁾ אחד לעשרה (כ"ב ס יא). וחיוב להכריע לו ממה היה שוקל לו עין בעין נותן לו גרומים (פספא קדוש' ט). מקום שנהגו שלא להשפיע ושלם להכריע נותן לו גירומין אחד מעשרה בלח ואתה מעשרים ביבש (תוספתא כ"ב ג). במקום שאין מכריעין נותן לו לבד המשקל את גרומיו (רמב"ם כ"ב פת:), מבר לו עשר ליטרא לח נותן לו גירומין אחד מעשרה בליטרא ואם מבר לו עשרים ליטראין יבש נותן לו גירומיו אחד מעשרים בליטרא (רמב"ם גכ"ח יג).

* **גִּרְדָּה**, ש"י, מ"ר גרודים, — א) כמו צואר, Hals; gorgo; neek: יען כי נכחו בנות ציון ותלכנה נטוות

והתקוטטו אתו: עובי תורה יהללו רשע ושמרי תורה יתגרו במ' (משלי כח ד). מותר להגרות ברשעים בעולם הזה (כרכ' ז:). — והתגרה בה, התחיל לדבר לה דברי פריצות: שמא תצא (הסוטה) מבית דין וכאה ויתגרו בה פירכי כהונה (סנה' פה:). — *ומתגרים זה בזה: למה נברא (האדם) יחיד שלא יהו משפחות מתגרות זו בזו ומה עכשיו שנברא יחיד מתגרות זו בזו אילו נבראו שנים על אחת כמה וכמה (תוספתא סנה' ח ד). אם ראית שני בני אדם שמתגרים זה בזה וכו' שתי משפחות המתגרות זו בזו שמץ פסול יש באחת מהן ואין מניחין אותה לידבק בחברתה (קדוש' פא:). בראשונה היו אבלים עומדין וכל העם עוברין והיו שתי משפחות בירושלם מתגרות זו בזו ואת אומרת אני עוברת תחילה ואת אומרת אני עוברת תחילה (סנה' יט:). — והתגרה במש"י התלהב והתחמם למלחמה: ומלך הנגב יתגרה למלחמה בחיל גדול ועצום עד מאד (דני' יא כס). ובנו יתגרו ואספו המון חילים רבים (שם י). — ובהשאלה, התגרה פרעה, נרם בידיו שתבוא עליו הרעה: הכה הכית את אדום ונשאך לכך הכבד ושב בביתך ולמה תתגרה ברעה ונפלתה אתה ויהודה עמך (מ"ב יד י). — "והתגרה בשנה, עשה בעצמו באופן שתאנסהו השנה: שמא יאמר אדם הואיל ולא הלכתי למרמאות וכו' אלך ואתגרה בשינה (ע"י ית:). שמא יאמר אדם נציתי לשוני מרע ושפתי מדבר מרמה אלך ואתגרה בשינה (שם יט:). בזמן שיכול לעסוק בתורה ובמצות אמתגרה בשינה לענג עצמו שאין ראוי לעשות כן (טו"ח כרכ' לזא). — והתגרה ביו, התחיל ברצונו המוב לשנות הרבה יין: תירוש שכל המתגרה בו נעשה רש (יומא עו:). — *והתגרה המלחמה, התחילה לרלך ולשרף: ויחזקו עוזי שני המלכים האלה את מעמדם ומלחמתם ונתגרו עוד מלחמה גדולה ועצומה ביניהם (יוסיפון א ג). — ובהשאלה, יתגרות עליו הדרך, רגזה עליו, קרו לו בה מקרים רעים, השתבש בה וכדומה: אל תתעסקו בדבר הלכה שלא תתגרו⁽¹⁾ עליהם הדרך (כ"ח תע"י י). — ספ"י, "הגרה, הגרות, *להגרות, — כמו גרה: והביא את אהרן אחיו וקישמו ככלה והושיבו באהל

⁽¹⁾ כך הגרסה בר"ח שם בדפוס ש"ס וילנה, ואעפ"י שאפשר לפקק ולחשוך כי באה מלה זו במקום תרגום הכתוב שם בגמרה: שמא תרגו עליהם הדרך, מ"ם הואיל ואין השמוש בהתגרה מתנגד לרית הלשון אין לנו רשות

*נִשְׁמַת, השפופרת הרכה מעבר המאכל.
*זפק.

*חֶקֶתָהּ בגרוננו, הוציא קול.

*כִּרְנֵשׁ, הוציא קול בנשימה כמו כבש שחוט.

*לִהְיָהּ, תוספת בגרון.

*עֲרֵלַת הגרון.

*קִנְהָה, מעבר הקול.

*תִּרְבִּץ הוֹשֵׁט.

*גִּרְוֹנִי, ת"י, לנק' גְּרוֹנִית, מ"ר גְּרוֹנִים, גְּרוֹנִית, —
אותיות גְּרוֹנִית, שיוצאות מהגרון, Keh-

gular; וכשירגשו אותה (את ההא הקמוצה) תצא
מכלל אותיות המבטא הקלות השלשה ונכנסה בכלל
הגְּרוֹנִית הנחונות הארבעה שהן אהח"ע (כ"י
ישראל, פ"י יז"כ, קונט' סמס"ל מנ), אהח"ע גְּרוֹנִי
(כ"י ברלונ, פ"י יז"כ כנ), אלא שהרחיבו החית
להיותה אות גְּרוֹנִית (כ"מ בן חניב, דרכי נעם).
לפני אהח"ע קולו (של השוא) הומה כדמות הגְּרוֹנִית
תקרא אותו (משפרכיאל, כסס קדמון). כבואו לפני
אותיות אהח"ע קריאתו נוטה לקריאת אות הגְּרוֹנִית
(סס). — ומה שנוגע אל הגרון: אחד מהם (מהשריגים)
בכל צד יורד על קצה התווה ימין ושמאל עד שיגיע
אל הגרון וכו' ובשפוגה גְּרוֹנִי בולט בת מהם אל
העצל (קאנון א' ג). יורד כיושר מהבדל הגְּרוֹנִי
(סס כנ). ויגיעו העצלים הגְּרוֹנִיים לראשיהם
אשר למעלה הם עוברים אל הגרון (סס כ).

*גִּרְוֹנִית, ט"י, — מסגולת דבר גְּרוֹנִי: כי הם
(המלים אכול אמור) על משקל זכור אבל נרמזו
לגְּרוֹנִיתם (כ"מ בן חניב, דרכי נעם).

*גִּרְוֹם⁽¹⁾, ט"י, מ"ר גְּרוֹסִית⁽²⁾, סמ"י גְּרוֹסִי, — מי שעושה
גְּרוֹסִים, מי שמוכר גְּרוֹסִים, Granpner; fabricant;
des graaux; grist-maker: הציידין והדשושות
זה גְּרוֹסִית עוֹשִׂין בצנעה (מו"ק כ ס), רתת של
גְּרוֹסִית טמאה (כלים י ס). נתגוהו (את העומר)
בריתים של גְּרוֹסִית והוציאו ממנו עשרון שהוא
מנופה ב"ג נפה (מנח"ד). קבלו עליהן חמרי טבריה
ורשושי עכו וזֶרֶם י צִיפּוּרִין שלא לעשות מלאכה
בחולו של מועד (ירוש' מו"ק כ סא). גורסה בריתים של
גְּרוֹסִית (רש"י ויקר' כ יד).

(1) כך נקוד במשנ' מנכ' ב"י פרמה.

גְּרוֹן ומשקרות עינים (ישע' ג י). ואעדך עדי ואתנה
צמידים על ירך ורביד על גְּרוֹנְךָ (יחזק' יו יא). — (ב)
החלל הפנימי של הצוואר, שדרך בו עובר המאכל ויוצא
הרוח והקול, Kehle; gosier; throat: קרא בגְּרוֹן
אל תחשך כשופר הרם קולך (ישע' נח א). מנעי רגלך
מיתף וגְּרוֹנְךָ⁽¹⁾ מצמאה (ירמ' כ סס). ינעתי בקראי נתר
גְּרוֹנִי (תהי' סט ד). קרבם הוות קבר פתוח גְּרוֹנִים
(סס כ י). יריהם (של העצבים) ולא ימישון רגליהם
ולא יחלכו לא יהנו בגְּרוֹנִים (סס קיס ו). יעלו חמידים
בכבוד ירגנו על משכבותם רוממות אל בגְּרוֹנִים ותרב
פיפיות בידם (סס קמט כ-ו). אבל תצי וית והקיא
וכו' הרי נגהה גְּרוֹנוֹ בכוית (חול' קג:). החושש
בגְּרוֹנוֹ לא יערענו בשמן תחלה (כרכ' לו). מה
אבא היה להוט אחר גְּרוֹנוֹ אף אני להוט אחר
גְּרוֹנִי (מד"ר כראש' לד). שאמר (עשו) הכי קרא
שמו יעקב חיכך בגְּרוֹנוֹ והוציא את הזמורה (פסיק'
דרכ' זכור), ועי' ומורה, חכך. — ומ"ר יְּרוֹנִים, "גְּרוֹנִית:
איך תאמרו לי עדיך הורד ופשוט רבידה מגְּרוֹנִי ה
(רשכ"ג, שחרים אקרא, סתמים 22). ניסן הוא מועד
הצמחונים, בארץ, גם מועד שושנים, בו ירבו הסגורות
והשחונים, בבשר, ונגעים בגְּרוֹנִים, מרב לחה עם
דם השכנים, בבחורים אך לא בוקנים (ראכ"ט, שמשו
נא 70). לך צעקי עדי תרו גְּרוֹנִים (ספר סמוכר לר"י
כן סעף, כ"י תימל' כו). — ומשל, בעצם בגְּרוֹנוֹ: והוא
יתברך הפיר מחשבות ערמותיו והקים לו שטן לשטנו
ועמד לו ממכון כ עצם בגְּרוֹנוֹ כמה שהשיב אותו
תשובה נצחת לבטל מענותיו (רשכ"ד דוראן, מגי' ספר פו).
— יאותיות הגְּרוֹן, האותיות אה ח ע שמוצאו
הוא הגרון: והתמשה מקומות (של מוצא האותיות)
הם הגרון ואותיותיו הם הח"ע ויש אומרים אלף
דגושה וכו' והשפה והשינים וקצה הלשון (כ"י ברלונ, פ"י
יז"כ, כ"ב אותיות). והאלף הנקראת המזה היא
אשר מוצאה יותר רחוק מכל אותיות הגרון
וסמוכה לה ברחוק המוצא ההא ואלה הם הפנים
השניים מאותיות הגרון במוצאיהם (סרקמס שער כ).
והנה אומר כי אותיות הגרון הם ארבעה (ראכ"ט, פ'
למות). שאין רחוק מאותיות הגרון יותר מאותיות
השפה (סס).

*גִּנְחָה בגרוננו. — *גִּנְחָה. — *גְּרוֹנִי. — *גְּרוֹנִית.

*גִּנְחָה. — *גִּנְחָה.

(1) בקצת ספרים וגורנד כתיב.

של זית טהורה עד שתשלך (כלים יב ת). (הקונה מחברו) ויתם לקון מנית שתי גרופיות (כ"ב ס ג). מעשה באחד שהביא גרופית של זית שהוא משונה במנדל לפני ר' עקיבא ואמר על זו הייתי יושב ושימאה לו (תוספתא כלים כ"ב ב ג). (קנה) ויתם לקון אינו רשאי לשרש את כולן כאחד אלא מנית שתי גרופיות בעיקרן ונוטל את השאר (סס כ"ב דו). וקוטמים נטיעות בכל מקום חוץ מגרופיות של זית (כ"ק פא). הכנים עמו (נח לתבה) וזמורות לנטיעות יחורים לתאנים גרופיות לזיתים (מד"ר נח"א' לא). וישע כרם לא היה לו ליטע דבר אחד של תקנה לא יחור אחד ולא גרופית אחת אלא וישע כרם (סס לו). — ובהשאלה: שאול גרופית של שקמה היה (ירוש' פ"ז כמ ג). — ומשל לדלות: יפתה שהיה רש בתורה גרופית של שקמה היה (תנחומא כוכר, כחתי).

*גרופ, עי' גרף.

א. *גרור¹, ת"ז, מ"ר גרורים, — גר גרור, גרים גרורים, גרים קנאים, או מראים עצמם כך, מתאמצים לקבל כל מנהגי העם שהם מתגוררים בתוכו: שנעשו (הגוים שדרכו בישראל) גרים גרורים ומניחין תפילין כראשיהן תפילין בורועותיהם ציצית. בבגדיהם מוזה כפתיהם (פ"ז ג). כלם גרים גרורים הם לעתיד לבא (סס כד). הללו בני מלכים הם ומה עשו פשמו: ידיהם בגרים גרורים (יב"מ עט). וכן הגבוענים שלא היו גרים של אמת אלא היו גרים גרורים ונתגיירו מפני היראה (תנחומא כמד' לא).

ב. *גרור², ת"ז, — כמו גרוד: נודות העכו"ם גרורים² חדשים מותרין ישנים ומוזפין אסורין (פ"ו לג). ג. גרור, עי' גרר.

*גרור³, ט"ז, — כמו גרני: אל תצר להם ואל תתגר כם כל מיני גרור ולמזאב אמר אל תצר ואל תתגר כם מלחמה, מלחמה אי אתה עושה אבל שאתה יכול לחטוף מהם חטוף (מד"ר כמד' כ).

¹ מן השם גר, משקל פֶּעֶלֶל, נאפוה, בהוספת גל להגדלת המושג וחוקתו ועצומו. רש"י ושאר המפרשים וחכמי הלשון סוברים כי הוא פעול מן גרר במשמ' משיכה, ואמר רש"י (פ"ז כד): גרורים מעצמן נגררין להתגיייר אע"פ שאין מקבלין אותן. ע"כ. אך משמע' הפעול גרור הוא ממש להפך, שגרורו אתו. אבל באמת אינו כלל מן גרר, כי אם מן עצם השם גר, בהוספת ל"פ שרוקה להגדלת הפעולה.

² גרסת הנוסחאות.

³ י"ה"פ מן תת גר כאלו הית זה מן פעל גרר.

א. *גרוע, ט"ז, מ"ר גרועים, — טע"ס מן גרע במשמ' פחת ונכוי מן החשבון: אין מקדישין ליגאל בגירוע פחות משתי שנים (פרכ' כד). שביעיה לא תעלה לו מן הגירוע (כ"מ קו). — ומ"ר ככל: שאם בקשה ליגרע מתחילת השנה השישית תחילת גירועיה בפרוטה וסוף גירועיה בפרוטה (ירוש' קדוש' א נח ג). בשם שסוף גירועיה בפרוטה אף קידושיה בפרוטה (סס).

ב. *גרוע¹, ט"ז, מ"ר גרועים, — כמו גרע: ואמר רב אמי, הוא בוסר הוא גרוע (כרכ' לו).

*גרוע, ת"ז, לנק' גרועה, מ"ר גרועים, גרועות, — פחות טוב במעלה, ובכלל לא טוב, schlecht; mauvais; bad כמה גרוע אדם זה שנשנתנו לו סדרי בראשית (שכ"ת נג). אם אנצה אותם הרי מוטב ואם לאו אתם אומרים מה גרוע הזה שיעמוד עלינו (מד"ר נח"א' סד). — ומ"ר: החשובים שבהם כך עשו הגרועים שבהם על אחת כמה וכמה (סס כח).

*גרוע, — כמו גרע, עי"ז.

*גרועה², ט"ז, — מקום שקוע ועמ' באדמה שמתקבצים שם המים ובוקעים לתוך האדמה ונשמרים שם, Niederung; bas-fond; low ground; גרועה² שבמדבר שמתוקת מימיה (אד"ר יד).

*גרופית³, ט"ז, מ"ר גרופיות, — ענף של זית עם שרש, שנוטעים באדמה, Setzling (v. Oliven) גרופית: bouture (d'olives) layer (of olive)

¹ לא נתברר מקור מלה זו. י"א על שם הגרעינים המתחילים להתהוות בהפרי.

² בערב' ע'ור א. — ³ בקצת ספרים גרוע, והגיה הגר"ז: ערונה, וגרסה זו נמצאת בקצת נוסח'. אך קצת תמוה מה ענין ערונה להמדבר? ולכן הגיה בעל בנין יהושע ערונה עמוקה במקום ערונה שבמדבר, כמו כד"ז א. אבל, אם ערונה יכלה להשתבש לגרוע, קצת קשה להניח כי עמוקה נשתבשה למדבר, ואין לנו יסוד נכון לדחות את הגרסה שברוב הספרים, ובפרט שאפשר למצא פרוש נכון ומדויק להמלה גרועה ע"פ לשון ערב' שהשם ע'ור משמש במשמעה מתאימה היטב להענין, ויש עוד בערב' ע'איר (ל שר"ל מים שוקעים באדמה).

⁴ לא נתברר מקור מלה זו. במשמ' כ"י פרטה נקוד גרופית.

(a) غور (b) غلخ

*גְּרוּשָׁה, שִׁי, לִנְק' גְּרוּשָׁה, — איש שנרש את אשתו ואשה שנתגרשה מבעלה, Geschiedene(r); divorcee; גְּרוּשָׁה וְחִלּוּצָה לכהן הדיוט (יכמ' divorced; גְּרוּשָׁה שֶׁנִּשְׁאַר גְּרוּשָׁה אַרְבַּע דְּיוֹת בְּמִטָּה (פסח' קיב). היה אוכל בתרומה וגודע שהוא בן גְּרוּשָׁה (יכמ' לד). — וכנל: המחזיר גְּרוּשָׁתוֹ והנושא חלוצתו (יכמ' ד יב). ואחיו שבא על אחות גְּרוּשָׁתוֹ (דף"ר א).

*גְּרוּשִׁים, — שִׁס"ס מן גְּרָשׁ, והוא שם כמ"ד למעשה הפרוד הגמור בין איש ואשתו, שמנתק ומבטל הקשר החקי שביניהם, Ehescheidung; divorce; ספק גְּרוּשִׁין כתב (גט) בכתב ידו ואין עליו עדים יש עליו עדים ואין בו זמן יש בו זמן ואין בו אלא עד אחד זהו ספק גְּרוּשִׁין (יכמ' ג ח). בישראל נתתי גְּרוּשִׁין לא נתתי גְּרוּשִׁין באומות העולם (ירוש' קדוש' א נח ג). כל שיש בקידושין יש בגְּרוּשִׁין (יכמ' לא:). — ובכלל, כל גרוש אדם ממקומו, מארצו, גְּרוּשִׁין וכו' אף בגיו הכנסתים לארץ ישראל וצויתים ועברו על הצווי ודגתי אותם בשלוחין ובגְּרוּשִׁין וקוננתי עליהם איכה (מד"ר נח"ש יט).

גְּרוּתָא¹, שִׁי, מ"ר גְּרוּתָא², — מקום לגור בו זמן מועט, מלון, Herberge; auberge; shelter; וילכו וישבו בגְּרוּתָא³ כמזהם אשר אצל בית לחם (ירמ' מא י). — ב) *מעמד הגר: אמר רבי יודן עבדות וגירות בארץ לא להם ארבע מאות שנה (פסיק' רכתי טו). — ואמר הפייסן: ושאל (אברהם) אות להודיעו נכונה, וגרם גְּרוּתָא ארבע מאות שנה (יולר כ שכוט', כשורי מעשיו). — ואמר המשורר: ברחמי יהי פְּנֵה לעבדו ואל יבוה ענותו בגירותו וצוקיו וקורותיו (ראכ"ט, כסס אל). — ובמליצה, גְּרוּתָא האדם בעולם הזה: חשבון האדם עם נפשו בתנאי הגירות בעולם הזה ויחשוב מעלתו בו כמעלת אדם נכרי הגיע אל ארץ נכריה ולא הכיר אחד מאנשי המדינה שהגיע אליה ולא היה אחד מהם יודע בו אלא שאדוני המדינה חמל עליו לגירותו והורהו מה שיתקן ענינו בה (ח"ה, חשנו ספג ג). קבל על עצמך אחי תנאי הגירות בעוה"ז מפני שאתה בו גר אמת והוראיה על גירותך ויחידותך בו (סס). נמיון האדם בעולם הזה ומאסרו

¹ מן גור, משקל גְּרוּתָא. — ² מסלול. — ³ יש סוברים שזה שם מקום, ויש מגיחים גְּרוּתָא במקום גרות.

בו וגירותו והגורו מעולם הרוחות (סס, הפרישות ג). — ג) *מעמד מי שהתגרש ונתיחד: גירות לא שכיחא מיתה שכיחא (גיט' פה). להאכילו נבילות עד שיגדל ויקבל עליו גירות (רש"י יומא פה).

גְּרוּתָא¹, ממנו גְּרוּ, ואולי גְּרוּן.

גְּרוּ, פ"ע, — כמו גור, קל לא נמצא במקרא. — ואמר המשורר: ועמדו אש ועמודי עננים ועיני כל מצפוח ותוות, ומשם חצבו בעלי ברית אל ופנות עם יי שם גְּרוּתָא (כ"י סלוי, ראש ערים).

— נפע', גְּרוּ, — גְּרוּ מנגד עיניו של פלוני, גרחה וגרחק: ואני אמרתי בחפוי גְּרוּתָא² מנגד עיניך אכן שמעת קול תחנוני בשועי אליך (תהל' לא כג).

*גְּרוּיָאֵל, — שם מלאך ממונה על פחד ואימה: והממונה על כל מיני פחד ואימה שמו גְּרוּיָאֵל ומי שהוא ממונה על השלום נקרא שמו סנכניאל (כרית מנותח י).

גְּרוּן³, שִׁי, מ"ר גְּרוּנִים⁴, — בלי מלאכה לחטב בו עץ, לחצב אכן וכרומה, Axt; hache; axe; היתפאר הגרון על החצב בו אם יתגדל המשורר על מניפו (ישע' י יט). ואשר יבא את רעהו ביער לחטב עצים וגדחה ירו בגרון לברת העץ ונשל הבדול מן העץ ומצא את רעהו ומת (דכ"ר יט ט). לא תשחית את עצה לגדח עליו גרון (סס כ יט). והבית בהבנתו אכן שלמה מסע נכנה ומקבות והגרון כל בלי ברול לא נשמע בבית בהבנתו (מ"א ו ז). הכו החצבם אש לקראת רעו גרון על גרון וילכו המים מן המוצא אל הבר (כתבת סלומ). — יומ"ר: ועתה כל פתוחיה בקרדום וגברו גנים יהלומון (דונש על מנחם, יחד). — ומשל, ילקח הגרון בעץ יותר מהראוי, ואמרו לאדם שמרשה לעצמו דברים יותר מהנאות: חשבו (הפסלמופים) היות אפשרי להם כל דבר, ושתי לשונם בכל דבר, ולקח הגרון שלהם בעץ יתר ממה שראוי (אמונס רמס 87).

¹ בערב' ג'רו (a) במשמ' חתיכה וקמיעה. וסוברים רוב החכמים כי בעברית אין זה אלא סרום מהפעל גור. ² בס"א גנורתי, כמו איכה ג נד. ויש שהגיהו גרשתי.

³ רק בעברית. בערב' יש אמנם כרון (b), אך כבר החליטו החכמים כי זו מלה זרה. ולא עמדו החכמים על משקל מלה זו. — ⁴ מנחם ודונש.

(a) جرز (b) كرز

במקפה (דל' וי). חומץ שנפל על גבי גריסין (פ"ו כ). גריסין (שנתערבו) בערשים יבור (תוספתא תרומ' ו יא). אמר קונם גריס שאני מועם אסור בחיין ומותר במבושלים גריסין שאני מועם מותר בחיין ואסור במבושלין (שס דל' ג ו). גריסין שנתנן על גבי פרוסות להקפותן (שס פוק' ג ו). מי גריסין לעיסת גריסין של פול (שס נדס ח ט). היו מכין אותן (את שלמה בוסן גלותו) בקנה על ראשו ונותנין לפניו קערה של גריסין (פסיק' דר"ב קסט). ומעשה ברבי יהושע שנתארח אצל אלמנה אחת וכו' אמרה לו מפני מה מעטתה בגריסין הללו (דל' ו). — (ב) ימין ממניי החטמים שבראש: שנאת האשה לסרים, שנאת השור לארים, והראש לגריס' (עמנו', מתנת כ).

גְּרִיסָה, ש"ג, מ"ר גְּרִיסוֹת, — (א) כמו גְּרִיס, ובהשאלה לגרורים קטנים עשויים טכצק בצורת גריסים: וכן עושין אצלנו שמריתח שמן בכלי של מיני מתכות ועושין גריסות גריסות מן הבצק ומטגנין אותן כשהוא על האש והשמן רותח (תסו' גא' ליק מב). — (ב) מחטבשול של גריסין, נהוג בדבור העברי בא"י.

גְּרִיעָה, ש"ג, ש"ז מן גִּרַע: וזה שאמרו חכמים גורעין ומוסיפין ודורשין לא גריעה ממש וכו' אלא נראה כמוסיף וגורע (פרוך, סרך גרע). ורע כי הגריעה נגרע מכלל ומעט מהרבה (ר"ש כ"ט, סמיליט, נכר 14). — ובהשאלה, כמו גְּרִיעוֹת: הקנאה היא באה מגריעת הנפש (אורחת לדיק', קהנאס).

גְּרִיעוֹת⁽²⁾, ש"ג, מ"ר גְּרִיעוֹת, — ר"ע האיכות של דבר, חסרון ומדה רעה בנפש וכדומה, Fehler; défaut; defect: וזה הענין היה סיבה לחשוד החכם בחטא גדול ולדמות גריעות גדולה בחכמתו (סקד' מלמד סתלמי'). פעמים רבות יבתר לו האדם לעזוב מוון יום או יומים בשביל שיגיע בו אל ענג הנצח לנצח חברו בשחוק הקוביא עם מה שיש בו מה גריעות והפחיתות (מאזני זדק, אלגול 13). שגדור (של הבושת) הוא מכאוב יקרה לנפש בעת הפחד ממעשה הגריעות (שס 106). והמירן מ גריעות לעלוי ומעלוי לגריעות (מיוחס לראב"ד, יורד' כ). והנה הכריתה ההיא כפילה לגריעות וחסרון דהיינו שחטאו בזה להוציא דבה ולקו על כך (פענת רוא, שלח). אבל הנותן

גְּרִיד⁽¹⁾, ש"ג, — זמן היבש, שאין גשמים יורדים, Dürre; sécheresse; dry season ואנכש עמך כל ימי גריד אחד כל ימי רביעה אחד לא יאמר לו חרוש עמי בגריד ואני אתרוש עמך ברביעה (כ"מ ס י). — ומקום הגריד, שהאדמה יבשה שם וקשה לחרש אותה: ובחדש השני בשבעה ועשרים יום לחרש זה מרחשון יבשה הארץ ונעשית גריד המתינו ולא ורעו עד שירדו להם גשמים (סדע"ר ד). היה מנכש בשלשה עשר ונעקרה בידו שותלה במקום הטינא אבל לא במקום הגריד (תוספתא מנח' י לא). עד כמה היא מורעת עד כדי שתהא כארץ שלשה ימים וכו' לא במקום הגריד (ירוש' כלא' כ כו ד). ואין משקין שדה גריד במועד (מו"ק ו). בכ"ו לחדש יבשה הארץ נעשית בגריד ורעו אותה ולא צמחה (מד"ר כרש"י לג). שנעשתה הארץ במין גריד ולא יבשה לגמרי (רש"י ר"ס יא).

גְּרִידָה, ש"ג, — ש"פ מן גרד: הגרידה בראש הסכין עד שתגרד מן העור והמתק בוסן שהריו לח מעביר דיו הסופר עליו ומוחקו (ר"י כרלוני, סל"י ס"ת 25). יחסר גרידה כמו שיגרדו כלי מתכות אחר השיפה וכו' כמו שיעשה בברזל אחר הגרידה (פרוש סמכ"ס, כלים יא ג). אבל בגרידת חלק ממנה (מהאות) באופן שלא תשאר לה צורת אות כלל (ש"ת לנכ"ח א). רק בגרידת כל האות אין הסכמתם בהסכמתי (שס). די בגרידת אותו דבק (של אות ס) (ר"מ אלשקר ס). — והעור מן הבשר: אמנם פירוק החבור (של העור מן הבשר) יפול בקור ויקרא גרידה או שריטה (קאטון א כ ד).

גְּרִיס⁽²⁾, ש"ג, מ"ר גְּרִיסִים, — (א) כמו גִּרַשׁ, דבר גרום, ובפרט פולים גרוסים טחונים טחינה גסה ונעשו כגרורים, Bohnen-Graupe; gruan (de fèves); pounded beans: (בתם) כגריס של פול (נדס ח כ). גריס של פול וגריס של טפוח הרי אילו מין אחד (תוספתא תרומ' ו יא). האורז וגריס של טפוח בוסן שאינן קלופין (שס ענ"א א א). — ומ"ר: גריסין שנתבשלו עם עדשים (ערלה ג ו). (גדר) מן הגריסין אסור

(1) סוברים כי נגזר מן גרד, במשמ' חכוך, ור"ל הזמן שהאדמה כמו גרודה, שאין עליה כלום. אבל זה דחוק ולא נתברר מקורו.
(2) כך נקוד במשמ' מנק' כ"י פרמה, ונגזר מן גרס, ע"ש, ועי' גרש.

(1) דר' מו"א: Favus, timea lupinosa.
(2) בארמ' גריעותא: אגרא מפשר ליה לגריעותא (נכ"ל ט). הרתי לגריעותא (כ"ק ע"ג).

גִּרְיִשָּׁה, ש"ג, — שס"פ מן גרש: ואלו מאנה תכל להיות אמתו גרשה מהיות גרישה (שכ"ג, כספור, על אורות לשד"ל). גרישת טמאים אל מחוץ למחנה, ונזול הגר וכחש בעמיתו משלם קרן וחומש ומעילות (מוסף א שנוע', את סס המיוחד). וגם בגרישת העממים אל תמסרם בידי המלאך (שכ"ז דוקן, מג"א, ח"ש ב). ועוצר (תאחרוג) הגרישה והקיא הבא מן האדומה (מ' אלדכי, ש"א ס ב). (הלחם) הגדול קליפתו דקה וקשה וחלושה לגדל הנפגים בהיותו קשה לבשל ומיבש ליתות הגרישה ולכן יעצור הבטן (שס).

גִּרְלָה, ממנו גורל, *הגריל, *הגרלה.

גִּרְלָה — קל לא נהוג.

— **הפס', *הגריל**, — המיל גורל: הגריל מת אחד מהם משהגריל יביא שנים ויגריל (ספרא אחרי מות ב). שני שעירי יוה"כ עד שלא הגריל עליהם רשאי לשנות בדבר אחר משהגריל עליהן אינו רשאי לשנות (תוספתא יו"ט ד י). משהגריל הויב על של שם ופטור על של עזאזאל וכו' שחט את הפס עד שלא הגריל חייב (ירוש' שס ד מא ג). ויש מהן שהיו מגרילין על כל שבוע ושבוע (שס תפנ' ד סח). מצוה להגריל ואם לא הגריל כשר (יומא לט). לא הגריל כשר לא התורה פסול (שס מ). היכן מגריל במזרח בעורה בצפון המזרח (רמב"ם, פסד' יו"ט ב ג א).

— **הפס', *הגרל**, — שהוטל הגורל: טמנה ומתרה מפרוע ירך, טמא בהגרל נפנה להכרך (קרוי' לפוריס, לפני טנע).

גִּרְמָה, ממנו גרם, אגרם, יגרמה, יגרמיות.

גִּרְמָה, ש"ז, מ"ר גרמים, כל גרמיו, — א) עצם, החלק הקשה שבגוף בע"ח שעליו מתרקם הבשר, Knochen ; bone ; os : חמר גרם (ב רבץ בין המשפטים כראש' מט יד), ר"ל חמר חזק בעל עצמות חזקות. לב שמה יושיב נהה וריות נבאה תיבש גרם (משלי יז כב). בארך אפים יפתה קצין ולשון רכה תשבר גרם (שס כס יס). — ומ"ר גרמים, גרמיו: עצמיו אפיקו נחשה גרמיו כמטיל ברזל (איוז מ יח). — ב) גרם המעלות, מדרגה, כפרט המדרגה הרחבה, שיש שם בית מושב,

(¹) בארמ' גרמא, בערב' גרם (א) במשמ' גוף. — (²) בערב' גרמים (ב), מי שהוא בעל גוף גדול וגם.

דופי באדם אין לו ריות והוא גריעות הלב (ארח' לדיק', השתיקה). — ומ"ר: ותכלית הגריות כמו כן הוא שיהיו נמצאות באדם בלי מורה ויגיעה ומאין מחשבה (מאזני דק, אלגולי 84). ראוי לך שתדע שרפואת הנפש במחות הגריות מסנה וקנות השלמות אליה דמיונו הוא רפואת הגופות (שס 86).

***גִּרְיָפָה**, ש"ג, — שס"פ מן גרף: גריפת הנזיר וכירים (כ"ס כח). דמה גריפה בחרש מן נבא לקלף מפני שלוקחין ממנו המים זה אחר זה (ס' השכנים לריב"ג, שרש חשף). סחף וכו' ענינם ענין גריפה והדיפה כי זרם הממר גורף ומוליך העצים והזרעים (שרי רד"ק, סחף). כלם ענין הרחיצה בכח והגרירה (שס, שטף). והיו לנחל שוטף ענינם גריפה ואולי כל ענין שטף כן הוא ר"ל גריפת הטנף והסרתו (אכרס כדרשי, חותם תכנית, מריקה).

***גִּרְיָיִן**, ש"ז, מ"ר גריצים, — חלה עבה של לחם, ולא דקה ושמוחה: אמר רבן גמליאל מימיהן של בית אבא לא היו אופין פתין גריצין אלא ריקין (כ"ס כו, עדי' ג י). — ונתיחד בדבור העברי בא"י לחלות לחם לבן מקמח לבן.

***גִּרְיָצָה**, ש"ג, מ"ר גריצות, — כמו גריץ: אין מסייעין את הנחתום העושה בטומאה ואין מוליכין עמו גריצות לתנור (תוספתא פ"ז ז ב).

***גִּרְיָרִי**, ש"ג, — כמו גריר: בהולדו (הקיסור) בתוך ארץ יגירה בהחתמה ולא בזמן גרירי (כתי סנפס וסלחסיס ג).

***גִּרְיָרָה**, ש"ג, — שס"פ מן גרר: המטלטלין מהו שיקנו בגרירה וכו' שדרכן ליקנות בגרירה (ירוש' ב"ק ג ג). ר"מ אומר כל השבטים קרויין קהל ר"י אומר כל שבט ושבת קרוי קהל וכו' מה ביניהן גרירה ר"י אומר שבט אחד גורר כל השבטים ר"ש אומר אין שבט אחד גורר כל השבטים (שס סור' א מו). והלכה כר"ש בגרירה דתניא ר"ש אומר גורר אדם מטה כמא וספסל בשבת ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ (פסח קא). זה שמהוסר שפיכה גרירה וכסוי (תול' פד). ואם אין בו דברים הללו יוצאת נשמתו מגופו בגרירת קוצים מן הצמר (ראש' חכמה, סירלס יב).

(¹) בארמ' גריצתא תרגום של חלה, וכן בסור' גריצתא, וסבורים שהוא כמו קורצא.

(²) ומפרש שם: ולא בעת הגרירה והיובש. וכן ר' שלמה בר"ש בספר המליצה (נכד, חלק סגרמני 78).

(a) גִּרְמָה (b) גִּרְמָה

גרם (א ח א).

א. גרם, פ"י, — גרם הואב לביקר, הניח חלק מטרפו לבקר : שריה בקרבה אריות שאנים שפטיה ואבי

ערב לא גרמו לבקר (לס' ג).

— פ"ע, גרם, — גרם את העצמות, אבל מהם כל הבשר ושבר ולעם גם העצמות, einen Knochen abnagen ; manger, désosser ; to gnaw bones צריו ועצמתיים יגרם (ממז' כד ח). — ובהרחבה בכלל לדברים קשים, יבשים, כמו חרס וכיוצא בזה : כוס אחותך תשתי וגו' כוס אחותך שמרון ושתי אתה ומצית ואת חרשיה תגרמי (יחזק' כג לז-לד). — ואמר המשורר בדבריו על האויבים : שועלים קמנים, לצלע נכונים, עוללו ברמו, ועוררו ועמו, וגרמו לעצמו, ומצצו דמו (כ"י סלוי לר' חזק' נכונים). — ואמר המליץ : מורפי טרף יטרפוהו לנתחיו, וגרם יגרמו לו לעצמו (מנח' בן סנח, גרס). — ובהשאלה, יגרמה, ידבא אותו כליל : אל נא שמש חיי אל תעוביני מן ימש חשך ויגרמוני נה (יל"ג, חס).

ב. גרם, ממנו ב. גרם, גרם, גרמה.

ב. גרם, פ"י, — סבב, היה סבה לדבר, verursachen ; causer ; to cause

גרם אנושים חייבים ונשים פמורות (קדוש' א ז). מברך על היום ואחר כך מברך על היין שהיום גרם ליין שיבוא (תוספתא ברכ' ו א). הצד השנה שבהם שהם (האב והנשיא) גדולים ומעמך וגדולתן גרם להם ואתה מוזהר על קללתם (ספרא קדוש' קד). שישבתם של ישראל גרם להם לכל המעשים הללו (שם אחרי קלא). אומרים לו דמך בראשך שאתה גרמת לכך (שם אמר נע). חולה ששימש מטתו אמר רבי אמי אם הוא גרם לעצמו יטבול וימות (ירוש' ברכ' ג ג). כל מי שיש לו בהב' בעירו ואינו נכנס שם להתפלל נקרא שכן רע וכו' ולא עוד אלא שגורם גלות לו ולבניו (גמ' שם ת). לא מול יום גורם אלא מול שעה גורם (שם קנב). לא שק נתענית גורמין (חסד ורחמי אלוה) אלא תשובה ומעשים טובים גורמים (תע' עז). נחום איש גמ' זו שהיה סומא משתי עיניו וכו' אמרו לו תלמידיו רבי ובי מאחר שצדיק גמור אתה למה עלתה לך כך אמר להם בניי אני גרמתי לעצמי שפעם אחת הייתי מהלך בדרך וכו' ואמרתי עיני שלא חסו על עיניך יסומו (שם כה). מה אעשה שעונותינו גרמו לנו

: Treppen-Absatz ; palier ; resting-place

וימחרו ויקחו איש בגדו וישימו תחתיו (תחת יהוא) אל גרם המעלות¹ ויתקעו בשופר ויאמרו מלך יהוא (מ"נ ס יג). — ג) כמו גוף, כל גוף מוחשי, בעל רקמים², Körper ; corps ; body : וכשתהיה נפשו שפלה ונדודה ואין מעלתו להשיג אל המעלה ההיא לא יוכל לעלות אל מה שלא זמנוהו גרמי אותיותיו (לשכ"ג, תקון מדות הנפש). כבר התבאר ממאמריו ביסודות שהגרמיים העליונים והיסודות מספיקים בהיות ההיות (כאכ"פ, ספר העלמים). שהבורא בראך מלא דבר בכלל מה שברא מן הגרמיים הרוחניים ורצה לנשוא להרים מעלתך (מ"ה, עמוד' ס' ט). כי הוא (השמש) מאירה מה שלמעלה ממנה כמו שהיא מאירה מה שלמטה ממנה מן הכוכבים והגרמיים וכן אלה היחידים אשר ספרתי (שם, הפרשנות ב). בהתברר אמיתת הענינים השבעיים וכו' והומן והמקום וההתנועה והגרמיים הגלגליים והגרמיים היסודיים וההווה וההפסד (כוזרי ס יב). שגרמי הכוכבים גשמים נחים לעולם בעצמם וגרמי הגלגלים מתנועעים לעולם (מלמד התלמי' נוא). וכלם יתנועעו סביב הארץ תנועות מתחלפות מלבד התנועות אשר לגרמי כוכבי לכת בקווי גלגליהם (אמונה רמס א ח). שקרא (משה) אלהים למלאכים ואדרגים לגרמיים השמימיים וכו' שגם הגרמיים השמימיים ישפיעו כחות בזה העולם (כ"י אכרנגל, נראש', אלסיס). יגיעו מניעי הגרמיים השמימיים (הקד' לנכ"ג למנחם' השם). המעים העליונים ששה שלשה מהם דקים ושלשה נמים והם התחתונים מוגם קר ולח וגרם המעים עצבי כפול והאצטומכא שולחת שם המון (לדס' לדרך, מנח'.

—¹ אמר ריב"ג : אבל אל גרם המעלות פירושו אצלי אל המעלות עצמו כלומר שהושיבוהו על המעלות שהיו יושבין עליהן וכו' וכיון שהוא גרם בענין עצם משתמשין בו בענין עצם הדבר. ע"כ. וכן רוב החדשים. אבל אין משמעה זו מתישבת יפה לפי הענין, כי לא היה שום צרך לאמר על עצם המדרגה. ות"י תרגם על דרך, וכן רש"י, וגם זה קצת דחוק שהוא כמעט אותו הדבר. והיותר נכון לפי כונת הענין הוא מה שפרש בן מנחם מלשון ג'בה, כי העלוהו על המדרגה העליונה של המעלות שיש שם מקום פחות או יותר רחב למושב ושמו שם הבגדים שיהיה עוד יותר נבזה כדי שיהיה נראה לכל העם. —² בערב' גרם א.

(א) גרם

מן הגותן ביון שמורה שלא היה לו בירו בלום ובגרותו
הוא נתחייב ליתן לזה (לכוס מו"מ קט יד). מי שעשה
גורן בתוך שלו וכו' (אם הולך רוח מצוה המון
והויק) הרוח (הוא) שסייע אותו ואין כאן אלא
גרמתו (שם, שנים קט לז). גרמת הצחוב (שבקשת)
הוא עירוב האור להקל השחור וכו' וגרמת
הארגמני הוא שחוריות העבים וגרמת הירוק הוא ממני
עירוב הלבן (מ' אלדכי, ש"א נ ד). שאינו עושה הוא
בעצמו אלא שע' גרמתו בא ההיזק (מ"ט מו"מ
שפ). ואעפ"י שמתה (הפלגש בגבעה) בגרמתם
(של המתעוללים בה) (ר"י עמדין, מגדל עו ט). —
ומ"ר: כל הגרמות אם יקבל בפרוש לשלם אם
יגרום ההפסד חייב הוא לשלם (מכדכי, פקס הנוזל).
גרמיה, ילגרמיה, עי' ילגרמיה.

גרמיות, ש"ג, — סגולת הגרם: ואמרו כי ורע הוכר
בשיתעורב בו פועל בכח ולא יהיה לחלק ממנו
מבוא רב לישר גרמיות נוף העובר וכו' אבל
רוב עורו בגרמיות רוח העובר, ואמנם ורע הנקבה
הוא היסוד לגרמיות נוף העובר וכו' (קאמון נכא כ).

גרן, ממנו גרן.

גרן⁽¹⁾, ש"ג, כל גרני, גרנד, עמה המקום גרנה, מ"ר גרנות,
סמי גרנות, — א) המקום שאסף האכר שמה את תבואת
שרהודרוש אותה, Dreschtenne; aire; thresh-floor;
כתבואת גרן וכתבואת יקב (כמד' יח ל). גרן ויקב לא
ירעם (הו"ט ט כ). הנה הוא ורה את גרן השעורים הלילה
(רות נ ב). כרגן מן הגרן וכמלאה מן היקב (כמד'
יח כז). כמץ יסער מגרן (הו"ט יג ג). מרחיקין
גרן קבוע מן העיר חמשים אמה (כ"ב נ ח). כי
קבצם בעמיר גרנה (מ"ל ד יב). מרשתי וכן גרני
(ישע' כא י). התאמין בו כי ישוב ורעד וגרנד יאסף
(ח"כ לט י). באספך מגרנד ומיקבך (דנ"ל יו יג). —
ומ"ר: הנה פלשחים נלחמים בקעילה והמה שמים את

מערה מערתו;

⁽²⁾ בערב גרן, א) אין למשמעה זו יחס מבעי
עם שאר המשמעות ששרש גרן משמש בלשון זו. י"א כי
עקר משמעתו היא המחניה, אבל אין למשמעה זו שיבות
לדישת התבואה. ואחרים סוברים כי נסתעף מן משמ'
העמקות שיש להשם גרן בסור' במשמ' מקום עמוק
בסלע, וגם כלי לרחוץ בו, ומוזה גם בערב, אך כל זה

(a) جرن

וכו' (סנ"ס סס:). כנעני זה שלא דיבר בפיו ולא הלך
ברגליו גרם הצלה לו ולורעו עד סוף כל הדורות (סוטס
מו:). הלדרוש אותי אתם באים מאחר שגרמתם לי
להחריב ביתי ולשרוף היכלי ולהגלות בני (מד"ר סס"ג,
זאת קומתך). הוא בא ליוקק לה והיא אומרת לו
כשושנה אדומה ראיתי ופורש ממנה מיד מי גרם לו
שלא יקרב לה וכו' דברי תורה שרכין כשושנה (סס,
סרכ). — וכנל: בר קפרא אמר איקונין אחת מוכה היה
לי בתוך ביתך וגרמתני לכופפה (יח"ט נכ"ל גו.).
— פנ', גרם, — כמו קל: הם צועקים אליו והקב"ה
שומע להם ומענין עליהן ודן לאותם שגירמו צער
זה על העניים (הריקנטי, חקן יקרה ב, משפט').
— ספנ', יגרם, — כמו קל גרם: כי היכול על ההגרמה
יחייב שיהיה יכול על השרים אותו (ספר סיפר,
העניות, ישע כן יסודס קרלי ס).

גרם, ש"ג, סמי גרם, — דבר שגורם, סבה, שגולדה
מעצמה או מפעולה אחרת, indirekte Ursache;
cause indirecte; indirect production of
an effect: גרם כבוי אסור (שנת קכ:). גרם מחק
אסור (כש"י סס).

גרם, ממנו גרם, הגרם הגרמה.

גרם⁽¹⁾, קל אינו נחוג.

— ספנ', יגרם, ש"ג, — הגרם השוחט בשחיטה, המה
את הסכין למעלה או למטה ממקום הקבוע להשחיטה:
מחלוקת בשגרים שליש ושחט שני שליש וכו'
אבל שחט שני שליש זה גרם שליש דברי הכל
כשרה (תול' יט).

— ספנ', יגרם, מגרם, מגרמת, מוני, — בהמה שהגרים
השוחט בשחיטתו: העיד רבי חנינא בן אנמינגוס על
מוגרמת שהיא כשרה (תול' יח:).

גרמה, ש"ג, מ"ר גרמות, — כמו גרם א, עצם:
אדם באהבת עולם רצונו, דומה לכלב לועם
גרמות, דם משפתיו מוצץ וחושב, כי הוא מוצץ דם
העצמות (ר"י קמחי, שקל הקדש, ליון ב).

גרמה⁽²⁾, ש"ג, סמי גרמת, ככל גרמתו⁽³⁾, מ"ר גרמות, — כמו
גרם: וצריך הנפקד ליתנו למקבל וחוזר וגובה אותו

⁽¹⁾ לא נתברר הדבר מה מקורו של פעל זה
במשמ' שהוא משמש בענין שחיטה.

⁽²⁾ צורה עברית לפי הקריאה של השם גרמא
בארמית, כמו שנהגו ברוב השמות ממשקל הארמית הזה
שהשתמשו בו בנטיית בדרך ש"ג בעבר, — ⁽³⁾ משקל

במשמ' מוסרות, בענין צער גדול: גרסה נפשי לתאבה אל משפטיך ככל עת (תה' קט כ). — ואמר הפיטן: שני רשעים בחצץ תגרום, שכול ואלמון אותם תהרום (סליח' יוס ד, איס כל). — ופעול: זכרו תורת משה במצות שבת גרסה, חרותה ליום השביעי בכלה בין רעותיה משבצה (ומי' ליל שבת, כל מקדש). — ב' *ס"י, גרם את השעורים, הפולים, עשה גר יס ים: גרים של פול ושל מופית ושל צפורי ממא בפני ששורין אותו במים בשעה שגורסין אותו (תוספתא מכש' ג ו). — ובמשמ' 'שבר בכלל: פצעני ובלע את בשרי ואכל כאב דמי וחלבי, וגרם כל עצמי בחמתו ויתנשא ויקום בי כלביא (ר"י אכרנל, תלונה, או"י כ). — פט', הגרים, פת' יגרים, עם ומהפך יגרים, — כמו קל ב, הגרים את השנים בחצץ, שבר אותם: יגרים בחצץ שני הכפישני באפר (איס: ג ו). — פט', גרים, — כמו הפעול, שבר ופרך: דברי ר' יהודה ברביהל שמינה שלא גירסו ודברי חכמים בדבילה שמה שגרסה (תוספתא טכ"י ב). — פט', יגרים, גרים, גרסתי, גרסתי, — נשברתי ונפרכתי: בקרבי שהרתיך קראתיך ממעמקים, גרסתי לתאותך באיל על אפיקים, דרשתיך ובקשתך ברחובות ובשוקים (סליח' יוס א, חותיק).

ביגרם, ממנו ביגרם, גרסה.

ביגרם (גרם), פ"י, — למד: שהכל גורסין פרשיות אלה (רמב"ם תפילין א יב). אם אתה צריך ללמוד ולגרום הוי שקד ללמוד מה שמשיב לאפיקורוס (ספ' סמוכד לר"ן כן סעד, כ"י תימן ז). שאי אפשר שהתלמידים הגורסים שם קצתם גורסים וקצתם ישנים (הלכות או"ת עט ט). אמרו שמותר לגרום בלחש בעת הקריאה וי"א דדוקא מי שתורתו אומנותו מותר לגרום ולא איש אחר (שם קמו ג). — ב' עושה גרסה בספר, או סובר כי הגרסה בספר היא כך: מה שאתה משבש המשנה וגורם שלא יהא זכור וכו' אין צריך לשבש (אור זרוע, פיוט"כ רע"ז). ויש ספרים שגורסים גרסא אחרת (תנמ' הנפס ס).

גִּרְסָא, עי' יגרסה.

(¹) בארמ' גרים, גריסנא: רב ששח מהדר אפיה וגרים (ככ"ח). ואמר אביו מריש הוה גריסנא בנו ביתאי ומצלינא כבי כנישתא כיון דשמענא וכו' לא הוה מצלינא אלא היכא דגריסנא (שם). — וסוברים כי נסתעפה משמעה זו מן משמ' של מחינה שבשרש גרם.

הגרנות (¹) (ט"א כג א). ומלאו הגרנות בר והשיקו היקבים תירוש ויצהר (יואל כ כד). אהבת אתנן על כל גרנות דגן (ה"ט ט א). הוורע את שדהו מין אחד אע"פ שהוא עושהו שתי גרנות גותן פאה אחת (פאה כ ס). התגר נוטל מחמש גרנות וגותן לתוך מגורה אחת (כ"מ ד יב). רחת של גרסות וכו' של גרנות (כלים יס ה). שהיתה שנת רעבון וכל העם רצין לגרנות (תוספתא סנה' כ ט). — ומ"ר *גרבים, ככל גרביהם: כל מעשיהן של ישראל משונין מאה"ע בחרישתן בוריקאן בנטיעתן בקצירתן בעמירן בריון בגרביהן (מד"ר ט"ט, טכ). — *והתבואה שבגן: מעשה שנכנסה גרן אחת של פול במירין (תוספתא דמאי ד יג). כל שיש לו גרן קוצץ עמו בשער הגרן וכל שאין לו גרן קוצץ עמו כל זמן שירצה (שם כ"מ ו ס). שאין תורמין ומעשרין לא מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש כיצד הוא עושה צובר גרנו לחובו ונמצא תורם ומעשר מן החדש שבו על החדש שבו (כ"ס יג). ההולך למוד את גרנו ואמר יה"ר מלפניך ה' אלהינו שתשלח ברכה במעשה ידינו (כ"מ מנ). — *והזמן ששאפים לתוך הגרן: החובר שדה מחבירו וכו' ואמר לו תן לי חכורי אין שומעין לו אלא ימתין עד שתגיע גרן (תוספתא כ"מ ט כד). איזהו גרן למעשרות הקשואין והדלועין משיפקסו (מעשר' א ס). באתה הגרן מכניסין את הקש לאור (פסיק' רמתי י). — ובהשאלה גם לבע"ה: בשלשה פרקים בשנה תורמין את הלשכה וכו' והן גרנות למעשר בהמה (שק"ג א). — ומפני שרוב הגרנות הן עגלות היו אומרים לשטח עגל *גרן: סנהדרין היתה בחצי גרן עגולה (סנה' ד ג). — ב' כמו *ברכה, מה שאילן מביא פרי לפעם אחת: באילן שהוא עושה שתי גרנות בשנה אבל באילן שהוא עושה גרן אחת בשנה כגון תזים וחמרים ותרובין וכו' הרי הן כלעתיד לבוא (ירוש' שני' ס א). — וגם *בבע"ה, ביונות: יונה זו מהדשה בכל חדש וחדש נזרן (מד"ר ט"ט, סכ יפה). — ובהשאלה, *גרנה של תורה, וזן הלמוד: אין גרנה של תורה אלא בלילה (מד"ר ט"ט, טכ).

אייגרם, ממנו איגרם, גרים, גריסה.

אייגרם, — א' פ"ע, נשבר לרסימים דקים, zermalmt, werden; être écrasé; be crushed, ובהשאלה.

רחוק. — ועי' דוש, שדה תבואה. — (¹) כמו ארחות.

(סנה' כט.). גורעין ומוסיפין ודורשין (יומא מת.).
— ומצוי בחכמת החשבון: לגרוע חשבון אחד מחשבון
אחר קל הוא וכו' כתוב החשבון שתרצה לגרוע
ממנו בטור העליון וכתוב המספרים שתחפץ לגרוע
בטור השפל (ראב"ט, ספר המספר ד). והוצרכו לגרוע
ממנה אמה כנגד תקרת התא (תוספות יומא נכ). ואם
נמשכה תקופת תמוז בתוספת הזאת יתר מחדש לבנה
תגרע ממנו חדש לבנה והנשאר הוא מרחק תקופת
תמוז מן החדש הה' לחדש תקופת ניסן (סרמכ"ס, כראש
סניון סנפס לר"א כר חייא). — ומליצה, אינו גרע עיניו
מפלוגי, לא יחדל אף רגע להתבונן בו: לא יגרע
מצדיק עיניו (איוז לו ז).

— פער, גרע, עי' זה הערך.

— נפע, גרע, — שגרעו ממנו: אתם לכו קחו לכם חבן
מאשר תמצאו כי אין גרע מעברתכם דבר (שמות
ס יא). ואם אחר היבל יקדיש שדהו וחשב לו הכהן
את הכסף על פי השנים הנותרות עד שנת היבל ונגרע
מערכך (ויק' כו יח). ר"ל שיגרע את הכסום מן הערך.
והיו (בנות צלפחד) לאחר מבני שבטי בני ישראל
לנשים ונגרעה נחלתן מנחלת אבותינו ונוסף על נחלת
המטה אשר תחיינה להם ומגרל נחלתנו יגרע ואם
יהיה היבל לבני ישראל ונוספה נחלתן וכו' ומנחלת
מטה אבותינו יגרע נחלתן (כמדכ' לו ג-ד). (בזמן שנתן)
לה דינר תיגרע עד פרוטה (בזמן שנתן) לה פרוטה
לא תיגרע כלל (קדוש יי). באותה שעה (שחמא
אדה"ר) גרע גובה קומתו של אדם ונעשיה של מאה
אמה (מד"ר שפ"ט, סנה מעטו). כי כבר גרע ממנה אמה
(תוספ' יומ' נג). כשמשלקין חתיכה של ברזל מן האש ורוצה
להקטינה מניחה על המסמר ומכה בקורנוס ונגרעת
(ר"ט כלים יב ד). — יגרע השם מתוך המשפחה,
במשמ' יוסר, יחקק, יאבד: אבינו מת כמדבר וכו'
ובנים לא היו לו למה יגרע שם אבינו מתוך משפחתו
כי אין לו בן (כמדכ' לו ג-ד). — ובהשאלה במסוריות
נגרע, היה פחות במעלה: אנחנו טמאים לנפש אדם
למה נגרע לבטלי הקריב את קרבן יי' במערו (כמד' סו).
— פער, גרע, — כמו קל: והפדה מלמד ששגרעת
פדיונה ויוצאה (קדוש יי). ששגרע מדמיו לפי
שנים שעברו (פרק, ערך זכ). וכשהיה מגרע חצי
אמה מכל כותל וכו' נמצא התא התחתונה חמש על
חמש (תוספ' יומ' נכ).

— ספע, הגרע, — כמו גרע בקל: כי זה הפתרון מובן
המוסיף ומהחסיר ולו לא יכלנו להוציא לו מוצא אדני

יגרסה'. ש"י, מ"ר גרסות, גרסאות, — א) נוסחה
בכלל, לשון הספר כמו שהוא, Text; texte:
ילמד אדם מרבו עד שתהא נירסת התלמוד ופירושו
שגורה לו בפיו (כש"י ע"י יט). — ובכלל למוד, תלמוד:
אל תיגע להעשיר לעשות נירסתך חבילות חבילות
(קוה, משלי כג ד). ובמה יכל לו דוד בגרסתו שלא
היה שותק לילה ויום (סריקנטי, אכן יקרה ב, יתרו).
ולומד גרסתו בסוכה (ספר הקנס עו:). — ב) שנוי
שבין נוסחה אחת ונוסחה אחרת בנוף הספר, Variant:
יש ספרים משובשים שכתוב בהן וכו' וגירסת שומים
היא זו (כש"י כתוב' פ). ובפי נירסת הלכות גדולות
משמע וכו' (תוספ' נזיר נט). לפי גרסת הספרים שלנו
הבעיא בתער ממש (ס). והגרסה הנכונה תנא
אקרא קאי (מלמד סתמ', נשא). לפי גרסת הירושלמי
(תס' סכ"ן גירונדי יו). וכתב הרב בעל התוספות
הספרים שגרסתן כיון דקא מודה וכו' זאת
הגירסה היא במקדון שלא נתן להוצאה (סתרומות
ז כ). — ומ"ר: אמנם משתי הגרסות משמע בביאור
שעצם השמים אינו עצם נומי (תנח' סנפס ס).

גרע, ממנו גרע, גרוע, יגרעה, יגריעות, גרעון, מגרעת.

א-גרע', פ"י, פת' יגרע, — א) גרע ממנו, הפחית,
עשה פחות, לא כל כך הרבה, ההפך מן הוסיף,
vermindern; diminuer; diminish
מתכנת הלבנים אשר הם עשים תמול שלשם תשימו
עליהם לא תגרעו ממנו (שמות ס ח). לא תגרעו
מלבניכם דבר יום ביומו (שס יט). שארה כפוחה
וענתה לא יגרע (שס כא י), לאמר יספיק לה בכמות
לא פחות מקודם. את כל הדבר אשר אנכי מצוה
אתכם אתו תשמרו לעשות לא תסף עליו ולא תגרע
ממנו (דכ"י ג א). עמד בחצר בית יי' ודברת על
כל ערי יהודה הבאים להשתחות בית יי' את כל
הדברים אשר צויתך לדבר אליהם אל תגרע דבר
(ירמ' כו כ). לא תספו על הדבר אשר אנכי מצוה
אתכם ולא תגרעו ממנו (דכ"י ד כ). והנה נטיית ירי
עליך ואגרע חקך (יחזק' יו כו). ידעתי כי כל אשר
יעשה האלהים הוא יהיה לעולם עליו אין להוסיף
וממנו אין לגרע (קהל' ג יד). שכל המוסיף גורע

1) בארמ' גרסא: דלא הוה פסק פומיה ס גירסא
(שנת ל). גירסא דינקותא (שס כא:).

2) רק בעברית. י"א שהוא כמו בארמ' וסור' גרע
במשמ' גזז, אבל זה דחוק.

הוספנו וזגרענו (תשוב' תלמי' מנח' על דונט, חלוק).
באמרו חנור וכירים יתן וכו' הוסיף בכירים ויו ולא
הגריעה ולא החסיר המלה משתי קצותיה (טס).
— תס', יתגרע, — נפחת ונתקלקל: שאתה חייב לערלים
לאמלים ולרבות ונתגרע בזה הימנותך (ש"ת חס
לני קמו). ושמעון כמאן לחלוק באמרו שיתגרע
הבית בחלקו ויפתחו דמיו (ש"ת תרומ' דסנן לו).

בגרעי', פ"י, פת' תגרע, יגרע, — גרע שיחה, דבר
הרבה דברים כלי ישוב הרעת, בקלות, בקושי וחצפה:
הוכח בדבר לא יסכון ומלים לא יועיל כם אף אתה תפר
ידא (ותגרע²) שיחה לפני אל כי יאלף עונך פוך
ותבחר לשון ערומים ורשועך פוך ולא אני ושפתך
יענו כך (איוב יג גו).

בגרעי', פ"ט, פת' יגרע, — גרע מים וכדומה, שזה
ובלע בבת אחת, verschlucken; avaler, to swallow, ובהשאלה ביחס להכנסה ודעת, גרע החכמה,
בלע אותה בתאבון: הראישון אדם תולד ולפני גבעות
חוללת בסוד אלוה תשמע ותגרע אליך חכמה מה
ידעת ולא נדע תבין ולא עמנו הוא (איוב יט ט).
— פ"ט, גרע, פת' יגרע, — עשה שיבלע, השקהו, —
ואמר אליהוא בשבחו אלהים בגבורת הגשמים:
הן אל שניא ולא נדע מספר שניו ולא חקר כי יגרע¹
בטפי מים וקוץ מטר לאדו אשר יולו שחקים ירעפו עלי
אדם רב (איוב לו כו-כח).

(¹) עי' הערה שלקמן. — (²) מנחם וריב"ג לא
הוכירו מלה זו, ורוב שאר המפרשים הקדמ' וגם החדשים
פרשוה כמו אנגרע, במשמ' המעטה והפתחה, ואמרו,
שאיפו הוכיח את איוב שהוא סמקט בדברים או בתפלה
לפני האל. וכך גם גז' וגם בזהל, אעפ"י שאין כל מעם
במליצה זו. אבל הכונה האמתית של דברי אליפו כבר
הרביש רש"י בחושו, ופרש תגרע זה במשמ' רבו, ופרש
זה מוכרח מהענין וממה שכתוב לפני זה ולאחריו ומכל
מהלך המחשבות של אליפו. אלא שיש לחשב עוד
שהכונה בהפעל גרע כשהוא מתחבר עם שיחה ודבר
הוא רבוי מלים כלי ישוב הרעת, בחצפה, דומה לזה בערב'
הפעל מג ע, שהוא הוא הצורך של גרע, מ במקום
ר, ושמשמש במשמעה זו של רבוי מלים כלי דעת,
והפעל גרע ב) בעצמו משמש בערב' בלשון ההמונית
במשמ' אמץ לבו.

(³) בערב' גרע ע, — (⁴) אמר ריב"ג: ענינו
המניעה וההמנע, ע"ב. ודומה לזה רוב שאר המפרשים

דגרעי', פ"י, — גרע השערות, חתך, מרט אותן:
וגם אני אנגרע²) ולא תחום עיני (יתחק' ס יא). —
ואמר המליץ: טוב העולם מביתך יגרע, ודומה את
וקנך תגרע (פור' הנכלי, תוכח' מוסר לז). —
ופעול גרע, וקן גרע, שמרטו אותו: כי כל ראש
קרח וכל וקן גרע³) (ירמ' מח לו). — ובהשאלה
יל שדה שאכל הבהמה העשבים ועשאו קרחה: ואם
תרצה ראות דמיון וקנו ראה עמק אשר גרעו כשבים
(ריב"ג, שרשים, פלג).

הגרעי', פ"ט, — גרעה הגפן, התחילה לעשות גרגרי
ענבים: החרובים משישרשו והגפנים משיגרעו
והויתים משיניצו (נרכ' לו).

— פספ', הגרע, — כמו קל: חתרובין משישלו
והגפנים משיגרעו והויתים משיניצו (שכ' די).

וגרעי', פ"י, — הוריד ממרומים והביא אליו: מי
ימריא למרום יסך שמים, יגרע אלינו שמש
בצהרים (יל"ג, חלו"מ).

— פ"ט, יגרע, — שלח למטה והפיץ את האור וכדומה:
ופה יהל השמש בגבורתו יורה חצי נצוציו אף יגרע
בטפי אור ויהם לכל בשר (שני"פ ג, אסערתן וקאלון).

בגרעי', פ"ט, — ספר, מקיז דם, שעוסק גם ברפוא
פצעים, מפס מורסות ומקיז דם, ובכלל רופא פשוט

גם החדשים. אבל גם כאן אין שום מעם למשמעה זו,
רק המשמעה של הבלעת מים בהעבים נותן להמליצה
את כל כחה. וכבר העיר על זה ר"י בן קריש, וכעין זה
נראה שפרש ר' יונה בתלמוד ירוש' (שכ' די) שהסתייע
מכתוב זה למשמ' משוחילו מים להפעל משיגרעו, והביא
ראיה: כמה דאת אמר כי יגרע בטפי מים.

(¹) אין בעלי השרשים מודים במציאות שרש
מיוחד במשמעה זו, ועי' הערה שלקמן. — (²) כך למערבאי,
ולמדנחאי אנגרע כתיב אנדע קרי, וי"ס אנדע כתיב
קרי. והנה בתחלת הפרשה נצטוו ויתקאל לקחת חער
הגלבים ולהעביר על ראשו ועל וקנו לסימן, ולכן קרוב
הדבר כי פה הכונה לעומת זה מריסת חוקן, בעין מדה
כנגד מדה. בארמ' ותגלח שבע מתלפות ראשו וזגרע ת.
בסור' גרע ר"ל חתך השערות, גזו. — (³) בישע' (טו כ)
במקום נרעה בריש נדעה בדלת. ואין לכרר אינו גוססה
היא העקרית. ויש גורסים גם כאן בדלת כמו בישע',
ויש גורסים להפך גם שם בריש ולא בדלת.

(⁴) סוכרים שנגזר מן השם גרעין, עי"ש.

(⁵) ע"פ פרושם של קצת המפרשים כפסוק ותגרע
אליך חכמה, יגרע בטפי מים, ועי' הערה לערך בגרע.

(⁶) מן בגרע, חתך שערות, גזו. בסור' גרע

(a) جمع (b) جرع (c) جرع

בזמן שהוא מכנסן (תרומ' יא ס). המוציא אוכלים כנגדורת וכו' חוץ מקליפיהן ונרעיניהן ועוקציהן (שכת ז ד). קליפי אחרונ' אסורין נרעיני אחרונ' מותרין (תוספתא תרומ' י ב). שולפין עליהן (על הויתנים) חומץ כדי שיהו חולצין את נרעיניהן (שס' פ"ז ד ח). קליפי רמון וחנץ שלו קליפי אגוזים זה נרעינין חייבין בערלה (כרל' ז:). המוציא נרעינין אם לגביעה שמים אם לאכילה כמלא מי חויר וכו' אם להסיק כדי לבשל ביצה קלה אם לחשבון שמים (שכת ז:). — ובהשאלה "למשקל קטן של כסף: נתן לנו אנחנו הח"מ ראובן בן יעקב משקל שני נרעיני כסף (מתשו' ר"י מ"ג יג), ועי' כסף.

***נְרַעֲיָנָה**, ש"ה, — כמו נרעין: ככחבת הנסה כמזה וכנרעינתה (יומא ט ב). היה אוכל ויתנים נגובין וחמרים יבשות כל שאינו רוצה למזן את נרעינתו ונפל על כנריו (טנ"ו ג ו). נרעינה של גפת מטמאה שנמצאת בתוך כנר (תוספתא סוכ' ד י). ונמצאת נרעינה בושט (והסוכר, ויקר' יד:). וכן המשל ההוא אשר בנרעינה מהאילן כי צורת הנרעינה נשקעת בה ולא תוכל אותה הנרעינה להראות הצורה הגשמית ולא הצורה הפנימית הנשקעת באותה הנרעינה אלא כעורת הומן (מאמ' מכות הפס' לאלפרכי, כ"י כליון).

***נְרַעֲנָתָא**, ש"ה, — חלי' בעינים, כמו נרעינים על פני עור העפעף אשר מצד הפנימי, Trachoma.

אי-גרף, ממנו גרף, *גריפה, מנרה.

אי-גרף, פ"י, — א) סתב ומשך בכח עו, למשל שבלת המים מה שמוצאת על דרכה, raffen; emporter
b) נחל קישון גרפם (את חיל סימרא) נחל קדומים נחל קישון (שופט' ס כא). — ואמר המשורר: אחרי אשר (השעירים) הדמוני ורדמוני, וכשחל טרופני, וכנחל

השם ענ"מ a) שיש בו שתי אותיות מהצורה נרעין והאיות מס' במקום ריש אינו דבר וז, כי חלוף אותיות למ"ד רגיל. — ושאלו בגמ' (שכת עז:). אם נרעין או נראין, והכריעו נרעין בעין, על סמך הכתוב ונגרע מערכך, אף שאין זה אלא מדרש מלים המוני.

י) מן השם נרעין, חדש דר' מו"א (מאמ' תורת הכריות).

(a) عجم

ממדינה תחתונה, חובש, Feldscher; frater surgeon: מספר הגרע' (כלים יג ד). והכובסים והגרע והבלן והבורסקי אין מעמידים מהם לא מלך ולא כהן גדול (קדוש' פכ.). עשרה דברים נאמרו בגרע מהלך על צידו ורוחו נסה ונתלה ויושב ועינו צרה וכו' (שס). הגרע והבורסקי והבנאי אין מעמידין מהם פרנס על הצבור (דל"ז י). השריטות ששורט הגרע בצוארו של אדם ומוצי' הדם (ר"ח פ"ז כט.). עוצם כחך בהבל יגרע, ודמך ישפך במסמר הגרע, טוב העולם מביתך יגרע (עור' פננל, תוכח' מוסר 75:).

***גרעון**, ש"ה, — מה שגורעים ומנכים מהחשבון, Abzug; décompte; déduction, — ובכלל המעטה:

עבר עברי נקנה בכסף ובשטר וקונה את עצמו בשנים וביובל ובגרעון כסף (קדוש' א ב). בורח ויוצא בגרעון כסף אין מעניקים לו (גמ' שס עז:). והיה השדה בצאתו ביוכל רבת גרעון אין דלאו בת גרעון לא (פרכ' כס:). אדרבה אותה תוספת היא גרעון (תוספ' יומא נב:). — ובהשאלה, יפחיתות מוסרית: בעבור שהוא דרך גרעון שתרעב אשת הנביא על חמור אחד היא ושני בניה (ראכ"ע שמות ד כ). והנה ידעתי נרעוני והבתי חסדוני (סד' טו"ת חות יאיר).

***גרעיין**, ש"ה, מ"ר גרעינים, — הגוף הקשה פחות או יותר גדול שבתוך פרי העין, וממנו כשיהיה טמון באדמה יצמח אילן חדש, כמו גלעין, Kern; noyan; kernel: גרעיני מרומה

ספר ומקיו דם (ב"ע: אלחגאם אלמומן חאלק באלמוש), והיתיר בעבר' לספר קצת רופא שעוסק ברפוא חבורות משומות וביוצא כוה. וקצת דומה לזה בערב' ג'ראחה), רופא פצעים, מן ג'רח b) פצע, וכמו לפנים השם barbier בצרפתית. — י) אמר הערוך: גורע הדם והוא הספר. וכן גור רש"י (קדוש' פכ.). מלה זו, ולא עוד אלא שפרש גרע פשוט אומן מקיו דם ואמר: ונקרא גרע על שם שהוא מגרע את הדם. ע"כ. אבל לבעל מלאכה זו כיחוד קבוע השם אומן, והגזירה מן גרע במשמ' פחת אינה טבעית בלשון היה, כי העקר חסר מן המושג, ולמה יקרא גורע הדם גרע ולא גורע רבר אחר? ואין ספק כי עקר השמעה הוא כרעת הערוך ספר, וכן ממש בסורית, ומהפעל כל וקן גרעה.

י) לא נתברר מקורו. בערב' משמש במשמ' זו

(a) جراح (b) جرح

ב. **גרף**, פ"י, — גרף את הקערה, כמו ב. גרף: כאדם שאמר לחבירו גרפה את הקערה וחסרתה גרפה את הקערה ולא שיירתה בה כלום (סנ"ג גדולות תר"ז).

* **גרף**, ש"ז, — כלי לקבלת הגלים, הרעי: גרף של רעי ושל מימי רגלים נוטלו ושופכו ונותן לתוכו מים ומחורו למקומו (תוספתא שנת ד יב). וכי עושין גרף של רעי לכתחילה (גמ' סס קמנ.). גרף של רעי ועבים של מימי רגלים מותר להוציאן לאשפה (כ"ט לו.).

* **גרין**, ממנו *גרין, *גריוצה, ע"ש.

גרר, ממנו *גרר, *גרירה גרר, מגרר.

א. **גרר** (1), פ"י, עגר גרתי (2) וגם גרתי, עת' יגר וגם יגר, ככל' יגרדו וגם כמו שלמים, — א) משך את הדבר אחריו, לקחתו אתו ממקום למקום, ziehen; *to drag*; *tirer*, *attirer*; וזעשה אדם כרגי הים כרמש לא משל בו כלה בחכה העלה יגרדו בחרמו ויאספהו במכירתו (חנ' א יד"ה). שד רשעים יגרם (3) כי מאנז לעשות משפט (משל כא ז). ר' יודה אומר שבט אחר גורר כל השבטים רבי שמעון אומר אין שבט אחד גורר את כל השבטים (ירוש' סו"ר א מו). שגדרה מלכות אחריה (מד"ר ויקרא יג). — *והנמלים והחולדות דבר מאכל וכדומה: שמדבר הנמור גוררין (הנמלים) כל הלילה (מעשר' ס ז). אין חוששין שמא גדרה חולדה (את הפת) מבית לבית וממקום למקום (פסח' א כ). חולדה שגדרה את האירה (תוספתא כל' כ"ז א ד). — ובפרט, *העתיק ממקום למקום במשיכה וסחיבה על הארץ ולא הרימו מהקרקע, *schleppen*; *traîner*; *to drag without lifting*: לא היו קוברים (את הנפלים) אלא משליכין וזיה גוררתן (נדב' ז ד). ואין גוררין אותה (את המוכני שבשידה) בשבת בזמן שיש בתוכה מעות (כלים יט ג). גורר אדם מיטה וכמא ומספל וקאדרא אצלו בשבת (תוספתא י"ט כ יח). ומעשה בכובסים שהיו בירושלם שהיו גוררין את הכלים ומזבלין בהן (סס מקוא' ד י). בשפתות של מסיק אחד ברימון

גרפוני (ר"י הלוי, מכת' לר' אהרן). גרפני קישון, אפפני פישון, ויכני בלשון (סוף, לר"ד נרנני). —
(ב) *קבץ יחד ביד או בכלי מה שטפוור וסלק במקומו, *fegen*; *nettoyer*; *to sweep*: נוטל אדם קורנס לפצוע בו את האגונים וכו' מגריפה לגרוף בה את הגרונרות (שבת יז ב). גורפין מלפני הפסס וממלקין לצדין מפני הרעי (סס כ ד). גורפין מתחת רגלי בהמה בארבע עשר (פסח' ד ז). מגריפה גורף בה את המים מדיחה ומניחה במקומה (תוספתא נ"מ כ ככ). הפותקין ביביהן והגורפין מערותיהן ברשות הרבים כימות החמה (סס כ"ק ב ו). — והתנור, האמר שבו: ואין גורפין (במערך) תנור וכירים אבל מכבשין (כ"ט ד ס). היתה גורפתו (את התנור) והכתה הקיץ ויצא ממנה דם (כלים ט יא). (א"ל ר' חייא לבתו) גרפי התנור והוציא את הארית (אור וזוט, הל' י"ט ע סא). — ואמר המקונן בקינתו: לבי במכאובי כמו תנור אשר לא קטמו אותו ולא גרפו (ר"ע פרנסים קינס על אשתו, ממזרח וממערב א). — ודבש מהבורת: תחת שהיינו גורפים דבש הרי אנו גורפין רקבובית (ירוש' פאה' כ). — ואת החבית: גורפין לו (לאבל) את חביותיו (שמה' ס ב). — ופעול: מזליאר הגרף שותין הימנו בשבת (שבת ג ד). שתי כירים המתאימות אחת גרופה וקטומה ואחת שאינה גרופה וקטומה (תוספתא סס ג). משהין (תבשיל בתנור) אע"פ שאינו גרוף ואינו קטום (גמ' סס לו). — ואמר המשורר: אבניו משביב לבי שרופות, ועפרותיו במי דמעי גרופות (ר"י הלוי, יפי קול, לד). וצדקתי חתומה, וחלוגי סתומה, ונחלתי קטומה, וכירתי גרופה (שיר על מדת סתנופה, שלמה מדונקא, סמניד יו לס). — ובהשאלה, גורף מחוטמו, מנפץ: ותאמר רבקה אל יצחק קצתי בחיי וכו' התחילה גרפת מחוטמה ומשלכת (מד"ר נחש' סז). התחילה (רבקה) בוכה וגורפת מחוטמה ומשלכת על הארץ ואומרת אם לוקח יעקב אשה מבנות חת למה לי חיים (מדה"ג שכתר). — וגרף: לתשעה חדשים נולד (יצחק) שלא יהיו אומרים גרף מביתו של אבימלך (מד"ר נחש' נג).

— נפע', *גרף, — שגרפו אותו: אם לך פרת ניוחן ולך קישון, איך בנך גרף בגליהם היום כחול יבין במי קישון (ר"ע פרנסים, סקד' מתק שפטים). אלו צבא יבין בעיני פגעו, מהם במי קישון אוי גרפו (סוף קינס על אשתו, ממזרח וממערב א).

(1) כערב' ג'ר א) ברוב משמעות גרר בעבר'. —
ועי' משה, סחב, שפף. — (2) ר"י חיוג, דקדוק. — (3) יש

— ספ', גדר, גדר, — כמו קל בנחץ הפעולה: גדר (הוקיה) עצמות אביו על מטה של חבלים (פסח' ד ט). שנפלה עליו (על הגט) מפולת או שגדרתו היה או שנמלוחו ליסמין (תוספתא גיט' כ יג). היה מגדר (הבים שגב) ויוצא (כ"ז פו). נקבום (את הכותיים) בעקביהם ותלאום בונכי מוסיחם והיו מגדרין אותם על הקוצים ועל הברקנים (מג' תע" ט). — ספ', יהגיר, — הגריר גרה, כמו בקל: אבל והגריר גרה וכו' ולא הגרירה (סלכ' סרפ' לאלדל דלני, ג ככ).

— ספ', יהגיר, — כמו גדר, מתגרר על הארץ, לבקש ולהתחנן לפני אדם: היו ישראל מתחננים ומתפללין לפני אביהם שבשמים כבן שהוא מתחנן לפני אביו ובתלמיד שמתגרר¹. לפני רבו כך היו ישראל מתחננין ומתגררים² לפני אביהן שבשמים ואומרים לפני רבש"ע חמאנו לפניך שנתרעמנו על הימ (מכ' בשל ד א, ילקוט שמות רמז לטו).

— ספ', יהגיר, — כמו גדר: או כהרשת בתולה במהר וקרושים, ארץ פתרום הגרירה בין קרשים (וולת שכת סגדול, או כהרשת).

ב. גדר, ס', מקור לגדר וגם לגדר, — כמו גדר: וכוית כרי לגדר² בו ראש הכרבר (שכת חו). נוטל אדם קורנס וכו' ומנייה לגור בה את הנכינה (ס"ז כ). דם שעל הכר נורר את מקומו ואוכל את השאר (תוספתא תרומ' יא). הצר בכלי צורה כל שהוא וכו' עד שיגדר את כולו (שכת קנ). אין גדרין במגדרת בשבת רשב"ג אומר אם היו רגליו מלוכלכות בשיט ובצואה גורר בדרכו (ס"ס קמו). שמונית שעל גבי הסבין גוררו (בי"ס טז). חולקו (את התנור) לשלשה וגורר את המפילה (חול' קכד). מגורה הואיל ויכול לגוררה ולהעמידה על חמש ליטרין (שכונ' מג). — והכתב מהגיר: המועה את השיטה וכו' גורר אחת וכותב שתים

¹ כך הגרסה בילקוט. ובמכ' במקום הרשום בפנים, מתגרר מתגדרים, בדלת ע' פעל, ופרש בעל מאיר עין וז"ל: ופי' מתגרר ג"ל כל' מקטין עצמו ועושה גדר בפ"ע. ע"כ. אך מי שעושה גדר בפ"ע אינו מקטין א"ע כלל. וכבר העירוני על דחק פרוש זה בהערה לערך גדר. ולכן נראה כי נוסח' הילקוט היא היותר נכונה, ועכ"פ לפי גרסה זו משמש התפעל מן גדר במשמ' זו. ² כאן זכמו"ב ברוב המקומות שאחרי זה יש גרמות בדלת בסוף במקום ריש.

שהשליכה נפל אחד לבור וכו' שדרך חולדה וברדלים להיות גוררין אותו (יכונ' פסח' א כג ג). רצה היא (החולדה) אתר הכשר ואינה רצה אתר הפת וכו' בשר נוררת ואוכלת פת נוררת ומנחת (ס"ס). שהוא מובע בנהר או חיה נוררתו (סנכ' עג). עמדו על נכוכדנצר וגוררתו מקברו והוציאוהו (תנח' תרע"י). — ופתח יגר במשמ' זו: לא יגור אדם את הבטא ואת המיטה וכו' מפני שהוא עושה חריץ (יכונ' כלל' א כז). — ובהשאלה, דבר אחד גורר את השני, מושך אותו אחריו, גורם שיבוא, *zur Folge haben; entrainer*; beget: וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה במלה וגוררת עון (אבות כ כ). שמצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה (ס"ד כ). — וגם כמו פ"ע, "מוטל" ונוגע בארץ: דלת הגוררת מחצלת הגוררת וקנקן הגורר פותחין ונועלין בהן בשבת (תוספתא י"ט כ"ח). — ובמשמ' "נמשכת" ורצה אחריו: אין אתה גורר הרעה ואין הרעה גוררת אחריו ואינה דרה אצלך (תנח' תרע"י א). — גרה הבהמה את הגרה, עת' יגר¹, התוריה את המאכל הלעום מן הקיבה אל הפה ללעום שנית, העלתה גרה, *wiederkauen; ruminer*; *ruminare*: והוא גרה לא יגר (ויקל' יא ו). — *וכמו שלמים, את מי האף דרך הפה: הואיל ויכול לגוררן (את מי האף) ולהוציאן דרך הפה (נדס נס). — ופעול: המוחילה שהיתה שותה ויורדת משקין ובא ממא והמסקין העליונים ממאין מפני שהן גוררין על גבי ידיו (תוספתא סנכ' ט יס).

— נפט', גדר, — שגדרו אותו ושנעתק מעצמו ממקום למקום בגרירה ע"ג הקרקע: גדר הגדר נועלים בו במקדש (פסח' יא). עגלה של קטן ממאה מדרם ונסלת בשבת ואינה נגדרת אלא ע"ג כלים (בי"ס כ י). דכשמרכיבים כבשי התמיד על הגמלים היו נגדרים בארץ (תוספ' יומא יו). אם סרו כל אופני המרכבה היתה נגדרת בשוה ולא היה צער כל כך ולכן לא הסירו כי אם אופן אחד באמת מפני שהאחרים רצים וזה גדר (פענת רזא, בשלח). — ובכלל, נמשך בכת, מי האף דרך הפה וכדומה: מי האף אמר רב בגדרין דרך הפה (נדס נס). — ובהשאלה: לפי שרוב הדיונים נגדרין אחר הסברה (מלמד כתלמי, משפטים). אחינו היקרים, עד מתי אתם נגדרים, אחרי דובר השקרים (יל"ג, נעוס לז).

סוברים שזה עתיד מנע"ו. — ¹ כמו ישיב, יקר, ישת, ואולי בפעולת של חמ"ג.

בקצת בתים מדברים עברית ב א"י וכבר השתמשו בהם בהעתונים.

גרש (1), ממנו גרש, גרש, גרשים, גרשה, גרש, וי"א גם גרש.

גרש (2), ש"ו, צמח האדמה בפרט מה שאינו עשב, מה שעומד על שוק פחות או יותר קשה, Pflanze; plante: וליוסף אמר מברכת יי' ארצו ממגד שמים ממל ומתהום רבצת תחת וממגד תבואת שמש וממגד גרש (3) ירחים (דכ"ג ל"ג יגיד).

גרש (4), פ"י, עת' אגרש, עם ו חמחך ויגרש, — גרש את פלוני, הוציאהו מהבית, מהארץ, הרחיקהו מלפניו בכת, בכעס, בולול, verjagen, vertreiben: הגני גרש מפניך את האמרי והכנעני והחתי והפרזי והחוי והיבסי (שמות ל"א). — ופעול, אשה גרשה מאישה, שהאיש גרש אותה, במל את נשואיו אתה: ואשה גרשה מאישה לא יקחו (ויקרא כ"ז), ועי' ערך גרש. — ובהשאלה, בדברים לא בע"ה, המים גרשו רפש ומים, וכיוצא בזה: כי השקם לא יוכל (הים) ויגרשו מימיו רפש ומים (ישע' נ"ב). — ואמר המשורר: תשבח למשביח שאון ים בעת שיגרשו מימיו רפשים

(כ"מ ד:). ועי' הערה לב. יגרמה.

(1) בארמ' גרש ושגר, בערב' שגר (a), שרח (b), ועי' הערה לערך גרש.

(2) בערב' שגר (c), פרשו המלונים הערבים: אלשג'ד מן אלנבאת מא קאם עלי שאק (לשאן אלערב). ועי' הערה שלקמן. — (3) תרגם רסע"ג: ומלאד' אלחבוב אלקמרייה, ר"ל ממגד הגרעיים הירחיים. ומנחם אמר: תבואת שמש יורה על גרש ירחים, ולא באר יותר. ריב"ג אמר יותר בפרט: וקרוב מענין הזה (מענין גרש) וממגד גרש ירחים פרות התרדף הירחים ר"ל הפרות ההווים בכל פרק מפרקי השנה על התרדפם ובואם זה אחר זה. ע"כ. אבל רש"י בחוש הלשון שלו כבר אמר וז"ל: גרש ירחים, יש פירות שהלבנה מבשלתן ואלו הן קשואים ודלועים. ע"כ. והנה בפרוש ירחים מן ירח מסייע לו ריב"ג, ולהמלה גרש יש לדמות המלה הערבית שגר שמשמעתה העקרית היא כל צמח שעומד על רגל, על שוק, להבדיל מן העשבים וכיוצא בזה, ואולי האמינו או כי אלה הצמחים מתבשלים בפרט בכח הירח.

(4) בארמ' גרש רק במשמ' גרושים בין איש ואשתו. בערב' שגר (c) הרחיק מן, ובפרט שרח (b)

(סופר' כ"ח). הכותב את השם וכו' גוררו וגוזה (סס יג"ג).

— פט', גר, מגר, — כמו גר: אם היו רגליו מלובלכות במים או בצואה רוחץ כדרכו ואינו חושש או מגרן כדי שלא ימנפו כליו (תוספתא שנת י"ט). שהוא עתיד לשוף ולגר ולכרכב (סס כ"מ כ"מ). המגר ראשי כלונסות בשבת חייב משום מחתך (שנת ע"ה). מיט שעל גבי מנעלו מגרין בגב סבין ושעל בגדו מגרין בציפורן (סס קמ"א). מגרין מנעל חדש אבל לא ישן (סס). גורר (שטה) אחת וכותב שתיים או שתיים וכותב שלש ובלבד שלא יגרר שלש (סופר' כ"ח). לשבץ או לגרר (רמב"ם כלים ח"ג).

— פט', גר, — עשוי במגרה: אבנים יקרות כמדות גזית מגידות במגרה מבית ומחוץ (מ"א ז"ט), ועי' מגרה. — נפט', גר, — כמו גר: מה שהגרש מוציא במעצר והנפסק במגירה הרי אלו של בעה"ב והיוצא מתחת מקרה ומתחת רהיטיו והגרר במגירה הרי אלו שלו (כ"ק קי"ט).

— קתפ', התגר, — כמו התגרד: סבין וממשמשיין בבני מעים אבל לא מתעמלין ולא מתגרין (שנת כ"ו). אין מתגרין במגוררת ביו"ט ואין צריך לומר בשבת (תוספתא סס י"ט).

גר (1), ש"ו, — כמו אגרד, מקום הגרוד בכתב: אין תולין את השם ואין כותבין האוכרות על מקום הגר (סופר' כ"ד). ואל יפסיל שטר זה גר או מחק משמוש או שיוט (סו"ת חכס כ"ז ד).

גר (2), עי' גררה.

גררה (1), ש"י, סמ' גררת, — אגב גררה, אגב גררת הדברים, מה שגגר אחרי הדברים, לא בכונה לכתחלה אלא במקרה והודמנות מה שנאמר קודם, gelegentlich; occasionellement; onally: ולא שיודיעהו אגב גררת הדברים (כ"י אכרכנל, ש"א ז). — ובצורה ארמ' גררא: וביאור ענינים אחרים עוד שבאו לידי ונתבררו וע"ז אגב גררא (יס"ט) לר"י ישראלי מת). ואגב גררא נאמר בטעם שכתוב שם מי שמך (פענת רזא, וי"א).

גררה (2), ש"י, מ"ר גררות, — עגלה בלי אופנים גררת ומחלקת על השלג, משתמשים במלה זו

(1) מן גר, בארמ' גררא: אגב גררא נמכה

(a) شجر (b) شجر (c) شجر

(כ"י הלוי, החדק).

— נפס', נגרש. — שגרשו אותו: ואני אמרתי נגרשתי מנגד עיניך (יונה כה). — ובהשאלה: כי מכת הלכנה נגרשים וגדלאים הצמחים והזרעים שנזמרו (חכמוני לר"ש דונללי ד). — ומי הים בשעת סערה: הים כשהוא סוער כל מימיו נגרשים ונרעשים ואין נברתים ולא נפרשים (הגיון הנפש לנר חייא ב).
— הפע', יהגרש, — כמו גרש, ובהשאלה: טלול הקריש, מיעתו השריש, טמונים להגרש, טרוד ולהפריש (יולר שנת כרש', אל נשא).

— פע', גרש, — א) כמו קל בחוק הפעולה: הן גרשתי אתי היום מעל פני האדמה (כרש' ד יד). ויגרש (אלהים) את האדם (מגן עדן) (שם ג כד). ויגרש אתם מאת פני פרעה (שמות יא). ויגרש זבל את געל ואת אחיו משבת בשכם (שופט' ט מא). ויגדלו בני האשה ויגרשו את יפתח ויאמרו לו לא תנחל בבית אבינו (שם יא כ). נשי עמי תגרשון מבית תענניה (מכה כ ט). ותאמר (שרה) לאברהם גרש האמה הזאת ואת בנה כי לא ירש בן האמה הזאת עם בני עם יצחק (כרש' כא י). גרש לך ויצא מדון וישבת דין וקלון (משלי ככ י). — וכנל: אוררים הם לפני יי' כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת יי' (ש"א כו יט). כי שם שנאתים על רע מעלליהם מביתי אנרשם (הוש' ט יח). הלא אתם שנאתם אותי ותגרשוני מבית אבי (שופט' יא ז). לדוד בשנותו את מעמו לפני אבימלך ויגרשוהו וילך (תהי' לד א). ותבאנה (בנות רעואל) ותדלנה ותמלאנה את ההרים להשקות צאן אביהן ויבאו הרעים ויגרשום (שמות כ יו). — ועם מארצו: גרש יגרש אתכם מזה (שמות יא א). וגרשתי את הכנעני האמרי והחתי והפרזי החתי והיבוסים (שם לג כ). וגם אמרתי לא אנרש אותם מפניכם והיו לכם לצדים (שופט' כ ג). ויגרש מפניך אויב (דכ' לג כז). תגרש גוים ותמעה (תהי' פ ט). אולי אוכל להלחם בו (בישראל) וגרשתי (כמד' ככ יא). כי אתן בידכם את ירשני הארץ וגרשתימו מפניך (שמות כג לא). לא אנרשנו (א) את עם הארץ מפניך בשנה אחת פן תהיה הארץ שממה ורבה עליך חית השדה מעט מעט אנרשנו (שם כט-ל). כי ביד חזקה

שהוא כמו שלח בעבר, משמש במשמע' גרש אדם מעל פניו, ובפרט במשמע' גרושים בין איש ואשתו. — ברוב ספרים כ"י נודפ' ריש בשוא לבד. — קריאת בן נפתלי אנרשנו, בחטף סתת.

ישלחם (פרעה את ישראל) וביד חזקה יגרשם מארצו (שם ו א). — ואת הארץ, לאמר נרש את עמם ממנה: כי עזה עזובה תהיה ואשקלון לשממה אשרוד בצהרים יגרשנה ועקרון תעקר (שם' כ ד). — וגרם ע"י מחלה שיברת מן הארץ: ושלחתי את הצרעה לפניך ויגרשה את החזי את הכנעני ואת החתי מלפניך (שמות כג כח). ואשלח לפניכם את הצרעה ותגרש אותם מפניכם שני מלכי האמרי לא בתורכם ולא בקשתך (יחז' כד יב). — וסלק אותו ממשרתו, מכהנתו: ויגרש שלמה את אביתר מהיות כהן ליי' (מ"א כ כז). — ב) *גרש הבעל את אשתו, במל את נשואיו אתה על ידי מעשה חקי, נתן לה גט כריתות, sich (von der Gattin) scheiden; divorcee; to divorce המגרש את אשתו ולזה עמו בפונדקי (גיט' ח ט). כתב לגרש את אשתו ונמלך (שם ח). האומר כתבו גט ותנו לאשתו גר שזה כתבו אגרת ותנו לה (שם ו כ). אשתו יוצאה וראשה פרוע וכו' וטוה בשוק ורוחצת עם בני אדם א מצוה לגרשה (תוספתא סוטה ט). בעל שאמר גרשתי את אשתי נאמן (כ"כ קלד). (אמרה האשה) גירשני בעלי מתפרנסת והולכת עד כדי כתובתה (כתוב' קז). שאמר לאשתו קונם אם איני מגרשך וגירשה (גיט' מו). באומרת לבעלה גירשתי (יבמ' קטו). — פע', גרש, — א) שגרשוהו מהבית, מהארץ: כי גרשו (בני ישראל) ממצרים ולא יכלו להתמהמה וגם צדה לא עשו להם (שמות יב לט). מן גו יגרשו יריעו עלימו כנגב (איוב ל ה). — ב) *גרשה האשה מבעלה, שגרש אותה ונפרדה ממנו לגמרה בדרך חקי, אשה מגרשת: הורק גט לאשתו והיא בתוך ביתה או בתוך חצרה הרי זו מגרשת (גיט' ח א). היתה עומדת כר"ה וזרקו לה קרוב לה מגורשת קרוב לו אינה מגורשת (שם כ).

— נפס' *נתגרש, נתגרשה, — כמו פעל, נתגרשה האשה נתגרשה האשה נשתחרר העבד (כ"ח ד). בזמן שנתגרשה מן הנשואין ומודים בנתגרשה מן האירוסין (גיט' ח ט). מה ראתה אמן של אלי: לה תגרש (נדר' ט ט). דברתורה שוטה מתגרשת (יבמ' קיג). — ובמשמ' יצא ברצונו הטוב לחוק, להשדה: היינו מתגרשים השדה עם האלוי כמוהר"ר שלמה אלקביץ הלוי גר' לעמוק בפסקי התורה (פעמון ודמון, סקד' סמג'ה). — ובהשאלה, הפרות מן הארץ: הפירות מתגרשות מן הארץ (חוקוני, נכנס לג יד).

כמו נטר, המים שנתכים מהעננים שבמרומי האוויר, Regen; pluie; rain : ויהי מקץ ימים וייבש הנחל כי לא היה נשם בארץ (מ"א יז ז). והשמים התקדרו עבים ורות ויהי נשם גדול (סס יח מס). ואדריהם שלחו צעוריהם למים באו על נבים לא מצאו מים שבו בליהם ריקם בשו והכלמו וחפו ראשם בעבור האדמה חתה כי לא היה נשם בארץ (י"מ יד ג). רוח צפון תחולל נשם (מסלי כס כג). אם ימלאו העבים נשם על הארץ יריקו (קס"א יא ג). — ועם ה הידיעה : כיום הזה נבקעו כל מעינת תהום רכה וארבת השמים נפתחו ויהי הנשם על הארץ ארבעים יום וארבעים לילה (כרל"ג יא-יב). וגם אנכי מנעתי מבם את הנשם בעוד שלשה חדשים לקציר (עמוס ד ז). כי כאשר ירד הנשם והשלג מן השמים ושמה לא ישוב כי אם הרוה את הארץ והולידה והצמיחה ונתן זרע לזרע ולחם לאכל (יע"ז נה י). כמראה הקשת אשר יהיה בענן ביום הנשם (יחזק"א ח). כי הנה הסתו עבר הנשם חלף הלך לו (סס"ב כ יא). משיב הרוח ומוריד הנשם (תע"א ח א). נשיאים ורות ונשם אין (מסלי כס יד). בשחר נבון מצאו יובא בנשם לנו במלקוש יורה ארץ (כס"ו ג). — ומ"ר : אבל העם רב והעת נשמים ואין כח לעמוד בחזק (פסוק ז יג). וישבו כל העם ברחוב בית האלהים מרעידים על הדבר ומהנשמים (סס ט). — וסמי' : והורדתי הנשם בעתו נשמי ברכה היו (יחזק"א לו כו). — ונכל' : ונתתי נשמיכם בעתם ונתנה הארץ יכולה (ויק"ר כו ד). נתן נשמיכם ביד אש להבות בארצם (תס"ל קס לג). הואיל ואין הנשמים אלא סימן קללה בחג (תע"א ח א). על כל צרה שלא תבוא על הציבור מתריעין חזק מרוב נשמים מעשה שאמרו לו לחוני המעכל התפלל שירדו נשמים וכו' התחילו נשמים מנשפין אמר לא כך שאלתי אלא נשמים בורות שיחין ומעורות התחילו לירד בועף אמר לא כך שאלתי אלא נשמים רצון ברכה וגדבה ירדו בתיקב' (סס ג ח). יצא ניסן וירדו נשמים סימן קללה הם (נמ"ס ג). אין הנשמים נעצרים אלא בשביל מספרי לשון הרע (סס ז). מיום שחרב ביהמ"ק אין הנשמים יורדין מאוצר טוב וכו' בוסן שישראל יושין רצונו של מקום וישראל שריון על אדמתם נשמים יורדין מאוצר טוב בוסן שאין ישראל שריון על אדמתם אין נשמים יורדין מאוצר טוב (כ"ב כס). — *ימות הנשמים, הזמן בארץ ישראל משיתחילו

*נשישין, ש"ז, מ"ר נשישים, — א) כעין כן ורגלים לו ושימוהו תחת רגלי המטה : ישבו על הנסר על הספסל על הנשיש (ב) של מטה ועל האכלונס (זכ"ג א). שאם ישב על גבי נשיש של מטה וארבע פליות שתחת ארבע רגליו של נשיש ממאות (תוספתא סס ד ד). לכלוכי צואה שבכסא וכו' על מטת בעל הבית ר' עקיבא אומר על הנשיש החצון חוצץ ועל הפנימי אינו חוצץ (סס מקו"א ו י). והנשישין של קיטליאקי אף על פי שמופקדין ומונחין בארבע זוויות הבית טמאין (סס כל"ס ח ג). הנשיש תחיצון של זהב הפנימי של כסף (מד"ר אסתר א ו). — ב) לוחות של עץ ארוכים דקים שמשתמש בהם הרופא להניחם סביב יד או רגל שנשברו כדי לחבשן יפה, כדי שיתאחד שבר העצם, Schienen; elisses; splints : והא נדשעל גבי המכה והנשישין (ג) שעל גבי השבר (תוספתא מקו"א ו ח).

נשם⁴, ממנו נשם, נשום, הנשום.

נשם, ש"ז, מ"ר נשמים, סמי' נשם, נכל' נשמיכם, —

1) כך נקוד במשנ' מוק' ב"י פרמה, ולא נתברר מקורו, ועי' הערה שלקמן. — 2) אמר רה"ג ור"ל : א"ר קשיש ומועין בכך פירוש כל מטה שאינה של מרסיים יש לה נשיש ומהו נשיש פירוש כל מטה שהיא של פרקים ומתפרקת זו מו"ש לה כמין עצים ארוכים שהם מדבקים אותה ונגששת זו עם זו ושם אותן העצים המדבקים ומגששין אותה נשישין ומנין שכן הוא דאמרינן לענין מי שנשברה זרועו או שוקו ובאין הרופאים ומביאין כמין דפיין ולוחות ומניחין על גבי השבר ושמן נשישין וכו' י"א שהוא כמים למטה ויש לו רגלים כדחניא (תוספתא ב' ד ד) ישב וכו' (כמו שהעתק בפנים). ע"כ. והובא לשונו ממש של רה"ג בהערוך. והנה נראה מסגנון הדברים שפרושו הראשון של רה"ג אינו פרוש מסור בידו בקבלה, כיון שהוא מסתיע מהשם נשישים של מכה וזה דמיון רחוק ורחוק מאד. ועוד, שלחלק זה של המטה יש שם אחר, והוא ארוכות המטה, ומלבד זה, הפרוש השני הוא יותר נכון לפי הענין בתוספתא זכ"ד ד, כמו שאמר רה"ג בעצמו, ולכן הסכים לפרוש זה גם הרמב"ם ואמר בהחלט : קורות המונחות על הארץ תחת לוחות המטה כדי שלא יפסדו. ע"כ. עכ"פ לא נתברר מקורו, כי בולל, כי זה דחוק מאד. — 3) גרסת רה"ג והערוך ובגוסת' הדפוס קשקשין, ועי' הערה למעלה דברי רה"ג. 4) שרש עברי כלבד. Barth מדמה לזה השרש שג'ם & בערב' במשמ' גוילה ושפיכה.

(a) שִׁיחַ

הנשמים לזרדת בחדש חשון ועד שיפסקו בחדש ניסן;
: Regenzeit; saison de pluies; rainy season
אלו הן ימות הגשמים משתרד רביעה שניה
(תוספתא ט"ז; ח). עשה בה כל ימות החמה ומבקש
למזכרה בימות הגשמים (ס"ב ס"ט). ועי' מדר.

ב. **גִּשְׁמִים** (י"ז, כ"ז, כ"ח, כ"ט, ל') — גשמים, — בלשון
החקירה להמדת, גוף בעל רחיקים, גשם, גלם:
למען היא (הנפש) אשר תחיה אמת אחרי גשמה
(כ"ב"ג, ס"ג זק"ס, ד). ודע כי כל גשם הוא מורכב
על דעת אנשי שקול הדעת מעצמים רבים (כ"א"ע
נחות, שער הכוונות). יודו אורות מאין לשון, חסד
גמל אותם גשם, כי הוציאם מעפרותם ולאט גדל
להם גשם (רמב"ם, תרש"ט, ג), ר"ל גוף. נפש מדברת
מכרת אינה גשם ואינה נגבלת במקום (כוזרי א'
פ"ט). והשלמות אם שלמות לגשם ואם שלמות
לעצם אינו גשם והנפש שלמות לגשם והגשם
אם טבעי ואם מלאכותי (ס"ס י"ב). ואם היה המחוייב
המציאות גשם היה צריך אל אחר לפי שכל
גשם מורכב (הטקריס א"ג). ועולם הגלגלי מכל אישיו
קיימים באיש ובלתי נפסדים אבל הם גשם וישיגם
מקרי הגשם שיש להם המונה ותואר וממלאים
מקום (ס"ס כ"א). ואולם היה צורך בפועל הבעל גשם
שלא יפעל במה שהוא בעל גשם דבר באומנות
וכו' (כל"ג, מלח"מ אלהים ג' ד). ומציאות הצורות
המלאכיות בגשמים המוחשים (אמונה רמ"א א').
כי יאמרו לא ה' פעל בכל המורכבים גשם
נבחר מגשם הוהב (אמרי נעם לו). — ואמר המלוי:
יפה גשם טמא נפש ידומה דביר נאה ושוכנים בו
כעורים (רל"ג, נתי הנפש והלחשים). והנה גבירה
לקראתינו מלאה חור והדר, והטבע כלל בגשם
כל יופי איש לא נעדר (עמ"ל, מתנח"ט). — ומ"ר:
וצרכי לזמן נקל ונדמה כמו צרך גשמה לגשמים,
אשר מדי יבילות תחיים ואם גלאו עובתם צלמים
(כ"י סלי, ידענוך גדוד).

ג. **גִּשְׁמִים** (י"ז, כ"ז, כ"ח, כ"ט, ל') — כמו גשם: כי לא יסובב אותך גשם,
אף לא חדמה אל כל גשם (שפי"ת, יוס"ג). למה נברא
(האדם) גופו קטן וגולמו ועיר ודק ולמה לא נעשה גושם
גדול וגולם עצום (כ' נרכים הנקדן, סול' דר' גלנן כג).

(1) בערב, גשם א

(a) גשם

כבר אבד הגושם ובטל הגולם וחור להעדתו
ואפיתו כמו שהיה מקודם היותו (כריקני, כהר).

א. **גִּשְׁמִים** — ממנו הגשמים וכו'.

— הפע', הגשמים, — הוריד גשם: היש בהבלי הגוים
מגשמים ואם השמים יתנו רבבים (ימ' יד כג). — ואמר
הפיטן: שפט רעה תבא עליהם והאשימם, למו עולל
והתעולל בכבוד ושימם, מנת כוסם פחי מפח הגשמים,
השיבם שבעתים נקם ברית והשמים (סליח' יוס"ג, א"י יוס').
— פס', גשם, — גשמה הארץ, ירדו עליה גשמים: את ארץ
לא מטהרה היא לא גשמה (1) ביום ועם (יחזק' כג כד).
— הפע', הגשמים, — הגשם, — כמו גשם: מיום שחרב
ביהמ"ק לא הוגשמה רוח דרומית (כ"ב כה). כיון
שתראה כי רבו מי פרת עדות היא שגשמה
ארץ המערב (כ"ח שבת סה).

— קל, גשם: עדנים לעצמה, פרחים להעצמה, צמחים
לגשמה, קרים לרומה (סופ', אלס ובהמה). צאן עדרו
יבקר, בעת תמיד הבוקר, גושם ועוצר, גליוותינו
יקצר, בזאת הפלת יוצר (שחר' יוס"כ, חיומס). ועתה
יקראו סופרי המלך העוצר וגשם (סליח' ער"ה, מלך אחד).

ב. **גִּשְׁמִים** (י"ז, כ"ז, כ"ח, כ"ט, ל') — האמין שהאלוה הוא
גשם: זה תמים עם אלהיו באמונה פשוטה מכלי
עמק וחריפות זה יגשום בתומו וזה יטפל בקבלה
וזה בפלסופיא (אכן כהן ל"ה).

— הפע', הגשם, — נהיה גשם, גוף: שאין אנחנו יודעים
איך נגשם הענין עד ששב דבור וקריע את אונינו
(כוזרי א' פ"ט). ובעקבותם (של ספרי הקרש) גשמה
האלהות (ס"ס ד). כי זה מקרה פשוט וזה מקרה
נגשם (שפי"ת, ריכ"ג, דמה). הנה הטפה הגל' וכו'
צריכה להתלבש בלבוש דק כדי לזרדת למטה ואמנם
היא בעצמה אינה נגשמת ונתעבה מכמו שהיתה
למעלה (מהר"ח, ער"ה וס).

— הפע', הגשמים, — עשהו גשם, גוף, החליט ואמר
עליו שהוא גוף: כי הדחק הביאנו להגשים
הבורא יתברך ולספר אותו במדות הברואים (ח"ס,
סימול י). האזהרה מעבוד אלהים אחרים ומעשות
פסל ותמונה ותבנית וכללו של דבר מהגשים

(1) כך נקוד ברוב הספרים, ולפי הדקדוק היה
צריך להיות שדנושה בלי מפיק, ולכן ראו בו קצתם
כנוי נקבה של שם גשם כמו גשם. אך אין זה מתישב
על מליצת הכתוב, ואין למצא טעם לרמיון השין
ודגשות ההא.

אותו (כוזרי א פט). הדוחק הביאנו להגשים הכורא וכו' כדי לשער ענין שיכנס מציאות הכורא יתברך בנפשות (מ' אלדני, ש"א א ה).

— הפע', יהגשם, הגשם, מגשם, — כמו גשם: וזית מוגשמת אשר יקפו ארבע זויות פשוטות נצבות (מו"נ ג טו). ואלה מאין ספק רואים העולם ההוא האלהי בעין נסתרת ורואים צורות ראויות לטבעיהם ומה שהרגילו מספרים אותם בתכניתם אשר ראוי מוגשמות (כוזרי ד ג). צריך שתהיינה המלות והענינים כפי כח הבנת השומע כדי שיפול הדבר על לבו על דרך גשמותו המובן מן המלות המוגשמות בתחלה (מ' אלדני, ש"א א ה). קצת אנשים יקראו העצמים בלתי מוגשמים כולם צורות בשתוף השם (הסתמלות לאפשר, האס"פ 6). ולכן אמר (הרמב"ם) שהמצא העולם המוגשם מלא דבר אינו נמנע אבל אפשר בחק הכורא יתברך (רלב"ג, מפע"ל ה' ד ג). והכדור המוגשם היא תמונה מוגשמת מוגדת משמח אי בלי זויות (י"ס מקדוה, מעין גניס נה כ).

— תפס', תגשם, — כמו נפעל, נעשה גשם: וכן ראה אותו (ישעיהו את האלהים) על כסא רם ונשא ויכונה בקדש הרוחני אשר לא יתגשם ולא יתלה בו דבר ממה שיתלה בנשמים (כוזרי ד ג). האור העליון שגשג גשם ברצון בוראו יתברך וכו' מפני שקיומם אינו כדבר המתגשם (כמכ"ן שמות טו ו). רוח אלהים הם אכלי יתגשמו ולכו בתכנית איש ויצמיירו (כ' משולס כר"ט, סיכס כג טו"ג). כי רוח הקדש נכנס בבטנה ונתגשם שם וגולד (קשת ומנן לסרש"ך, אור טוב כלי"ר 1881). ירד נתגשם לכפר על פשע וחטא אדם במיתתו (דוד נשיא, כוללת כע"ד ז). כי מתפתחים (המלאכים) להתגשם בהתלבשם באויר התחתון הזה (משל' חסידים, ת"ת ד). והקב"ה עשה שיתגשמו (המלאכים אצל אברהם) ויהיו נראים אנשים בחוש הראות (תולדות יתחק להרי"ך קארו, ויכ"א).

— פע', גשם, — עשהו גשם, ובהשאלה, עשה דבר רוחני גם וחמרי כמו גשם: ויהר מאד שלא יגשם מחשבתו באהבת דבר גשמי שלא יאהב רק הדבר הרוחני המחיה והמקיים הדבר הגשמי שהוא (פלא יועץ, ח"כ של זכי סיכס).
גשמות¹, גש, ש"ג, — מבע של הגשם: ולדעת רוחניות העולם הזה וגשמותו ומדבריו ודוממו ונתו

בערב גשמתה (א).

גשמתה (א)

ונעו (ח"ס, כחית"ה ג). ואיך לא גרומהו (את האלהים) מוגשמות ואנחנו מרוממים קצת מבריאיותו מוגשמות כנפש המדברת אשר היא האדם (כוזרי א פט). אנחנו מקימים האחדות והקדמות לאלהים יתב' וכו' ונרחיק הגשמות בכלל ואם יראה ממנו שום דבר בדברינו נפרשהו ונאמר כי הוא דרך העברה (סס א ס). שבמקום שהיה קודם לזה הכדור ההוא כלה אחד ומרובק בגשמותו יהיה בו עתה אחרי התהוות הרקיע הכדל מורגש בין חלקיו (כ"י אלדני, כר"א, י"י רקיע). בסוד גשמות, אם הוא בדמות, לדעת זאת אין לך רשיון (כ' משולס כר"ט, סיכס כג טו"ג). איך מוד ה' כהויה חשבו, וכמשיכי לב לומדים פרשו, כי שללו גשמות ובאשר שללו, בו חייבו חיוב ובו כחשו (כ' סע"ל אכן דלחן, כשכ"ט מו"נ). ואין לאומר שיאמר כי אנחנו אמנם נשלול ממנו הגשמות להיות חסרון לנו וכו' שאם היינו מודים בשם הגשמות על מה שיוורה עליו שם הידיעה ובשם הידיעה על מה שיוורה עליו שם הגשמות היה הגשמות שלמות לנו (רלב"ג, מלת' ס' ג). י"ג עקרים שהם מציאות השם והאחדות והרחקת הגשמות ושהוא קדמון וכו' (העקרים א' ג). ולפי מה שתורהו תורת משה הם האחדות ומלוק הגשמות ושאינו לו יתברך יחס עם הזמן (סס כו). שאותם שיש להם אותם הכחות אינו להם מצד גשמותיהם כלומר מצד שהם בו נוף לבדו וכו' שיש שם בהווייתם ראשית אחרת נותנת שלימות שהוא דבר אחר אינו מגשמות כלומר מגופות (תנ"מ סנ"א). כי המלאכים נשמיים וכו' עם היות גשמותם יותר דק מגשמות האש (קול יסודס, כוזרי ג יא). יתרון נפשוך על גופך ומעלת עולמה על עולמו ועליותה מירידת ורוחניותה מגשמותו ועמידתה מחליפתו (ח"ס, חשנן סנפס ג). אבל הראוי לומר בהרחקת הגשמות וקיום האחדות האמתית אשר אין לה קיום אלא בהרחקת הגשמות (מו"נ א יח). וכן יסוד כל אחד מהיסודות הארבעה הוא החמר הראשון אשר לבש צורת הגשמות. ונעשה גשם עצמי ולא השינו ממקרה הגשמות אלא שהוא ממלא מקום (סס). ועל כן היה צריך שתהיינה המלות והענינים כפי כח הבנת השומע כדי שיפול הדבר על לבו על דרך גשמותו המובן מן המלות המוגשמות בתחלה (מ' אלדני, ש"א א ה). והתבאר במופת נאמן כי הוא נמצא אחד בלי גשמות (משכ ריפטי, מקדש מעט כ). ומכלל הרחקת גשמותו

מן החוט ולפנים הגו ששתי חייבות בחשבון (תוספתא תרומ' ב יג).
 — נָפַס, "נָגַשׁ", בא בגניעה קלה: כל מטה שהיא של פרקים ומתפרקת זו מזו יש לה במין עצים ארוכים שהם מדבקים אותה ונגששת זו עם זו (רס"ג זכ"ג א).
 — נָפַס, "הִתְנַשֵּׁשׁ", — הִתְנַשֵּׁשׁ אתו, נפחל ונתאבק והתאמץ לנכור על חברו ולהפילו, *lutter*; *ringen*; *wrestle*: לב' אתליטין שהיו עומדין ומתנוששים לפני המלך (מד"ר כראש' כג). לארכיליסטו שהיה מתגושש עם בנו של מלך (סס טס"ג ג ס). לנכור מתגושש באבן מסיד (פסק' דרכ' סלימ'). — וגם הַתְּנִישׁ: נטל (הרועה) תיש גדול ומסרו לו (להואב) אמר יהא מתגושש בזה עד שנעבור את הנהר ואח"כ אני מביאו (סס שמות כא). נתגוששת עם המלאכים של מעלה (סס כת).

נָתַל (1). נ"ל, מ"ר גלות, — א) בעין בור גדול חצוב במלע, הפירה או בלי שדורכים שם את הענבים, *Weinkelter*; *pressoir*; *wine press*: באו ררו כי מלאה נת השיקו חוקכים (יולד יג). מדוע אדם ללבושך ובגדיך בדרך בנת (יטע' סג כ). וגרעון בנו חבט חטים בנת (ולא בגרן) להנים מפני מדין (סופט' ו יא). והנת שבכרם עמוקה עשרה ורחבה ארבעה (כלא' ס ג). ובור של נת שגלת וירדו גשמים ונתמלאת (תוספתא מקוא' א א). הבוצר כרמו לשוק אם לא מצא להן שוק מחוירן לנת ויתין לשוק לא מצא להן שוק מחוירן לבד וכו' ויתים וענבים שנכנסם לרשות הנת ולרשות הבד (סס טס"ל יא ו). גוול שנפל לתוך הבור של נת (סס ט יד). גפן שהיא נטועה בנת או בגנע (יטס' כלא' ס כט). — ובמליצה: נת דרך יי' לבחולת בת יהודה (איכס' א יב). — וכל' גתו: אבל אוכל הוא בשר מליה ושותה יין מגיתו וכו' ויין מגיתו עד כמה כל זמן שהוא תוסס (תע"ג). אבל בשר מליה ושתה יין מגיתו אין נעשה בן סורר ומורה (סנס' פ). — ומ"ל גתות: בימים ההמה ראיתי ביהודה דרכים גתות בשבת (נחמ' יג יב). שביהודה נאמנין על סהרת יין ושמן כל ימות השנה ובשעת הגיתות והבדים אף על התרומה (חגי' ג ד). רחת של גרסות טמאה של אוצרות מהורה של גתות טמאה (כלים יב ה). משפך של גתות (תוספתא כלי כ"ב יג). ר"י אומר כל בית הגיתות

א' כג ג). אמר ריש לקיש (עונותיהם של ב"א נפקדים בפרט) בשעה שעוברין על הגשר (שנת לב). מפני הדרכים ומפני הגשרים (סנס' יא). — ואמר המשורר: ובגשר נחשב (זה העולם) לבל יהי נושר ובל עובר ושב בנרים נמשלים (רשב"ג, סס"ט לוקס ס). — ואמר המליץ: העולם ים זועף רב מצולה רחב ידים והומן גשר רעוע בנוי עליו (נח"פ, ח א-ב). ומכבדין בכל מקום חוץ מכדרכים ובגשרים (ראש' חכמה, ד"א).

גִּשְׁרָא (1). פ"י, — עשה גשר: אומרים לפניו (הפרסים לפני הקב"ה ששאלם כמה עסקתם) הרבה גשרים גשרנו הרבה כרכים כבשנו הרבה מלחמות עשינו (ע"ז כ). — ספס', "הגשר", לווי הגשר, — כמו קל: שבועים ביון מצול בתלוד הגשר, גנף אבן הסר ועקוב הישיר (יוגר' אחרון ספת, איוס ונורא).

גִּשְׁרָא, ש"י, — בעל גשר, שומר הגשר: ויקחם ויעבירם את הנחל אמר ר' הונא בשם רבי אירי עשה עצמו כגשר (היה לוקח מפה ונותן שמה) (מד"ר כראש' עו).
גִּשְׁרָא, ש"י, — כמו גשר: לקראת הדסה השרויה על גשר (2) מי הסדוך להמשח (חלשנו, פומ' תימ', מינשקי).

גִּשְׁרָא (2). ממנו גִּשְׁשׁ, גִּשְׁשׁ.

גִּשְׁשָׁה, פ"י, — נגע בגניעה קלה ומשמש כמה פעמים בידו או ברגלו, כדי לידע ולחוש את הדבר, *taster*; *to grope*: גִּשְׁשָׁה כעורים קיר וכאין עינים גִּשְׁשָׁה (יטע' נט י). היה מגשש ונכנס מגשש ויוצא (יטס' יומא' ס מג). כיון שמנעת הספינה במקום שהמים מעמין מתחיראין שמא תשב הספינה בקרקעית הים או שמא תהיה שם סלע ותעבר עליו ותשבר ולפיכך מהלכין בני אדם ספנים מגששין ורואין המים (ר"ח שנת קא:). שמגששין בקרקע ומגלין הטמונות (סוף, כ"מ מכ).

— קל, "גִּשְׁשׁ, כינוי גִּשְׁשׁ, גִּשְׁשָׁה, — גִּשְׁשָׁה הספינה בקרקע, נגיעה בגניעה קלה: בזמן שהספינה גוששת (חלס' כג). ספינה שבאה מחוצה לארץ והיו בה פירות

(1) בערב' גִּשְׁרָא, בנה גשר.

(2) וזה חורז שם עם גִּשְׁרָא, ולכן ברור כי צריך לקרוא גִּשְׁרָא ולא גִּשְׁרָא.

(3) בערב' גִּשְׁרָא.

(1) לפי דעת קצת החוקרים מקצר מן גת, מן

(a) גִּשְׁרָא (b) גִּשְׁרָא

תפוסה אחת כיצד נת אחת לשתי בורות שתי ניתות
לכור אחת שתי ניתות לשתי בורות וכו' (שס
תרו"ג נז). — ומ"ר ג'תים, ככ' ג'תיו: מי שהיו
ניתיו ובריו ממאין ומבקש לטהרן (תוספתא סה"י
יז). — וגם בלי עשוי עץ: נת של אבן וכו' ושל עץ (פ"ז
ס"א). — וזמן דריכת הענבים בנת: ובשעת הניתות
והברים (נאמן אדם) אף על התרומה עברו הניתות
והברים והביאו לו חבית של יין של תרומה לא יקבלנה
ממנו אבל מניחה לגת הבאה⁽¹⁾ וכו' נאמנין עליהן
בשעת הניתות והברים וקודם לגיתות שבעים יום
(חנ"י ג ד). (השכיר לו) נת (מניחה לו) כל שעת הנת
(תוספתא כ"מ ח כז). — *חצר הקבר: ואיזה הוא חצר
הקבר זו הנת שהמערות פתוחות לתוכו (תוספתא סה"י
יז). — ובכלל חפירה רחבה בקרקע, לשרף שם גופות
בע"ח או לערפן וכיוצא בזה: פרת חמאת ששרפה
חזין מניתה⁽²⁾ (זכ"י יד א). שרפה (את הפרה) חזין
מנתה או בשתי ניתות או ששרף שתיים בנת אחת
(פרס ד כז). מקום ניתה⁽³⁾ (של העגלה הערופה)
ותפיסתה (תוספתא סו"ט ט א). — ג' חלל במוח יגיעו
שמה הרבה ורידים⁽⁴⁾: ואחר כך ירדו (הזרירים)
מהמקום אל המוח ויתפורו משם פזור הדופקים ויחזקו
אותם כלם בשפל הקרום העבה ושולחים אותם אל
המקום הרחב והוא המקום הריק אשר יהפך אליו
הדם ויאסף בו ואחר כך יתפור ממנו בין שני
קרומים ונקרא נת ובערבי מ' עצה (קאנון א' ס נ).

*בור שכנת. — בעט. — *קעיטה.

דורן, מי שדריך את הענבים. — דף, דפים.

היד, קריאה שקוראים הדורכים בשעת הדריכה.

*נלף, זולף את הבור.

יין. — נקב.

לולבים.

*מחץ. — *משמית. — *משפך.

ינן. — ⁽¹⁾ הערוך: פי' מניחה עם הארץ אצלו לשנת
הבאה לשעת הגיתות. — ⁽²⁾ הערוך: פי' גומה היא
בקרקע צורת נת מתוקנת לשריפת הפרה. — ⁽³⁾ כך בנוסח'
הדפוס, ובתוספתא צוק"ם ניתות, ובירוש' גיטתא. — ⁽⁴⁾
דר' מויא: Sinus.

*גפץ.

*קלון.

*ערשים. — ענבים. — *עקל, עקלים.

פורה.

*תירוש. — *תפוח של הענבים שתחת הקורה.

*ג'תה, ש"ג, מ"ר ג'תות, — עי' ב. ג'תית.

*ג'תית⁽¹⁾, ש"ג, בלי מכלי הגנינה: למנצח על הג'תית
מוזמר לדוד (תה"י ח א).

*ג'תית⁽²⁾, ש"ג, מ"ר ג'תיות, — אשה עושה מלאכה
בנת: וירא יי' כי שנאה לאה אף הגתיות⁽³⁾
מאחורי הקורות⁽⁴⁾ סוגסים בה (מד"ר נח"א' פא). בנתא
ואבנתא אמר ר"ש בר' ינאי אמר הקב"ה משחק אני
עליהם אביא גתיות מאחורי הקורים (שס אסח'),
כיום כשביעי).

⁽¹⁾ לא נתברר היטב מקור מלה זו. ת"י על שם
העיר נת, והיו היתור מתקבל.

⁽²⁾ עי' הערה שלקמן. — ⁽³⁾ כך בקצת נוסחאות.
בערוך: אף הגיתות, ובקצת נוסחאות אף הנשים,
ובספרי הדפוס אף הגוניות. והנה על אסתת הגרסה
גתיות או גיתות מעיד המאמר במדרש אסתר: אביא
גתיות. ואעפ"י שבמדרש אבא גוריון כתוב במקום אביא
גתיות כאבגתיים, אעפ"י נראה כי העקר הוא כמו במדרש
אסתר, מפני שנראה כי בעל המדרש דרש את השם
אבגתא כאלו היה מורכב משתי המלים אב = גתא,
והוא אביא גתיות או גתות. והגרסה כאבגתיים
שהחליטה נ' בהר"ט ושל קרזיס (Lehnw. 11, 2)
לאסתית ובארוה במשמ' שפחה, מהמלה היונית ολκεία,
אינה מהישובת יפה בסגנון המאמר. וכבר דחה עמנו' לץ
בהערות לקריום השערה זו. וגם בהמלה קורות, מאחורי
הקורות, יש גרסות מתחלפות. הגרסה קורות שבפנים
היא זו של הערוך, ובנוסח' קורים, וכן בקצת כ"י. ויש
גרסאות קורים, קורים, ועוד. ועל סמך גרסה זו פרש
מ'ספיא מלה זו מלשון יונית αλπος, במשמ' גול האריגה'
וכבר נתחכמו המפרשים בפרוש מלת גתות או גתיות לפי.
גרסה זו, ולא מצאו דבר מתקבל, ולכן מושב שנקבל
הגרסה קורות או קורים, ונפרש גתיות במשמ'
הפשוטה מן נת, ר"ל אשה עובדת בנת מאחורי הקורות.
וצריך לאמר, כי הנשים הניתות היו מפורסמות בזמן
ההוא שהן דברניות וצחקניות ביותר, וכך פלישר בהערי'
ללוי. — ⁽⁴⁾ עי' הערה הקודמת.

שער הדלת

ד

A

ד האות הרביעית באותיות האלף בית העברי, ושמה דלת, עי' ערך דלת.

אות זו מציגה אחד מחמשת הקולות דמלגה שמוצאם מהלשון לפי דעת הקדמונים, או, לפי דעת החדשים, מבין השנים (Interdentale). לאמר שקצה הלשון נוגע בין שתי שורות השנים העליונה והתחתונה.

האות ד היא השלישית באותיות בגד כפת שהיתה להן בזמן מן הזמנים כפי העברים הברה כפולה⁽¹⁾, הברה יותר קשה בתחלת הברה, ויותר רכה ורפויה באמצע הברה אחרי תנועה פתוחה, וכדי לסמן שהי הברות אלו צינן ההברה הקשה בדגש בפנים, ד, שנקראת דלת דגושה, וההברה הרפויה צינן באות ד בלי דגש בפנים, או בקו למעלה, ונקראת דלת

(1) עי' אדות ההברה הכפולה של בגד כפת הערה לאות ב והערה לאות ג. בהתרגומים הקדמונים ביונית ירומית הדלת הרגושה והרפויה מעתקות באופן אחד, ויש אולי להוכיח מזה כי בזמן התרגומים האלה היתה הברה אחת לשתיים. בזמן התלמוד נראה שהגליליים היו הוברים אות ד בפרט אחרי אהוי אולי כמו אות ת, כמו שספרו: ההיא איתא דבעיא למימר לחברתה תאי דאובליך. חלבא אמרה לה שלוכית וכליך בערבית יש (עירו נג): איכא דאוכליך-ית וכליך. בערבית יש ד (א) ויש ד' (ב) והשניה נקראת כמו ו, ומדברי רסע"ג בפרוש ס' יצירה שהובאו בהערה לאות ג נראה כי הדלת הרפה בעבר דומה בהברתה להאות ד'אל הערבית, כי הוא הוכיח שם רק האות מ' (c) והאות צ' (d) שהן מיוחדות להלשון הערבית, ואלו האות ד' (b) הערבית לא הוכיח, משמע שזו האות ישנה גם בעבר. וכבר העיד רבנו

(a) ד (b) ז (c) זא (d) ض

רפויה. בזמננו מפקים כל היהודים בכל מקום שהם את שתי הדלתים כמעט באופן אחד אם היא בתחלת הברה או באמצעה.

האות ד לא תחבר בלשון העברית להאותיות ז, ט, ס, ולא יבואו הצרופים דו, דט, דס.

בלשון העברית האות ד היא מהרשיות, אך בארמית משמשת אות ד השואית כמו ש בעברית, ובקצת מלים מארמית שנכנסו במגנן העברי משמשת גם האות ד כראש המלה כשמושה בארמית.

במספרים משמשת ד במקום המספר ארבעה: מהו סוד שנותיו של אדם, ס' ששים ו' ששה ד' ארבעה הרי שבעים שנה (תנחומא נוצר, לך לך כג).

בין קצת אותיות השנים נבלעת אות ד, כמו שש. ששה, במקום שדש, שדשה.

ד מתחלפת בעברית בעצמה באות ז, ס, ותבוא במקום טית בשאר הלשונות האחרות.

נסים בפרוש יצירה בשם הקורא הטברני רבנא יצחק בן רבנא שלמה שהיה קורא את האות ד שבמלת אפרדנו בעין מ' ואת האות ד שבמלת וידרכו בעין אות צ', אמר וז"ל: והיה רבנא יצחק בן רבנא שלמה ז"ל אומר כי יש בלשון העברים אצל הטבריים הטא והצאד והיה קורא ויוסע אהלי אפר"ם אפסנו והיה מיסד הטא בלשונו והיא בכתב דלת והיה קורא וידרכו את לשונם והיה מיסד הצאד בלשונו והיא בכתב דלת, וכל זה למה מפני שהיה בקי בקריאת בני טבריה (רבנו נסים, פרוש יצירה קונטרס סמסורת, דוקס 73). וכן ר"י ברצלוני בפרוש יצירה: ואלוה בענין אפרדנו (יציר, כוללנו 229). החדשים הסכימו שבזמן שהיתה הברה כפולה להאות ד היתה הברת הדלת הרפויה בהשתתפות גשימה קצת דומה להברת הt באנגלית.

— כפ"י, *דאָבֿ, גרם שידאב : איזוהר דבר שמכלה את העינים ומדאִיב את הנפש הי אומר אלו התחתוניות (נדר' כב.). עד שתדאִיב (האש) נשמתן (כ"כ עט.). — ואת העין : בני אל תלעג לחי עני ואל תדאִיב עיני מר רוח (כ"ס נגי' ד ח). — ואמר הפיסן : תרחק מהבורת גנבים, וכו' שבעים ללחם מרעיבים, נפשות מפיתים ומדאִיבים, מארבים על דרפנים יושבים (יולר א שטפ', תרחק). דיה לצרה שיתאנתו כח בשעה שתבא עליהם למה תדאִיבם עכשיו בבשורה קשה (רש"י נרכ' ט.). וישקד (החולה) בשינה ובמרגל ובמנוחה ויעוב הכעס והחמה ולא יורד עליו מה שידאִיב וידאִיב (קאטון ג יס ו). גאון רעים ובוז גיאונים משממת כסילים ושנאת מהבילים לא הדאִיבו נפשותינו לא דלחו אף לא עכרו מימינו הנאמנים (הקד' שני"ע ג). דאגה מדאִיבה דאגת עשר והדאגה תניד שנה (כ"ס, תרגום כ"ז לא ח). תשמה (המליצה) דואבים, תדאִיב שמחים (אסף מס כח).

דאָבֿ ש"י, — כמו דאָבֿה : אוכור מעללי ית, ואתן לו הוריה, ממעשה שהיה, בימי מתתיה, בהיות בזויה, שבורה ורתויה, מתוך דאָב ודויה, הוציאה לדויה (יולר חנוכה, מחו' רומני).

דאָבֿה (2) ש"ג, — הפעולה, הרגש י, מי שדאָב : בצוארו ילין עו ולפניו תדון דאָבֿה (ליזן מא יד). — ועי' דין.

דאָבֿה (3) ש"ג, — כמו דאָבֿה : הן שמתני נפשי לדאָבֿה, ונתתני לעין כל לעוה, והשכרתני ביין תאוה (רמכ"ט, תחנן לעי"ת וכו' חלק גרמני עברי, דאָבֿה).

דאָבֿון (4) ש"י, סמ' דאָבֿון, — דאבון נפש, כמו דאָבֿה : ונתן יי' לך שם (בגלות) לב רגז וכליון עינים ודאָבֿון נפש (דכר' כח סה). — ומצוי בספרות : בנפשי נפש בדאבון נפש (רש"י שנת קנז). — "ובלי נפש : וענינם ענין דאבון ויגון (שנשי נד"ק, נפת). — ואמר המליץ : מי יתנה אלין ביער בערב, אהים ואילילה בגודל דאבון (עמל' מחכ' ו). והשמן העשוי מחבוסים וכו' יחוק כל איברי הגוף ויפסמו ויוסיף בלחתו וימנע הדאבון ויעצור הויעה וישמח הנפש

(1) ואולי זה עומד כמו הקל.

(2) משקל דאָגה, תרדו.

(3) משקל דאָגה.

(4) כך רד"ק ועמנואל, וכן רוב המדקדק' החדש', אעפ"י שאפשר שיהיה מן משקל פֿעלון.

***דאָ** (1), — קול חקוי של קריאה לגמל, לורז אותו בהליכה וכדומה : הגוזה של הגמל דא דא (2) (פסח' קיב). — ועי' קול.

דאב, סמנו דאָב, דאָב, דאָבֿה, דאָבֿה, דאָבֿון.

דאָבֿ (3) פ"ט, — היה חלש וכלי כח וחש כמו קרוב להתעלף מפני צמא וכדומה, verschmachten languir; languish : כי הרויתי נפש עיפה וכל נפש דאָבֿה מלאתי (ירמ' לא כס). והיתה גפוש כגן רוח ולא יוסיפו לדאָבֿה עוד (סס יב). — ובמשמ' יהיה נכאב ועגום, ואמר המשורר : מלכים אשר נשגבו, ואביונים ידאָבו, יחד על עפר ישכבו (רמכ"ט, תוכחה). — "ודאב עלי דבב דאָבֿתי על נפשיך, דרוש אדרוש מבשר קדשך, דום כמו האמנתי ואנטשך (יולר שנת א חנוכה, אורך). אדאב ואחעצב בלב נכאב כאב על בן אשר יאהב וגיל אשכוח (קי' לאיסנפטר ננו, כס' ד"ח). — ובהשאלה, דאָבֿה העין מצער, מיגון ועיני : עיני דאָבֿה מני עני קראתיך יי' בכל יום (תהי' פח י). — "והנפש : ולמה מכרכים על הבשמים במוצאי שבת מפני שהנפש דואבת ליציאת שבת משמחין אותה ומיישבין אותה בריח טוב (רמכ"ס שנת כט כט). שהנשמה העליונה מתאוה לשבת בגוף בדעתה המשכן הנכבד ההוא ובהסתלקה דואבת (תולדות יחזק' לסרי' קאלו, ויקר'). — ובמליצה להחיים, יימי הוקנה : יימי וקנתך שהם דואבים ובים ומתמוטטים (רש"י נדר' לג כס). — ופעול דאָבֿה, מי שתמיד דאָב : דאָב נפש, לאין גוח ונופש (מחו' רומני, יוס"כ, אלסי אל תישיני).

— נפט', ידאָב, — שנהיה דאָב : בקרבי לב נכאב, גדוה ונדאָב, נשארנו בלי אב, והיינו כיתומים (סליח' י טכת, חנן סראסס). פארגו נתאב, ולבנו נדאָב, יען כי אין אב (סמא"ס, סליח' לו"ג, שחר אעירס).

(1) בערב' דאָה, ד"ה א, קול קריאה להנאקה לבוא לולדיה. — (2) בארמ' : אמר רב ניהוא דתורא הן ניהוא דאריה זה זה ניהוא דגמלא דא דא ניהוא דארבא הילני הייא (סס). ופרש"י : לחש על השור שלא ינגחנו. אבל כבר דחה רשב"ם פרוש זה ואמר : וגראה בעיני שאינו לחש אלא נערה שגוער בו בלשון הזה להבריחו מעליו או כדי שיעשה מלאכה וכן כולן וכו' ניהוא דארבא בדי למושכה בחבל ולהוליכה לגהר. ע"ב. והוא הפרוש האמתי, כמו בלשון ערב, ועי' ערך נוחה. (3) רק עברית. ודומה לו אדב, האדריב, עי"ש.

(a) דאָבֿ ז"ל

(מ' אלדני, ש"ה ס"י ב). — יונכל: שמך ינים דאבונג, ויאר אפלט אישוני, ויערב וכרך על לשוני, כמו נופח צופים מעמתי (סדור רע"ג, סליח' ג). אם יש לבכך כשמיר ירך לרוב דראוני, איך תחשוב כי אני חי על דעתך דאבונג, המעט היותי בתוך עם יחשוב שמאלי ימיני (תלונס לרש"ג). והוא (היצר) מהמיא ולא יחמיא ובשערה קולע, ודאבונג על עוני השימני צולע (רמב"ע, תהי' ליוס"כ). תאמץ לב לבל ימס בדונג ביום אידך וצער דאבונג (זרי סיגון, רש"ט פלקיירא ב:). — "לראבון לבי, לראבון נפשי, השתמשו הסופרים החרשים בדבור זה במשמ' לצערי: לא אוכל לראבון לבי למלאות מעממים שונים (אגרות י"ג ח קי). לדאבונג נפשי ראיתי כי המרו דברי (שס"ה ד). — ובמשמ' "הלשה והתעלפות אבר מאברי הגוף: כי חסרון האוכל מכאיב הלב ומתוך כך מתעלף ומעממים אינו מתרפא ואפילו דאבונג אחד מאבריו אני קורא בו מכנה (מרדכי שנת חס"ד).

דאג¹. ממנו דאג, דאגה, דאגני.

דאג. פ"ט, עת' אדאג, כספס' ידאג, כי' דאג, דאגים, — (א) דאג לפרוני, חש רגש שד' מורא ומגור שמא קרה לו לפלוני איזה מקרה רע, besorgt sein ; s'inquiéter ; be afraid עמו לכה ונשוכה פן יחל אבי מן האתנות ודאג לנו (ש"ה טו). נמצאו האתנות אשר הלכת לבקש והנה נמש אביך את דברי האתנות ודאג לכם לאמר מה אעשה לבני (שס"י ב). — ובמשמ' "התכונן לו מה חסר לו, ואמר בן מירא: ראש שמוך אל תתנשא היה להם כאחד מהם דאג להם ואחר תסוב (כ"ס גני' לפ"ה). הדאג לעמו מהתף ומחוק עיר מצר (שס"ה ד). — ודאג את הדבר, יש לו מגור מפני הדבר הזה: ויאמר המלך צדיקו אל ירמיהו אני דאג את היהודים אשר נפלו אל הכשדים פן יתנו אתי בידם והתעללו בי (ירמ' לח יט). ואת מי דאגת ותיראי כי תכובי (ישע' נו יא). — ומן הדבר: והרעב אשר אתם דאגים ממנו שם ידבק אחריכם (ירמ' מ"ו). כי עוני אניד אדאג מתמאתי (תס"ל לח יט). שתה כל משקין ולא שתה מים ביום ידאג מן ריח הפה וכלילה. ידאג מפני אסכרה (ברכ' מ). — ובהחלט,

¹ רק עברית. בערב' דומה לזה וענ' a.

(a) زعج

כלי הדבר שגורם המגור: והיה (האיש הכומח באלהים) בעץ שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו ולא ירא כי יבא חם והיה עלהו רענן ובשנת בצרת לא ידאג (ירמ' י"ח). מי שיש לו ארבעה וחמשה בנים היה דאג ואומר שמא לא ירד מן למחר (יומא פו). אותה שנה לא עשו ישראל את יום הכפורים והיו דאגים ואומרים שמא נתחייבו שונאיהן של ישראל בלייה (מו"ק ט). מי שלבו דאג בקרבו (חגי' יג). — יודאג על דבר: שנמצא מלך ירד ממלכותו והוא דאג על זה ורבים לא היה להם מלכות ואינם דאגים (רש"ט פלקיירא, זרי סיגון ח). אל תדאג צרת מחר כי לא תדע מה ילד יום מחר בא ואיך דאגת על עולם לא לך (כ"ס, תרג' כ"ו ל כג' כד). — ובנינוני כמו ישים: עד שיבכה הדאג (ראש"ט קהלת ג ד). והוא המעציב גם כן והדאג תמיד לכל אדם אם יפגע בו ואינו משמח כלל (ר"י אכרנבל, שפס', משל יותס). ואמר התכם הדאג אשר לא יתם יגונו מי שמבקש יותר מבדי ספוקו (מ' אלדני, כ"ה ס"ט). וצריך שיבחרו לו (להגולד) מינקת שתהא נערה בינונית וכו' ולא אשת כסילות ולא כעמנית ולא דאגת לפי שרוע הלב היא סבה להפסד החלב (שס"ט ב). — (ב) דאג הים, רגש וועף והעלה גלים: נמנו בים דאג¹.

— נפס' ידאג על דבר, מקור הדאג, — כמו קל: כי הקור הרב עושה את האדם ואת העצבים עצלים ומאזרחים וקודרים ונדאגים וחולים (תכמוני, יזכ"ד). והיה בראותו את המראה הגדול אמר אי לי כי מות אמות וכו' ובהדאגו על הדבר השיבו אחד מן השרים ויאמר אליו אל תירא (מנחם, עמא). כשהן גדילין גדילה פרנסתן ועושרן עמהן ואיך צריך להדאג עליהן (רש"י פסוק' נד). כתבתי שורותי להשיב רוחו אליו ולבשרו על קורותיו כיש את לבי כי על כל צרותיו צר לי ובהדאגו נפשי דואגת ובהנחתו תשוב רוחי (תס"ו ר"ת, סוף' מק"נ 46). למה השתוקק משה לחיים הללו ונדאג על פרידתם הואיל ויש עולם עליון (ר"י לטיף, אגרי' חסד' נו).

— הפס', "הדאג", — גרם שידאג: ואעפ"י שמדאיב ומקרה שבת הגוף (ש' דונונו, תכמוני, יזכ"ד). ולא עצבו אביו כלומר לא הרגיו ולא הדאיבו (שש"י רד"ק, ט"ז).

¹ כך מניחים קצת החרשים הפסוק: נמנו בים דאגה (ירמ' מט כג).

ליום, רגז וועקף הים ונעשו גליו: נמנו בים דאגה⁽¹⁾
השקט לא יוכל (י'מ' מע כג), ר"ל בים סער. —
ועי' פחד, צער.
דאגני, גני, תני, לני' דאגני, גניית, — של דאגה,
מטבע הדאגה: והמיוחסות (הקדחות) לענינים
נפשיים הם הדאגניות וכו' (קלון ד ח ט), קדחת
יום דאגניית הנה תקרה מרוב הדאגה לדבר
מבוקש (שס יג).

דאגה⁽²⁾, ממנו אדאגה, בדאגה, ויא גם דיה.

אדאגה, פ"ע, עת' ידאגה, עם ו המהפך וידא, — טם
באוויר במהירות גדולה, כמו הנשר, schweben
voler vite; fly rapidly: ישא וי' עליך גוי
מרחק מקצה הארץ כאשר ידאגה הנשר (דנל' כח
מע). הנה כנשר ידאגה (האויב) ופרש כנפיו אל מואב
(י'מ' מח מ). הנה כנשר יעלה וידאגה ופרש כנפיו
על בצרה (שס מע כג). וירכב על כרוב ויעף וידא
על כנפי רוח (תכל' יח יא). — ומוקד: דלץ בלוד
דאזות ארבע מאות, בלבנת יון ליאות, עד יוחש
אות (קרוכ' לפוריס, אורח נט). — יוניל': וכשהוא
ממרה דואה על כנפי רוח (פרקי דר"ד). שהוא עף
ודואה כלומר הכרוב (ר"ש שן תנון, יקוו הציס 148).
— יוכמו נע"ו: סלק מחבואים, שחים ודאגים, סמן
לנבראים, סור מטמאים (יולר שנת כראש', אל נשא).

בדאגה⁽³⁾, ש"ג, — עוף טורף, Gabelwehe; milan
glede: ואת הדאגה⁽⁴⁾ ואת האיה למינה (ויקר'
יא יד). — ואמר המסורד: עורב אשר קנן עלי שערי,
על מה כצל ברח ועוף דאה, מדי ימותי אאלה על כי
ברח ותחתיו קננה דאגה (כמכ"ט, תרש"ט ה). — ומ"ר
ידאזות: לכן קימו צאו מתוך ההפכה להתעופף

(1) עי' למעלה הערה (1) תהנת קצת החדשים
ביום דאג.

(2) עברית בלבד.

(3) רק עברית. ואמרו כי נגזר השם הזה מן הפעל
דאה, מפני מהירות מעופו. אך זה דחוק, מפני שמכחינה
זו היה צריך לקרוא כך את הנשר. ויש אומרים שנגזר מן
הפעל דוי בארמ' שמשמעתו הכיט, והוא על שם שעוף
זה הוא חד הראייה. וכל זה לא ברור. — (4) השבעים
תרגמוהו פִּטְרִי, אך הירוגיסמוס תרגמו milvus, וכך גם
רסע"ג: אלחדאה (a בערב', שהוא מין milvus, וכמו"כ
ריב"ג: אלחדאה. — לפי דעת Vellers בערב' דהא b).

(a) الحدا: (b) دما

הכעס והתמה ולא יורד עליו מה שידאג וידאג
(קלון ג יסו). אבל כדי להדאג עוד את נפשו
יבוא לארצו בקלון ובחרפה (ר"י אנכנל, מ"כ כ). —
ואמר הפיטן: ממריד בעוקצן ומדאג חיות ורומסן
(מח' רומני, קינס לת"כ).

— סתפ', יתדאג, — נתהוו בקרב רגש המגור והצער:
שאין טוב לאדם שיעשה המלאכה על צד ההכרח
והאונס מתדאג עליה ובעל כרחו (ר"י אנכנל,
כתלת אבות ח).

דאגה, ש"ג, מ"ר דאגות, — רגש של האיש הדאג,
המגור והפחד מפני רעה קרובה לבוא, Besorgnis
inquiétude; appréhension: ואם לא מדאגה
מדבר עשינו את זאת לאמר מחר יאמרו בניכם לבנינו
לאמר מה לכם ולוי' אלהי ישראל (יכ"ס' כז כד). בן
אדם לחמך ברעש תאכל ומימך ברגזה ובדאגה
תשתה (יוחנ' יב יח). דאגה בלב איש ישחנה ודבר טוב
ישמחנה (משלי יכ כה). — ואמר בן סירא: שקר עשר
ימחה שאר ודאגותו תפריע שנה (כ"ס גני' לד ח).
וכבר אמרו הדאגה היא המיתה הטבעית (רשכ"ג,
תקון מדות הנפש, כדאנס). אל תתן דאגה בלבבך כי
רבים הרגה הדאגה (א"כ של כ"ס). כי הדאגה
תמס לב האדם (רש"ט פלקיירא, לרי היגון ד). ואמר
גלינוס אין שתיית סם המות קשה מהדאגה (מ'
אלדני, ש"א ס ס). אם דאגתך על העולם הזה
יניח לך האלהים ממנו ואם דאגתך על הבא
האלהים יוסיף לך דאגה (שס). וענין הדאגה
הוא העצבון על העתיד כשיתחוק בלבנו (קול יכודס,
כוזי ג לח). שאמרו חכמי הטבע היגון חלי הלב
והדאגה הוא בלות הלב (ר' יונה, אבות ז
ו). דאגה מן הצרה קשה מהצרה עצמה (גינת
ורדים ח). כי רבים חללים הפילה דאגה וקטב
ישוד רוח נכאה קנאה וכעס יענו כח ודאגה
בלא יומיו תוקין (כ"ס, תרג' כ"ל לו-כז). דאגה מדאיבה
דאגת עשר והדאגה תניד שנה (שס לא ח). כל
אנוש נושא דאגותו בלבבו אם עשיר בעשור
ואם עני בעני (שס מא ז). — ומ"ר: צרות או דאגות
על מות הבנים (ראכ"ט ויקר' י יט). ואמר (סוקרט)
הדאגות מדווי הלבבות כאשר החוליים מדוה
הגופות (אלתריז, מוסרי פלסופים ח א). וישליו אהלים
לשדודי השכל והאווילים, ומשכנות בטוחות למרגיו
אל ועובדי אלילים, ודאגות לקמצים לאיש חיל
רב פעלים (לרי היגון, פלקיירא ג). — ובהשאלה

כדאות ולרוץ כצבאות (מחו' לווינון, שחר' יוס"כ).

דִּבְאוֹת, ש"ג, — כמו דִּבְאָה: וכשיראו בריחת אלו הבהמות מתחת ידיהם יעלה על לבם חמה ובעם ודאוה ויטרו איבה לבני השרים ומשטמה רבה (ר' קלוני', אגד' נע"ח כ ח). גאות אדם תשפילנו לאחרית קיקלון ודאוה, ובמה יתנאה אנוש שבע יגון ומדוה (שערי ע"ת, כנימין כר' אהרנסט סרופא 72).

דִּבְאוֹן, ש"ג, — כמו דִּבְאוֹן: מרבה נכסים מרבה דאוון (אב"ז א' 1).

דִּבְאִי, ע"י.

דִּבְאִיכָה, ש"ג, — שס"ס מן דִּבְאִי: זה דא"ב ה ללב ולכל נתחי הגוף (שלמה כר"ס, סמליה, ערך כלל).

דִּבְאִר, ש"ג, מ"ר דִּבְאִיר, — ע"י דורא ר.

דִּבְ, דוב, ש"ג, מ"ר דִּבְים, — (א) היה מורפת הולכת על ארבע, עפ"י מנשם פבנין הגוף, ובלדותו טקבל תרבות האדם ומתאלף לכל מיני תנועות ורקודים כרצון האדם, Bär; ours; bear: ויאמר דוד יי' אשר הצלני מיד הארי ומיד הדב הוא יצילני מיד הפלשתי הזה (ש"א יו לו). כאשר ינום איש מפני הארי ופגעו הדב (עמוס י ט). ופרה דב תרעינה יחד ירבצו ולדיהן (ישע' יא ו). אפגשם בדב שכול ואקדע סנור לבם (סו"ט יג ט). דב ארב הוא לי אריה במסתרם (אי"ג י). פגוש דב שכול באיש ואל כסיל באולתו (משלי יו יב). ארי נהם דב שוקק מושל רשע על עם דל (שס כח יט). וע"י דוב, דבה. — ומ"ר דִּבְים: ותצאנה שתיים דִּבְים מן היער ותבקענה מהם ארבעים ושני ילדים (מ"ב כ כד). נהמה כדִּבְים כלנו (ישע' נט יא). — גרה בו את הדב, מליצה קבועה במשמ' הסית בו אדם וכדומה לפתותו לעברה: (אמר הקב"ה ליוסף שהיה מתנאה ביפיו) חייך שאני מגרה בך את הדוב (מד' כלא' פו). אף היא שמתה שמתגרת בו הדוב (שס כמד' יג). — דִּבְ הים, הדב שבארצות הצפון: דוב הים מרתו קטן מחצי הארי הנוכר

(1) הביא גרסה זו רשב"צ דוראן והעיר ע"ז וז"ל: כך הנוסחה בספר רבינו משה ז"ל ובספר צרפתים, וכן הוא במשניות שלנו והוא לשון דאגה וכו' ותרנום כיגון שאולה בדאוונוא (רשכ"ז דורלנ' כ ו).

(2) בערב' דב א. בארמ' דבא. והוא מן שרש דבב, ע"ש, על שם ההליכה המיוחדת להדב.

(a) דב

משכנו בקיץ בהים (שני"ג נ, רומי' כלו"ס). — דִּבְ הנמלים, היה מורפת קטנה באמריקה, Myrmecophaga Ameisenbär: דוב הנמלים והמה ארבעה למיניהם חושם קטן וחוטמם ארוך מאד וחד ואין להם שנים כלל ומאכלם נמלים (ראש' למודים ח ו). שנחבים דוב הנמלים וזאבים גדולים מאד (שני"ג ג, זענענאמריטן). — (ב) שם לשנים מהמולות, הדוב, הדב הגדול, הדב הקטן, Constell. Bär; ours bear: ועש שהוא העגלה הוא הנקרא דוב (ראש' עמוס ט ח). והצורות השמאליות אתת ועשרים וכוכביהם ש"ם האתת עיש וכוכביו מ' והשנית הדוב הגדול וכוכביו י"ז (סוף, ראשית חכמה ח). הדוב הגדול הנה הוא הבוכב הבחיר והיפה ברקיע הצפון גודע ונכר הוא ע"י שבעה כוכבים הזכים והמאירים אשר בתוכו (למודי סע"ט). הדוב הקטן וכוכביו המה כהים מעט באורם מסגו וקרוכים המה יותר זה לזה (שס י). — ואמר המליון: יביט עש על בניה ושתיים דִּבְים ימצא בפני הרקיע גם עגלה לו שם בה ישוב לו עם עיש בה יאסור הדִּבְים ובה ישוב הכיתה (אלדס סכס, א"א ז).

ממנו דִּבְא, *דבא.

דִּבְא, ש"ג, כ" דבא, דבאך; — תבואות הארץ ועשרה: ולאשר אמר ברוך סבנים אשר יהי רצוי אחיו וטבל בשמן רגלו ברול ונחשת מנעלך וכימך (דבאך 2) (דכ"ל ג כד-כה).

דִּבְא, ש"ג, כ" דבאנו, — זמן הזקנה: אם פעמי רכבו כהיום אחרו, ישלח דבר פיהו וירפאנו, בו

(1) ע"י הערה שלקמן. — (2) ת"א: וכו"מ עולמתך תקפך. ע"כ. פרש דבא במשמ' כח ועו, וכן השבעים. וכן רמ"ג: ולחבון באימך הד'ל שנאעתך, ור"ל אמץ לבך. ריב"ג: וכו"מ בתורוהיך יהיו ימי זקנותיך והוא לדאבון נפש והוא הפוך ממנו כאשר נהפך ממנו גם ולאדיב את נפשו. ע"כ. וכן פרש"י וז"ל: וכו"מך שהם מוכים לך שהם ימי תחלתך ימי נעורך כך יהיו ימי זקנותך שהם דואבים וזבים ומתמוטטים. ע"כ. — והנה כל הפרושים האלה הם דחוקים, ועכ"פ העקר חסר מן הספר, כי בהמלה וכו"מך אין שום רמז לימי הנעורים. וקצת החדשים הגיהו מאד במוקם דבאך, אבל גם כזה לא נרפא הכתוב. והנה רגלים לדבר כי כל הכתוב הנה משוּבש, אך לפי הנוסחה שלפנינו, היותר מה שאפשר לפרשו הוא לפי שנמצא בספרא הפעל בענין הכאת עשר להארץ, ובעין זה רש"י בהאוצר שלו. ואולי במקום וכו"מך, צריך לקרוא וכו"מך, ר"ל כמו הימים שלך, ואולי וכו"מך, בהימים שלך.

חדשו לנו ימי עדנה, וכן כימי בחורינו ימי דבאנו⁽¹⁾
(רמכ"ט, מגיד דשפת שוליו).

א.י.דבא. — קל אינו נהוג.

— הפס', "הדבא", — שפך הדם: וזבבם (את פרוחי הכהונה)
באווי והדבא⁽²⁾, בעזרת המלביא, אריוד כמו לביא, על
דם כהן ונביא (קיסס לת"כ, איך נתחמוני).

ב.י.דבא⁽³⁾, פ"י, כינ' דבא, דבאים, דבאז, — (א) עושות
עשר: כל הארצות דובאות כסף וזהב ומביאות
לארץ ישראל (ספרא נחמות). שתהא ארץ ישראל מלאה
דגן ותירוש ויצחק וכל הארצות דובאות למלאות
אותה כסף וזהב וכו' שיהו כל הארצות דובאות
כסף וזהב לארץ ישראל (ספרי טקס מז).

דבב⁽⁴⁾, ממנו דב, דבב, ידבב, ידבב, ואולי דבא.
ידבב⁽⁵⁾, כינ' דבב, דובב, — (א) פ"י, עשה שתרשנה
השפתים: וחכך כיון הטוב הולך לדודי למישרים
דובב שפתי ישנים (ש"ס ז י), ר"ל היון דובב את
השפתים. — יובהשאלה: רוח צח שפיים תנהל הספינה
לאטה דובב שפתי קלעיה (אנן כחן פ:). — (ב) פ"פ,
השפתים דבבות, רוחשות, והענבים דבבים, מתחיל לזוב
מהם העסים: כומר של ענבים כיון שמניח אדם אצבעו
עליו מיד דובב אף תלמיד חכמים כיון שאומרים
דבר שמועה מפייה בעולם הזה שפנותיהם דובבות
בקבר (ינמ' לו, ג) בהשאלה, ידבר: געו כלם
בקיינים, על חסרון כנים, דבבו בקול תחנונים, לפני
שוכן מעונים (ר"א קליר, לו נלקן). אם אשר בצדק
נתישנה, וכו' דבבה היום אני נדונה (הוא, א ר"ה).
לעו שהיו אנשים דובבין בו על חבר (רמ"י משלי יח).
אחד בפה ואחד בלב, לא אחשוב מלהיות דובב,
אני אברך, ולי נאה לברך (פרי הארץ כ, הקדמ' כן
המתכר). — ואמר המשוור: ובחפצו לפעל פעל תעל
רוחו אבר ומורשיו ירחשו לו עתידות וידובבו
(יל"ג, מלחמ' דוד כפלת' א).

⁽¹⁾ לפי פרושם של ריב"ג ורש"י ואחרים למלת דבאך.

⁽²⁾ כך לפי הענין ולא נתברר מקורו.

⁽³⁾ לא נתברר מקור מלה זו במשמ' זו.

⁽⁴⁾ רק עברית. בערב' דבב א הלך לאט על

ארבע וזהל.

⁽⁵⁾ בהערוך הובא בארמית: חוינהו לסיפוחיה
דקא דבבן. ע"כ, אך לא ידוע איה מצא זה. בגמ' (כ"ק
קיו) כתוב בכל הספרים דפרמיה שפוחיה.

— פס', ידבב, — כמו קל א: דבב דאבתי על נפשי,
דיוש אדרוש מבשר קדשך, דום כמו האמנתי ואנשליך
(יולר שכת א חננס, בלו חקן). ומעתה בקול רנה
ותודה, חנני לאל יתברך מודה, אשר על ידי גלגל
וסיבב, שפתי ישנים דיבב (סקד' פתחי תשובה,
יו"ד), ר"ל גרם שידובבו בקבר ע"י מה שהביא את
דבריהם בשמם כספרו.

— פוע', ידובבתי, — כמו דברתי: דובבתי לשמוך שיחה,
הושיעני מרבה סליחה (סמא"ל, פרכ' יוס"כ, כסס אלסי).

*דבב⁽¹⁾, ש"י, — איבה ושנאה, Feindschaft; inimitié
enmity: שיהא הסות הורג אתכם מבפנים ובעלי
דבב מקיפים אתכם מבחוץ (ספרא נחמתי לג). רנום
ירנמו בו כל העדה יהיו כל העדה כבעלי דבב
לו (שס, אמור רמד). אלו לא קבלותורתי ומלכותי בסיני
הייתי נעשה בעל דבב לאלו (מד"ר ש"ס, וחקן).
והשובבות הוא החמא נקרא שבב, ותשפיל ותפיל
לפניו כל בעלי דבב (ר"ת על דונס, שגכ). — ומ"ר:
ספר שנכתב בקדושה ימחה על המים ספרי מינים
שמשילים איבה ושנאה וקנאה ועול דבבות עאכ"ו
שימחו מן העולם (ספרי נשא טו).

*ידבב, ש"י, — דבור: יערוף ידבב דקח לקוחה, ונפת
תפוף למתקה (אופן שכת תשובה, כאליו). ידבב שיהו
לחמר, יטוף תעודה לגמר (מח' רומי, שמע"א.
אמרתו רנ).

*ידבבניות⁽²⁾, ש"י, מ"ר דבבניות, — (א) ענבים
במולים ביותר שנותרו ונתמעכו קצת והעסים
ובמהן: והדבש והדבבניות⁽³⁾ אעפ"י שמנטיפין

⁽¹⁾ בארמ' דבבא.

⁽²⁾ לא נתברר מקורו, ועי' הערה שלקמן. —

כך הנרסה בנוסח' הרפוס בש"ס וילנה, וכך כתובה מלה
זו בפרוש ר"ת, וכן בערוך, אך בקצת ספרים דברניות,
ובמשנ' דפוס נפ': דמדמניות, ועי' זה, והנה, בפרוש ר"ת
הנרפס בש"ס וילנה חסרות כאן מלים אחדות ששם לפי
הנראה היה פרוש מלה זו, ולכן אין לברר אם הפרוש שהובא
בהערוך לקוח מר"ח או אין. והביא הערוך שני פרושים:
ציראס"י והוא חב אלמלוק א וי"מ מין ענבים. ע"כ,
והכוונה בדברבניות לפי הפרוש הראשון היא לאותם הנרגרים
האדומים כגלעון בפנים שקראו להם גם גדגדניות, עי'
זה הערך. וכח"מ פרש גם רש"י: אשכולות של ענבים.
ואעפ"י שהרמב"ם הלך בדרך אחרת ופרש דברבניות:

א) حب الكوك

א) دب

(מד"ר ס"ט, לאינס). — ובהשאלה לדברים לא בע"ה
אש וברד דבוקין זה עם זה כיון שראו מלחמתו של
מלכי המלכים הקדוש ב"ה שהוא מלחמת מצרים עשו
שלום ביניהם ועשו מלחמת הקב"ה במצרים (ס).

דְּבֻב, ש"י, מ"ר דבובים, — ס"פ מן דבב, דבב,
במשמ' דבור, תפלה, — ואמר הנימן: קול דבובם
ירחישו כהיום, רוגשים להריע למצוא מדיום (ר"ל קליר,
א"ר"ס, את חיל). — ובלי כנוי: כל ימי היותו בזה ובבא
היתה (התורה). דבוב שפתו נכתוב הכל בספרי
הקדמונים לכל אחד בהקדמתו (סקד' סלנט, לו"ח).

דבוק, עי' דבב.

דְּבֻקָּה, ש"י, א' — ס"פ מן דבב: והתורה נקנית
בארבעים ושמונה דברים וכו' בשמוש חכמים כדבוק' (א)
חברים ובפסול התלמידים (אבות וס). מפני שהוא
(המיתם) עשוי פרקים פרקים והוא מתוירא שמא
נתאכל דבוקו והוא מוסף מים (ירוש' שבת ב
ו). איוהו דבוק שמאלו תחת לראשי (מד"ר ס"ט
כ ו). לדבר על ענין דבוק האדם באשתו ולבאר
משפטי חבוביהן ופרידותן (ראב"ד, סקד' נעלי ספס).
— (ב) ידבוק רוח הקדש באיש: והנה עשה שמואל
זה (להקריב קרבן לה) כדי להגיע אליו הנבואה
והדבוק כי היו הקרבנות אמצעים עצומים לזה
(ר"י אברבנל, ש"א ו). מדרגות הדבוק אל ה' עם
בני האדם הם אחד עשר זו למעלה מו' (יוסף דון
יחיאל, ס' מגלות, סקד' ס"ט). היא (נפש החכמה) יתר
דבקה בדבוק דיוקי מדבוק אבריו זה בזה (ריב"ז,
עולם הקטן כ ג). ודבוק השכל המועיל באל ית'
מצד שהוא מעלה ממעלות השכלים הנפרדים וכו'
שמדרך הטבעי אין דרך בין הדבוקים הטבעיים
ובין הדבוקים הרוחניים (שע"ש לאנן לע"ף כד).
והיא (התורה) כלי אשר באמצעותו יגיע הדבוק
האמתי באומה הישראלית עם היתברך וכו' ולזה
התקירה האנושית להגיע אל זה הדבוק הוא דבר
במל (ר"י מפסא, מנחת קנאות 94). — (ג) בפרט
התחברות הכבדים והמולות זה לזה: שבתי וצדק
מתחברים מעשרים לעשרים שנה בחלק אחד מן הכתבים
ולראש עשרים במול החשיעי לדבוק ההוא וכן
משפטים עד שישלימו ה"ב בתים לייב דבוקים
(חזיונות סראכ"ט). אמנם הלבנה חגרה בעז מתניה
ותרץ ותתצב לפניו (לפני השמש) בכל מול ומול

(פ"נ ז). דבש ודובדבניות ומה דובדבניות
מענבים אף הדבש דבש מענבים (ש"ת סר"ג גירונדי ס).
— ואמר המליץ: עד אשר יאפו לחם משונה מעשה
רשת כעבין ולחמניות ועליהן דבש והדבדבניות'
(אנן נתן סה).

דְּבֻהָ (2), ש"י, מ"ר דבוח, — דברי ננות ודמי שאדם
מספר על חברו או על דבר מהדברים, Verleumdung
calomnie, dénigrement; slander (המרגלים) וילוו עליו את כל העדה להוציא דבָה
על הארץ (כמד' יד לו). מכסה שנאה שפתי שקר
ומוציא דבָה הוא כסיל (משלי יח). — ובסמיכות להדבר
שעליו מספרים הדבה: ויציאו (המרגלים) דבָה הארץ
אשר תרו אתה אל בני ישראל לאמר הארץ אשר
עברנו בה לחור אתה ארץ אכלת יושביה הוא (כמד'
יג לו). — ועם רעה: וימתו האנשים מוצאי דבָה
הארץ רעה (סס יד לו). — וכמו"ב בכנוי להדבר
שעליו מספרים הדבה: ויבא יוסף את דבָתם (של
אחיו) רעה אל אביהם (בראש' לו כ). — ובסמיכות
להמספר את הדבה: כי שמעתי דבָה רבים מגור
מסביב (ימ' כ י). ותעלו על שפת לשון ודבָת עם
(יחזק' לו ג). כי שמעתי דבָה רבים מגור מסביב בחוסדם
יחד עלי לקחת נפשי וממו (תהי' לא יד). — ובכנוי
של מוציא הדבה: ריבך ריב את רעך ומור אחר אל תגל
מן יחסך שמע ודבָתך לא תשוב (משלי כס ע"ו).

דְּבֻבָּה, ת"י, לנק' דבובה, — דבוב לפלוגי, חש בנפשו
רנשי דבב ואיבה ושנאה לפלוגי, feindlich; hostile;
מעשה באשה אחת שהיתה דבובה לחבורתה ושלחה
עירובה ביד בנה וכו' מתוך כך עשו שלום (ירוש' פרוכ'
ז כד ג). למלך שהיו לו שני לניונות קשין והיו
דבובין זה לזה כיון שראו שהוקשה מלחמתו של
מלך עשו שלום זה עם זה כדי לעשות מלחמתו של מלך

החתיכות שרודין מן הבורת שבהן הדבש, ע"כ, ובפרוש
הדברים הרמב"ם הוא בן ספך ביותר, מ"מ כאן נראים
דברי המפרשים דבדבניות בענבים, וראיה לפרוש זה ממה
שרמו שם בנמ' על משנתנו ממה שאמרו במקום אחר
הבוצר לגת הובשור, משמע קצת כי הדבדבניות הן כמו"ב
ענבים, אלא שנראה כי הן ענבים מגופים, מפני שהם
כבר קצת מעוכים מרוב בשולם. — (1) ואולי בוגתו כמו
פרוש א' של הערוך לגררי המלך.

(2) בערב' דבוב (א) מוציא דברי לעז ומספרם לאנשים.

(א) דבוב

(1) גרסת הערוך, ובנוסח': בדקדוק.

הדבור (מד"ר ס"ט, חנו). — ובפרט הדבור האלהי, ובהרחבה, האלהות עצמה: שמכולן לא קרא הדבור אלא למשה שנאמר ויקרא אל משה (מד"ר ויקר' א). ולא היה הדבור מדבר עם משה עד שתמו כל אותו הדור (ס"ט ס"ט, התאנה). — ותוך כדי דבור: שהתפיסו כולן בתוך כדי דבור וכמה תוך כדי דבור כדי שאלת שלום וכמה כדי שאלת שלום כדי שאומר שלום תמיד לרב (מיר כ). שכפרו שניהן תוך כדי דבור (שכנע' לב). — יומשל: אם הדבור כסף השתיקה זהב (משלי חכמים, דרך טונים). עד שלא דברת הדבור אסירך וכשדברת אתה אסירי (פלא יועץ, סכלות). — ובמשמ' יצוה ופקודה: ובעין יפה נעשיתי לו קבלן גמור עבור פכ"פ שלוח ממנו כך וכך דינין והוא לא נתנם לו אלא בדבורי ובמצותי שאמרתי לו תחלה תן לו ואני קבלן גמור (ר"י ברליוני, השערות 83). — יונאמן בדבורי: עד שיגבה ממני ומן הבאים מכחי ומכל מה שימצא לנו משלם עד פרוטה אחרונה ויהא נאמן בדבורי (ס"ט). — ובמשמ' ימ"ח: כי הכפולות תאמרנה בשתי לשונות בך ובקשה בין לבין ובין לכל אחת ואחת בין בראש דבור בין בסוף דבור בין בתוך דבור בין בכל דבור (תכומי, ילריס סט). וצריך את האותיות הפשוטות זו עם זו ויעשן דבורים רבים (ס"ט ע"ג).

דְּבוּרָה (י). ש"ג, — שם היחיד לדבורה אחת, והיא

מין זכוב גדול עושה הדבש, Bienen; abeille: bee: והיה ביום ההוא ישרק יי' לזכוב אשר בקצה יארי מצרים ולדבורה אשר בארץ אשור ובאו ונחו בלם בנחלי הבתות ובנקיקי הסלעים (יע' יח"ט). הדבורה הזו דבשה מתוק ועוקצה מר וכו' הדבורה הזו דובשה לבעלה ועוקצה לאחרים (מד"ר דבר' א). — ומ"ר דבר'ים, דבורים: ויסר (שמשון) לראות את מפלת האריה והנה ערד דבורים בגוית האריה ודבש (שופט' יד ח). וירדפו אתכם כאשר תעשינה הדבורים ויכתו אתכם (דבר' א מד). סבוגי דבורים דעבו כאשר קוצים (תהי' קית יב). המלקוש של בקר והחמסם שלה והמרק של דבורים

(י בערב' דבור א) וגם זכורה (ב) בארמ' דְּבוּרָתָא, ובגורא. ולא נחברו על שם מה נקראת ככה.

(א) דְּבוּר (ב) דְּבוּרָה

שתי פעמים אחד בדבורה ואחד בנגודה (ר"י אברגל, נחלת אבות א ו). תרע אדוני המלך כי נמרוד המלך כאשר הגידו לו חכמיו וחזויו וקוסמי ומנו בדבור מורה על הולך בארץ גולד יחלוק בדתו וברת עובדי הצלמים הלא פחד נמרוד על עמו וממלכתו שלא יפסידה (ר' קלוני' אג' נ"ח ס"ט). דיני הדבורים והסבוכים וצומחי השנים והחדשים ודבור המאורות והקבלה במולדות (ס"ט). ועם כל אלו הנמנעות הוריות שהתיכוני מניא יביא ראייה לדבריו מהלקיות הירחיים והשמשיים שהם מושגים בחוש ומהמצא במבטים מדבור הכוכבים שהוא מסכים עם הנחותיו (ר"י אלכו, העקר' ד ב). והחכם י' עורא ולי' יש לו בזה דעת נכריה כי הוא רואה שזה השמן מכט ממבטי הכוכבים מורה זאת הרעה הבאה על איוב ויהיה לפי זה פי' ויהי היום יום שהיה זה הדבור וזאת המהברת במערכת הכוכבים (לוקס משפט, נאור' לאזכ' א ו). ומולד הלכנה בחלק אחד כנגד גלגליה והדבור הוא כהרף עין ולאחר נפרדות זו מזו (קול יסודס, כחרי כ ב).

דְּבוּקָה ש"ג, מ"ר דְּבוּקָה, — דבר דבוק לדבר אחר, אות דבוקה לאות אחרת: ומה ששאלת בדבוקות של ספר תורה אם הפירסם (תש' סרמכ"ן, סוג' נש"ת רל"ח א).

דְּבוּר, דבורים, — ע' דְּבוּרָה.

דְּבוּר, — ע' דבור.

דְּבוּרָה ש"ג, מ"ר דְּבוּרָה, — ש"ס מן דְּבָר, במשמ' עצם הפעולה, והמלים שיצאו מהפה, ובמשמ' צווי: שהיו נוסעין וחוגגין על פי הדבור (ירוש' שנת טו יס). כל דבור ודבור שיצא מפי הקב"ה לטובה אפילו על תנאי לא חור בו (נרנ' נ). כל דבור ודבור שיצא מפי הקב"ה קושרים לו שני כתרים (שנת פת). כל דבור ודבור שיצא מפי הגבורה נחלק לשבעים לשונות (ס"ט). שלא יהא דבורך של שבת בדבורך של חול (ס"ט קיג). כל דבור ודבור שיצא מפי הקב"ה נברא ממנו מלאך אחד (תנ' יד). עד שלא כלו מתי מדבר לא היה דבור עם משה (כ"ג קכ"א). כשם שהדבור רע ליון כן הדבור יפה לבשמים (כרית' ו). זכור ושמור בדבור אחד נאמרו (ר"ט כו). שתיקותך יפה מדבוריך (יבמ' סט). כיצר היה הדבור יוצא מפי הקב"ה (מד"ר ס"ט, יקני). והקב"ה ממתיק בחכו

א. **דְּבִיּוֹן**⁽¹⁾, ש"ו, מ"ר דְּבִיּוֹנִים, — ובל, צאת היונים :
עד היות ראש חמור בשמיים כסף ורבע הקב
דְּבִיּוֹנִים⁽²⁾ בחמשה כסף (מ"ב ו כס).

ב. **דְּבִיּוֹן**, ש"ו, מ"ר דְּבִיּוֹנִים, — כמו דְּאֵבּוֹן : ולב
מצרים המסית בְּדִבּוֹנִים, במכות גדלת וחלים
רעים ונאמנים (יולר אחרון פסח, אמן גנוחותך).

דְּבִילָה, עי' דְּבִילָה.

* **דְּבִיקָה**, ש"ו, — ש"ס מן דב ק : בג' לשונות
של חבה חבב דְּבִיָּה את ישראל בדבִיקָה
בחשיקה ובחפיצה (מד"ר בראש"פ). נכנס פתח ומצא
אותם שקבעם הקב"ה זה עם זה והיו כרוכין זה בזה
ולא היו יכולין להפרד עצמן ודקר שניהם דרך
דבִיקָתָן (שם שמות לג). ושעם הדבִיקָה
האהבה הנאמנה והלב השלם בה (תו"ס, אהבת"ס א).
וכי תחבקנה (את החכמה) רוצה בו הדבִיקָה
חנמורה החשקית ישיגך כבוד בחבוקה (מלמד סתלמ',
נשא). והכתוב חלק האהבה והדבִיקָה בשמים וכו'
שענין הדבִיקָה היא אהבה הנאמנה והלב השלם
(ר"א לוזקרי, מרדכי, מ"ע א). — וביתור בחבונה,
דבִיקָתָה החמה בלבנה : ויש מהם (מהאומות)
מתחילים בחשבון ימי החדש מדבִיקָת הלבנה
בחמה כשהן נדבִיקין יחד (ר"א סג"א כ ב). וענין
הדבִיקָה הוואת שיש לו עמה (להיות עם השמש)
הוא שיקרא קיבוץ שני המאורות (יס"ע לר"י ישראל
ג יא). ולכוין מתכונת נלגלי השמים וכו' ונשיותם
לצפון ולדרום ונליותם ודבִיקָתם זה את זה (שם ית).

דְּבִיר⁽¹⁾, ש"ו מ"ר דְּבִירִים, — בכל בנין, חלק באחורי
הבנין, ובפרט בהמקדש בירושלם החלק באחורי
הבנין, היותר קדוש, במקום שהארון היה נתון, **adytum**;
דְּבִיר בתוך הכית מפנימה הכין לתת שם את ארון ברית
י' (מ"א ו יט). ויבאו הכהנים את ארון ברית י' אל
מקומו אל דְּבִיר הכית אל קדש הקדשים אל תחת

(1) עי' הערה שלקמן. — (2) כך הקרי במקום הכתיב
חרייונים, וברור הוא שזה תיקון סופרים בשביל לשון נקיה
במקום השם חרי הנם ההמוני, והכונה היא לצואת
היונים. אך לא נתברר מה פרושו של החלק הראשון דְּב
מן המלה דביונים.
(3) בערב' דְּבִיר א האחור וחלק באחורי כל דבר.
בארמ' דוברא.

והמנפה (כלים יו ז). — *וכנל : עד שאתה אומר
לי הרחק תדרלך מן דבורי הרחק דבורך מן
תרלוי שבאות ואוכלות לנלוני תרלוי (כ"ב כס).
— *ומשל : אומרים לה לצרעה לא מן דובשך ולא מן
עוקצך (מד"ר כמ"ב). — *ומשל אחר : הדבורים
בפיהם צוף אבל עקצו בצדו (י"ע פרנסיס, לבי מודה
113). — וביתור יאותם העושים הדבש : במיני
הדבורים וכו' לפי שבמין זהו יש ג' מינים
בכוורת הא' הנקראים דבורים והוא העושה הדבש
והשני הנקראים מלכי הדבורים והג' הנקראים זכרים
(כס"ב דוק, מג"א, ת"י ג ד).

ג. נזים.

דבש. — ד'גג.

יוף, זיפים. — *מקום הדבורים.
יחלה, חלות דבש.

יבִנְרָת.

ימרף.

ינחיל של דבורים. — נ'קרת.

עקץ, של הדבורה.

צוף. — עקצה, דומה לדבורה.

ךרה הדבש מן הכורת.

ישעוה. — שריקה, שריקת הדבורים.

* **דְּבוּרִי**, ת"ו, — של הדבור, ובפרט שטה משמות
הפלסופיה, החכם הדבורי, והם המדברים⁽¹⁾ :
השיב החכם הדבורי דרכי כל ידיעה היא או
ציור או הצדקה כהצדיקנו שיש לכל התחלה (סמנקה
לרש"ט פלקיירא). — ועי' מַדְבֵּר, מַדְבְּרִים.

* **דְּבוּרִית**, ש"ו, — משפחת הדבורים בכורת : אמר הקב"ה
בדבורית חזו יהיו בני מדברין על ידי נביאים
ועל ידי צדיקים (מד"ר דבר' ז, כ"י מייקן, בית תלמ' ד).

* **דְּבִי**, ת"ו, מ"ר דְּבִיִּים, דוב, דביות, דובי, — של
הדב, מטבע הדב : ואמנם ההעמדה מלחיות והוא
ההעמדה הדבית הנה ראוי בעבורו בעת ההריון
החוקנים הדקים (קאנון ג כא כ"י). וע"כ יקראו בני
אדם היוצאים ממינם ברבוי הרשע דוביים וכו'
וכן האיש הדובי (סמנקה לרש"ט פלקיירא).

(1) בערב' מתכלמין א.

(a) כ.י.

(a) מתכלין

כנפי הכרובים (ס' ח ו). שמע קול תחנוני בשועי אליך בנשואי ידי אל דְבִיר קדשך (תסל, כח ג). רוני רוני השיטה התנופפי ברוב הדרך המהושקת בריקמי זהב המהוללה בדביר ארמון ומפוארה בעדי עדוים (ע"ו כד:). — ואמר בן סירא : ודמונים המון סביב לתת נעימה בצעדיך, להשמיע בדביר קולו לזכרון לבני עמו (כ"ס גני' מס ט). — ואמר המשורר : ינעם לנפשי הלוח ערם ויתף עלי חרבות שממה אשר היו דְבִירֶיךָ (ד"י סלוי, ליון סלח). — ואמר המלח : סכוני ומעוני בין הכפרים והכפירים, וביתי על הרי בתרים ודרך האתרים, ומשכני גיא הצבועים ומשכנות הרועים, והמדברות בדבירי, וזוחלי עפר עפרי (דכרי חסך, אגר' לשון כוסס לר"י אלתריו).

ב. דְּבִלְהָ (ש"מ, מ"ר. דְּבִלְהָ, אחד ממיני המורסות,

Geschwür ; tumeur ; tumour ; במורסות

הנקראות דבילה בשד (קאמן ג י כ). או לתת פתיחת מורסה הנקרא דבילה שיקול ממנו דבר רב (ס' ג יא ג ו). שבפעולות כבדו יש חולשה מבלי ענין נראה ממורסה או דבילה (ס' יד כ א). רוע המוג וחולשת הכחות ממין החלושי ופתיחת הסתימה ובקוע הדבילה ורחיית המות ממין החקוי כי הכח אם לא יחזק לא ידחה מוגלת הדבילה ומותר הדם הנפסד (ס' ס' ד א). אך אותות הדבילה ובשולה ובקיעתה הנה כבר ידעת (ס'). ואותו שיהיה לסבת מורסות עצרו הדם והפסידוהו ואינם דבילות הנה אותותם שיהיה שם מורסא ואין שם אותות קבוצ מוגלא (ס'). וגם ימצא לפעמים רבות המורסות הנקראות דבילות גשמים דומים לאבן ולחול ולחרס ולעץ ולפחם ולעבירת השמן ולשמרי היין וזולת זה ממינים רבים (פרקי מש' ג). הדבילות המתחדשות בתוך הבטן וביתור בקרבים הנה הרפואות הלכותות בבשמים מעולים להם מאד (ס' ט). הרפואות הנאותות לכל הדבילות המתחדשות בכל הגוף (ס'). וכשהיו אותם הליחות אשר ביציאות בתוך קרום יקפס למחך דומה או יקרא דבילה (ס' כג). — ודְּבִלְהָ : הרבשנית והיא הדבילה שבה לחה דומה לדבש (קנולי גליטוס, כ"י פרוי).

ד. דְּבִלְלוֹ (ש"מ, מ"ר. דְּבִלְלוֹ, קצה חומים בולמים מן קשר, מן מעדני המחצלת : מחצלת מאימתי

(¹ בערב' דְּבִלְהָ א).

(² לא נתברר מקור מלה זו.

(a) דְּבִלְלוֹ

כנפי הכרובים (ס' ח ו). שמע קול תחנוני בשועי אליך בנשואי ידי אל דְבִיר קדשך (תסל, כח ג). רוני רוני השיטה התנופפי ברוב הדרך המהושקת בריקמי זהב המהוללה בדביר ארמון ומפוארה בעדי עדוים (ע"ו כד:). — ואמר בן סירא : ודמונים המון סביב לתת נעימה בצעדיך, להשמיע בדביר קולו לזכרון לבני עמו (כ"ס גני' מס ט). — ואמר המשורר : ינעם לנפשי הלוח ערם ויתף עלי חרבות שממה אשר היו דְבִירֶיךָ (ד"י סלוי, ליון סלח). — ואמר המלח : סכוני ומעוני בין הכפרים והכפירים, וביתי על הרי בתרים ודרך האתרים, ומשכני גיא הצבועים ומשכנות הרועים, והמדברות בדבירי, וזוחלי עפר עפרי (דכרי חסך, אגר' לשון כוסס לר"י אלתריו).

דבל, ממנו דבל, דְּבִלְהָ.

דְּבִל, ש"מ, מ"ר. דְּבִלִים, — תאנים מכבשים יחד,

gepresste Feigen; figues pressées; pressed figs

ותמהר אבוגיל ותקח מאתים לתם ושנים נבלי ויין וכו' ומאה צמקים ומאתים דְּבִלִים ותשם על החמרים (ס"א כס ית). מאכל קמח דְּבִלִים וצמקים ויין ושמן ובקר וצאן לרב (דס"א יב מא).

א. דְּבִלְהָ (ש"מ, מ"ר. דְּבִלְהָ, — עגול של דבליים,

Feigen-Kuchen; gâteau de figues pressées

cake of pressed figs : ויתנו לו (להמצרי) פלה

דְּבִלְהָ ושני צמקים ויאכל ותשב רוחו אליו (ס"א ל יב). העגול של דבליים שנממא מקצתו (תרום' ב א). מצילין סל מלא ככרות ואעפ"י שיש בו מאה סעודות ועיגול של דבילה וחבית של יין (שנת יו ג). הריני נזיר מן הגרונרות זמן הדבילה (מוז' ב א). מצא פירות מפוזרין וכו' ועגולי דבילה ככרות של נחתום (כ"מ ב א). אין מקיפין לא בדבילה

(¹ סוכרים כי הוא מן שרש דבל א) בערב' שהוא משמש במשמ' קבץ ועשה כדור, כמו שמקבצים למשל ארו בהאצבעות. אך אולי יותר נכון שזה הוא הפעל דְּבִל (b) בערב', שפרשו הוא נכמש ונכרך ונעשה קמטים וקמצים, ויאמר זה ביחס להעור, וגם ביחס ל הצמחים והפירות ודְּבִל (c) החם הכמיש וכו' את הפרי. — ואמר רמב"ם : דבילה תאנה ידועה בתכלית המתקיות אי אפשר למצא ממנו בשום פנים אלא בארץ ישראל (דמ"כ ב א).

(a) דבל (b) דְּבִל (c) אֲדָבִל

מלון הלשון העברית (87)

דבק, ע"י, מ"ד דְּבָקִים, — (א) חבור והדוק ואחוד של שני חלקי בלי יחד בדבר מדבקים ומתח, *Lötung* פטיש את הולם פעם אחר לדבק מוב הוא ויחזקו במסמרים לא ימוס (ישע' מא ז) — (ב) המקום ששני דברים מחברים ודבוקים שם: ואיש משך בקשת לתמו ויכה את מלך ישראל בין הדְּבָקִים⁽¹⁾ ובין השריון (מ"א ככ לד). חלחולת שניקבה וכו' א"ר יוחנן מקום הדבק⁽²⁾ כרובו שלא במקום הדבק כמשהו (חל' נ). וקשרי הדבקים של העצמות ושל ידים ושל רגלים ושל אצבעות (תכמוני, ילדס ה). — (ג) *עצם הדבר, החומר המדביק שני דברים יחד, *Leim; colle; glue*: דבק כרי ליתן בראש השבשבת (שנת חד). ודובקן בדבק (ירוש' מג' א פא ד). לוקחין בדיו דקין ומחין אותן דבק ומשימין אותן במקום שיש מאכל ובאין העופות אנב מאכל ונתפשין בדבק (ערך, ערך דבק). — (ד) *כמו דבק ב, דבקי מיתה, כמו דבקי מיתה: ג' דבקי⁽³⁾ מיתה (שנת לב).

דבק, דבק, — (א) ע"י, נהפס' דְּבָקָה, דְּבָקָה, עת' תְּדַבֵּק, תְּדַבְּקִי, נהפס' בהוספת ו, תְּדַבְּקוּן, תְּדַבְּקִי, תְּדַבְּקִי, תְּדַבְּקִי, כגל' תְּדַבְּקִי, — דבק אל דבר, בדבר, לדבר, נאחו ונתחבר בו ע"י אמצעי טבעי כאופן שאינו נפרש ממנו, *ankleben (vn); coller; be glued*: כאשר ידבק האזור אל מתני איש (ירמ' יג יא). דבק לשון יונק אל חבו בצמא (איכ' ד ד). ואת כל דגת יאריך בקשקשתיו תְּדַבֵּק (יחזק' כג ד). בעורי ובבשרי דְּבָקָה עצמי (איוב יט כ). דְּבָקָה עצמי לבשרי (תהי' קנ ו). תְּדַבֵּק לשוני לחבי (שם קלו ו). — ובהחלט: מפלי בשרו דְּבָקָה (איוב מא יס). — ודבק דבר בידו, בכמו, לקח הדבר וגשאר בידו: ולא ידבק בידך מאומה מן החרם (דכר' יג יח). אם תטה אשרי מני הדרך ואחר עיני הלך לבי ובכפני דבק מאום

רב סוכה ענייה ושמואל אמר קנה עולה וקנה יורד. ע"ב. ואעפ"י שרב הוא בן סמך בפרוש המלים, מכל מקום כאן פרושו של שמואל יותר מכל לפי פרוש המלה של צמר מדובלל, וכמו"כ לפי פרוש של השם דבולולים. וכן החליט הרמב"ם פרוש מלה זו בשמואל.⁽¹⁾ לא נתברר פרושו המדויק של מלה זו, אך נראה שהכוונה היא להמקום ששם חלקי השריון דבוקים זה בזה. — ⁽²⁾ ופרש"י: מקום הדבק שהיה דבוקים בידיהם. — ⁽³⁾ כך גם בירוש' (שנת כ ט).

מקבלת טומאה משיחם ויקנב ר"י אומר משיקשר ראשי המערנין שלה היו דבולולים יוצאין הימנה כל שלצורך המערנין טמאה כל שלא לצורך המערנין טהורה (תוספתא כלים כ"מ, סוף ז). משה שנפחתו מעיין שלה ואין חבלים מחוברין לה וכו' היו דבולולים יוצאין ממנה הרי אלו טמאין מפני שהוא מחוירן (שם ט ה). מלית של עני שבלתה אם היו רוב שפתותיה קיימות וכו' היו דבולולים⁽¹⁾ יוצאין הימנה כל שכנגד השפה חיבור (שם כ"ב ו ה).

דְּבָלִי, ע"י, — מטבע המורסה הדְּבָלָה: ולפעמים נולד הדבלי והמורסי בתחלתו תלודה ריקה ואחר בעת הבקיעה תצא המוגלא ולפעמים יוול ממנה דם (קאטן ג יד ה).

דְּבָלָל, לא נמצא.

— פט', *דְּבָלָל⁽²⁾, כינ' מדְּבָלָל, מדובב, — שיש בו דבולולים, בולטים ויוצאים מחוץ לשורת השטח: הצמר המדובלל⁽³⁾ בכבוד את שהוא נראה מן הגוה מותר ואת שאינו נראה מן הגוה אסור (נכור' ג ד). סוכה המדובללת⁽⁴⁾ ושצילתה מרובה מתחתה (פוסק כ ג). היה הסכך מדובלל והוא הסכך שהיה מקצתו למעלה ומקצתו למטה (רמב"ם שם ס). בכור שהיה בו צמר מדובלל ושחטו את שהוא נראה עמו מן הגוה מותר בהנאה ואת שאינו נראה עמו והוא הצמר שעיקרו הפוך כלפי ראשו אסור (סו'א, נכור' ג יג). ויהא הצמר המדובלל נבלל עם שאר הגוה ואינו נראה כמפורש ממנו וכו' וינכר לכל שמדובלל מן הגוה (רע"ב שם ג ד).

דְּבָלָה, ע"י, — כמו א. דְּבָלָה: קחו דְּבָלָה תאנים ויקחו וישימו על השחין ויהי (מ"ב כ ז).

דבק, ממנו דבק, דבק, דבק, *דְּבָקָה, דְּבָקָה, דְּבָקִי, דְּבָקִי, דְּבָקִי.

— ⁽¹⁾ כך בר"ש כלים כח ת. ובנוסח' הרפוס: דבולולים. ⁽²⁾ גזור מהשם דבולול, ועי' לקמן. — ⁽³⁾ כך הגרסה במשנה שבמשניות, וכן גרסת הערוך ערך מדבולל, וכן הרמב"ם (במקום המוכח בפנים), וכן הרע"ב. ובנוסח' מדולדל. ואמרו שם בנכ' (כו): הויכ' דמי אינו נראה עם הגוה א"ר אלעזר אמר ריש לקיש כל שעיקרו הפוך כלפי ראשו רב נתן בר אושעיא אמר כל שאינו מתמערך עם הגוה. מכל זה מתברר היטב פרוש המלה מדובלל, שהכוונה בה היא שנעקר ממקום שהוא מחובר בו ובולט ויוצא מחוץ לפני שאר השערות. — ⁽⁴⁾ ושאלו בנמרה שם מאי מדובללת ופלגו רב ושמואל בפרוש מלה זו: אמר

(איז לא נא). — וידו אל החרב וכדומה, נגעה בה, אחזה בה: וְדָבַק יָדוֹ אֶל הַחֶרֶב (ש"כ כג י). — ובמליצה, בסנו, נפשו דָבַק לארץ, השפל עד לארץ מעני ולחץ וכדומה: למה פניך תסתיר תשבת ענינו ולחצנו כי שחה לעפר נפשנו דָבַק לארץ בסננו (תה"ל מד כה-כו). דָבַק לעפר נפשי חייני כדברך (שם קט כה). — ומחלה, דָבַק מחלה בפלוני, התחיל לחלות בה, התהוותה בו ע"י נגיעה בחולה, התמידה בו המחלה ולא רפתה ממנו: והשיב כך את כל מדוה מצרים אשר יגרת מפניהם ודָבַקוּ בָךְ (דנר' כח ס). וצרת נעמן נדָבַק בך ובורעך לעולם (מ"כ ה כו). — ומעשה רע: לא אשית לנגד עיני דבר בליעל עשה סמים שנאתי לא ידָבַק בי (תה"ל קא ג). — והרעה, דָבַק הרעה את פלוני, השיגה אותו, כאה עליו, חלה עליו: ואנכי לא אוכל להמלט מהרה פן תדָבַקני (הרעה ומתי (נראש' יט יט). — והרעב, דָבַק אחריו, רדף והשיג אותו: והרעב אשר אחם דאנים ממנו שם ידָבַק אחרים (ינ"מ' מז יו). — ובהשאלה, דָבַק בפלוני, התקרב אליו, היה אחר תמיד ולא עזב אותו: על כן יעזב איש את אביו ואת אמו ודָבַק באשתו והיו לבשר אחד (נראש' כ כד). — ואהב אותה, היה אחר תמיד בקשר ועשה כמעשיו: מן הגוים אשר אמר יי' אל בני ישראל לא תבאו בהם וכו' בהם דָבַק שלמה לאהבה (מ"א יא כ). כי אם שוב תשובו ודָבַקתם ביתר הגוים האלה הנשואים האלה אתכם והתחתנתם בהם ובאתם בהם והם ככם ידוע תדעו כי לא יוסף יי' אלהיכם להוריש את הגוים האלה מלפניכם (יחז' כג יג). ותשק ערפה לחמותה (ותלך לה) ורות דָבַק בה (רות א יד). הלא שמעת בתי אל תלכי ללקט בשדה אחר וגם לא תעבורי מזה וכה תדָבַק עם נערת (שם כ ח). עם הנערים אשר לי תדָבַק עם כלו את כל הקציר (שם כא). ותדָבַק (רוח) בנערות בעו ללקט (שם כג). — ונפשו באשה, אהב אותה מאד: ותדָבַק נפשו בדינה (נראש' לד ג). הרוצה שיתעשר יד בק בורעו של אהרן (פסח' מט). — ובמלך, דָבַק בו, היה נאמן לו, לא בגד בו: ויעל כל איש ישראל מאחרי דוד אחרי שבע בן בכרי ואיש יהודה דָבַק במלכם (ש"כ כ כ). — ובאלהים, דָבַק בו, עבד אותו, שמע בקולו ושמר מצותיו: את יי' אלהיך תירא אחר תעבד וכו' תדָבַק ובשמו

(י' כמי יאהבני וכיוצא בו, וכמו ילָבֶשֶׁם, ויתבאר

תשבע (דנר' י כ). לאהבה את יי' אלהיכם ללכת בכל דרכיו ודָבַק בו (שם יא כג). וידָבַק (חוקיהו) ביי' לא סר מאחוריו וישמר מצותיו (מ"כ יח ו). ובשם אלהיהם (של הגוים) לא תוכירו ולא תשביעו ולא תעבדום ולא תשתחוו להם כי אם ביי' אלהיכם תדָבַקוּ (יחז' כג ו-ח). אחרי יי' אלהיכם תלכו ואתו תיראו ואת מצותיו תשמרו ובקלו תשמעו ואתו תעבדו וכו' תדָבַקוּ (דנר' יג ט). — *ודבק עם, התחבר עמו: וכי דרכו של בעו לדבק עם הנשים (שנת קינ:). — ובמשמ' *נתקרב מאד לדבר: עד שדבקו כל החיל לאותה בירה (ילק' נראש' קלג). — יוהניע, השיגו: דָבַק דולקי וצדני ברשתו, עלי ללשוש מהרשתו, דרך קשתו (קינ' לת"כ, איכס אשפתו). — ובדברים לא בע"ה, בהמצוות, בהעדות, שמר אותן, קים אותן: דָבַקתי בעדותיך יי' אל תבישני (תה"ל קט לא). — ובנחלתו, שלא ימכרנה לאחרים: ולא תסב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה כי איש נחלת מטה אבותיו ידָבַקוּ בני ישראל (נמד' לו ז). — ב) *פ"י, חבר בדָבַק: שופר שנמדק ודבקו (כ"ג ה ו). ודובקן (דבק (יחז' מג' א עא ד). — ובמשמע' הקריב זה לזה: אלו בני אדם שהיו אוכלים ושותים זה עם זה ודובקין (מסותיהן זו בזו (שנת סג). אתה הוא שדבקתו זו בזה (פרק ערך זס). — וינינו"פ *דובק, מי שהוא דבק באחר: אוי להם לרשעים ודובקים הם ואשריהם לצדיקים ולדובקים הם (תנחומא נראש' כא). שאהבת נפשו דובקת אחרי אשתו (פרקי דר"א לג). — ואמר המשוור: יד מי זה פה צוחקת, אל! ידך זאת הפליאה, אך כך נפשי דובקת (אד"ס, בש"ק, סאניג).

— פטו', *דבוק, דבוקה: יבואו בני הנשוקה ויפלו ביד בני הדבוקה (סוט' מז). ואתם הדבקים בה' אלוקיכם דבוקים ממש (סנ' סד). כשתי תמרות הדבוקות זו בזו (שם). מפני שדבוקה (הכתנת התחתונה) בבשרי (פסיק' דר"כ, שקלים). כתנות עור שהן דבוקין לעור (מד"ר נראש' כ). אתה מוצא בלוט על ידי שהיה דבוק באברהם העשיר כמותו (ילק' דנר' מתכ"ד). ועובר הרוח מתוך הכלי ההוא עם הוכוכית הנחת והנמסת הדבוקה בקצה הכלי ההוא הנבוב (תכמוני יזיר' א).

— פט', דָבַק, ידָבַקוּ, — שחברו והדקו אותם יחד: בצקת

בחלק הדקדוק. — י"ש גורסים ודבוקין. — (י' ויש גורסים ומדבקין.

התירו לו לרדותה קודם שיבא לירי חיוב חטאת (שבת
ד.). כדי צליות דג קטן או כדי להדביק פת בתנור
(שם לט.). שהרתיח (את האלמס) ולבסוף הדביק (פסח,
לנ.). הדביק מבפנים והרתיח מבחוץ וכו' הדביק
מבפנים ואבוקה כנגדו (שם). מדביק אדם תורה
גביאים וכתובים כאחד (כ"ג יג.). — ובמשמ' הקריב,
במסור': כי כאשר ידבק האזור אל מתני איש כן
הדבקתי אלי את כל בית ישראל (ירמ' יג יא). —
ואת המחלה, הדביק בו את המחלה, גרם שתדבק,
שתהווה בו: ידבק (י) כך את הדבר עד כלתו
אתך (דבר' כח לא). — (ב) הדביק אותו, הגיע אליו,
השיגו, *einholen; atteindre; reach anyone*;
וירדף אחריו דרך שבעת ימים וידבק אתו בהר
הגלעד (נחש' לא כג). המה הרחיקו מבית מיכה
והאנשים אשר בבתים אשר עם בית מיכה נועקו
וידביקו את בני דן (שופט' יח כג). — והדביק
אחריו, רדף: וידביקו אחריו עד גדעם ויכו ממנו
אלפים איש (שופט' כ מס). וכל איש ישראל
המתחבאים בהר אפרים שמעו כי נסו פלשתים
וידבקו² גם המה אחריהם במלחמה (ש"א יד כג).
וידבקו³ פלשתים את שאול ואת בניו ויכו פלשתים
את יהונתן ואת אבינדב ואת מלכי שוע בני שאול
(שם לא נ). — והמלחמה הדביקה אותו, השיגה אותו,
שלא יוכל להמלט ממנה: ויפנו (אנשי בנימין) לפני איש
ישראל אל דרך המדבר והמלחמה הדביקהו (שופ' כ מז).
— הפע', הפע', הדבק, מדבק, — כמו פעל: יבש כחרש
בחי⁴ ולשוני מדבק מלקוחי (תהי' כג וי). — ובהשאלה:
ששון ויגון הודבקו (מו"ק כט.).

— נתפ', "נדבק, מדבק, מתדבק: ואין ארוך מתדבק
בברוך (מד"ר נחש' נט). — ובמשמ' "לא מתחלק,
במשך ומתמיד ולא נפסק: והכמה ממנו מתדבק
וממנו מתחלק (כל מלאכ' הגיון, הכמה). זה אחר זה
היו הומן והתנועה בב"ת בכמות מתדבק (כ"י
אכרנל, מפע' ס' ח ג). והשנוי אשר בזמן הוא בהכרח
מתדבק להיות הומן מתדבק וכו' או שרצה באמרו

¹ לא הכריעו חכמי הרקדוק מה מהותה של
צורה זו במקום ידבק, אם זו שארית מהצורה הקדומה
ידבק, בחירק קצר בע"פ כמו בערב', או פשוט נולדה
מפני הגטייה לקצור. — ² כמו וידבק, ועי' הערה
הקודמת, דעת חכמי הרקדוק שזו שארית מהצורה הישנה
ידבק בחירק קצר בע"פ. וי"א כי זה נקוד מרכב, כדי
להניח הברה בין וידבקו ובין וידבקו. — ³ יש מניחים חכמי.

עפר למזק: ורגבים ידבקו (איוב לח לח). איש באחיחו
ידבקו (אפיקי המגנים) יתלכדו ולא יתפרדו (שם מא ט).
ישראל שמדובקין לחיי של עולם הבא (ילק' דבר'
חתכד). — ובמשמ' "נמשך ואינו נפסק: וזה אשר
תחשבהו מתנועת תנועה מדובקת הוא מחטא החושים
וכו' להיות הגשם כולו נשם אחד ומדובק (מו"נ ח
טג). בסגולות ההבדל וההשתתפות בקיום ובשמותיהם
והיות קיום מדובקים וקיום בלתי מדובקים
(שם). הדברים שנמצא מציאותם מדובק כמו הגרמים
השמימיים וכו' (רלנ"ג, מלתמ' סו א ס). שהומן בכללו
הוא אחד ומדובק ואין בו רבוי בעצמו (שם יא).
כי לא יתכן שיהיה מהתנועות הנכרכות זמן מדובק
נצחי (שם). שיהיה הזמן החולף וכו' מתנועת נצחי
הוא מתנועת בתנועה מדובקת (שם). ואין תנועה
מדובקת אלא המובכת (רשנ"ל דוקן, מג"א, חלק
אלוף ממעל א).

— נפע', "נדבק: בית יד של בגדי כהונה נארגת בפני
עצמה ונדבבת עם הבגד ומנעת עד פיסת היד
(יומא עז). רות המואביה ששבה ונדבבה בבית
לחם יהודה (כ"כ לא). וכו' אפשר לאדם לידבק
בשכינה (כתוב' קיא). וכיון שעשה משה את הפסח
גזר הקב"ה לארבע רוחות העולם וכו' הלכו ונדבקו
באותו פסח (מד"ר שמות יט). כשם שהעמיד (הקב"ה)
מלכים ונביאים וחכמים לישראל כך העמיד מאוה"ע
ונדבקו מלכיהם וכו' של ישראל עם מלכיהם וכו' של
אוה"ע (תנחומא, כלק א). אם הפץ אתה להדבק
באהבת חבירך הוי נושא ונותן במיבתו (דרא"ז נ).
— וחלי נדבק, שטבעו להדבק מחולה לחולה: גם רוקו
(של הוב) יויק כי הווב מהחליים הנדבקים
(רלנ"ג ויקר' טו ת). כי הצרעת היא מהחליים
הנדבקים מהחולה אל השלם (שם יג נ). כי הראות
באוויר הדבר ובכל החללים הנדבקים יויק מאד
וידביקם (הריקטני, וירא). — ובמשמ' "נמשך ומתמיד
בלי הפסק: והתבאר שזאת התנועה היא נדבבת
ואין תכלית לה (שער השמים יג).

— פע', "דבק, — א) עשה שידבק, חבר: שופר שנמדק
ודבקו וכו' דיבק שברי שופרות (כ"ס ג ו). — (ב) רדף
אחריו: לאחר שהיה מהלך בדרך וראה אחר ודיבק?
עד היכן עד שקשר עמו אהבה (מד"ר נחש' כט).

— הפע', הדביק, — א) עשה שידבק, במשמ' הפשוטה:
ולשונך ידביק אל חכך ונאלמט (יתומ' ג כו). והדבקתי
דגת יאירך בקשקשתך (שם כט ד). הדביק פת בתנור

